אלעוונרק

אברהם רייזן

כיללנ.

ספרית עממית בס
יידישע
פאלקס ביבליאטעק
טאראנטא
PUBLIC LIBRARY, TORONTO

אברהם רייזען

געזאמלטע שריפטן

פארלאג „פרייהייט"

ניו יארק, 1928

Copyright, 1928
by the
FREIHEIT PUBLISHING ASS'N, Inc.

צעהנטער באנד:

די אבשפיגלונג.

די אַבשפּיגלונג.

די אבשפיגלונג.

דער נעדאנק וועגען טוידט האט הערמאנ'ען וועניג־וואס בעאונרוהיגט און וועניג־וועג בעוונט. א מאן, א פיזיש־נעזונ־טער, אין די דרייסיגער יאהרען, האט ער מעהר געטראכט פון לעבען. נעהענדיג אין דער רוישענדיגער נאס און אנשטויסענדיג זיך מאנכמאל אויף א לויה, פלעגט ער זי בעטראכטען מיט נייגיערדע. אבער די נייגיערדע האבען אין איהם מעהר נעוועקט די לעבעדיגע וועלכע נעהען און פאהרען נאך דעם ארון, איידער דער ענינער וואס ליענט ערגעץ בעהאלטען און פערקלאפט אינע־וועניג... אינטערעסירט האבען איהם דערביי מעהר די בלומען אויפ'ן ארון, די שעהנע פרויען, וואס זיינען נאכגענאנגען אדער נאכגענפאהרען מיט די כלומרשט טריבע נעזויכטער, און מיט די אויגען וואס האבען אבגעשפיגעלט אן אינערליכע פרייד און לעבענס־בענגעהר.

וועט ער אויך אמאל שטארבען? דער נעדאנק פלעגט איהם אמאל דורכפליהען, אבער ניט פערטשעפען דאס אינער־ליכע, דאס טיעפע אין איהם. אינערליך האט זיך איהם ניט נע־נלויבט, אז ער וועט שטארבען. ווי אזוי איז דאס מעגליך? אמת, ער האט נעזעהן בעשיינפערליך, ווי אזוי א יאהר רוקט זיך נאך א יאהר, אבער ביז דער ענדע איז דאך נאך דא אזוי פיעל יאהרען און צום טויט איז נאך אזוי ווייט, אזוי ווי צו א לאנד וואס עקזיסטירט ערגעץ יא, אבער ער נלויבט ניט צו דערנרייכען דארטען וועז עס איז...

און אט איז געשטארבען זיינער א בעקאנטער, א וויכטיגער מאן. אנפאנגס האט איהם די נאכריכט איבערראשט, זאנאר

דערשראקען. אבער עס איז געווען בלויז אויף א מאמענט. באלד איז ער געווארען רוהיג, ווי בעפאר. איהם האט נאר באעונרוהיגט וואס ער וועט מוזען געהן צום טויטענ׳ס הויז און אפשר אויך דארפען אריינגעהן אינווענינ. דער מאן וואס איז געשטארבען איז געווען א נאהענטער בעקאנטער.

ער איז אוועק. ארום הויז זיינען געשטאנען רעדלעך פון בעקאנטע און פרעמדע. הערמאנ׳ס אויערען האבען דערנרייכט די שבחים, וואס מען האט נאכגעזאגט דעם ערשט פערשטאר־בענעם. יא, ער אליין ניט צו, אז ער איז געווען א וויכטיגער מענש, א שאד וואס ער איז געשטארבען. א גרויסער שאד!

ער האט זיך אוועקגעשטעלט אויף די ערשטע טרעפ פון גאניק פון הויז און אליין ניט בעשלאסען זיך אריינצוגעהן אינ־ווענינ. געגענאיבער׳ן הויז האט א פרעמד צוועלף־יעהריג מיי־דעלע מיט נאקעטע פיסלעך ביז די קניה געשפרונגען איבער א שטריקעלע וואס זי האט געהאלטען אויסגעצויגען אין איהרע ביידע הענר און האט דערמיט אינגאנירט די אלע וואס שטע־הען ארום טויטענ׳ס הויז און דעם טויטען אליין... הערמאן איז פון איהר שפרינגען פערכאפט געווארען און וועז זי איז ענד־ליך געפאלען און מיט א קילנגענדיגען געלעכטער זיך צוריק אויפגעהויבען און ווידער געזומען שפרינגען, האט ער זי אנגע־קוקט און ווי צוגעשמייכעלט צו איהר:

— שפרינג, מיידעלע, שפרינג!...

באלד אבער האט איהם איינער פון דעם געשטארבענעמ׳ס נאהענטע פרייגד בעמערקט, די האנד געגעבען און זיך געווענדט:

— וואס זאגט איהר, הערמאן?

הערמאן האט ארויפגעצויגען אן ערנסטע מינע אויף זיין פנים און געענטפערט:

— עס איז שרעקליך... אזוי אונערווארטעט...

דער בעקאנטער האט איהם איינגעלאדען ארויפצוגעהן אין חויז.

ער איז ארײן אינווענוג. דער נעשטאַרבענער איז שוין נע־ווען פערדעקט און הערמאן איז ווי צופריעדען געווען. אבער באלד איז צוגעגאנגען צו הערמאנ'ען אייגער פון די הויזיגע און מיט א פרײנדליכען טאָן זיך געוועגדעט:

— איהר ווילט איהם אָנקוקען?...

הערמאן האָט אויס העפליכקייט שיער ניט אָבגעענטפערט: „מיט פערגניגען". ער האָט זיך אבער גלייך געכאפט, אז דאָ מוז מען די העפליכע פראוע זעהן אויסבייטען אויף א צווייטע און איהם איז עס געלונגען:

— איך האָב געוואָלט זיך זעגענען מיט איהם.

דער הויזיגער האָט דעם מת אָבגעדעקט. הערמאן האָט איהם בעטראכט און זעהענדיג, ווי דער מת זעהט אוים ניט אזוי שרעקליך, ווי ער האָט זיך פאַרגעשטעלט, האָט ער ארויסגעמור־מלט:

— פונקט ווי ער שלאָפט!

— יא! — האָט דער הויזיגער מיט א פילאָזאָפישע רוהע געענטפערט. — ער איז ווי איינגעשלאָפען.

און ער האָט איהם וויידער צוגעדעקט, ווי ער וואָלט ניט געוואָלט שטערען איהם דעם שלאָף...

און פאר הערמאנ'ען איז דער מת געוואָרען וויידער אזוי וויים און אזוי פרעמד, ווי ער וואָלט איהם קיינמאָל ניט גע־קענט...

ענדליך האָט כיען געמאָלדען, אז דער וואָגען איז שוין אָנ־געקומען. אין הויז איז געוואָרען א בעוועגונג. מען האָט זיך גענומען פאַרבעריטען ארויסצוטראָגען דעם מת...

הערמאן האָט זיך דערפיהלט פערפליכטעט צו העלפען. ער האָט אָנגענומען איין זייט פון דעם איבערגעדעקטען אָרון און האָט געוואָרט אויף די איבעריגע.

עס זיינען צוגעקומען נאָך זיבען טרעגער. הערמאנ'ען איז

אויסגעקומען בלויז אנצוהאלטען מיט די הענד. קיין משא האט ער ניט געפיהלט.

אז דער ארון איז שוין געווען אויף זיין פלאץ אויף דעם שווארצען וואגען אין דער הויף, האט מען הערמאנ׳ען בעשטימט אלם איינעם פון דער עהרען־וואך נאכצוגעהן ביים זייט פון וואגען..

הערמאן איז מיט שטילע טריט נאכגעגאנגען דעם ארון, וועלכער איז געפיהרט געווארען פון צוויי גרויסע שווארצע פערד. געקוקט האט הערמאן פאראויס און זיך בעמיהט ניט צו בעגעגענען זיך מיט קיינעמס בליקען, ווי ער וואלט זיך געשהמט מיט זיין נייער פליכט צו זיין א מחותן ביי אזא זאנ־דערבארער און פרעמדער צערעמאניע.

געהענדיג אזוי, האט ער ענדליך פערגעסען, אז ער געהט־נאך אן ארון, וואו אינוועניג ליעגט א טויטער... עס האט זיך איהם נעדאכט, אז דאס איז א גענוסע צערעמאניע, וואס ווערט דורכגעפיהרט צוליעב א צוועק, וואס איז איהם אונבעקאנט.

ער האט זיך פערטראכט וועגען פערזעגליכע זאכען. גע־מאכט פלענער וועגען מארגענדיגען טאג, וועגען דער וואוינונג וואס ער רעכענט בייטען, וועגען פרנסה און בכלל וועגען דער צוקונפט...

איין פלאן וואס ער האט געהענדיג אבגעמאכט מיט זיך אליין איז איהם אזוי געפעלען געווארען, אז ער האט זיך אומגע־דרעהט מיט׳ן פנים צום בענליטענדען עולם. ער האט בעמערקט ווי דער עולם איז געווארען גרעסער, און דאן האט ער זיך גע־וענדט מיט׳ן פנים צום ארון.

און פלוצלונג איז ער מיט שרעק אבגעשפרונגען. די וואנד פון דעם ארון, וועלכען ער איז נאכגעגאנגען איז געווען פון גלאז און אונטער׳ן גלאז א שווארצע געוואנט, אזוי אז די דאזיגע וואנט האט אויסגעזעהן ווי אן עכטע שפיגעל אין וועלכער ער האט זיך אינגאנצען דערזעהן... ער האט מורא געהאט נאך אמאל

א קוק צו טהאָן, ער זאָל זיך ווידער נישט הערזעהן. אבער דוקא ווייל ער האָט אזוי מורא געהאט האָט עס איהם געצויגען ווידער זיך איינצוקוקען. דאָס צוויטע מאָל איז ער שוין רוהיגער געווארען. ער האָט זיך אין דעם דאָזיגען זאָנדערבארען שפּיגעל בעטראכט און געפונען, אז ער זעהט אויס ריכטיג, ווי אין דער היים, ווען ער קוקט זיך איין אין שפּיגעל, נאָר א מעהר ערנס־טער, א מעהר קאָנצענטרירטער...

הייסט עס, אז דער טויט איז גאָר ניט אזא פרעמדע זאַך! אָט לייגט דאָרטען אינוועניג זיין בעקאָנטער און ער, הערמאָן, שפּיגעלט זיך אב אין זעלבען אָרון.

און ניט נור ער אליין. דער גאנצער עולם, וואָס געהט נאָך נאכ'ן ארון שפּיגעלט זיך דאָרט אב. אלעם האָט די דאָזיגע גלאָז אונטער'ן שווארצען געוואנט ארויסגעכאפט אינוועניג און כאָטש זיי געהען־נאָך און רעדען און טראכטען און מאכען פּלענער, וועט אבער זייער שאָטען שוין בליבען דאָ ביז וואנען זיי וועלען ביסלעכווייז, אייניגווייז אריינפאלען אהין אינגאנ־צען...

דאָ האָט הערמאָן דערזעהן דעם טויט פאר די אויגען און ער האָט איהם רוהיג אין פּנים אריינגעקוקט. ער האָט ניט גע־קענט אבריייסען די אויגען פון דעם דאָזיגען שפּיגעל, וועלכער שפּיגעלט אב ווי מיט א געוויסען חוזק איהם און דעם גאנצען עולם מיט אלע זייערע בעוועגונגען.

ער האָט געווארפען א בליק אויף דעם עולם, פאר וועלכען זיין ענטדעקונג איז געווען אונבעוואוסט, זיי זיינען געגאנגען פאראויס, כאָטש בלומרשט טרויעריגע, אבער פול מיט האָפ־נונגען און פּלענער און קיינער פון זיי האָט ניט בעמערקט, ווי קאָמיש און הילפלאָז זיי זעהען אויס אונטער'ן גלאָז פון ארון.

און הערמאָן האָט זיך קוים איינגעהאלטען, ער זאָל ניט שמייכלען...

די צוויי מוטערס.

דאָס האָט מיר דערצעהלט מיינער א פרוינד, וועמענס נע־
ליעבטע פרוי געפינט זיך שוין א פּאָר יאָהר אין קראנקען־הויז.
אין דער אבטיילונג פאר רוהיגע גייסטיג־קראנקע.

פאר גייסטיג קראנקע! אזוי רופען מיר די אלע, וועלכע
שיידען זיך אונטער צו בולט פון אונז, מיט זייערע ווערטער.
טהאטען און מיינונגען.

אנפאנגס איז די קראנקהייט פון מיין פרוינדס געליעבטער
פרוי בעשטאנען אין צופיעל גוטסקייט. זי האָט אלץ געוועדט
פון רחמנות. רחמנות אין א קליינער דאָזע איז א נאָרמאלע ער־
שיינונג, מיר אלע פערמאָגען א פּאָר דראכמעס רחמנות און צו־
זאמען מיט דער גרויסער וואָג ענגאָזמ און ענגהערציגקייט,
וואָס מיר בעזיצען, זיינען מיר ביכלות, געזונד און שטארק צו
לעבען ווי גאָט און לייט האָבען געבאָטען און ווירקען און האנד־
לען ווי געזונדע, נאָרמאלע מענשען.

אָבער מיין פרוינד'ס געליעבטע פרוי האָט אין זיך דער־
פיהלט א צו־גרויסע מאָס רחמנות צו אלע לייד‌ענדע און אונ־
גליקליכע. און זי האָט דאן מעהר צוויישען נאָרמאלע מענשען
זיך נית געקענט געפינען... ער האָט מיר דערצעהלט:

זי איז געוואָרען שטארק מעלאנכאָליש, ארומגענאנגען אי־
בער'ן שטוב, געמורמלט די הענד, געקרעכצט און געשלוכצט.

— וואָס איז דיר, חנה?

— עס איז אויף זיי א רחמנות... אזא רחמנות...
און פלעגט זיך שטארק צעווויינען.

— אויף וועמען א רחמנות? — פלעג איך פרעגען פער־וואונדערט.

— אויף זיי אלעמען, די כעננשען, אויף אלע מענשען איז א רחמנות...

און אז דער דאזיגער רחמנות געפיהלט האט זיך אין איהר נעשטארקט האט מען זי אוועקגעפיהרט אין א שפיטאל אין דער אבטהיילונג פאר נייסטיג קראנקע...

דארט פלעג איך איהר קומען געוואהר ווערען איינמאל א וואך.

אבער געהיילט איז זי דארט ניט געוואָרען. איהר הארץ איז וואם ווייטער ווייכער און פיהלענדער געוואָרען און דערזעהענדיג מיך פלעגט זיין איהר ערשטע פראגע:

— וואם מאכען זיי דארטען?

— וועד, חנה?

— די אונגליקליכע... הבען זיי וואם צו עסען? זיינען זיי נעזונד... שטארבען זיי ניט אויס?...

און נאכדעם פלעגט זי זיך נשתּעה גראבלען און זוכען עפעם אין איהרע קלייידער.

זי פלעגט זיך גליידיג נאכ'ן זוכען העפטיג צעווייינען:

— איך האב גארנישט... גארנישט... איך בין אזוי ארעם...

און נאך שטארקער זיך צעווייינענדיג פלעגט זי זיך צו מיר ווענדען:

— טייערער, באָרג מיר א ביסעל געלד...

— אויף וואם דארפסטו? — פלעג איך פרעגען, געריהרט פון איהרע טרערען.

— צוטיילען עם דא די אלע קראנקע. זעהסט, וויפיעל קראנקע דא געפינען זיך — פלעגט זי מיר אנווייזען אויף די ארומיגע בעווענדע נעשטאלטען אין גרויסען אויפנאהם־ציי־מער.

נאטירליך האב איך איהר אין איהר ביטע ניט אבגענאמט.

— איך דאנק דיר! איך דאנק דיר! — פלעגט זי מורמלען. — דו ביזט א גוטער...

שפּעטער אבער אין פערלויף פון דער צייט האָט זיך איהר קראנקהייט פערשארפט. צו איהר גרויס גוטסקייט־געפיהל האָט זיך צו איהר צוגעטשעפּעט דאָס גרויסע מוטערליכע געפיהל.

אַנפאנגס האָב איך איהר געמוזט ברענגען אונזער דריייעהריגע קינד, וואָס זי האָט געבוירען וועו זי איז נאָך געזונד געווען אוו וועלכעם איך האָב אליין ערצויגען.

שפּעטער האָט זי גענומען בעטען מיט טרערען אין די אויגען איך זאל איהר ברענגען אויך דאָס אינגעלע.

— וועלכעס אינגעלע מיינסטו?

— לייבעלען — האָט זי געענטפערט אוו איהרע גרויסע צושראָקענע אויגען האָבען מיך מיט געבעט אַנגעקוקט.

לייבעלע איז געווען אונזער ערשט קינד, וועלכע איז שוין טויט עטליכע יאָהר, וועו זי איז נאָך געזונד געווען.

אבער איך האָב מורא געהאט צו דערמאָנען איהר וועגען זיין טויט אוו האָב זיך אלץ מדחה געווען, אבגעלעגט צו ברענגען איהם פון איין וואָך אויף דער צווייטער.

— ברענג איהם! — האָט זי זיך געבעטען! איך וויל איהם אזוי זעהן...

ענדליך האָב איך אויפ'ן ראט פון דאָקטער געבראכט מיט זיך א שכנ'יש אינגעלע, וועלכען איך האָב מיטגענומען.

אך, ווי זי האָט זיך דערפרעהט מיט איהם! זי האָט איהם, לויט איהר מיינונג, דערקענט! דאָס איז טאקע איהר לייבעלע.... זי האָט איהם געדריקט צו זיך אוו זיין קעפעל בענאסען מיט טרעהרען.

אין דער מינוט איז זי געווען איבערגליקליך. איהרע גרויסע אויגען האָבען נעפינקעלט מיט א פייערל פון גוטסקייט אוו גליק.

אבער באלד איז דאָס פייערל פערלאָשען געוואָרען.

— איך האָב נישט דאָס רעכט צו פרעהען זיך מיט איהם...

— וואס איז דען, חנה?

— דו זעהסט די פרוי? — האָט זי מיר אָנגעוויזען אויף א געשטאלט, וואס איז ווי א שאטען געשטאנען ביים וואנד און געקוקט שטאר און בעוועגלאָן א׳ן דעם שטח אריין. — קוק זי אָן. זי איז נעבעך משוגע...

איך האָב מיך קו׳ם איינגעהאלטען איך זאָל ניט א שמייכעל טהאָן.

— יאָ — האָט מיין ווייב געפלויסטערט — זי איז נעבעך משוגע... ביי איהר איז א אינגעלע געשטאָרבען. דערפון איז זי נעבעך אראָב פון זינען. זעהסט ווי זי שטעהט א פערטרויערטע... לאָמיר זי טרייסטען. קום!

און מיין פרוי האָט מיך אָנגענומען פאר דער האנד און צוואמען מיט׳ן אינגעלע מיך צוגעפיהרט צו איהר.

און פלוצים האָט מיין פרוי׳ס פנים בעקומען א גליקליכען אויסדרוק.

— מיין טייערער! — האָט זי מיר אריינגערוימט אין אויער — מיר וועלען זאָגען, אז עס איז איהר קינד! איהר אינגעלע! אוי, ווי זי וועט זיך פרעהען! זי וועט זיכער גלויבען...

און איידער איך האָב געהאט צייט אָבצעוועגדען איהר פון דער דאָזיגער אידעע האָט שוין מיין פרוי געוועקט די צווייטע אונגליקליכע פרוי און גערעדט צו איהר מיט התלהבות:

— דיין אינגעלע!

— מיין קינד! — האָט די צווייטע פרוי ביי דער וואנד זיך איבערראשט און געגומען דריקען צו זיך דאָם פרעמדע קינד.

מיין פרוי איז געשטאנען און געשטראהלט פאר גליק און געשמייכעלט צו מיר.

— זעהסט ווי זי איז גליקליך. זי מיינט באמת אז אונזער לייבעלע איז איהר קינד... זי איז נעבעך משוגע... פערשטעהסט?

און א צייט נאכאנאנד האָב איך דאָס פרעמדע קינד געמוזט פיהרען איינמאל אין וואָך צו מיין פרוי, וועלכע האָט געגלויבט באמתה שלמה, אז עס איז איהר לייבעלע און נאכדעם האָט זי איהם אויף א קורצער צייט איבערגענעבען צו דער צווייטער מוטער און זיך גע'חדוש'ט, וועז יענע פלעגט פלעסטערען: מיין קינד! מיין קינד!

— זי איז נעבעך משוגע — פלעגט מיין פרוי אין דער שטיל זיפצען, אז יענע זאל ניט הערען.

און זי האָט אויף יענער שטארק רחמנות געהאט...

— נעבעך אזא אונגליקליכע! — פלעגט זי שאקלען מיט'ן קאָפּ.

שפעטער האָב איך די דאזיגע שרעקליכע שפיעל אויפגע־הערט צו מרייבען, אבער א צייט נאכדעם, געפינענדיג זיך צווי־שען נעזונדטע, נארמאלע מענשען און בעטראכטענדיג זייערע טרערען און פרעהליכקייט, זייער אונגליק און גליק, פלעגט זיך מיר פארשטעלען די צוויי אונגליקליכע פרויען אין קראנ־קען־הויז...

דער שריפטשטעלער און זײַן.

נאָך דעם, ווי מען האָט אויפֿן באָל העניען פֿאַרנעשטעלט דעם בעריהמטען שריפטשטעלער און ער האָט איהר נעשענקט מעהר אויפמערקזאמקייט, ווי די אנדערע מיידלאָך, האָט זיך איהר נעדאכט, אז זי האָט בעזיענט די גאנצע וועלט. א גליק־ליכע, א בערוישטע איז זי נעגאנגען מיט איהרע צוויי חבר'טעס א חיים און האָט אלץ ווידערהאָלט:

— אך. ער איז אזא אינטערעסאנטער!

מיט וואָס ער איז נעווען אינטערעסאנט האָט זי אלײן ניט נעוואוסט. נערעדט האָט ער, דאכט זיך, ווי אלע, וועגען גאנץ נעווענליכע זאכען, פערקעהרט — שוין צו נעווענליך. וואָס אנבעטרעפט זיין בעציהונג צו איהר, איז עס נעווען דאָך אבי־סעל אירגענדש... זי האָט עס גאָר ניט ערוואַרטעט פון אזא גרוי־סען מאן. ער האָט זאָגאר נערעדט וועגען א קוש... זי האָט זיך פערשעהמט. עס איז ווירקליך זאָנדערבאר! אזא מאן און דאָך!...

העניען האָט געלונגען אין א קורצער צייט וויעדער אמאָל זיך צו טרעפען מיט דעם בעריהמטען שריפטשטעלער. דאָס מאָל איז זי שוין נעווען דרייסטער. זי האָט איהם בעטראכט אויסער־ליך, וואָס זי האָט דאָס ערשטע מאָל ניט נעוואָגט. איז ער שעהן? זי קען ניט בעשטימען. די אויגען זיינע זיינען ניט ווי ביי אלע: דאכט זיך ביזץ אוז אָט ניט ער מיט זיי א בליק אוז זיי ווערען פערוואַנדעלט אין מילדע. דאָס מויל איז אביסעל צו גרויס, אבער די ליפּען זיינען שעהן, בלויז ווען ער לאכט, וואָלט העניע נעשוואָ־רען, איז ער אביסעל צינגיש. דערפאר, אז ער פערטראכט זיך איז ער אזוי אנציהענד.

יא, ער איז שעהן!

דאָס געשפּרעך ביי'ן צווייטען מאָל איז געווען נאָך א לייכטערער ווי דאָס ערשטע מאָל. ער האָט ביי איהר געפרעגט, וואָס האָט זי היינט געגעסען דיננער און מיט אזא'ן ערנסט, פּונקט ווי עס זאָל איהם גאָהן אין לעבען. קאָמיש! זי האָט געוואָלט וויסען זיין מיינונג וועגען ליטעראַטור און שרייבער, האָט ער איהר געענטפערט, אז דאָס געשעפט פּיהרט ער נישט מיט זיך.

זי האָט זיך דערשראָקען:

— וואָס מיינט איהר?

— איך האָב נישט ליעב צו רעדען וועגען ליטעראַטור. האָט ער איהר אָבגעהאקט.

— און וועגען דיננער יא? האָט זי איהם אָנגעקוקט פערוואונדערט.

— אָ, יא! וועגען איהר אינטערעסירט מיך, אינטערעסירט מיך אפילו דאָס, וואָס איהר האָט געגעסען.

— ווי געפעלט אייך דזשעק לאָנדאָנ'ס ראָמאן „דער אייזערנער קנאפּעל".

— דער אייזאָמער קנאפּעל?... הם, איך האָב ניט געלעזען.

— איהר לעזט מסתמא בעסערע ביכער.

— וועגען דעם האָב איך נישט ליעב צו רעדען... וואָלט איהר נישט געוועזען א בעל'נטע אריינגעהן אין א „מופּעניפּיקטשור"? האָט ער פּלוצים איבערגעהאקט.

העניע האָט איהם אָנגעקוקט פערוואונדערט.

— אין א מופּעניפּיקטשור? איהר לאכט עס ניט?

— אין געגענטהייל. איך האָב זיי זעהר ליעב, די פּיקטשורס... לייכט...

— איך האָב געמיינט, אז איהר זענט אן ערנסטער.

ער האָט נעשמייכעלט:

— יא. מאנכעסמאל...

ער האט פלוצים דערזעהן דורכגעהן א פרוי אין א בלוט־רויטען מאנטעל. ער האט זיך ענטצוקט. נאכגעקוקט די פרוי און נערופען העניען:

— אך, זעהט וואס פאר א שעהנער מאנטעל! מאכט זיך אויך אזא מאנטעל...

זי האט נעדריקט מיט די פלייצעס.

דאן האט ער בעטראכט העניעם קלייד און בעמערקט:

— פאר וואס טראגט איהר אזא לאנגע קלייד, איצט איז דאך אין דער מאדע קורצע קליידלעך.

העניע האט זיך פערשעמט, רויט געווארען און ווי מיט אן איינגעהאלטענעם פאַרווירפליכען טאן געענטפערט:

— איך וואלט אויך קיינמאל ניט געגלויבט, אז אייך זאלען אינטערעסירען אזעלכע קלייניגקייטען.

— און איצט גלויבט איהר שוין?

— ניין... איך רעכטן, אז איהר טרייבט שפאס מיט מיר...

— זאל מיך גאט אויסהיטען! — האט ער זיך אנגעכאפט. איך האב אייך זעהר גערן און דערפאר א־נטערעסירט מיר אייער קלייד...

ניין ער איז גאר נישט אינטערעסאנט — אזוי האט העניע בעשלאסטן. זי האט איהם געבעטען געהן אויף אן ערנסטער שטיק, האט ער ניט געוואלט. ער האט אויסגעקליבען א ביליגען וואדעוויל הויז און האט זיך ענטציקט פון נארישע דזשאוקס... דער טענצערין האט ער אפלאדירט מעהר ווי אלע. נאכ'ן וואדע־וויל האט ער העניען איינגעלאדען אין א קאבארע... נאטירליך, זי האט ניט געוואלט געהן... ער האט זי געמוזט בעגלייטען א היים. אין קאריאר האט ער זי נעוואלט א קוש טהאן.

— האָט איהר מיך דען ליעב?
— אין דעם מאָמענט, יא...
און דאָס איז א בעריהמטער שריפטשטעלער! אזוי קוקט ער דאָס אויף ליעבע! — אין דעם מאָמענט!
זי האָט זיך דאָך ניט געוועהרט, וועו ער האָט זי געשלאָסען אין זיינע ארימס און זי א לאנג־דויערענדען קוש געטהאָן. ערשט, אז דער קוש איז געווען צו ענדע, האָט זי זיך אָנגערופען:
— מעהר וויל איך אייך ניט זעהן...
ער האָט זיך ענטשולדיגט, געגעבען איהר די האנד און צוגעגעבען:
— טאָמער אבער ענדערט איהר אייער מיינונג קענט איהר מיר שרייבען אויף דעם אדרעס.
ער האָט איהר דיקטירט אויסגעשפראָכען זיין אדרעס.
— איך וויל נישט הערען! — האָט זי געזאָגט.
— אָבער איך בין זיכער, אז איהר וועט מיר שרייבען.
— קיינמאָל ניט!
און זי איז ארויף אויף די טרעפ.

א לאנגע צייט האָט זי ניט געקענט איינשלאָפען. ער איז א פּוסטער מענש, אומזיסט איז ער אזוי בעריהמט.
אבער אלע וואָך האָט זי געקויפט דעם זשורנאל, וואו ער שרייבט. ערשט איצט איז זי נייגיעריג צו לעזען, וואָס שרייבט אויא פּוסטער קאָפּ. ענדליך האָט זי וואָס גענפונען.
דאָס איז נעווען א קליינע זאך, אבער אזוי שעהן, אזוי ריהרענד און דער עיקר — אזוי טיעף!
האָט עס דער זעלבער געשריעבען? זי האָט בעטראכט אויבען דעם נאָמען. יא, עס איז דער זעלבער! ווי אזוי איז דאָס אבער מעגליך?

זי האט זיך דערמאנט זיין אדרעס. אבער ניין, זי וועט איהם ניט שרייבען, פערזענליך איז ער נאר ניט אינטערעסאנט.

איבריגענס א פאר וועלטער וועט זי איהם שרייבען: זי האט געלעזען זיין זאך און זי דאנקט איהם; עס איז זעהר שעהן געווען. מאנכע געפיהלען האט ער ווי פון איהר הארץ ארויסגענגבה'ט: א וואונדער פון וואנען ער וויים דאס!...

נאכדעם האט זי צוגעשריעבען: איך האב אייך געוואלט זעהן.

זי האט באלד די שורה אויסגעשטראכען. אבער איבערלעזענריג צוריק דאס, וואס זי האט פון איהם געלייענט האט זי זיך בעהערשט און אנגעשריבען: איך ווילל אייך זעהר זעהן — איך בעט אייך וואלט מיך היינט אפ...

ער איז געקומען פונקטליך.

—איך דאנק אייך פאר אייער בריוועלע! — האט ער זי בעגעגענט. און אנקוקענדיג זי האט ער בעמערקט:

— איהר טראגט היינט אן אנדער הוט... זי פאסט אייך זעהר.

— זייט דאס מאל ערנסט! — האט זי זיך געבעטען. — קומט אין טעאטער, וואו מען שפיעלט היינט שעקספיערס א שטיק...

— שעקספיערס?! — האט ער זיך דערשראקען! א, איך בעט אייך. איך וועל טהאן פאר אייך וואס איהר ווילט, נאר ניט דאס...

— וואס דען ווילט איהר? — האט זי נעפרעגט.

— איך האב אויסגעפונען ערגעץ אויף אן עוועניו א נייעם וואדעוויל הויז — זעהר אינטערעסאנט! — קומט!

זי איז מיט איהם אוועק.

— נעפעלט אייך דאָ? — האָט ער זי יעפרעגט אריינגע־העגדיג אין א בילינען וואָדעוויל.

— ניט זעהר...

— פאר וואָס?... דאָ איז אינטערעסאנט... דאָ איז זעהר אינטערעסאנט. דאָ קומען די פרייסטע אַרימע מענשען זיך אמו־זרען... באלד וועלען ארויס צווייי שעווסטער. זיי זינגען זעהר וואולגארע ליעדער. דער עולם גלייכט עס... איך האָב עס אויך מאנכמאל ליעב.... אזוי לייכט.

חעניע האָט איהם אַנגעקוקט און ניט פערשטאַנען. ענדליך האָט זי זיך אַנגערופען:

— זייט איהר טאקי דער זעלבינער?

— וועלכער זעלבינער...

— וואָס שרייבט?...

— נו, נעווים...

זי האָט זיך פערטראכט. זי האָט וויעדער בעשלאָסען מעהר ניט צו זעהן זיך מיט אי׳הם.

נאָכ׳ן וואָדעוויל האָט ער זי איינגעלאָדען אין א רעסטא־ראן, זי האָט זיך אבער ענטזאגט, ער האָט זי בעגלייט א היים...

זי האָט זיך מיט איהם געזעגענט קאלט, ארויף אויף די טרעפ און איז פערשוואונדען אין איהר צימער.

אריינגעהענדיג אין צימער האָט איהר אַנגענומען א בענק־שאפט, און זי האָט ג׳חור׳ט זיין אדרעס...

איינמאל האָט זי בעשלאָסען צו נעהמען זיך צו איהם פעסט. זי מוז ענדליך דערגעהן זייגע סודות.

— איך האָב געוואלט וויסען אייער בליק אויפ׳ן לעבען?

האט זי איהם ביי אן אנדער מאל זעהן זיך נעפרעגט און איהם בעדייטענר אנגעקוקט.

— אויך וועמעס לעבען? — האט ער בתמימות איבערגע־פרעגט.

— איך מיין אויפ'ן לעבען אין אלגעמיין...

— ענטקעגען וואס פרעגט איהר עס איצט, עס איז אזא שעהנער אבענד...

— איהר פייניגט מיך! — האט זי זיך נעקלאגט.

ער האט זי אנגעקוקט דערשראקען:

— איך אייך?...

— נעווים! נעווים! — האט זי זיך צושריען. — איהר זייט אזא גרויסער מענש און מיט מיר רעדט איהר וועגען נא־דישקייט. איך פיהל מיך בעליידיגט...

ער האט זי אנגעקוקט פערוואונדערט:

— וועגען וואס זאל איך מיט אייך דען רעדען?

— וועגען ערנסטע זאכען — האט זי זיך נעבעטען — וועגען קורצע קלייד־ער און העמד און מופענפיקטשורם קען איך דאך רעדען מיט א ליאדע בא' פון א שאפ...

ער האט נעשמייכעלט און געשוויגען און ענדליך זיך אנגע־רופען:

— וועגען ערנסטע זאכען רעד איך מיט מיינע קאלעגען, מיט'ן רעדאקטאר און מיט מיין אלטער מיסעס. איך האב נעכ־טען געהאט מיט איהר א נעשפרעך וועגען רעווומאטיזם... וויל איהר איך זאל מיט אייך שמועסען וועגען דעם...

— ניין — האט זי זיך דערשראקען — איך וויל וועגען ליטעראטור, וועגען קונסט...

— עס איז פאר מיר ניט אינטערעסאנט...

— איך וויל איהר זאלט מיר דערצעהלען ווי אזוי איהר שאפט... — האט זי זיך געבעטען.

— קורם טונק איך איין די פערער... — האָט ער אָנגעהויבען...

— איהר מאכט פון מיר חוזק... — האָט זי איהם פּראָטעסטירענדיג איבערגעשלאָגען — איהר זענט א צינקיקער!

— אום גאָטעס ווילען, פּאר וואָס זידעלט איהר כיך — האָט ער זי אָנגעקוקט.

— טאָ זאָגט מיר אין וואָס בעשטעהט אייער קראָפּט?

— אין מיינע לאַנגע האָר... — האָט ער געשמייכעלט.

— איהר מאכט וויערער חוזק... איבריגענס איך וועל זיי אייך אָבשערען, ווי דלילה...

— אָבער איהר וועט מיך פּריהער מוזען איינשלעפּערען ביי אייך אויפ'ן שוים...

— יא.. האָט זי שוואך ארויסגערעדט.

זי האָט איהם ארויפּגענומען צו זיך. ער האָט זיין קאָפּ אוועקגעלעגט אויף איהר קניה. און זי האָט גענלעטט זיינע בלאָנדע לאָקען און נעמורמעלט.

— איצט וויים איך אין וואָס דיין קראָפּט בעשטעהט.

— אין וואָס? — האָט ער ווי פון חלום נעפּרענגט.

— אין דער ליעבע! —

— יא! — האָט ער שטיל נענטפערט און זיך נעצווינגען צו איהר —

— איז דאָס ניט גענוג שרעקט?

זי האָט קורץ געענטפערט:

— יא. ענדליך האָב איך דיך פערשטאַנען! —

די פרוי וואָס ארבייט.

צוויי טעג נאָך זייער „אָפיציעלער" חתונה האָט עני ארויפ־געלאָזט איהר קליינע האנד אויף בערמאנ'ען און איהם ווי א סור אריינגעשושקעט: — איך דאנק דיר פאר' דעם וואָס דו האָסט מיך בעפרייט פון שאָפּ.

און זי האָט איהם א שטארקען קוש געגעבען.

בערמאן האָט ווי פערשעמט זיך און אינערליך א ציטער נעטהאָן.

ער האָט אבער זיין פערלאָרענקייט בעהאלטען און צודרי־קענדיג זי צו זיך פעסטער ווי געוועהנליך, האָט ער מיט פייער געענטפערט:

— אָ, מיין שעהנע עני — ארבייטען וועסטו שוין קיין־מאָל ניט.

ער האָט נאכדעם געריבען דעם שטערען מיט דער האנד און זיך דורכגענאנגען איבער'ן צימער.

האָט איהם עני וויעדער אבגעשטעלט און זיך קינדיש צוזונגען:

— אָיך פיהל מיך איצט גאָרנישט, ווי א ווייבעל, נאָר ווי א קינד, וואָס וויל זיך שפּיעלען. נעהם מיך בערמאן און טראָג מיך ווי א שעפּסעלע.

בערמאן האָט זי פעסט צוגעדריקט צו זיך און געענטפערט:

— ווי א שעפּסעלע טראָגען דיך?... געווים... ווי א שעפּ־סעלע... נו, נעהם מיך ארום...

ער האָט זי אזוי ארומגעטראָגען הין און צוריק איבער'ן צימער.

ענדליך האָט זי בעזארגט אויסגערופען:

— בערמאן, איך בין דיר שווער?...

— ניין, ניין! — האָט זיך בערמאן אָנגעכאפט ווי א בעלייגטער.

— טאָ טראָג מיך נאָך!

ענדליך האָט בערמאן זי פּאַרזיכטיג, ווי א קוישעל מיט גלעזערנע געשירר, אראָבגעלאָזט אויף דער ערד און אבנעאטהעמט.

— ע... שוועד, שוועד געווען! — האָט זיך עני קינדיש געריצט מיט איהם.

— ניין... ניט שוועד... איך מוז אבער געהן אין אָפּיס...

— שוין... לאָזט מיך אליין! — האָט זיך עני קינדיש גקלאָגט.

אָבער באלד איז זי געוואָרען ערנסט און אָנגעהמענדיג איהם פאר'ן לאָץ פון ראָק האָט זי זיך געבעטען:

— בערמאן, ווי פיעל נעהמסטו א וואָך אין אָפּיס?...

— נישט דיינע דאגות!... — האָט בערמאן געמאכט זיך, ווי ער אינגאַרירט די פּראָגע.

— ניין... ניין!... דו מוזט מיר זאָגען... איצט ווי איך וויסען — האָט זי זיך געפּיעסטעט.

— צו וואָס? — האָט בערמאן זי אָנגעקוקט מיט א פערדעכטיגען בליק.

— איך ווי וויסען ווי אזוי די הוצאה צו פיהרען! האָט זי געלאכט.

— וואָס בריטער! — האָט בערמאן צוריק געשמייכעלט.

— איך ווי וויסען ווי פיעל דו פערדיענסט — האָט עני וויערער געמאהנט — דו האסט נאָך מיר קיינמאָל ניט געזאָגט— ביז אהער האָט עס מיך ניט [illegible], אבער איצט מוז איך דאָך וויסען — אוי?

זי האָט אויף איהם אויסגעשטעלט איהרע גרויסע אויגען און געווארט אויף אן ענטפער.

— עס איז א סוד! — האָט בערמאן אָננעהאלטען דעם שפּאסיגען טאָן.

— טאָ זאָג מיר אויס! — האָט זיך עני אלץ געבעטען.

— הונדערט דאָלאר א וואָך! נענוג?

— נו — נו... איז עני ווי בייז געווארען — זאָג דעם אמת!...

— הונדערט... — האָט בערמאן נעשמייכעלט, כדי זי זאל זעהן אז עס איז נאָר א וויץ.

— ביזט א ליגנער... — האָט עני צוריק זיך געווענדעט — זאָג דעם אמת — דרייסיג?

— טאָרסט ניט וויסען!

— איך וויל און איך מוז וויסען! — האָט זי זיך בעליידיגט און אָנגעשטעלט די ליפּעלעך, ווי צום ווייגען.

— זיי ניט קיין קינד! — איז בערמאן ערנסט געווארען — וואָס געהט דיר אָן ווי פיעל? מיר וועלען מאכען אן ענדע בעז און נענוג.

און נעבענדיג איהר א שטארקען קוש פאר'ן אוועקגעהן האָט ער זי בערוהיגט:

— פאר אונז ביידען וועט זיין נענוג... און שלעכיך דארף מען לעבען, ווי אזוי מען קען... דו פערשטעהסט ענילע! קיין גביר בין איך ניט... אבער לעבען וועלען מיר.

ער האָט זיך נעגרייט אוועקצוגעהן, אבער באלד האָט ער זיך דערמאָנט עפּעס און איז שטעהען געבליבען.

— האָסט דאכט זיך קיין געלד ניט... — האָט ער ארויסגעמורמעלט.

— טאָ לאָז מיר איבער — האָט זי געשמייכעלט — אבער וואָס מער!...

ער האָט זיך געזומען גריבלען אין טאָש און פון דאָרט ארויסגענומען א דאָלארדיגען ביל...

— און ווי פיעל האָסטו דיר איבערגעלאָזט... — האָט ער פערזאָרגט געפרעגט.

— א. פאר מיר זאָל דיך נישט ארעז — איך האָב גענוג.

אזוי האָט דער סוד אָנגעהאלטען וואכען און מאָנאטען.

בערמאן האָט זיך אלץ געשטיקט מיט זיין קליינעם געהאלט, וואָס ער בעקומט... ביז וואנען זי האָט אלץ ערפאהרען און מיט בעדויערונג האָט זי געמורמלט:

— פערדיענסט, בערמאן, אזוי וועניג... אזוי וועניג!...

אבער איהר געפיהל צו איהם איז דערפון ניט שוואכער געוואָרען. פערקעהרט, צייטענווייז האָט זיך איהר געדאכט אז זי מוז נאָך איהם שטארקער ליעבען און עס האָט איהר נעטריבען צו טהאָן עפעס פאר איהם, אויסהעלפען איהם וויי א חבר...

און איינמאָל האָט זי א זאָג געטהאָן מיט א געלעכטערל:

— וויסט בערמאן, איך געה דאָך אין גיכען ארבייטען.

בערמאן איז געוואָרען בלאס וויי קרייד. ער האָט זיך אנגענומען פאר ביידע הענד און געזאָגט:

— רעד נישט קיין נארישקייטען!

— נו, טאָ מאך מיר א מאנטעל! — האָט זי וויעהער געלאכט.

— א מאנטעל... געווים... געווים... האָט בערמאן נעשטאמעלט.

דאָ איז עני געריהרט געוואָרען, און האָט איהם גענלעפט איבער'ן קאָפּ:

— איך האָב געמאכט א שפאס... איך ברויך נאָר נישט קיין מאנטעל... דער פאר־א־יאהרינער איז נאָך נאנץ נוט... איך

האב נלאט געוואלט נעהען ארבייטען, דיר העלפען אביסעל... איך וויל דו זאלסט זיך אברוהען.

בערמאן האט זי אנגעקוקט און דאס ערשטע מאל בעמערקט אין איהרע אויגען א טרויער.

ער האט זי ארומגענומען, א קוש געטהאן און געזאגט:

— עני, איך בין טאקי נישט רייך, כמעט ווי ארים, אבער פאר דיר וועל איך אלעס טהאן. דו זאג מיר נאר וואס דיר פעהלט...

— מיר פעהלט.. מיר פעהלט... האט עני זיך געמומען ווי דערמאנען, אבער באלד האט זי זיך צוגעאכט:

— נאר דו, מיר פעהלט גארנישט... אויסער א פאר שיך פאר דריי דאלער...

— דריי דאלער... געווים... האט בערמאן געשטאמעלט...

— איך דארף קויפען שיך... פערשטעהסט... דו מיינסט עפעס, אז אונזערע שיך זיינען ווי אייערע...

און זי האט אוועקגעשטעלט איהר פוס אויף א שטול און לאכענדיג איהם געוויזען.

— ס'הייסט, די אבצאסען אויסגעקרימט אביסעל... — האט בערמאן שטיל, ווי א בעשולדיגטער ארויסגעברומט.

— אודאי... אזוי זיינען זיי נאך גוט... — האט עני איהם בערוהיגט... איך קען זיי נאך טראגען און טראגען...

— טראגען און טראגען... איז בערמאן בעליידיגט געוואָרען פון איהר טאן — איך זאג דען דו זאלסט זיי טראגען נאך לאנג?... איך מיין נאר, אז עס איז אביסעלע אויסגעקרימט. אבער מען קען קויפען נייע... אודאי נייע! — האט ער זיך פלוצים בעגייסטערט. איבערמארגען נעהם איך אב דאס געהאלט און מיר נעהען ביידע קויפען דיר שיך.

אבער איבערמארגען איז געווען דער ערשטער און מען האט נעמוזט בעצאהלען דירה נעלר...

אין צוויי טעג ארום האָט בערמאן קומענדיג פון אָפיס זי געטראָפען פערטיעפט איבער א צייטונג.

— וואָס האָסטו פֿלוצים ד י צייטונג געקויפט?...— האָט ער עפּעס פּאַרנעפּיהלט.

— איך האָב דאָ עפּעס נעזוכט... — האָט עני נעענט־פערט און א שמייכעל געטהאָן.

— וואָס זוכסטו דאָ דען איצט? — האָט בערמאן זיך נע־ווּיצעלט — א מאן האָסטו דאָך שוין...

— נאָ, אין ד ע ר צייטונג איז ניטאָ קיין חתנים, דאָ זיינען דאָ שעפּער. זעהסט א צעטעל! — און עני האָט איהם אָנגעווּיזען אויף צוויי איינגעטונקטע זייטען מיט „פערלאָנגטס“..

— איז וואָס געהט דאָס דיר אָן? — האָט זיך בערמאן נעמאכט נישט ווּיסענדיג.

— אינטערעסאַנט... — האָט עני צוריק זיך נעמאכט ניט ווּיסענדיג — זעה, בערמאן, וויפיעל ארבייט עס איז דאָ... ביי מיין „פאַך“ איז היינט זעהר „בּיזי“. מען קען פערדיענען א סך געלד!

בערמאן האָט געוואָלט פרעגען „אויף וואָס דארפסטו רי געלד?“ אָבער באַלד האָט ער זיך דערמאָנט, אז דאָס וועט נאָר אויפוועקען די פראָגע וועגען שיך און וועגען א מאנטעל און ער האָט זיך אָבגעהאַלטען פון שטעלען פראָגען.

ער האָט דערפיהלט, אז עני וועט פריהער אָדער שפּעטער נעצוואונגען זיין צו געהען אין שאָפּ און וואָס איז די פּועלה אז ער וועט זיך מאכען נאריש און זי אָבהאַלטען.

ער האָט זיך דערפיהלט נידערגעשלאָגען און קליין. ער האָט זיך אוועקגעזעצט בייז טישעל און געקוקט שטום אויף א וואנד. עני האָט בעמערקט זיין דערשלאָגענהייט. זי האָט איהם נע־וואָלט עפּעס זאָגען. טרייסטען, אבער אויך איהר האָט די צונג נישט געריענט.

אין א וואָך ארום איז עני שוין נעגאנגען אלע אין דער פריה צו דער ארבייט.

קומענדיג פון אפיס א היים האָט בערמאן זי געטראָפען לינענדיג אין בעט.

— ביזט מיעד... האָט ער קוים געפונען מוטה זי צו פרעגען...

— אביסעלע — האָט זי שטיל, ווי פערשעמט און פערשולדיגט געענטפערט.

בערמאן האָט געוואָלט צופאלען צו איהר אויפ'ן בעט און דריקען זי צו זיך ווי דאָן, די ערשטע נאכט ווען זיי האָבען זיך אין דאָזיגען צימער אריינגעקליבען אויף מאָרגען נאָך דער אפיציעלער חתונה. אבער באלד איז איהם א געדאנק דורכגעלאָפען אין קאָפ...

— דו האָסט אויך איהר איצטער קיין רעכט... זי געהערט ניט דיר — זי ארבייט!

ער האָט געפונען אין זיך בלויז מוטה אוועקצוזעצען זיך אויפ'ן ברעג פון בעט אוז א גלעט טהאָן איהר דאָס געזיכט...

זי אָבער, א מידע, האָט מיט א בעטענדיגען בליק איהם אָנגעקוקט און ער האָט די האנד גלייך אוועקגענומען.

„א פרוי, וואָס ארבייט" — האָט ער זיך אליין גערייצט — איז ניט פאר ליעבע...

ער האָט זיך דאָך וויעדער געפרופט זי אויפצומונטערען און ער האָט זיך וויך געוועדעט:

— דיר איז שוואר? — איך בעט דיך הער אויף צו אר־בייטען. מען וועט זיך אן עצה געבען...

עני האָט זיך אויפגעזעצט, אויסגעריבען די אויגען, האָט איהם אָנגעקוקט און א שטומען שמייכעל געגעבען.

ער האָט זיך דערפיהלט ווי א אינגעלע, וואָס געהט דאָס ערשטע מאל מאכען זיין ליעבעס ערקלערונג און געפינט קיין ווערטער ניט. ער האָט איצט צו ענ'ן געהאט א געפיהל, ווי גאָר דאָס ערשטע מאל ווען ער האָט זי בעגעגענט — א פרעמדע און א ליעבע.

אבער דאן איז ער נעווען פול מיט ליכטיגע האפנונגען. ער וועט ביי איהר האבען ערפאלג, ער וועט איהר פערשפרעכען נאלדענע גליקען און זי וועט איהם אלעס גלויבען. אבער איצט איז ער ניט אין שטאנד איין נוט ווארט ארויסצוזאגען איהר. איין פערשפרעכונג איהר צו מאכען, זי וועט איהם ניט גלויבען און ער אליין גלויבט זיך אויך ניט.

דאס וויכטיגסטע: בעפריען זי פון דער ארבייט—האט ער ניט געקענט.

ער האט זיינע פליכטען צו איהר ניט דערפילט!

ער איז שטום און אבהענדיג אוועק פון בעט און זיך צונץ־שפארט אויף דער קושעטקע וואס איז געשטאנען ביי דער אנ־דערער וואנד.

דארט אין בעט געגענאיבער איז געלעגען א פרעמד שעהן ארבייטער־מיידעל, וועלכע בערמאן האט זעהר ליעב. אבער ער גלויבט ניט אז ער זאל זי געווינען. די אילוזיעס זיינען צורונען געווארען.

ווי אזוי־זשע ערקלערט ער זיך איצט איהר אין ליעבע? וואס זאל ער איהר זאגען, אז אויך זי זאל איהם צוריק ליעב בעקומען?

און ער האט נעזוכט פערשידענע וועגען און פלענער, ווי אזוי דאס דאזיגע מיידעל וואס רוהט זיך אב איצט פון דער ארבייט אין שאפ, זאל צוריק ווערען זיין פרוי...

באלד האט ער זיך אבער דערמאהנט אן די פאפיערען און אן דעם רינגעלע וואס זי טראגט אויף איהר האנד. דאס האט איהם אביסעל צוגעגעבען מוט. אמת, ער וויים, אז דאס אליין האט וועניג קראפט די הייַנטיגע פרוי צוצוהאלטען, אבער אין דעם דאזיגען מאמענט פון פערצווייפלונג האט ער זיך אויף אן דעם אנגעכאפט און געזוכט דערמיט זיך צו ראטעווען...

ער האט זיך אויפגעהויבען פון קושעטקע און איז ווידער צונעגאנגען צו עני'ן.

ער האָט זי אָנגענומען פֿאר דער רעכטער האַנט און עפּעס געוווכט אויף איהר פינגער.

ניט געפינענדיג דאָס, האָט ער מיט שרעק א פּרעג געטאָן:

— עני, וואו איז דאָס רינגעלע... פּערלוירען?...

עני האָט א ענין געטהאָן און געענטפערט:

— וויל־סט אין שאפּ זאל איך טראָגען דאָס רינגעלע?... מען מוז דוקא וויסען אז איך בין א וויבעל?

און בעמערקענדיג זיין פּערלאָרענהייט האָט זי א נעציאונגענעם שמייכעל געטהאָן און צוגעגעבען:

— אין שאפּ בין איך צוריק א מיידעל געווארען...

בערמאָן האָט צוריק געשמייכעלט אבער דאָס פּנים האָט איהם געברענט פּאר שאנד.

די לעזערין פון „וואַירלד".

נאָכ'ן „סיזאָן" בלייבט איבער לינא'ן די עטליכע צעהנדליג דאָלאָר אויף די עטליכע חדשים „סלעק". די דאָזיגע סומע זאָ־ מעלט זי אָן אין פּאָסט אָפיס. דער בעאמטער, א הויכער מאָגע־ רער יונגערמאן, קען זי שוין און וועט זי טראָגט איהם אריין די לעצטע „פּעי" פון ס זאָן, שמייכעלט ער צו איהר פרייגדליך אוו זאגט:

— וועסט אָנזאמלען א פערמעגען!

דערצעהלט איהם לינא, אז באלד וועט זי אָנהויבען בים־ לעכווייז צוריק אַרויסנעהמען, וויל דער סיזאָן איז שוין גע־ ענדיגט.

און ווירקליך הויבט זי אָן אלע וואָך ביסלעכווייז אָבצער צאָפען פון „ביכעל" — ביז אין פערלויף פון א ציווי מאָנאָט בלייבט אין פּאָסט־אָפיס איין דאָלאָר...

דעם דאָזיגען דאָלאָר לאָזט זי שוין דאָרט איבער.

וואָס זי איז אויסען דערמיט, ווייסט זי אליין ניט.

מעגליך, אז דערמיט איז זי אויסען ניט איבערצורייסען איננאנצען די בעציהונגען מיט'ן בעאמטען, וועלכער נעהמט איהר שטענדיג אזוי פריינדליך אויף, און מעגליך, אז זי ווייל ניט ריזיקירען און בלייבען נאר אהן אן אייניגען דאָלאָר. עס ווערט דאָך פרעהליכער, וועט מען כאפט זיך אויף אין דער פריה און מען דערמאָהנט זיך, אז די לאנג איז נאָך ניט אזוי פער־ צוויפעלט: אין פּאָסט אָפיס האָט זי נאָך א דאָלאָר פערמעגען און אז עס וועט האלטען נאר שמאל קען זי איהם יערען טאָג צו־ ריק בעקומען.

וויל לינא'ן האָט שוין פֿאסירט אז זי איז אמאל אין נאנ־צען געבליבען אהן איין סענט און צום סיזאן איז נאָך געווען אזוי לאנג צו וואַרטען און פון פֿאַסט־אָפּיס־ביכעלע איז איהר בלויז געבליבען די טאַוועלעך...

אבער אממעהרסטען איז זי מיט דער אנגעוואמעלטער סר־מע פֿאַרזיכטיג. זי מארקירט אוים, אז ביז'ן נייעם סיזאן זאל זי ניט דארפען צו שטארק מאנגלען, און דערפאר בלייבט דער דאלאר אין פֿאסט אָפּיס ליגען טאקע ביז'ן נייעם סיזאן.

דער בעאמטער בענריסט איהר מיט א פריינדליכען שמיי־כעל און בעקוקענדיג איהר אלט ביכעלע, זאגט ער איהר אָן די שמחה:

— האסט נאָך א דאלער פון פריהער!

אבער לינא וואַרט ניט אויף דער לעצטער מינוט, ווי נאָר זי האלט ביים לעצטען דאלאר, הויבט זי שוין אָן זוכען ארבייט.

זונטאג פריה קויפט זי א „וואַירלד" פאר פינף סענט. אין „וואַירלד" געפינט זי יעדען סיזאן א שאפּ.

צום שאפּ נעהמט זי זיך אבער ניט באלד. פריהער קוקט זי דורך די אלע בילדער פון דעם זונטאג מאגאזין און די אלע בעשרייבונגען פון די פערשידענע אקטריסעס, זינגערינס און טענצערינס.

איין אקטריסע מיט צוויי גרויסע, שוואַרצע אויגען, נעהמט צוויי הונדערט טויזענד דאלאר א יאהר. די „וואַירלד" שרייבט אויסדריקליך, אז דאס צאהלט מען איהר בלויז פאר איהרע שעה־נע אויגען.

און אין לינע'ס הארץ דערוועקט זיך א געפיהל פון קנאה.

זי שטעלט זיך אוועק ביים שפּיגעלע וואס איז צוגעשלאָגען צום וואנט אין איהר רום, זי עפענט בריט אויף איהרע אויגען און בעטראכט זיי. זי איז זיכער, אז איהרע אויגען זיינען ניט מאוס'ער פון דער דאז גער אקטריסע'ס אין דער „וואַירלד"...

און פאר וואס האָט זי פערנאכלעסינט אזא דזשאב וויי צוויי

הונדערט טויזענד דאָלאר א יאָהר? ווי באלד, אז שפּיעלען קען יענע אויף ניט און מען צאָהלט איהר בלויז פּאר די אויגען...

זי פּיהלט זיך ווי בעלײדיגט און גענקריוודעט. און נעהמט זיך ווייטער צום לייענען.

אָט איז א טענצערין וואָס א מיליאָנער האָט זיך אין איהר פערליעבט און איצטער מאָהנט זי ביי איהם צוויי הונדערט טויזענד דאָלאר פּאר איהר צובראכען הארץ.

און לינא דערמאָהנט זיך, אז איהר הארץ האָט שוין אויך איינער צובראכען און טאקע אויך אן אמת — צובראכען. אבער זי האָט דערפון קיינעם ניט דערצעהלט, פּאר קיינעם ניט. נעקלאָגט און ביי קיינעם ניט געבאָהנט. זי איז בלויז א חודש צייט קראנק געווען און האָט ניט געקענט געהן ארבייטען. די דאָזיגע ליעבע האָט איהר נאָך נעקאָסט...

לינא שלינגט ארויב א טרער, וואָס די דאָזיגע עראינערונג האָט ביי איהר ארויסגערופען און זי לייענט ווייטער ווען א ריי־כער מיידעל, וואָס איהר טאַנטע האָט איהר איבערגעלאָזט דריי מיליאָן דאָלאר און זי האָט די וואָך חתונה געהאט מיט אן ארי־מען סטודענט.

און לינא מאכט א חשבון אז פּאר די דריי מיליאָן האָבען געקענט חתונה האָבען דער גאנצער שאָפּ מיידלעך, ווען זי האָט דאָ ניט לאנג צוריק געארבייט.

און ווידער טראכט זי, אז ווען זי האָט דריי מיליאָן, וואָלט זי גאָר ניט חתונה געהאט, ווארום עם איז אונמעגליך, אז מען זאָל ליעב האָבען א מיידעל, וואָס האָט אזוי פּיעל געלט.

אָבער ביי דער רייכער כלה בלייבט זי ניט לאנג. לינא'ן אינטערעסירען מעהר די אקטריסעס, טענצערינס און זינגע־רינס. זייער לעבען איז אזוי לייכט און אזוי לוסטיג.

און אז זי לעזט דורך די אלע סענזאציעס פון דער דאָזי־גער ליעבע־ווען, דערמאָהנט זי זיך ערשט, אז די „וואירלד" האָט זי ניט צוליעב דעם געקויפט.

אויסען איז זי געווען בלויז די „וואַנטס", זי דארף א שאפ.

אבער נאך אזוינע פרעמדע גליקען, וועלכע זי האט נאר וואס אויסגעלייענט אין דעם מאגאזין, איז איהר אזוי שווער צו נעהמען זיך צו יענע נעריכטע „זייטען", וואו עס איז פינסטער און קאלט, ווי אויף א בית־עולם, יעדער „וואַנט" זעהט אוים ווי א קבר'ל...

אבער וואס העלפט עס? אין פאַסט־אפים פערמאגט זי בלויז איין דאלאר, און אין איהר האנט־טאש ליגען בלויז עטליכע ניקעלס.

און זי נעהט איבער פון דעם פרעהליכען טייל צו דעם טרויעריגען, צום בית־עולם...

זי קלויבט אוים עטליכע „וואַנטס", שניידט אוים די אדרעסען און בעהאלט עס אין איהר האנט־טאש.

מארגען מוז זי גאנץ פריה אויפשטעהן, שטעלען זיך מיט דער רייהע און ווארטען, ביז א ווילד פרעמדער מענש וועט זי אויפנעהמען צו דער ארבייט.

נאכ'ן דאזיגען בעשלוס, שטעלט זי זיך ווידער אוועק ביים שפיגעל, בעטראכט איהרע אויגען און קומט ווידער צו דער אירע בערצייגונג, אז זיי זיינען זיכער ניט מאום'ער פון יענערס אויגען, וואס בעקומט צוויי הונדערט טויזענד דאלאר א יאהר...

אבער פאר איהרע אויגען וועט איהר קיינער א סענט ניט געבען. ברויכען ברויך מען בלויז איהרע הענט.

זי בעטראכט איהרע דינע, אייזעלע פינגער. אייגער איז נאך ניט אינגאנצען פערהייליט פון א שטאך, וואס זי האט נעמאכט אין שאפ מיט דער נאדעל...

און אויף מארגען אין דער פריה שטעהט שוין לינא ביי א טישעל און ארבייט בשבנות מיט א נייער חבר'טע.

זי בעטראכט דער חבר'טעס אויגען און איהר דאכט זיך,

אז אויף דער חבר'טעס אויגען זיינען פונקט אזוי שעהן ווי ביי יענער אקטריסע.

און אז זי געהט ארויס מיט איהר אויף דינער אין נאהענט'ן ארבייטער־רעסטאראן, קען זיך לינא נישט איינהאלטען און וועגדעט זיך צו איהר מיט א פראגע:

— דו לעזט די „וואירלד"?...

— ווי א מאל... ענטפערט יענע, וואס איז דען?

— איך האב נעכטען געלעזען אין דער „וואירלד", אז אן אקטריסע נעהמט פאר איהרע שעהנע אויגען צוויי הונדערט טויזענד דאלאר א יאהר...

— נו, יא... איך קען זיי... ענטפערט מיט שמחה די חבר־טע... איך האב זי נעזעהן אין מואווינג־פיקטשורס... א שעהנע! זעהר א שעהנע!

לינא קוקט זי אן ווי ברונזן: זי איז א נאר, זי פערשטעהט ניט. אז איהרע אויגען זיינען אויף אזוי שעהן, נאר עס איז בלויז א צופאל, וואס זי ארבייט אין שאפ.

אבער לינא זאגט עס איהר ניט הויך, די חבר'טע זועט עס ניט פערשטעהן...

דער שלום.

— יא, מיינע פריינד — האָט אַנגעהויבען נוטמוטיג דער בלאָנדער, פערציג יעהריגער מאן מיט די מילדע בלויע או גען. ארום וועלכע עס זיינען געווען אויסגעלעגט קניטשען פון אי־ בערלעבונגען און ערפאהרונגען — דער מענש איז שטענדיג אונ־ צופריעדן, בייז, אייפערזיכטיג צו פרעמדע גליקען, וועלכע איז דער ווירקליכקייט עקז סטירען זיי קיינמאל ניט. — איז קור־ צען אויסצודריקען עס וועל איך זאגען, אז דער מענש איז אן אונציפריעדענע, פערביסענע חיה...

און דאך, מיינע פריינד, פאסירען אין מענשענס לעבען אזוינע מאמענטען, וועו ער ווערט פריי פון די אלע אונצופריע־ דענהייטען, אייפערזיכטס־געפיהלען, פערביטערטקייט און ער ווערט דאן, ווי ניי־געבו רען.

דאס מערקווירדיגסטע דערפון איז, וואס די דאזיגע מאמענ־ טען פאסירען וועו דער מענש איז באמת אונגליקליך, וועו זיין שלים־מזל האט איהם נעגעבען דעם לעצטען קלאפ, וועו אלע וועגען, אלע שטענדען זיינען פאר איהם פערשטעלט אוו ארום איהם איז בלויז יאוש, אונגליק אוו אן אונאויסנענגליכע לאגע...

ווילט איהר, אז איך זאל אייך די דאזיגע טעאריע מיינע אילוסטרירען מיט א פאקט? איהר מענט עס הערען, עס איז אי בעלעהרענר אי אינטערעסאנט...

עס איז נעווען מיט יאהרען צוריק, וועו איך בין נאר וואס געקומען אין ניו־יארק. איך בין דאן אלט נעווען ביי א דריי־פיער אוו צוואנציג יאהר. נעפאהרען בין איך צו נעפינען דא דאס אמת'ע גליק. איהר קענט זיך אבער פארשטעלען מיין ענטוי־

שונג, וועז ניט געפינענדיג קיין ארבייט די ערטע עטליכע וואכען ניט האבענדיג דאָ קיין נאהענטע פריינד, בין איך ענדליך געוואונגען געווארען צו גהן ארבייטען ביי העמדלעך פאר דריי דאלאר א וואך. אך, ווי בייז איך בין דעמאלט געווען אויף אמעריקא, אויף דער גאנצער וועלט און אויף זיך! אין שאפ בין איך געשטאנען ווי א חיה רעה און מיט קיינעם ניט אויסגערעדט קיין וואָרט, פונקט ווי יעדער איינער וואלט שולדיג געווען מיין אונגליק. די העמדלעך האָב איך נעהאסט, ווי דעם טויט, דאָס זיינען געווען, ליויט מיין דעמאלטדיגער שטימונג, עקעלהאפטע, מאוס'ע העמדלעך, וואס פיעלע האבען דאן געטראגען. בעגענענדיג א מענשען אין אזא מין העמדעל, האָב איך איהם ניט געקענט אין פנים אנקוקען. די גאנצע וועלט האָב איך דעמאלט געטיילט אויף צוויי: אויף די וואס נעהען העמדלעך און די וואס טראגען זיי און האָב אלע געוואונשען א טפלה...

מיט אזא זעעלען־צושטאנד, איז לייכט צו פערשטעהן, קען מען ניט האבען קיין סך פריינד. איך האָב זיי טאקע ניט גענאָס. ערשטענס האָב איך קיינעם ניט גענעבען די נעלענגהייט, טיעפער זיך צו בעקענען מיט מיר, ביי דער ארבייט בין איך געזעסען שטום ווי די וואנט, שוין אבגעזעהן דערפון, וואס פיעל רעדען איז ניט געווען קיין צייט און קיין מעגליכקייט צולעב דעם געשריי פון די נעה־מאשינען. צווייטענס האָב איך זיך אויף איין אָרט, א דאנק מיין בייזקייט און פערביטערטקייט, ניט געהאלטען און האָב ניט געהאט קיין נעלענהייט, וועז איך זאל אפילו וועלען, זיך צו בעקאנען נאהענט מיט וועמען עם איז און וועדען בעפריינדעט...

נאטירליך, האט מען מיר נעצאהלט מיט דערזעלבער מטבעה: מיט האס און פעראכטונג. אלע אין שאפ האבען מיך פיינד געהאט. אין יעדער שאפ, וואו איך האָב געארבייט צי וואָך אדער צי עטליכע טעג, האָב איך נעהאט א בעזונדער צונעמעניש. א פאר פון זיי נעדענק איך נאָך גוט. א־ן איין שאם האָב

מיר א בחור א נאמען נענעבען „דער מאַנען־קאַטאַר", אין א צווייטען שאַפּ האָט מיר שוין א מיידעל נעגעבען א צונעמענ־ש: „דער זויערער פּיקעל". יענער בחור וואָס האָט מיך נערופען דער „מאַנען־קאַטאַר" איז היינט א בעקאַנטער דאַקטאַר אין איך הייל מיך טאַקע ביי איהם, און דאָס מיידעל, וואָס האָט מיך נערופען „דער זויערער פּיקעל" האָט שוין לאַנג חתונה נעהאט און זי האָלט איצט א רעסטאָראַן וואו איך כאַפּ מיך אמאָל אריין און עס אַפּ א מיטאָג. אבער דאָס האָט ניט צו דער נעשיכטע, קיין דירעקטע שיכות.

אָלזאָ, ווי נעזאָנט, האָט מען מיך אויך שטארק ניט לייב נעהאט און ענדליך, איז עס דערנאַנגען אזוי ווייט, אז איך האָב ניט נעקענט קריגען ערגעץ קיין ארבייט... אלע שעפּער זייכען נעווארען פאר מיר פערשלאָסען.

איך זאָל זאָגען, אז דאָס האָט מיך שטארק נעארט — קען איך ניט! פון איין זייט בין איך זאָנאר נעווען צופריעדען וואָס איך בין פּטור נעווארען פון צו האָבען דירעקטע בעציהונגען מיט מענשען. איך האָב זיי נעהאסט. א דאנק, וואָס מיין נעפיהל צו לעבען און נענום איז נעווען פערטעמפּט און אבנעשוואכט, האָב איך אפילו די דריי דאָלאר א וואָך, וואָס איך האָב פערדיענט, אין נאַנצען ניט פערשוועגדט. פערליערענדיג די ארבייט איז מיר נאָך נעבליבען א קאפיטאל פון עטליכע דאָלאר. איך האָב דאן אָנגעווענדט אלע מיטלען פון עקאָנאָמיע, אז די עטליכע דאָלאר זאָלען זיך, וואָס לענגער ציהען. איך קען מיך בעריהמען. אז אין קארנשאפט בין איך דאן נעווען דער נרעסטער ערפינ־דער. אין דערוועלבער צייט, האָב איך נעזוכט בעשעפטיגונג, אבער ניט האָבענדיג קיין רעקאָמענדאציעס, א דאנק מיין אב־נעזונדערטקייט פון מענשען, האָב איך נאר ניט נעקענט נעפי־נען.

דערווייל איז, ניט קוקענדיג אויך מיין אונמענשליכער שפּארזאמקייט, די עטליכע דאָלאר אויסגעאָנגען. מיינע קליי־

דער האָבען זיך אַנגעהויבען צו רייסען. פון די שיך איז די פּא־
דעשוועס אינגאנצען אבגעטראָגען נעוואָרען. דער רעק איז וואס
ווייטער מעהר צוטראָגען געוואָרען אזוי, אז אין די גרעסטע
היצען האָב איך געמוזט טראָגען מיין ווינטערדיגען רעק און
איך האָב געשוואומען איז אייגענעם שוויים...

באָלד האָט זיך נאָך געענדיגט דער בעצאָהלטער מאָנאָט
דירה־געלד. מיין מיסעס. אן אָרימע, בייזע אלמנה, האָט מיר
ניט געהייסען קומען נעכטיגען, ווייל מיין פּלאָץ האָט זי פער־
דונגען א מעהר רייכערען און גליקליכערען פאר מ׳ר. איך האָב
אפילו ניט איבערגעדרעהט מיט דער צונג, צו בעטען איהר, אז
זי זאָל מיר נאָך וואַרטען, אז איך וועל קריגען ארבייט, אז אויב
זי וועט מיך אַרויסטרייבען, וועל איך מוזען וועַרען א טרעמפּ
און עס וועט קומען מיין סוף. צו בייז און אפשר צו שטאָלץ
בין איך דערוויף נעווען. מיט א בייזען שמייכעל האָב איך פער־
לאָזט דעם פינסטערען בייסמענט און בין אַרויס אויף דער
כלומרשט ליכטיגער גאס.

געטראכט האָב איך דעמאָלט פון זעלבסט־מאָרד, נאָר אזוי
ווי איך האָב נעוואוסט, אז איך וועל די מענשען טהאָן דערמיט
א גרויסע טובה, האָב איך זיי אויך צו להכעיס געוואָלט לעבען
און אויב איך קען זיי ניט שטערען מיט מיין גליק, וועל איך זיי
שטערען מיט מיין אומגליק... עד היום, וועז איך געה דורך נע־
שעפטליך, נאטירליך, די באוערי און איך זעה די אלע אבנערי־
סענע און פערלאָרענע מענשען, דאכט זיך מיר, אז זייער לעבען
איז נאָר א צו־להכעיס די גליקליכערע. קיין אנדער ציעל אין
לעבען האָבען זיי ניט און איך גיב זיי אין נאנצען נערעכט,
כאטש ווי איהר וויסט, בין איך איצט א סך מענשענפריינדלי־
כער... אבער צוריק צו דעם ענין...

ניט וויסענדיג וואוהין צו געהן האָב איך אָהן ציעל נע־
בלאנקעט איבער אלע גאסען, כלומרשט נעזוכט עפעם בעשעם־
טינונג, כאטש נעוואוסט האָב איך, אז איך וועל ניט נעפינען.

אין טאש האב איך נאך נעהאט א ניקעל... איך האב געמאכט מיט איהם פערשידענע פלענער און האב אויסנערעבענט, אז איך זאל זיך בענעהמן מיט איהם פארזיכטיג קען ער מיר, ביים דעמאלסדיגען זול, קלעקען אויף דריי־פיער טעג צו דערוואלטען די נשמה.

מיין חשבון איז אבער געווען א פאלשער. ביי דער נרעסטער אנשטרענגונג האט ער מיר נעקלעקט אויצ אנדערהאלבען טעג. די לעצטע פעני האב איך אויסגענעבען צוויי אזייגער בייטאג אויף א גלאז סאדע־וואסער, ניט וויסענדיג וואו מען קריגט א ריינע גלאז וואסער אומזיסט.

אויסטרינקענדיג די דאזיגע גלאז משקה און אוועקלענדיג די לעצטע פעני, האב איך דערפיהלט, ווי עפעס א נעשמאלט וואלט זיך פארביי געטראגען מיין נעזיכט, א שמייכעל נעטהאן און איז פערשוואונדען...

איך אליין האב אויך א שמייכעל נעטהאן, זיך אבנעשטעלט און דערפיהלט אין זיך א זאנדערבארע ענדערונג: עפעס א גוואלדיגע גרויסע גוטסקייט און רחמנות נעפיהל האט זיך אין מיר דערוועקט צו אלע מענשען... איך האב נעקוסט אויף אלע וואס זיינען מיר פערביי נענאנגען און האב אויף זיי גרויס רחמנות נעהאט.

מיט דעם דאזיגען נעפיהל בין איך אוועק אין א קליינעם פארק, וואס האט נעדיענט פאר א מקום מקלט פון אזעלכע ווי איך. איך האב מיך אוועקנעזעצט אויף א לעדיגע באנק, בעטראכט די אלע זיצענדע, פון וועלכע פישלע זיינען נעשלאפען, ווער מיט אן ארבעהאנענעם און ווער מיט א הינ־אונ־הער אומוויגענדען קאפ.

איך האב נעקוקט אויף זיי און האב זיי מאדנע ליעב בעקומען. אויף דער באנק, וואו איך בין אליין נעזעסען, איז מיר נעווארעז אומעטיג. עס האט מיך נענומען ציהען צו זיי, צו די דאזיגע מענשען, וואס האבען דערנרייכט די העכסטע שטופע

פון אונגליק ווי איך, און האבען שלום געמאכט און זעהען אויס ווי גליקליך...

איך האב דערפיהלט א געוואלדיגע זיסע מיעדיגקייט. עס האט מיך געצוויגען, נאך א נאכט פון וואכען, צום שלאף. דער דיקער פאליסמאן איז רוהיג פערבייגענאנגען, געדרעהט מיט'ן קלאב און דאך קיינעם פון די שלאפענדיגע ניט געטשעפעט. ער האט זיך נעמאכט ניט זעהענדיג. איך האב איהם אין הארצען געבענשט.

און אלע, וואס זיינען פערבייגענאנגען, סיי רייך סיי גליקליך, האב איך בענליים מיט ליעבעפולע בליקען און גוטמוטיג צוגעשמייכעלט, כאטש קיינער פון זיי האט מיך נישט בעמערקט... איך בין זיי דערפאר דאנקבאר געווען. איך בין געווארען שלום מיט זיי אלע, ביי דער העכסטער שטופע פון אונגליק. וועז איך האב ניט געזעהן קיין שום שטראהל פאר דעם וויטערדיגען טאג — בין איך מיט זיי שלום געווארען...

דער דערצעהלער האט א גוטמוטיגען שמייכעל געטהאן, ארויסגענומען א קליינעם שווארצען זייגערל פון וועסט־טאש, און דערזעהענדיג דאס אז עס איז שוין די שטונדע פון מיטאג אריבער, האט ער זיך אויפגעהויבען און געזומען אויפלען:

— א, איך מוז שוין געהן אין אפים!...

די תשובה.

יאָסעל דאָבקין, אַדער ווי ער האָט אין שטעדטעל געהיי־סען, יאָסעל דער שניידער, האָט די ערשטע צייט פון גרויסע בעקוועמלעכקייטען אין אמעריקא ניט געווואוסט. אריינגעפאלען איז ער גלייך ביי׳ם אָנקומען, אין איינע פון די אָרימע סטרי־טען פון דאון־טאון צו א לאנדסמאן, וועלכער האָט געהאט א ווייב, פיער קינדער מיט צווויי באַרדערס. ער איז אפילו אלס באַרדער ניט געווען געריכטעט. עס האָט געהייסען: ער קומט איבערנעכטיגען, און אן אָרט האָט זיך שוין געפונען, אמאל ביי אימיצען צופוסענס, אמאל צוקאָפענס, און אמאל, איבערהויפט אין די הייסע טעג — אויפ׳ן רוף. אויפ׳ן רוף האָט ער שוין, אמת, געהאט מעהר פלאץ, אבער שטארק בעקוועם איז אויך דאָרט ניט געווען.

דאָס עסען איז די ערשטע צייט אויך ניט געווען פויגעל־דיג. אמת, א שטיקעל פלייש האָט ער געגעסען אלע טאָג. דאָס ברויט איז אויך געווען ווייסער ווי אין דער היים, אבער די לאנדס־פרוי איז, לויט זיין מיינונג נאָך, ניט געווען קיין איבע־ריגע גערעטענע קעכין און דאָס עסען האָט איהם ניט געשמעקט. ער האָט אלץ געבענקט נאָך די היימישע מאכלים, נאָך א גוט בי־סעל מילכיגס, נאָך אן אמת׳ען קאלטען שטשאָוו, וואָס איז טאקי שטשאָוו לכל הדעות און ניט ווי דא, וואָס אויב דו ווילסט איז עס שטשאָוו, און אויב דו ווילסט איז עס גאָר אן אמעריקא־נער גראָז, וואָס וועלט געמאכט מיט א מאשין, א קשיא אויף אמעריקא...

דער שאָפ, וואו ער האָט געארבייט איז די ערשטע צייט

אויך ניט נעווען פון די גרויסע, וון האָט נישט צופריעדענגע־שטעלט אפילו די קלענסטע סאניטארנע בעדינגונגען. דער שאָפּ איז בעשטאַנען פון איין גרויסען חדר, וואו עס האָבען נעארבייט ביי א דרייסיג ארבייטער, אלע האלב־גרינע און נאַנץ גרינע אי־דען. כ'איז נעווען דארט ענג און דושנע און דערצו האָט מען דארט נעארבייט זעהר שווער און לאַנגע שטונדען.

די שכירות זיינען די ערשטע צייט אויך נעווען קלענליכע: אַננעפאַננען האָט ער מיט דריי דאָלאר א וואָך און שפּע־טער אביסעל האָט ער נענומען זעקס און זיעבצען. דערפון האָט ער נעשיקט א היים דער ווייב און קינדער, — א קלייַנע העלפט האָט ער פערלאָזט, און איין דאָלאר האָט ער „נעוואַ־מעלט" אין א קלייַן ביינקל ערגעץ, כדי ער זאָל קענען אויפ־קלייבען אין פערלוּיף פון א פּאָר יאָהר, א פּאָר הונדערט דאָלאר און פאָהרען צוריק אהיים.

ביי אזא מין לעבען האָט יאָסעל קיין גרויסע תאוות צו עולם־הזה'דיגע זאכען ניט נעקענט האָבען. ער האָט אפילו נע־הערט פון די בארדערס און אויך אין שאָפּ פון די איננערע יונגעלייט רערען פון טהאאטער, מוזויונג פיקטשורס און רעס־טאראנטס. אין דער ערשטער צייט אבער איז ער אבנעקומען נאָר מיט'ן הערצן און איז אהין ניט נענאַננען.

דאָס אייניגינג פערנעניגען זיינס איז נעווען שבת די שוהל, וואָס האָט נעטראַגען דעם נאָמען פון זיין שטעדטעל און וואו ער איז שוין געווען א „מעמבער". די שוהל און אויך די רוסישע באָד, להבדיל, וועלכע ער האָט די ערשטע צייט א פּאָר מאָל בע־זוכט און זיך נעבאָדען לויט'ן שטעדטעלטישען שטייגער, האָט צופריעדענגעשטעלט אלע זיינע העכערע גייסטיגע תאוות.

שפּעטער אבער, אז ער איז אַננעקומען אין א יוניאָן שאָפּ, וואו ער האָט בעקומען בעדייטענד גרעסערע „ווייזשעס" אין קירצערע שטונדען נעארבייט, — האָט ער, אַהן קיין שום זויי־טינער אניטאציע, פון זיך אליין דערפיהלט, אז אין „אמערי־

קא„ איז טאקי דאָ א סך נוטע זאכען אוּן דער שטשאוו, אויב מען בעצאהלט נור טהייערער, איז גאָר ניט אזוי שלעכט, אוּן אז איז ווילליאמסבורג זיינען די רומס אויך פרייער, אוּן אז א מענש דארף ניט זיין קיין חזיר, אוּן אויסער א שוהל אוּן א מרחץ, להבדיל, מעג מען זיך אמאל אריינכאפען אין א מוזוינג פיק־טשורס אוּן זעהן טאקי אזוינע זאכען, וואס אין שטעדטעל קען מען עס ניט זעהן, מען זאל אפילו לעבען הונדערטער יאָהר.

אוּן אויסער דעם, אז מען נעהמט ארַאָב די באָרד, וועלט מען טאקע יונג, אוּן מען כאפט זיך, אז פערציג יאָהר א איד א ז נאָך נאָר א יונגער מאן, אוּן נאָך שפעטער שעלט מען צו די ווֹאנסעם, וועלט מען נאָך אינגער, אוּן „לעבען זאל קאלאָמבום", ווי זיין נייער לאנדסמאן, ווֹאו ער וואהנט, זאגט זיך אמאל זיין וועלטעל.

אוּן יאָסעל האָט אָנגעהויבען אייַנצוזעהן, אז אמעריקא איז א לאנד, ווֹאו מען קען לעבען, ווי נאָט האָט געבאָטען, ווען מען האָט נאָר דעם דאלאר.

א סך לאנדסלייט אוּן „ברידער" פון זיין „סאסייעטי", האָבען איהם געריהמט:

— יאָסעל האָט זיך שוין אביסעל אויסגענרינט...

אָבגעווען א פאָר יאָהר אין לאנד, האָט יאָסעל אָנגעהויבען בעקומען ברייף פון זיין ווייב, אז עס איז נאָר ניט קיין תכלית, ער דאָ אין אמעריקא, אוּן זי דאָרטען. אוּן אין מאנכע שטעלעען אין איהרע בריוועלעך, פלענט זי שטארק אָנפינטלען... וואס זי מיינט מיט די פינטעלעך האָט ער ניט קלאָהר פערשטאָנען, אבער ער האָט געפיהלט, אז פשוט דאָס ווייבעל בענקט נאָך איהם.

יאָסעל אָבער האָט אויך אזוינע ברייף ניט געענטפערט צו דער זאך. ער האָט איהר געגעבען נאָר אָנצוהערעניש, אז אין אמעריקא נעהמען, קען ער זי נאָך ניט, אוּן וועגען אהיים פאָה־

רעז איז נאָך אויך פריה צו טראכטעז, ווייל ער ווייל אנקלייבעז א טויזענד דאָלאר...

אין דער אמת'ען אבער האָט איהם זיין ווייבעל, פערגליי־כענדיג זי מיט די אמעריקאנער ווייבלעך, אנגעהויבעז נישט צו געפעלליען. עס איז נאָר ניט דער שטעל, דער אנטהאָז זיך — א קליין־שטעדטעלדיגע אידענע! כאָטש אין נאנצען דארף זי זיין לויט זיין חשבון א יאָהר עטליכע אוז דרייסיג. ער האָט אויך טשיקאוועסט געבעטעז, זי זאָל איהם שיקעז איהר פאָטאָגראפיע, וואָס ער האָט אין א חודש ארום בעקומעז. אויך דער פאָטאָגרא־פיע האָט זי אויסגעזעהן נאָר ניט דאָס, וואָס ער גלוסט איצט...

זיין פיקטשור, וואָס ער האָט איהר געשיקט, איז ניט דער ערך שעהנער, אוז ער איז דאָך א מאנסביל, וואָס ער דארף ניט זיין שעהן... א מאנסביל איז דער עיקר נאָר עפעס אנדערש. דאָס האָט ער נעווואוסט, ער האָט געהערט די דאָזיגע מיינונג שוין עטליכע מאָל דאָ אין אמעריקא אוז אפילו געלעזעז אין די פיי־פערס...

די לעצטע צייט האָט איהם אנגעהויבעז איין זאָך צו פער־דריסעז: אמעריקא איז א פרייע לאנד אוז די מיסעסעז זיינעז נאָר ניט קיין צדקניות'ן, מעז ווייסט אלץ, נישקשה. מעז רעדט נאָר אָפעז — אוז ער איז אזא שלים־מזל... אָט האָט זיך איינער א לאנדסמאז פאר איהם בעריהמט, אנווייזענדיג אויך א נאָר נישקשה'דיג ווייבעל, וועלכע ער, יאָסעל, וואָלט אויפגענעסעז מיט די אויגעז, אז, וואָס איז דאָ פיעל צו רעדעז, אז איינס אין צוויי...

ביי יאָסל'ן האָט זיך צוקאָכט דאָס בלוט אוז אין הארצעז האָט זיך איהם אנגעצונדעז עפעס א מאָדנער פייער...

— יא, ברודער, האָט ער זיין לאנדסמאז נעענטפערט האלב

תם'עוואטע און האלב צינוש — מ י ר טרעפען ניט קיין גלי־קען...

— דו ביזט ברודער, א יאלד... אזוינע גלוקען איז ניט פאר דיר.

יאסעל האט שטיל אפגעזיפצט, פערביסען די ליפען און געשוויגען.

אבער די גאנצע נאכט האט ער נעהאט שלעכטע געדאנקען. א־ן אויף מארגען נעשטאנען ביי דער ארבייט ווי א צודולטער, און האט אלץ נעקוקט אויף זיין לאנדסמאן, וועלכער האט אויך נעארבייט אין איין שאפ מיט איהם און ענדליך בעשלאסען, נאך דער ארבייט, אויסצודערצעהלען איהם זיין הארץ.

און נעהענדיג פון דער ארבייט, האט ער נאך א קורצען שווייגען אנגעהויבען צו שטאמלען:

— אזוי, הייסט עס.. טרעפען דיך גליקען...

— אנטקעגען וואס זאגסטו עס, יאסעל?...

— איך מיין אנטקעגען דעם, וואס דו האסט מיר דער־צעהלט נעכטען וועגען דער ווייבעל. א וואוי! ווייבעל מאקע... נאר נישקשה...

— נו, ברודער, אט די ווייבעל פערגעס... האט דער לאנדס־מאן ממזר'יש געבלינצעלט מיט די אויגען...

— כי־כי־כי—עס פערגעסט זיך ניט... א פיינע פרויקע, צו אלדי טייוועל...

— נו, נו, יאסעל, — האב נישט קיין גרויסע אויגען: האסט געלערענט חומש... לא תחמוד, ברודער, א בפירוש'ן פסוק...

— און דו מענסט... א רוח אין דיין טאטען...

— איך זעה, יאסעל, דו ביזט טאקי שטארק בייז... האט דער לאנדסמאן נענומען די זאך ערנסטער... וועל... איך בין דיינער א לאנדסמאן... איך וועל זעהן...

— וואס מיינסטו... האט זיך אין יאסעל'ען דאס נאנצע בלוט אנגעצונדען...

— כ'מיין, דו ביזט א לעבעדיגער מענש... וואס איז דען, ברודער? אין אמעריקא פאר'ן דאלאר... יאסעל האט אין נאנצען געציטערט...

עס איז נעווען 12 אזייגער אין אבענד, וועו יאסעל איז אראפ פון די טרעפ פון א הויז, אין וועלכע דאס מיטעלסטע פענסטער אויפ'ן דריטען שטאק איז נעווען אראבגעלאזט מיט א דיקער פארהאנג.

אראבגעהענדיג פון די שטיגען און בלייבענדיג שטעהן אויפ'ן גאס, האט ער אויפגעהויבען די אויגען צום פענסטער, ווי א מענש, וואס פאלט, בעטראכט דעם ארט וואו ער איז נעפא־לען, און ער האט זיך מיט שנעלע טריט נעלאזט צו א וועלכער עס איז א קאר, ווי ער וואלט זיך וועלען ראטעווען פון א גרוי־סע סכנה...

פאר זיינע אויגען אבער האט נאך אלץ נעשוועבט דאס שטארק געפארבטע און געפודערטע נעזיכט פון עפעס א ווילד פרעמדער פרוי, אין נאז האט געשלאגען מאדנע ריחות פון פער־שיעדענע שארפע זאכען, און אין די אויערען האט געקלונגען א האלב הייזעריגער נעלעכטער.

און באלד נאכדעם האט פאר זיינע אויגען פארגעשוועבט, ווי אויפ'ן לייוואטר פון מואווינג פיקטשורס, זיין אייגען ווי־בעל אין דער היים, ביי די זייטען די צוויי קינדער, וועלכע האבען אויף איהם געקוקט מיט רחמנות און פארוואורף צוזא מען. אין זיינע אויערען האבען ווי מיט האמערס געקלאפט:

— „טאטע, יאסעל!"...

און ער האט זיך דערמאהנט אן דער היים, און איבער־

הויפט אן זיין פרוי... וואס פאר א וואוילע, טקייערע ווייבעל... ער וואלט זי איצט אויסנעקושט אלע גליערער. ווי ריין און ציכ־טיג זי איז אלע מאל געווען...

ער האט זיך דערמאהנט א געוויסען פרייטאג צו־נאכט. זי איז טאקע דאמאלסט געווען אזוי שען.. און אייגער וואס־וועג האט ער זי געקושט... און זי האט געהאלטען די אויגען פערמאכט, זיך נעמאכט כלומרשט שלאפענדיג און ערשט נאכדעם, ווי ער האט זי גענוג אנגעקושט, האט זי זיך ווי צובייזערט:

— דו האסט מיך מיט דיין באַרד דעם גאנצען פנים צו־שטאכען.

נארישקייטען, עס האט איהר דען געארט? נאר אזוי איז שוין די מאדע פון די קליין־שטעדטעלדינע ווייבלעך... נישט־קשה, דא וועט זי קליגער ווערען...

קומענדיג צו זיך אהיים האט ער שוין געטראפען אלעמען שלאפען.

ער האט געפונען א בויגעלע פאפיער, אויסגעזוכט דעם טינט און פעדער, און זיך געזעצט שרייבען א בריעף:

„צו מיין ליעבער און טהייערער פרוי חאשע, זאל לעבען, און צו מיינע ליעבע קינדערלאך!".

און נאכ'ן גרום פון זיין גוטען געזונד, האט ער מיט בע־גייסטערונג אנגעהויבען פארטזעצען:

„און שנית זיי וויסען, מיין ליעבע און געשעצטע פרוי, אז איך שיק דיר די טעג ארויס א שיפסקארטע פאר דיר מיט די קינדער און איך וועל דיר שיקען הונדערט דאלאר אויפ'ן וועג און דו זאלסט גלייך זיך גרייטען אין וועג אריין, ווייל עס איז מיר פער'מיאום'ט נעווארען דער לעבען אייגער אליין אלין מיט פרעמדע מענשען..."

ער האָט זיך אַבגעשטעלט א ווייל אוּן א טראכט גע־
טהאָן. א ווארימער שטראָם פוּן געפיהל‌ען האָט איהם דורכגע־
נומען אוּן ער האָט וויעדער געגומען שרייבען:

„וויטער שרייב איך דיר, אז דו זאָלסט נאָר קיין מורא
ניט האָבען... מיר וועל‌ען לעבען ווי גאָט האָט געבאָטען..."

אָנגעשריעבען דעם בריעף, האָט ער איהם פאר זיך
דורכגעל‌עזען אוּן ער האָט זיך דערפיהלט, ווי אמאָל אין דער
היים ערב יום־כּפּור, נאָך דער תּפלה זכה...

די מציאה.

מר. זייטשיק איז א געבוירענער פון ערגעץ א קליין שטעדטעל אין א ליטווישער גובערניע. זיין פאטער, משה דער דאמסקער שנייידער, א פרעהליך און פערשייט אידעל, איז געווען פון די ערשטע, וואס האבען געהאט די העזה און דעם מוט צו לאזען זיך איבער'ן ים קיין אמעריקא. מר. זייטשיק געדענקט עס ווי דורך א חלום. די מאמע האט געווויינט, געווארט אויף בריעף אין נעלד פון טאטען און זיך זעלטען דערווארט. עפעם האבען ווייבער געשמועסט אז זיין טאטע האט גענומען דארטען א דייטשקע. זייטשיק געדענקט, אז איהם האט זיך דעמאלט שטארק גערואלט זעהן דעם טאטענ'ס דייטשקע. ער האט זיך דאן פארגעשטעלט, אז זי מוז זיין אזא הויכע און א גראבע, ווי דעם פריסטאוו'ס ווייב, און זי מוז דעם טאטען דארטען געבען קלעפ, און ער האט אויפ'ן טאטע'ן רחמנות געהאט...

שפעטער אבער, געדענקט ער, האט זיך ארויסגעווויזען, אז די גאנצע מעשה מ'ט דער דייטשקע האבען די ווייבער אויסגעקלערט. דער טאטע האט לאנג ניט געשריבען, ווייל ער האט זיך דארטען א נעהם געטהאן צו דער ארבייט און האט ניט געהאט קיין צייט אפילו צו געהן זוכען א שרייבער אנצושרייבען א בריעף דער מאמע'ן. ביז ער האט אין א יאהר ארום זיך דערמאנט, אז מען קאן דארטען מיינען, אז ער איז געשטארבען, אין ער האט געשיקט א לאנגען בריעף מיט געלד און שיפסקארטען, און ער האט זיי אלע אראבגעבראכט אהער, קיין אמעריקא.

וויעהער געדענקט מר. זייטש'ק, אז קומענדיג קיין אמע־

ריקא איז ער שוין נעווען א דערוואקסען בחור'ל. וויפיעל ער איז אלט נעווען, נעדענקט ער ניט. זיין נעבורטס־טאג האט מען ניט געפייערט ניט אין שטעדטעל און ניט נאכדעם אין אמעריקא. וועדליג די מאמע האט אמאל בע'חשבונ'ט, איז ער נעווען ארום פופצעהן יאהר אלט וועז ער איז נעקומען. דערפאר איצט, אז ער איז רייך נעווארען, היט ער דעם חשבון ריכטיג. און אט לויט יענעם חשבון איז ער אלט נעווארען פופציג יאהר.

אין דער זעלבער צייט האט צו איהם אין הויז נענומען אלע טאג קלינגען עפעס אן אונדרייסטע האנד. לויט'ן קלונג האט ער פערשטאנען, אז דאס איז א שלים־מזל. ער האט געהיי־סען דאס שטוב־מיידעל פרעגען, וואס יענער דארף. יענער אבער פלענט אזוי צוטומלט ווערען, אז ער פלענט זיך גלייך פער־ענטפערען, אז עס איז רעכט, אז ער וועט קומען מארגען... אויף מארגען פלענט ער וויעדער קלינגען, ביז וואנען מר. זייטשיק איז אליין ארויס צו דער טהיר, אננעקוקט דעם פארשוין, א איד אין די עלטערע יאהרען, מיט בארד און וואנסעם און אין א האר־טען שטארק אבגעטראנענעם הוט.

מר. זייטשיק האט איהם אבגעמאסטען פון קאפ ביז די פים, זיך געשלאגען מיט דער דעה, אריינלאזען איהם צי ניט, אין האט ענדליך בעשלאסען אויף יא.

דער איד איז אריין מיט וואקעלדינע טריט אין רייכען קא־רידאר, פון וואנען עם האבען זיך געצויגען רעכטס און לינקס נרויסע, אפענע, ליכטינע צימערען. מר. זייטשיק האט איהם ענדליך אריינגעפיהרט אין עס־זאל, נעהייסען איהם מיט א שטרענגען טאן זיך אנידערזעצען און געפרעגט:

— וואס וועט איהר זאנען נוטס?

— נוטס? — האט דער אורח אננעהויבען שטאמלען,— עס איז ניט נוטס און ניט שלעכטס... הייסט עס... איך בין אליין פון דער אייגענער שטעדטעל, וואס איהר...

זייטשיק'ס פנים האָט זיך בייז אָנגעכמורעט. ער האָט געוואָרפען א דורכדרינגענדען בליק אויפ'ן אורח און געפֿאָרשט:

— זיינט איהר שוין לאנג אין לאנד?

— שוין ביי צעהן יאָהר — האָט דער אורח געענטפֿערט.

— איז וועד זייט איהר פון שטעדטעל? איך געדענק שוין קיינעם ניט...

— מיך וועט איהר מוזען נעדענקען... מיר האָבען געוואינט טאקע אין איין סטריט.. איך מיין, אין איין נאם, ס'הייסט טאקע אין דער ווילנער נאם.

— ווילנער סטריט?! — האָט זיך מר. זייטשיק פערקלערט. — איך נעדענק ניט אזא מין סטריט אין אונזער שטעדטעל.

— וויפיעל סטריטען האָט אינגאנצען דאָם שטעדטעל נעהאט: ווילנער סטריט, מינסקער סטריט און שוהל־סטריט. נאכדעם האָט זיך שוין אָנגעהויבען דער בית־עולם.

דערהערט דאָם וואָרט בית־עולם, איז מר. זייטשיק ווי ווייכער געוואָרען. דאָם איינציגע, פאר וואָם ער האָט נאָך געהאט דרך־ארץ, איז געווען דער טויט...

ער האָט א שטילעז זיפץ געטהאָן, זיך פערטראכט און זיך אָנגערופען:

— נעדענקען אייך נעדענק איך ניט... נאָר פונדעסטוועניגען, נלויב איך אייך. איהר וועט דאָך ניט אויסטראכטען פון קאָפּ... איז בכלל, וואָס־זשע פערלאנגט איהר?...

— פערלאנגען?... וואָס הייסט פערלאנגען? — האָט דער לאנדסמאן געחקרה'נט. — קיין חלק האָב איך אין אייער עשירות ניט אריינגעלענט... נאָר „מיינע", טאקע פון זעלבען שטעדטעל, לאָזט מיך ניט צורוה: דו ביזט אין אן עת צרה, נעה אריבער צו מר. זייטשיק... זי נעדענקט אייך נאָר גוט... זי זאָגט אפילו, אז איהר האָט זי אמאל שטארק צוהרנ'עט. ווי דער שטיינער איז — קינדער...

— איז הייסט עס, ווּאס־זשע פּערלאַנגט איהר? — איז שוין מר. זייטשיק שטרענגער געווּאָרען און בעשלאָסען, אז אויב נעלד, איז מעהר ווי א פינף דאָלאר וועט ער איהם ניט געבען.

— איך האָב געווּאָלט ביי אייך בעטען, אזוי ווי מיר מאכט זיך קויפען א „סטענד", און דוקא אין א גוטען אָרט, מען קאן מאכען א שטיקעל לעבען, זאָלט איהר מיר אויסבאָרגען א...

געווּאָלט האָט דער לאַנדסמאַן זאָגען א הונדערטער, נאָר ער האָט אָנגעקוקט דאָס עשירות אין ציכער, האָט ער זיך ארוים־נעכאפט:

— א צוויי הונדערט דאָלאר...

— נישט מעהר און נישט וועניגער? — האָט מר. זייטשיק צוגעשמייכעלט...

— נא, נישט מעהר... חלילה... — האָט דער לאַנדסמאַן בתמימות געענטפערט, און איז געווּען זיכער, אז אָט באָלד שרייבט איהם מר. זייטשיק אָן א טשעק.

— נייז, מיין פרייַנד — האָט מר. זייטשיק אָבגעהאקט.— ביי מיר איז ניט קיין באנק... — און אָנקוקענדיג דעם לאַנדס־מאַן, וועלכער האָט זיך שטארק פערלאָרען נאָך דער ענטזאגונג, האָט מר. זייטשיק צוגעגעבען:

— וואָס מיינט איהר, איך בין א מיליאָנער? איך וויים, אויסהעלפען אייך דאָרטען אין א פינפערל, לאָמיר זאָגען אין צעהן דאָלאר... איך בין ניט אזא גרויסער גביר ווי איהר מיינט... דערצו בין איך שוין ניט קיין יונגערמאַן.

— יעס... — האָט דער לאַנדסמאַן חניפה'דיג צוגע־שטימט — איך וויים... איהר זיינט אין מיינע יאָהרען....

— אין אייערע יאָהרען.. .ווי אזוי? — האָט זיך מר. זייטשיק אויפגעהויבען פון אָרט.

— מיין מאָמע פלעגט דערצעהלען, אז אונזער ברית איז געווען אין איין טאָג, זונטאָג...

— ווירקליך? — האָט מר. זייטשיק זיך פּאראינטערעסירט.

— וואָס הייסט, איך וועל אייך דערצעהלען א ליגען?— האָט דער אורח אָננענומען א שטאָלצע מינע..

— אויב אזוי, ווי אלט זייט איהר? — האָט מר. זייטשיק אויסגעשטעלט די אויגען אויפ'ן לאנדסמאן.

— מיר איז געוואָרען די וואָך אכט־אוֹן־פערציג יאָהר...

— נישט מעהר? — איז מר. זייטשיק אויפגעשפרונגען פון אָרט...

— ווי איהר זעהט מיך א אידען! — האָט דער לאנדסמאן געשוואָרען און האָט געפיהלט, אז מיט דער דאָזיגער ענטדעקונג האָט ער זיך פּערריכט די מערכה ביים גביר דעם לאנדסמאן.

מר. זייטשיק האָט געגנומען אומגעהן איבער'ן צימער, נעמורמעלט עפּעס, און ענדליך איז ער שטעהן געבליבען נעבען לאנדסמאן...

— איך וועל אייך זאָגען... צוויי הונדערט טאָקע ניט... אבער א הונדערטער בארג איך אייך..

און גלייך האָט ער ארויסגענומען דעם טשעק־ביכעל און זיך נענומען שרייבען... אין מיטען שרייבען האָט ער זיך אבגעשטעלט, אָננעקוקט דעם לאנדסמאן און וויעדער געפרעגט:

— זיינט איהר זיכער דעריין?

— וואָס הייסט זיכער? — האָט דער לאנדסמאן ניט פערשטאָנען די פראָגע. — איהר מיינט וועגען סטענד... לייט זאָגען, אז מען קאָן מאכען א שטיקעל לעבען. הלואי זאָל זיין אייער גמילת חסד מזל'דיג.

— נייז, איך מיין וועגען די יאָהרען... — האָט מר. זייטשיק ווי פערשעמט נעפאָרשט, — זייט איהר זיכער, אז איהר זיינט אלט בלויז אכט־אוֹן־פערציג?

— וואָס הייסט זיכער... וועלכער מענש ווייסט דאָס ניט

זיינע יאָהרען? ביי מיר איז דאָס פערשריבען אויפ'ן מחזור... א היימישער מחזור...

— אוּן אונ:ער ברית איז טאקע געווען א'ן איין טאָג?...

— אין'ם זעלבען טאָג.. מיין מאמע פלעגט אלע מאל דאָס דערמאָנען, דערהויפט דעמאָלט, וועז מען האָט דערהערט, אז גאָט הָט אויך בענליקט...

מר. זייטשיק'ס פנים האָט אינגאנצען אויפגעשטראהלט. וועז ער וואָלט זיך ניט געשעהמט, וואָלט ער דעם דאָזיגען לאנדס־מאן נעפאלען אויפ'ן האלז... ער האָט זיך נענומען צו פערענ־דיגען דעם טשעק.

— איז ווי רופט מען אייך?

— מר. יאקעל האר־חורים...

— האו דו יו ספעל? — האָט מר. זייטשיק געמיינט, אז ער האָט דאָ צו טהאָן מיט אן אמעריקאנער ביזנעסמאן...

דער לאנדסמאן אבער האָט געמיינט, אז ער פרענט איהם: וויפיעל? האָט ער מיט א ברייטקייט נעענטפערט:

— צוויי הונדערט...

מר. זייטשיק האָט גוטמוטיג א שמייבעל געטהאָן אוּן אָננע־שריבען די סומע צוויי הונדערט...

— אָט האָט איהר צוויי הונדערט דאָלאר, נאָר געדענקט, איהר זאָלט מיך ניט אבנארעז...

— זאָל נאָר דער געשעפט גוט גיהן, קאָהר איך אייך אום כיז א סענט...

— ניין, איך מיין מיט די יאָהרען... זיינט איהר, הייסט עס, מיט מיר אין איינע יאָהרען — אכט־אוּן־פערציג?

— אכט אוּן פערציג, נעווים... די וואָך נעוואָרעז.

— טא נעהט־זשע מיר נעזונטערהייט און מאכט גוטע נע־
שעפטען, — האט מר. זייטשיק איהם דערלאנגט די האנד.

און בלייבענדיג אליין האט ער געמורמלט:

— די בעסטע ביזנעס האב איך נעמאכט היינט. פאר צוויי הונדערט דאלאר איינגעהאנדעלט צוויי יאהר לעבען... אן אמת'ער „בארניין"!

און ער איז נעבליבען זיצען פערטראכט, מיט א גליקליכען שמייכעל.

גאלה.

געהענדיג אמאל אין אויגע פון די שעהנסטע סטריטען אין דעם שטילען וועסט פון ניו־יאָרק, האָב איך אויס לאנגוויילע זיך אבגעשטעלט ביי די שוי־פענסטער פון מאנכע קלענערע און נרעסערע מאגאזינען און בעטראכט די שפיעלציינג, קליידער, היט און אנדערע זאכען וואָס ציהען דיך שטענדיג צו, וועז דו שפּאַ־ציערסט ערגיץ אין א פערוואַרפענעם אבער שעהנעם געגענד.

ענדליך בין איך נעבליבען שטעהן ביי א שוי־פענסטער פון א גאָלד־וואַרג. די שוי־פענסטער איז ניט געווען איבער־ראשענד רייך. אבער דערפאר האָט זי צוגעצויגען מיט איהר זאַרנפעלטינקייט, אַרדנונג און גלאנץ. די קייטעלעך, קליינע זויי־נערלעך און רינגעלעך זיינען געווען אויסגעלעגט אזוי, אז יעדע זאך האָט דיין אויג בעמערקט, בעוואונדערט אזן בעגעהרט. די פערשיעדענע שפיילקעס, מעדאַליאָנען אזן בראסלעטען האָבען ווי ליעבליך געוואונקען אזן געוואָלט דיך פערלאקען אינוועניג אין געשעפט.

איך געהער דוקא ניט צו יענעם זאַרט מענשען, וואָס זאָל הינגעריסען וועריע פון גאָלדוואַרג. אויסער דעם וואָס איך קען קיינמאָל ניט אונטערשיידען פון אמת'ן ביז פאלשען גאָלד אזן וויים אפילו ניט וואו צו זוכען די „פראַבע", בעציה איך זיך בכלל צו מענשען וואָס טראָגען גאָלדענע רינגען אזן קייטען, ווי צו געצענדיענער...

אבער ניט צו פערשטעהן אליין די סיבה, האָט מיך דאָך דאָס מאָל געצויגען אריינצוגעהן אין דעם דאזיגען מאגאזין.

נעהיימניספול אזן מיסטיש!

איך האָב זיך דערמאָנט, אז א קליין־זויגערל, אויב ניט טייער, וואָלט איך טאקע געדארפט האָבען. און אויב אזוי פאר וואָס זאָל איך טאקע אָט איצט ניט אויסניצען די געלעגנהייט.

איך בין אריין.

אין געוועלב איז געשטאַנען א קליין אינגעל פון א יאָהר פערצעהן־פופצעהן. דערזעהענדיג מיך האָט ער אָנגעריהרט א קליין־גאָלדען־גלעקעל, וואָס איז געשטאַנען אויפֿן לאַנגען גלעזערנעם שאַפּע, וואו עס איז הינטער'ן גלאָז געווען אויסגעלעגט. און אויסגעשטעלט וועריידענע גאָלדענע חפצים.

פון א זייטיגע טיר האָט זיך באלד בעוויזען א יונגערמאן זויבער און עלעגאַנט געקלייידט. דאָס פנים גלאָט גערַאזירט, די האָר אין דער גרעסטער אָרדענונג פערקאָמט. אויפֿן קראַוואָט האָט געפינקעלט א גאָלדענע שפּילקע מיט א דימענטל אין דער מיט.

איך האָב איהם אָנגעקוקט, ער מיך און מיר זיינען געווא־רען ווי פערגליווערט.

דאָס איז געווען ניט קיין אנדערער ווי מיין אמאָליגער פרייַנד מיטעלמאן, וועלכען איך האָב שוין זייט צוהן יאָהר ניט געזעהען.

— מיטעלמאן! — האָב איך אויסגערופען — איהר אין א גאָלד־גשעפט! ווי אזוי?...

ער האָט געשמייכעלט, אָבגעפּוצט מיט א קליין בערשטע־לע א בראָסלעט, וואָס איז געלעגען אויף דער גלעזערנער שאפע און געענטפערט.

— צוליעב אן אונגליקליכער ליעבע...

און ער האָט זיך צוגאָכט.

דאָס לעהרען אינגעל אין געשעפט האָט זיך אָבגעטראָגען אין צוויי־טען צימערל. איך בין געבליבען מיט מיין געווען פרייַנד אוינ אויף אוינ.

— מיטעלמאן — האָב איך אַנגעהויבען — איך בין זעהר נייגעריג, דערצעהלט אַדער דערצעהל...

— „דערצעהלט"... — האָט מיטעלמאן ווי בעפויל־ען אוז זיין געזיכט האָט אַנגענומען א טרוקענעם אויסדרוק — איך בין איצט מיט קיינעם ניט אויף דו... אוועק די יאָהרען!

איך האָב זיך אומגעקוקט אוז האָב זיך דערפיהלט עפּעם ווי אונהיימלעך אין דעם דאָזיגען גאַלדענעם ווינקעל.

מיין געוועזענער פרייַנד האָט עם בעמערקט, האָט ווידער זיך צולאכט אוז זיך אַנגערופען:

— דאָך זייט ניט אזוי צושראָקען — קיין גזלן בין איך ניט געווארען. איך בין גאַנץ צופרידען ווען איהר זייט אריין.

— „צוליעב אן אונגליקליכער ליעבע" זאָגט איהר — האָב איך ווידער איהם געוואָלט ארויפברענגען אויף דעם געשפּרעך. דערצעהלט מיר... עס איז אזוי אינטערעסאַנט.

— מיטעלמאן האָט איבערגעווישט א רינג אוז דערצעהלט:

„איהר געדענקט דאָך מיך פון א מאָל... א שטילער, צוריק־געהאלטענער, אַהן בעזונדערע טאַלאַנטען... געוואָלט האָב איך אלץ אוז געקענט האָב איך גאַרנישט, אויסער אויסאַרבייטען די עטליכע דאָלער א וואָך ביי פערשידענע ארבייט, אמאָל לייכטער אוז אמאָל שווערער. נעצויגען האָט מיך אַבער שטענדיג זיך אויס־צוצייכענען. מיינט איהר צוליעב וואָס — צוליעב כבוד? האָט איהר א טעות. אויסען בין איך געווען בלויז די פרויען... א־ך האָב געהאט א גוואלדיגע נייגונג צו פרויען... איהר שמייכעלט: מיר אלע האָבען דיזעלבע נייגונג. געווים! איך אבער בין נע־וען דערויף ווי קראנק. עס איז מעגליך, אז עס איז דערפאר, וואָס איך האָב ביי זיין קיין ערפאָלג ניט געהאט. זיכער דער־פאר!... אבער ניט פון די אורזאכען וויל איך אייך דערצעהלען, נאר פון פאקטען: פרויען האָבען מיך אינגאַרירט. געדענקט איהר אונזער אלטען קרייז: עס זיינען געווען פערשידענע בחורים: אייניער האָט געשפּיעלט פידעל אוז נעגעבען קאָנצערטען,

א צווייטער האָט ליעדער נעשריבען, א דריטער האָט נעזונגען, א פערטער האָט נעמאָלן... און יעדער פון זיי האָט נעהאט פערשהערינס, יעדער האָט נעליעבט און איז נעליעבט געוואָרען. אך, ווי מקנא איך בין זיי געווען. איך האָב נעפיהלט, אז איך וואָר פערברענט. איך האָב נענומען אויסזוכען א ן זיך עפעס א טאָלאנט. א בעקאנטער טאָנץ־לעהרער האָט מיר ענטדעקט דינע, לאנגע פיס, „איהר ווּאָלט נעקענט טאנצען", האָט ער מיך נעטרייסט. איך האָב אננעהויבען נעהמען לעקציעס. א נעכט נער טאָג. די מיידלעך אין טאנץ־האָל האָבען מיך אויסנעלאכט. איך האָב אננעשריבען דעמאָלט מיינעם א פרייַנד א בריף און אויסנענאָסען מיין נאנצע הארץ... מיין פרייַנד א ז נעווען א דיכטער. איז ער נעקומען צו מיר און האָט מיר נעזאָנט, אז לויט מיין בריף דאכט זיך איהם, אז איך האָב א טאָלאנט צום „שרייבען". „שרייב", האָט ער מיר נעראטען. איך האָב זיך פערשפּאָרט אויף א וואָך צייט אין מיין צימער! און נעשריבען... איך האָב עס אוועקנעשיקט קיין א צייטונג... נעווארט א וואָך... צוויי... דריי... אויף דער פערטער וואָך בעקום איך אן ענטפער אין בריף־קאסטען.. דער רעדאקטאָר זידלט מיך... אן אידיאָט א רעדאקטאָר: וואָס זידלסטו? אז א מענש זיצט פערשפּאָרט אין א צימער א וואָך צייט און פרופט מזל, ווייל זיך ראטעווען פון אונטערגאנג, ווייל ארויפקלעטערען כאטש אויף איין טרעפּל פון לעבען — קומסטו מיט דיין שטעכעדיגער, פערשאוועטער פּען און ווילסט נאָך איהם נידריגער און טיפער אראָבטונקען...

„איז הייסט עס ניט טאנצען און ניט שרייבען... צו וואָס־זשע טויג איך.

„און דאָ האָב איך זיי אלע אזוי ליעב... בערטע, בעלא און בעסי. אבער שעהנער און רייצענדער פון אלע איז ליזע. און דוקא די ליזע האָט קיינעם ניט... זי איז צו שעהן, צו קלוג און צו רייצענד. זי ווייל אזוי פיעל, אז זי בלייבט ביי נאָרנישט, ביי

קיינעם. זי איז שטאלץ, לאזט קיינעם ניט צו צו איהר. מיט מיר איז זי דוקא געווען פריינדליך. איך פלעג זי אמאל אפילו בעגלייטען צו איהר אהיים. אבער ווי איך האב געוואלט מאכען א „שריט" נעהענטער איז זי פון מיר אוועי ווייט. און איינמאל האט זי דייטליך געזאגט: „איהר אויך"?...

„אך, מיין גאט! וויפ על פעראכטונג עס איז געלעגען אין דעם דאזיגען „איהר אויך"?

„איך בין אוועק פון זיי אלעמען... איך האב זיך געכאפט, אז אום זיי צו קריגען מוז מען עפעס זיין.

„איך האב זיך פערטראכט: וואס קען איך זיין, אום מען זאל פון מיר רעדען, אים איך זאל דערוועקען אינטערעס...

„און דאן האב איך זיך דערמאנט, ווי איך בין אמאל מיט ליזע'ן פערבייגענאנגען א גאלד־געשעפט. זי האט מיר געגעבען א וואונק, איך זאל זיך אבשטעלען. זי איז צוגענאנגען צום שוי־פענסטער און האט זיך איינגעזאפט אין גלאז פון וואנען עם האבען ארויסגעקוקט פערשידענע פינקלענדיגע גאלד־זאכען.

„אוועקגעהענדיג פון שוי־פענסטער האט זי מיר נאכגישט געזאגט. איך האב אבער דערפיהלט, אז גאלד קען זיי אונטערטעניג מאכען...

„האב איך שווער און ביטער געגומען ארבייטען. געארבייט ווי אין פיעבער. געשפארט, געזאמעלט א פעני צו א פעני ביז איך האב צונויפגעזאמעלט א פאר טויזענד דאלער און איהר זעהט מיין געשעפט"...

נאר איידער ער האט געענדיגט די פראגע האט זיך געעפענט די טיר און עס איז אריין א יונג, שעהן מיידעל.

אריין איז זי מיט א ליעבען שמייכעל און ניט ארבגענומען די אויגען פון מיטעלמאנען. מיך האט זי אפילו ניט בעמערקט.

נאך א קורצען איבערדעדען זיך מיט איהר האט ער איהר א וואונק געטהאן און זי איז א גליקליכע ארויס.

„איהר האָט זי געזעהן?" האָט ער זיך צו מיר נאָך איהר ארויסגאנג געוועדעט.

„אך, א הערליך מיידעל!"

„זי שטארבט נאָך מיר...", האָט ער זיעגעריש געשמייבעלט.

„איהר מוזט איהר אמאל שענקען א רינגעלע, צי ווּאם?" האָב איך געפרוּבט טרעפען.

„נאָט זאל אויסה טען!", האָט ער זיך אָנגעהאפט. „אז 'י דארף עפעס קויפט זי און צאהלט טאקע דעם אמת'ן פרייז. דאָס האָט אבער ניט דערצו... לויעב האָט זי מיך אליין... און נאָר זי רעז? אלע! עס קומט אמאל א פאר'ל, ערשט נאָך 'יער פערלאָר בונג... ער קלייבט פאר איהר א מתנה: א בראסלעט, א מעדאָליאָן, א קייטעל. אין דערזעלבער צייט קוקט זי אויף מיר אין איך זעה, ווי זי עסט מיך מיט די אויגען. אזוי אינטערעסאנט בין איך פאר זיי געוואָרען...

„אמאל פאָסירט, אז דיזעלבע מיידעל קומט אין א וואָך ארום צו מיר, שוין אליין. פרעג איך זי, וואו איז דער חתן? לאבט זי אוּן ענטפערט, אז ער געפעלט איהר שוין ניט... „וועל דען געפעלט ד ר"? שווייגט זי אוּן רויטעלט זיך, אוּן ענטפערט שוואך: „איהר".

„דאָס הייסט: איך, מיטעלמאן האָב געפאנגען איהר האַרץ.

„אבער וועל האָט צו זיי אלעמען געדולד! צו פיעל זיינען זיי דאָ אוּן דאָס געשעפט איז מיר איצט טייערער".

„נו, אוּן ליזע?"... האָב איך שוואך געפרעגט, ניט וועלענדיג אָנריהרען אן אלטע וואונד ביי אן אלטען פרייַנד.

ער האָט א שמייכעל געטהאָן אוּן געענטפערט:

„ליזע קומט צו מיר זעהר אפט.. זי איז שוין ניט די וואָם אמאל... פערוועלקט... אך, ווי זיי וועלקען!" האָט מיטעלמאן, ווי מיט נקמה אויסגערופען.

אבער באלד האָט ער זיך פערכאפט:

„דאָך האָב איך מאנכמאל אויף איהר רחמנות. זי קומט

אזוי אפט און קוקט אויף מיר אזוי פערליעבט און יערעם מאל בעהאנדערט זי: „אך, וואס פאר א שעהנער מאנאזין!"...

„און זי געהט ארויס א טרויעריגע מיט וואקלענדע פיס... דרויסען בלייבט זי נאך שטעהן לאנג ביים שוי־פענסטער אין איהר נעויכט בעקומט דעם זעלבען גלאנץ ווי די אויסגעשטעלטע גאלד־חפצים...

„דאן ווארף איך מיינע בליקען איבער'ן געוועלב, און וואו מיין בליק פאלט פינקעלט עס מיט גאלד, לויטער גאלד... און זי קוקט אריין אין שוי־פענסטער — דורך א גלאז...

און אט אזוי האב איך איבער זיי געזיעגט.

„און ווי געהט עס אייך אין ליעבע?" האט ער נאך א קלייניגע פאוזע מיך נעפרעגט.

„איך האב א שמייכעל געטהאן און געענטפערט:

„א, מיר וואלט אויך ניט געשאדט צו עפענען א געשעפט פון גאלד"...

און מיט'ן זעלביגען שמייכעל האב איך פערלאזען מיין געוועזענעם פריינד און האב א לאנגע צייט געטראכט פון ליעבע, פרויען און גאלד...

דעם ברודער׳ס קוילען.

קיינמאל איז נאָך דיוווידסאָנען ניט אָננעקומען אזוי גרינג צו בעקומען ארבייט אין אמעריקא ווי דאָס מאָל. אריין איז דעם אָפּיס פון דער גרויסער אמוניציאָנס פעקטאָרי, האָט מען איהם שטרענג, אבער אָהן זייטיגע בעמערקונגען און פראָגען אָננעמען. איהם איז אפילו נעווען פערשפּאָרט צו דערצעהלען זיין יחוס, אז ער איז א שלאָסער פון פּראָפעסיע. די הויפּט שאלה איז נאָר געווען פון וועלכען לאנד איז ער א געבוירענער. דאן האָט ער נעענטפערט, אז ער איז שוין אן אמעריקאָנער „סיטיזען" און נעצייגט די פּאפּירען... עס האָט קיינטינג אביסעל נעשטערט, וואָס ער שטאמט פון א שטעדטעל אין גאַליציען, דאָס האָט ער בעמערקט אן דער נאָז פון דעם מענעדזשער, וועלכער האָט די פּאפּירען דורכגעקוקט. אבער אויך דערויף האָט מען קיין בעמערקונג ניט געמאכט. דערפאר האָט מען זיך וועגען פרייז ניט געדונגען. דער פרייז איז געווען גאָר א גוטער. ארבייטענדיג אין די בעסטע יוניאָן שעפער האָט ער נאָך קיינמאָל אויסלכע „ווייזשעס" ניט בעקומען און איז טיפּ אין הארצען דאנקבאר געווען, ניט וויסענדיג אליין וועמען, וואָס ענדליך וועט ער מאכען א שהנערען לעבען. ער האָט זיך שוין נענוג אָננעמוטשעט, דא ארבייטענדיג פאר קליינע וויידזשעס און דא ארומדרעהענדיג זיך גאָר אָהן ארבייט.

די שטאָדט, וואו די ארבייט איז אָננעגאנגען איז געווען ניט בעזונדערס גרויס. אבער זי איז געוואקסען פון וואָך צו וואָך. א דאנק די אמוניציאָנס פעקטאָרים, וואָס האָבען אויסגעארבייט אלע טאָג טויזענדער נעצייג פאר׳ן טויט איז די שטאָדט

אלץ לעבעדיגער געוואָרען. דייווידסאן פלעגט אין דער פּריה, פאהרענדיג צו דער פעקטאָרי און פאר נאכט צוריק פאהרענדיג פון דער ארבייט, קוים קריגען א פּלאץ אין קאר.

דער דאזיגער מענשען־געדראנג אין די קאָרס האָט איהם דערמאָנט דאָס גרויסע ניו יאָרק און עס האָט איהם אָננענומען. ווי א שטאָלץ !...

און אָפט האָט ער געטראכט, אז אויב די מלחמה וועט לאנג אָנהאלטען, וועט די דאזיגע קלייַנע שטאָדט אריבער אָגען ניו־יאָרק. אזוי האָט ער אויף געהערט רעדען צווישען די ארבייטער.

און צוזאמען מיט דער שטאָדט איז געוואקסען די פעקטאָרי. ארבייטער זיינען געשטאָנען און צוגעבויט אלץ נייע ווּיידען אזוי, אז אין פערלויף פון עטליכע מאָנאטען איז דער גאנצער שטיק פעלד, וואָס האָט זיך פריהער געפונען א לעדיגער, פערבויט געוואָרען מיט א קייט פעקטאָרים.

אויבען אין דער הויך, אונטער'ן דאך פון די פעקמאָרים איז בריים און לאנג געהאנגען א שילד מיט פשוט'ע שוואַרצע ווערטער, וואָס האָבען אויסגערעכענט די אלערליי מינים געווהר, וואָס די דאזיגע פעקטאָרים האָבען פון זיך ארויסגעגעבען. דייווידסאָן האָט דאָס געשריבענע אויפ'ן שילד ערשט דורכגעלייענט אין א צייט ארום, וויל די ערשטע צייט פלעגט ער אָהן קיין שום בעאָבאכטונגען, גלייך אריינגעהן אין פעקטאָרי. און וואָס געהען איהם אָן די אלע נעמען ? ער אליין ארבייט ביי די קוילען פאר די ביקסען. די קוילען זיינען אלע וויי אייגע. איין מאָל ! אָבער פיעל האָט ער ניט געטראכט וועגען זיי. מאנכעמאל האָט ער גאָר פערגעסען, אז די דאזיגע קוילען דיענען פאר דעם צו לעכערען מענשליכע קעפ און הערצער, און אוועקלעגען א לעבעדיגען יונגען־מאן אויף טויט. שפעטער האָבען ביי איהם די קוילען בעקומען דעם אויסזעהען פון שפּיעלצייג פאר קלייַנע קינדער...

ערשט אין א צייט ארום, אז ער האָט בעקומען א בריף פון דער היים, וואו מען איז איהם מודיע, אז זיין אינגערער ברודער איז אוועק אין קריעג, האָבען ביי איהם די קויפלען בעקומען אן אויסזעהען ווי לאכענדיגע וועזענס און איינמאל, אז ער האָט א קויל געקומען א ן האנר איז עס ווי מיט א געפעכטער פון האנד ארויסגעשפרונגען און זיך צורעדט:

— וואס זאגסטו עפעס אָן, דייווידסאָן, צו דיין ברודער?

דייווידסאָן האָט א ציטער געטהאָן. ער האָט געקומען צוריק די קויל, האָט עס בעטראכט און זיך פעסט איבערצייגט, אז אָט די קויל וועט זיכער טרעפען דעם ברודער.

האָט ער געקומען די קויל און אומקוקענדיג זיך, צי קיינער זעהט ניט, בעהאלטען זי אין טאש.

און ער האָט דערפיהלט, אז ער האָט געראטעוועט זיין ברודער פון א זיכערען טויט.

אבער נאכדעם האָבען זיך אנגעהויבען ווייזען מאדנע מינים קויפלען. איין קויל האָט ער חושד געווען, אז זי וועט אריינדרינגען דעם ברודער אין אויג. ער האָט עס דערקענט נאך איהר מאדנעם בעהאלטענעם שמייכעל. נו, געווים וועט דייווידסאָן ניט דערלאזען אזא זאך...

מיט שרעק האָט ער זיך אומגעקוקט אין אלע זייטען און די דאזיגע קויל ווידער אריינגעלעגט אין טאש.

איצט איז ער שוין גאר רוהיג: ווידער געראטעוועט דעם ברודער.

ער האָט פרייוד אבגעאטעמט און זיך געמומען פעסטער צו דער ארבייט.

פאר'ן אווקגעהן האָט זיך ווידער געווייזען א קויל וואס האָט אויסגעזעהען פונקט צוגעפאסט פאר'ן ברודער'ס רעכטע האנד...

ער איז זיכער, אז די קויל וועט נלייך אריין אין ארעם. אט דא"ם.

נאטירליך וועט ער עס ניט דערלאזען. און דייווידסאן האט אויך די קוילן בעהאלטען טיף אין טאש.

פון דער ארבייט איז ער שוין ניט געפאהרען גלייך אויף זיין וואוינונג, ווי ער האט געטהאן אלע טאג. ער האט אין מיטען וועג, אראבגעשטעגען ביי א שענק, בגנבה אריין אינווענינ, און געבעטען א גלעזעל ברענדי.

אויסטרינקענדיג דאס גלעזעל ברענדי האט ער זיך דערפיהלט מוטיגער, האט אריינגעלאנט די האנד אין טאש און זיך געשפיעלט דארטען מיט די דריי קוילען...

אויף מארגען אבער האבען זיך ביי דער ארבייט ווידער גענומען וויצען פערדעבטיגע קוילען... איינע האט מיט אזא מין בעהאלטענער דראהונג געקוקט אויף דייווידסאנען, אז ער האט זי גלייך צוגעכאפט און אריינגעלאנט טיף אין טאש.

דערפיהלט זיך א ווייל גרינגער, האט אבער גלייך א צוויי־טע און נאכדעם א דריטע און א פערטע דאס זעלבע אויסזעהען בעקומען.

א מארגע זאך. ער הויבט אן דערקענען יעדע קויל. וואס דארף אריינפאלען אין זיין ברודערס קערפער...

און ער האט די אלע קוילען ארויסגעכאפט און נאך יערעם כאל געטהאן א שמייכעל.

שפעטער אבער האט ער שוין ניט געקענט אויף זיכער אונטערשידען וועלכע קויל וועט יא טרעפען דעם ברודער און וועלכע ניט — און ער האט געמוזט אויסכאפען צו צוויי צו דריי מיט אמאל.

דאן האט ער נאך דער ארבייט געטרונקען דאפעלע גלעזער ברענדי.

און נאך שפעטער האט ער בעמערקט, אז אט דער נאנצער אויבערשטער פלאך קוילען איז זעהר א פערדעבטיגער. עפעס קוקען די אלע אויבערשטע קוילען, ווי זיי וואלטען זיכער געווען, אז נאר זיי וועלען טרעפען אין דעם ברודער.

און דייוויידסאן האט געשיקט אראבגעכאפט דעם גאנצען אויבערשטען פאך.

זיין טאש איז מיט אמאל פול געווארען.

ער האט זיך אומגעקוקט אין אלע זייטען און דערזעהענדיג דעם פארמאן פון דער אבטיילונג האט ער גלייך אראבגעלאזט דעם קאפ און זיך געזומען ווידער צו די קוילען.

איצט וועט ער שוין מעהר ניט נעהמען. די איבעריגע קוילען געהען איהם שוין ניט אן... דעם ברודער'ס קוילען האט ער אלע צוגענומען.

נאר וואס איז דער מעהר מיט דעם צווייטען פאך?... עפעס קוקען זיי איהם אן מיט א מאדנעם אויסדריק.

אט בלויז דעם פאך קוילען וועט ער נאך אראבכאפען און זיין ברודער וועט ניצול ווערען פון טויט.

אבער דאן איז שוין שפעט נעווען.

דער פארמאן איז צו איהם צוגענאנגען, האט איהם געטאפט די טאשען און ארויסגעהמענדיג פון דארט א הויפען קוילען האט ער איהם פערוואונדערט אנגעקוקט:

— צו וואס נעהמט איהר עס די קוילען?

און באלד איז דער פארמאן נאך שטערנגער געווארען:

— צו וואס נ נ ב ה ' ט איהר די קוילען?...

איז שוין דייוויידסאן בייז געווארען און זיך אנגערופען:

— איך בעט אייך, זייט העפליכער... איך גנב'ע ניט...

— וואס דען טהוט איהר עס?

— הם... — א דייוויידסאן צומישט געווארען — עס זיינען דא געווייסע קוילען, וואס טויגען ניט...

— אלע טויגען! — האט דער פארמאן אויסגעשריען.

און בעטראכטענדיג די קוילען אין האנד האט ער צוגענעבען:

— וואס הייסט זיי טויגען ניט?... וואס זייט איהר אן אינספעקטאר?...

— מיר האָט זיך נעדאַכט, אז די דאָזיגע קוילען וועלען...

— אך, לאָזט צורוה... — איז דער פּאַרמאַן בייז געווארען און האָט אריינגעשאָטען צוריק די קוילען אין קאַסטען.

דאן האָט דייווידכאַן זיך אין גאַנצען פערלאָרען, האָט אָנגעקוקט דעם גרויסען קאַסטען, וואו עס זיינען געלעגען אויבען דעם ברודער'ס קוילען און האָט שוין זיי צוריק ניט געטענט בעקומען...

איצט אין זיין ברודער פערלאָרען!

פּאַהרעכדיג פון דער ארבייט איז ער וויעדער אראָפּגעשטיגען בייז זעלבען שענק. ער האָט נעמוזט אויסטרינקען דריי גלעזלעך ברענדי. אנדערש האָט ער זיך ניט געקענט בערוהיגען.

אָבער די דריי גלעזלעך האָבען ניט געהאָלפּען. דער גאַנק, אז ער האָט אין פּעקטאָרי איבערגעלאָזט אין קאַסטען דעם ברודער'ס אויל קוילען האָט איהם ניט געגעבען קיין רוה.

ער איז שטעל ארויסגעלאָפּען פון שענק און האָט זיך געלאָזען צום פּעקטאָרי...

דאָרטען אָבער האָבען איהם די דעטעקטיוום פערשטעלט דעם וועג און איינער האָט שטרענג געפרעגט:

— וואוהין?

דאן האָט דייווידסאָן מיט בלוט פערגאַסענע אויגען אויסגעשריען:

— איך האָב דאָ גלאָזען מיין ברודער'ס קוילען... לאָזמיך אריין!... איך מוז ראטעווען מיין ברודער...

א דעטעקטיוו האָט א פייף געטהאָן. עס איז אונטערגעלאָפּען א פּאָליסמאַן.

— נעהמט איהם אין פּאָליס סטיישאָן אדער אין דול־הויז, וויי איהר פערשטעהט...

דער פּאָליסמאַן האָט דייווידסאָנעז געגומען אונטער'ן האנד און איהם אוועקגעפיהרט.

אויפ'ן וועג האָט ער איהם נעפרעגט:

— האסט געוואלט די פעקטארי אויפרייסען ?...

— א, ניין ! — האט זיך דיוווידסאן ערוואכט— אויפ־ רייסען די פעקטארי, נ ט. איך האב נאר געוואלט מיין ברודער'ס קויפען ארויסבעקומען. איך האב זיי אליין געמאכט... איהר פערשטעהט ? אליין געמאכט... פאר'ן ברודער...

און דיוווידסאן האט זיך צולאכט מיט יענעם געלעכטער, מיט וועלכען עס לאכען אלע די יעניגע, וועמעס הערצער עס פרעסט א שווערע חרטה...

דער פאליסמאן האט זיך פערטראכט :

— וואהין פיהרט מען איהם ? אין „סטיישאן" צי אין דול־ הויז ?

א שווערע פראבלעמע...

די פערטיידיגונג.

דאָס האָט פאַסירט מיט א יאָהר צעהן צוריק. א צוויי וואָכן פאר פּסח. געוואוינט האָב איך דאמאָלט אין א שטאָדט, וואָס האָט געהאט א אידישע און קריסטליכע בעפעלקערונג.

עס איז געווען א מילדער פריהלינגס־טאָג. די זון, כאָטש גאָר א קיהלע און נאָך ניט קיין זיכערע, האָט דאָך שוין געגוסן כח געהאט צו צושמעלצען די שטיקער אייז פון די דעכער און פענסטער און טראָפענס, לאנגזאמע, רוהיגע, ווי צופרידען פון דער זונס בעריהרונג האָבען זיך אראָבגעלאָזט מיט א היימליכען קלאנג אויף דער ערד.

אין אזא טאָג שמעלצט זיך אויך דאָס אייז אין דעם מענשענס הארץ. אין אזא טאָג פערליערסטו אלע קליינליכע פערלאנגען און אָרימע בעגעהרען. אויך גרויסער פערלאנג, איין וויכער בעגעהר פילט דיך אינגאנצען אָן. דאָס איז דער בעגעהר צונויפגיסען זיך מיט דער גאנצער וועלט, מיט אלע איהרע לעבעריגע ברואים.

א־ן אזא טאָג ביזטו לויטער ליעבע און גוטסקייט!

און מיט דער דאָזיגער געהויבענער שטימונג בין איך געגאנגען אהן ציעל, פון גאס צו גאס, פון פלאץ צו פלאץ.

גאס צו גאס, פון פלאץ צו פלאץ.

מענשען האָבען געהאנדעלט און געוואנדעלט. נאָר מיר איז דאָס מאל זייער גאנצער האנדעל און וואנדעל געפעלען געוואָרען. די זון שפיעלט אויפ'ן הימעל און זיי שפיעלען זיך אויף דער ערד. און בּאָר וואָס ניט? זאָלען זיך די קינדער שפיעלען. אייגענטליך זיינען דאָך אלע קינדער און אפילו אט

דער איד מיט דער לאנגער שווארצער באָרד. וואָס יאָגט מיט דעם קויש אין דער האנד וויז דאָך א קינד — א קינד מיט א באָרד, א וואונדערליך קינד! און אָט דער פּוילישער שליאכטשיץ מיט די גרויע וואָנצען און מיט די גרויע אויגען, וואָס קוקט בלומרשט שטרענג אויף אלץ, וואָס ער זעהט פאר זיך איז דאָך בלויז א קינד — א קינד מיט וואָנצען, א וואונדערליך קינד. מען קען באמת לאכען פון אָט די דאָזיגע מאָדנע קינדער!

און אָט אזוי בין איך געגאנגען און געגאנגען און ניט געוואוסט וואוהין און צו וואָס. דרויסען האָט געשטראהלט די זון און אינוועניג האָט ביי מיר געשטראהלט די ליעבע. „דו ביזט דאָך א וואויל־ער מענש!" האָב איך שיעור מיר אליין ניט געזאָגט. איך האָב מיך קוים איינגעהאלטען. עס איז געגוג, אז מען טראכט אזא נארישקייט, צי וואָס דאָס נאָך הויך צו זאָגען.

ביז איך בין אזוי פערגאנגען אין א ווייטער גאָס. דאָכט זיך א גוי'שע גאָס. אבער ווער טראכט אין אזא שעהנעם פריהלינגס־טאָג פון גוי'אישע און אידישע גאָסען. אין אלע גאָסען וואוינען דאָך מענשען. און גלייך האָב איך זיך אומגעקוקט און בעמערקט ביי א קליין שטיבעל, ביי'ן טירעל פון טויער, שטעהט אן אָרים קריסטליך אינגעלע פון א יאָהר דריי־פיער. ער איז געווען אָנגעטאָן בלויז אין קורצע הייזקעלעך, פון דעם ברודינ צורי־סענעם העמדעל האָט ארויסגעקוקט א צוקראצט, דאר ברוסטעל, אין איין פּלאץ האָבען זיך צוויי בלוטיגע פּאסעלעך איבערגע־קרייצט און ס'האָט אויסגעזעהן, ווי א בלוטיגער צלם'על... זיין בלייך פּנים'על איז געווען פערשמירט, ס'איז געווען קענטיג, אז ער האָט ניט לאנג צוריק געווויינט.

ווי געזאָגט, עס איז געווען צוויי וואָכען פאר פּסח. אבער דעמאָלט האָב איך אינגאנצען פערגעסען, אז איך בין א איד און פּסח עסען מיר מצה. וועך רעדט, אז מיר ברויכען כלומרשט בלוט אויף מצות, דערפון האָב איך אינגאנצען פערגעסען. מאלע וואָס שלעבטע מענשען האָבען אמאל געזאָגט. איצטער איז דאָך

פריהלינג. אזוינע נארישקייטען קענען נאר לייט אויסטראכטען אין פינסטערען, קאלטען ווינטער. אין פריהלינג — וואר וועט עס גלויבען און וואר געדענקט נאר די דאזינע נארישע מעשיות?

און עס האט מיך צום דאזיגען איינגעלע א ציה געטהאן. ווי ארים ער איז — האב איך זיך געטראכט, אין מיין הארצען האט זיך וואס גערהרט. איך בין מיך מודה, איך בין דעמאלט געווארען סענטימענטאל.

איך בין צו איהם צוגענאנגען און פריינדליך איהם א גלעט געטהאן איבער'ן קעפעל.

— ווי רופט מען דיך, איינגעלע?

ער האט געשווייגען.

—א דערשלאגענער! — האב איך איהם פערענטפערט און זיך נענומען איהם אויפמונטערען.

— צוקערלעך ווילסטו?

ער איז געשטאנען און האט תמ'עוואטע מיך אנגעקוקט.

ער האט אריינגעלעגט זיין שמוציגען גראבען פ'נגערעל אין מיילכעל און האט געשווייגען.

זיין שווייגען האט מיך נאך מעהר צונומען. זיין פערשמירט פנים'על און די שטומע בליקען זיינע האבען מיך געפאקט. איך האב ארויסגענומען א מטבעה און האב זי איהם אריינגעלענט אין זיין הענטעל.

— נא, וועסט קויפען צוקערלעך... יא?

— יא... האט ער שוין געשאקעלט מיט'ן קאפ און זיך נענומען בעטראכטען פריהער מיך, דערנאך די מטבעה און ס'האט אויסגעוויזען, אז פון ביידען איז ער געווען צופריעדען.

און א גלעט טהוענדיג איהם א צווייטען מאל, האב איך זיך געלאזט געהן, א דערווארימטער, א צופריעדענער און א גליקליכער.

נאר באלד האב איך דערהערט הינטער זיך טריט.

נעהט מיר נאך דאס איינגעלע?

אבער די שטימע'וואס קומט צוזאמען מיט די טריט איז אזא בייזע און אזא גרילעצנדיגע.

— וואס ווילט איהר פון דעם קינד?

איך האב מיך דערשראקען אומגעקוקט און דערזעהן נעבען זיך א הויכע מאגערע גויע מ ט גרויע אויגען.

איך האב זי בערוהיגט:

— אך, וואס רעדט איהר... גאר נישט...א שעהנער טאג, דאס קינד איז מיר געפעלען געווארען, האב איך איהם געגעבען צו שפיעלען זיך א מטבעה. אין געגענטהייל...

די פרוי ווילכע א ז דעם קינד'ס מוטער געווען, האט מיך מיט האס אנגעקוקט — ארויסגעריסען די מטבעה פון אינגעלס הענטעל און א וואהרה טהועגדיג עס מיר אין פנים אריין, האט זי זיך הייזעריג צושריעז:

— מיר ווייסען, מיר ווייסען אייער גוטסקייט. נעהט אייך און לאזט אונזערע קינדער צורוה...

און א כאפ טהועגדיג דאס קינד פאר'ן האנט פון וואס עס האט זיך פאר וועהטאג צושריעז, האט זי איהם פון מיר אבגעראטעוועט...

זי איז מיט איהם אנטלאפען אין פינסטערן שטיבעל, וואס האט זיך טיף אין הויף נעפונען.

איך האב מיך דערמאנט אן פסח, אן דער נארישער לע־נענדע און האב זיך געלאזט געהן צוריק...

פון הויף האבען זיך געטראגען קולות פון קינד, איך האב נעפיהלט ווי דאס ארימע קינד בלוטיגט אונטער איהרע הענט.

דאס האט זי איהם פערטיידיגט פון שלעכטע מענשען...

געהענדיג אויף מארגען צוריק אין דער זעלבער גאס, האב איך שוין דאס קינד ניט געטראפען. זי האט איהם שוין גע־אלטען פערשפארט אינ'ם פינסטערען שטיבעל...

דער אפטייקער.

וועז דער אלטער בינוש איז נאך אין זיין שטעדטל געוועז און ער האט בעקומען א בריף פון זיין זוהן, אז ער האט שוין געענדיגט זיין שמודירען און איז געווארען אן אפטייקער. האט איהם אנגענומען א געפיהל פון שטאלץ.

ער האט דעם בריף געבראכט אין בית־מדרש און פארגעלייענט פאר'ן שמש, וועלכער האט אויך געהאט א זוהן אין אמעריקא; אבער יענער איז צו דער מדרגה פון אן אפטייקער נישט דערגאנגען, ער איז א פשוט'ער בעל־מלאכה. דער שמש האט געזיפצט און געזאגט:

— יא, וועמען גאט העלפט! מיינער מוז נעבעך ארבייטען שווער און ביטער.

דער אלטער בינוש האט זיך דערפיהלט נאך שטאלצער, ער האט דעם בריף אריינגעלעגט אין קעשענע און געהענדיג צוריק פון דאוונען, האט ער ביי דעם שטאדטישען אפטייק זיך אבגעשטעלט, אריינגעקוקט אינוועניג דורך די גרויסע פענסטער און דערזעהן דעם אפטייקער שטעהען ביין בופעט, איבער־גיסענדיג פון איין פלעשעל אין א קלענערע, און פארענט שטעהען מענשען און ווארטען מיא מורא.

ער האט זיך שטארק פעראינטערעסירט, הייסט עס, אז זיין זוהן שטעהט אויך איצט אזוי דארטען און טריעפט פון איין פלאש אין דער צווייטער, אדער וועגט עפעס אויך אונצעס און דראכמעס — א קלייניגקייט זייער וואג — עס איז דאך אלץ אויך א האר!

ער האט דערפיהלט א נויטוועניגקייט אריינצוגעהן אינ־

גוענינ. כאטש ער האָט קיין זאך נישט בעראַרפט, ער האָט בלויז געוואָלט זעהן, ווי אזוי זעהט אויס זיין זוהנס אפטייק דאָרטען.. ער איז אריין און האָט זיך אוועקגעשטעלט.

דער אפטייקער איז געווען פערנומען מיט פערפערטינגען א רעצעפט און ער האָט ביינוש'ען נישט בעמערקט. ביינוש איז נעשטאַנען אזהי א היטעל און האָט מיט עהרפורכט געקוקט אויבען אויף דער וואנד, וואו עס איז געהאנגען דאָס בילד פון קיסער... ער האָט זיך משער געווען, אז אויך דאָרטען, אין זיין זוהנס אפטייק, היינגט דאָס בילד פון פרעזידענט און כאטש דער אמעריקאנער פרעזידענט איז א גוטער, פונדעסטוועגען איז ווער עס געהט אריין מוז ארַאבנעהמען די היטעל, ניט אזוי פאר'ן פרעזידענט ווי פאר זיין זוהן דעם אפטייקער..

דערווייל האָט ער זיך געשלאָגען מיט דער דאה, וואָס ער זאל זאָגען דעם אפטייקער, ווען ער וועט איהם פרענגן, וואָס ער דארף. ער האָט בעשלאָסען, אז ער וועט קויפען פאר א צעהנערל קאנפער, וועט עס צוניץ קומען צו א פערקיהלונג. באלד האָט ער זיך מישב געווען, אז צו ווינטער איז נאָך ווייט און צו וואָס זאל ער אויסגעבען א צעהנערל. ער וועט איהם זאָגען, אז ער איז אריין פרעגען עפעס וועגען זיין זוהן אין אמעריקא...

אז דער אפטייקער איז פארטיג געווארען האָט ער בעמערקט ביינוש'ן.

— טשטאָ נאדאָ? — האָט ער שטרייַנג געפרעגט.

ביינוש האָט זיך פערלאָרען. ער האָט ניט געוואוסט ווי אזוי מען זאָגט אויף רוסיש „קאנפער" האָט ער שוין געוואָלט קויפען ריצען־אויל, האָט ער אויך ניט געוואוסט ווי אזוי הייסט עס אין רוסיש, — איז ער נעשטאַנען מיט אויסגעלאָצטע אויגען און געקוקט דאָ אויפ'ן קיסערס בילד און דאָ אויפ'ן אפטייקער.

דער אפטייקער האָט געדריקט מיט די פלייצעס, א שמייכעל נעטהאָן און נעהייסען ביינוש'ען גענהן.

ביינוש האָט זיך א דערשראָקענער און א פערשעהמטער

אַרויסגערוקט און אז ער איז שוין נעווען אויפֿן גאס, האָט ער זיך נע׳מוסר׳ט:

— נעראַרפּט א־הם זאָגען, דעם אַרון, אז איך האָב א זוהן אַן אפּטייקער... וואָלט ער נעהאָט דרך ארץ.

אָבער זייט דעמאָלט האָט איהם אַנגעהויבען ציהען צום אפּטייק... דער אפּטייקער, נישט קוקענדיג, וואָס ער איז נעווען אן אמת׳ער גוי, איז איהם נעווען זעהר טהייער. ער האָט אָלעמאָל פערבייגעהענדיג דעם אפּטייק אריינגעקוקט אינווע־ניג און אז ער פֿלעגט זעהן אז אין אפּטייק זיינען דאָ מענ־שען, פֿלעגט בוינוש׳עם הארץ וואקסען פּאר שמחה. הייסט עם, ער לייזט געלד... און אין אַן אפּטייק איז וואָס מען לייזט איז אָלץ כּלו ריוח... ער האָט פּאַרגעשטעלט, ווי דאָרט אין אמעריי־קא מאכט זיין זוהן אויך גילדערנע געשעפּטען און דערצו מוז ער זיין אַנגענומען ביי אָלעמען. א קלייניגקייט אַן אפּטייקער! לויט איהם דאכט זיך, האָט אַן אפּטייקער א רעכט צו מאכען אַן אקט, אויב עם א־ז ניט ריין אין גאס. ער האָט נעווען וויסען עס אויך זיכער און האָט וועגען דעם א־בערגערעדט מיט׳ן שמש:

— מ־ר דאכט, אז דער פריהערדיגער אפּטייקער האָט אמאָל געמאכט אַן „אקט"?

— א, יענער איז געווען א צורר היהודים! — האָט דער שמש זיך דערמאָהנט — ער פֿלעגט נאָר ארומגעהן מיט נאָ־טשאָלסטווא, מיט׳ן אוריאדניק און מיט׳ן פּריסטאָוו. דער היינטיגער איז א בעסערער...

עס זיינען פערנאַנגען א פּאָר יאָהר. בוינוש, וועלכער האָט געלעבט נאָר מיט דעם נעדאק, וואָס זיין זוהן איז אַן אפּטיי־קער, האָט ענדליך אַנגעהויבען צו בענקען נאכ׳ן זוהן און טראכ־טען וועגען אמעריקא: ער וו׳ל אליין זעהר מיט די אויגען,

ווי אזוי זיין זוהן מאכט א רעצעפט, ווי אזוי מען קומט אריין צו איהם אין אפטייק און מען מוז ארֿאפ נעהמען דאם היטעל...

ער שטעלט זיך פאר, או ער אליין, כאטש א טאטע, וואלט אויך דאם היטעל אראפגענומען. געווים וואלט דער זוהן איהם געהייסען אנטהאן צוריק דאם היטעל. ער אבער, ביינוש, וואלט איהם נעענטפערט:

— עם שאדט נישט... ווי באלד, אז עם איז א זאקאן, וויל ער איהם אויך היטען...

און נאכדעם ווי זיין זוהן האט איהם פארגעשלאגען אין א בריעף, אז ער וויל אז ער און די מאמע זאלען קומען נאך אמעריקא, און ער וועט זיי שיקען טיקעטס און געלד, האט ער אהן קיין שום ישוב הדעת זיך נענומען גרייטען אין וועג.

אז ער איז מ׳ט דער „אלטער" אנגעקומען אין עלים אייר־לאנד, האט ער געוואלט מיט דער גרעסטער אונגעדולד אויף דעם זוהן. דער אידישער באאמטער האט איהם געסטראישעט אז מען קען איהם צוריק שיקען, אבער ער האט געטרייסט דער ווייב און געזאגט:

— האב נישט קיין מורא — מיר האבען א זוהן אן אפ־טייקער.

ענדליך איז דער אפטייקער נעקומען. ער איז געפאלען דעם מאטען נאכדעם דער מאמען אויפ׳ן האלז און זיך ענט־שולדיגט:

— איך בין אויינער אליין... נ׳ט געקענט לאזען די סטאר...

— וואס ? — האט ביינוש איבערגעפרעגט.

— די סטאר... איך מיין די קראם...

— דו ביזט א קרעמער... — האט זיך ביינוש דערשרא־קען...

— וואס דען ? אלץ איז דא א סטאר — א קראם...

— ביזטו, היסט עס, אויס אפטייקער... — האָט זיך ביי־נוש נאָך מעהר דערשראָקען.

— ניין, איך בין אן אפטייקער, וועדליג עס היסט איז דער היים.

ביינוש איז קוים צו זיך געקומען נאָך דעם שרעק וואָס ער האָט געהאט. ער איז אבער נאָך אלץ ניט געווען זיכער, אוֹן ער האָט נאָך אמאל איבערגעפרעגט:

— אבער דו ביזט דאָך אן אפטייקער?...

— אן אפטייקער, אן אפטייקער — האָט דער זוהן נע־שמייבעלט אוֹן א זיפץ געטהאָן...

דער זוהן האָט אוועקגעפיהרט דעם טאָטען מיט דער מא־מען צו זיך אהיים אין זיין וואוינונג אין די בראָנקס. דעם זוהן'ס ווייב, די „אפטייקערשע", האָט זיי אויפגענומען זעהר ווארעם, גערעדט מיט זיי אידיש אוֹן ביינוש האָט זיך דערמאָנט אן דער היימישער אפטייקערשע אוֹן איז נעווען אונצופרידען...

אז עס איז אריבער א פאָר וואכען, האָט ביינוש אויסגע־דריקט זיין וואונש צו גיהן אָנקוקען דעם אפטייק. די שנור האָט איהם אָבגערעדט.

— איהר וועט נאָך זעהן, שווער לעבען... גרינט זיך אויס אביסל!

אזוי איז אריבער א פאָר חדשים אוֹן ביינוש האָט דעם זוהן'ס אפטייק נאָך אלץ ניט געזעהן.

ערשט אויפ'ן דריטען חודש האָט איהם דער זוהן מיטגע־נומען „ראונטאוֹן".

ביינוש'ס הארץ האָט געקלאפט פאר ערוואַרטונג. אָט וועט ער עס באלד אריינפאלען אין א שעהנעם אפטייק. די פאָליצעם אָבגעפארבט אוֹן אויף זיי פינקלען פערשיעדענע פלעשער אוֹן פארצעלייענע סלאָיען. אין די וועגד זיינען איינגעמויערט אל־

מערס מיט שפּיגעלנע טיהרען. אויבען הענגט דער פּאַרטרעט פון פּרעזידענט. דער פּראַוויזאָר, א יונגער שעהנער „שייגעץ", שטעהט ביים בופעט און מאכט א רעצעפּט... זיין זוהן גיט אכטונג וואַרום איין איבעריגער טראַפּען אין דער חולה שטאַרבט!..

דער זוהן אבער האָט איהם אריינגעפּיהרט אין א קליינער דראַג־סטאָר. ביינוש האָט אויסגעשטעלט די אויגען און געקוקט אויף די וועגט, אויף דעם בופעט און איז געבליבען ווי אן אָפּגענאַרטער...

— אָט דאָס איז דאָס?... — האָט ער געשטאַמעלט...

— יא, דאָס איז מיין דראַג־סטאָר... — האָט דער זוהן נעענטפערט.

— דאָס איז, הייסט עס, דער אפּטייק?... — האָט ביינוש איבערגעפרעגט.

— יא, אין דער היים הייסט עס אפּטייק.

דערווייל איז אריין א בחור אָהן א ראָק, זיך אוועקגעזעצט אויפֿן הויכען בענקעל ביי די אייז־קרים סאָדא און בעשטעלט א גלאָז „אייז קרים סטראַבערים סאָדא"...

דער זוהן האָט איהם אריינגעלאָזט א שטיק אייז־קרים אין גלאָז, אָנגענאסען וואסער, געמישט מיט א לעפּעל און איהם דערלאַנגט. דער בחור האָט געבעטען א שטרויעלע.

ביינוש האָט די פּראַצעדורע אויפמערקזאם בעטראכט און גיט פערשטאַנען וואָס דאָס איז פאר א מין רפואה...

אז דער בחור האָט אבגעצאָהלט דעם ניקעל און איז ארויס, איז ביינוש געווען טשיקאַווע צו וויסען וואָס פאר א מין חולאת דער בחור האָט, און וואָס דאָס איז פאר א מין רפואה, וואָס מען טרינקט עס מ׳ט א שטרויעלע אין אפּטייק גופא...

דער זוהן האָט געשמייבעלט און ערקלערט:

— דאָס איז נ׳ט קיין רפואה... דאָס איז פּשוט אזא קאלטער נעטראנק. דאָס טרינקען נעזונטע...

— אזוי... — האָט ביינוש אונצופרידען געמורמלט — הייסט עס, אז פּאר געזונטע מענשען האָסטו אויך סחורה...

— יא... האָט דער זוהן א מורמל געטהון.

— נו, און מעריצינען, רעצעפּטען?... — האָט ביינוש נע־פּרעגט...

— דאָס קומט אויס זעלטען... דער עיקר איז דאָ די אייז־קרים, אָט דאָס, וואָס דער בחור האָט געטרונקען — און אנדערע קלייניקייטען...

און אין א ווייל ארום האָט ער זיך געוועגדעט צום טאָטען און געזאָגט:

— איך דאַרף אריינגעהן דאָ אנטקעגען — וועגען ביזנעס, אויף א מינוט, גיב אכטונג, טאָטע... איך קום באַלד צוריק.

און בלייבענדיג אליין אין „אפּטייק", האָט ביינוש נע־שמייכעלט אין באָרד אריין און געטראכט:

— אָט, הייסט עס, בין איך שוין אליין אויך אין אמעריקא אן אפּטייקער... און גלייך האָט ער א טיפען זיפץ געטהאָן אויפ'ן היימישען שטייגער: ננגו, רבונו של עולם!... א וועלט!..

דער יוניע־היטער.

(„יוי־יארקער טיפ")

איך בין געזעסען אין היימישען רעסטאראן. עס איז נע־ווען נאך פאר מיטאג צייט און דערפאר איז מיר אויסגעקומען צו זיצען ניט מיט גאר נאהענטע בעקאנטע. מיין שכן בייז טי־שע, מר. וואכמאן, א מענש אין די פיערציגער, מיט גראהלי־כע האר ביי די ביידע שלייפען האט געוואלט מיט מיר פערפיה־רען א שמועס. ער האט אבער ניט געוואוסט ווי אזוי איהם צו פערבינדען. ענדל ך האט ער זיך צו מיר געוענדעט:

— האט איהר ניט א סיגארעטל?

— מיט'ן גרעסטען פערגעניגען, האב איך זיך אנגעכאפט און ארויסגענומען פון טאש די סיגארעטען־קעסטעלע, אויפגע־מאכט און איהם פארגעלעגט.

ער האט דאס קעסטעלע גענומען אין זיין האנד, צוגערוקט זי צו די אויגען, נעזוכט עפיס או ך איהר און נישט געפינענדיג. האט ער זיך פערקרימט און מיר עס צוריק דערלאנגט.

— פאר וואס־זשע נעהמט איהר נישט קיין סיגארעטל? האב איך זיך פערוואונדערט.

— א דאנק, איך רויכער ניט פון דעם סארט...

— עס איז ניט קיין שלעכטע סיגארעטליך — האב איך ווי בעלעריגט זיך אנגערופען.

— מעגליך... האט מר. וואכמאן, מיט א איראניע געצויגען דארט וואארט — ווי פאר וועמען... איך רויכער נישט אזעלכע געמיינע סיגארעטלעך.

— געמיינע? — האב איך אויסגעשריען — וואס רעדט איהר, פונקציאנען סענט א צעהנדליג...

— אָבער ווייזט מיר דעם „לעיבעל" — האָט ער ווי מיט נצחון אייסגערופען.

— אך, דעם לעיבעל... האָב זיך ווי פערשעהמט געגומען שטאַמלען... יא, ווירקליך, איך האָב זיך גאָר נישט געכאַפט...

— אָט דאָס איז די מעשה, וואָס מען כאַפט זיך ניט און דערווייל ווערען די ארבייטער עקספלאָאַטירט און קענען זיך אויף די פּיס ניט שטעלען...

ער האָט א פרומען זיפּין געטהאָן, געקוקט מיט זשערנע בליקען אויפ'ן קעסטעלע מיט די סיגארעטלעך און האָט ענדליך צוגערופען דעם קעלנער.

— וועיטער! — האָט ער שטרענג געזאָגט — דערלאַנגט דעם מיסטער א פּעקל יוניאָן סיגארעטען.

דער וויטער האָט ערפילט דעם בעפעהל, איך האָב צוגענומען, בעטראכט דאָס קעסטעלע און האָב דערזעהן א לעיבעל. מר. וואכמאן האָט מיך בעאָבאכטעט און פון מיר הנאה געהאט. ער האָט באלד געזאָגט:

— אָט דאָס איז א יוניאָן סיגארעטל, פערזוכט, ער איז ניט שטארק שלעכט...

איך האָב פערזוכט. ווירקליך נישט שטארק שלעכט... מען קען רויכערען.

מר. וואכמאן האָט נערויכערט און געמורמעלט:

מיינט איהר, אז דער סיגארעט שטעלט מיר שוין אין גאנצען צופריעדען? וואר וויים וואר עס מאכט די באקסלעך... זיכער ניט קיין יוניאָן ארבייטער, היינט וואר שניידט דעם טאבאק, וואר קלעפט?... וואר וויים? וואר קען וויסען?...

און אפזיפצענדיג וויי א פרומער איר, וואָס קלאָגט זיך אויפ'ן זינדיגען דור, האָט ער אויסגעלאָזט:

— עס איז א פּכים דאָ א סטריקטלי יוניאָן סיגארעט?... נאָר אז עס איז דאָ א „לעיבעל" איז שוין מעהר אדער וואָניגער כשר, פלאָגט ניט אזוי דער גאווייסען.

איך האָב איהם אויסגעהערט אוּן האָב זיך געכאפּט, אז איך האָב צו טהאָן מיט א געוויסען טיפּ יוניאָן־היטער. אין דער דאָזיגער צייט פּון ציניזם אוּן חוזק־מאכערי, איז ער מיר געפעלען גענוּג־ערען. הייסט עס, אז אין סדום איז נאָך דאָ איין צדיק, האָב איך זיך געטרייסט אוּן האָב בעשלאָסען אויסצופּארשען איהם געניוּ־ער.

— הייסט עס, אז איהר געברויכט נאָר יוניאָן ארבייט— האָב איך אָנגעהויבען מיין פּארשונג.

— דאָס איז ביי אייך א חדוש? — האָט ער אויך מיר אויסגעשטעלט צוויי אויגען, אז איך האָב מיך באמת דערשראָקען אוּן האָב זיך פּערכאפּט צוריק:

— ניין, איך מיין נאָר, אז עס איז שווער...

— מאָלע, וואָס עס איז שווער — האָט ער אויסגעזופּצט— אונזערע זיידעס איז נאָך שווערער געווען אָבצוהיטען אידישקייט, פּונדעסטוועגען האָבען זיי זיך וועלן אָבגעשטעלט פּאר שוועריגקייט? ניט, זייט מוחל, נאָך א סיגארעטע, אבער פּון די יוניאָן סיגארעטלעך, נישקשה זיי זיינען נישט שטארק שלעכט, מען קען זיי רויכערען...

— אדרבא, זיי זיינען נאָר פיין! — האָב איך ארויסגעכאפּט דאָס קעסטעלע אוּן איהם דערלאָנגט.

ער האָט פּעררויכערט אוּן פּרום געלאָזט דעם רויך מיר אין פּנים אריין.

— איהר וועט זיך צו זיי צוגעווענהנען וועלען זיי אייך שמעקען בעסער ווי אייערע, די סקעב סיגארעטס — האָט ער מיך, כדי די צייט זאל ניט אוועקגעהן אין רויך, דערווייטע בעלעהרט.

איך האָב אויך פּעררויכערט אוּן האָב איהם פּערזיכערט, אז זיי שמעקען מיר שוין בעסער, ווי מיינע, די פּריהערדיגע.

ער האָט אין גאנצען געשטראהלט פּאר גליק, אוּן ער האָט זיך צו'דרשנ'ט:

— עס איז ווירקליך א פערבראכענע צו רויבערעי אדער בכלל צו נוצען זאכען, וואס ווערען אויסגעארבייט ניט פון א יונגען.

— עס איז אבער שווער צו וויסען... האב איך געפרובט וויעדער אבוועגדען זיין שטרענגקייט.

— געווים. — איז ער שוין ווייכער געווארען — מ׳ אליין איז אמאל שווער... אט האב איך כיט א פאר יאהר צוריק שיער ניט געראזירט זיך איז א בארבער־שאפ אהן א „לעיבעל״... איך בין געווען עפעס יענעם טאג צופיעל ביזי, ב ן איך אריינגעלאפען אין דער ערשטער בארבער שאפ, וואס עס האט זיך געטראפען. א שייוו האב איך געמוזט נויטיג האבען, איך האב מיך געמוזט זעהן מיט מענשען, איך געה אריין, איך זעה דער ארבייטער איז אנגעטהאן, ריין, ער זעצט מיך העפליך אוועק, וואשט אוים דאס גלאז מיט הייסע וואסער... שארפט אן דעם „רייזער״ איין מאל און צוויי מאל און דריי מאל, ער נעהמט מיך דאזירעז — עס איז א מחיה, דער רייזער געהט ווי אויך פוטער... עפעס איז מיר די זאך קשה געווארען... עס איז צו גוט... און פלוצים פאלט מיר אריין אין קאפ: וואכמאן, וואוהין ביזטו אריינגעפאלען. איך הויב אן קעהרען דעם קאפ צום פענסטער זוכען א לעיבעל און דא בעט זיך דער בארבער העפליך: מיסטער, זיצט רוהיג, איך וועל אייך איינשניידען... קען איך אבער ניט אויסזיצען רוהיג, אויידער איך וויים צי איז דאס א יונגען בארבער־שאפ. איך דרעה זיך אהער, אהין, איך זעה ניט אין ערגעז א זכר פון א לעיבעל. איך זעה, אז עס איז שלעכט, ער האט שוין מיך באלד אבגעראזירט איין האלבען פנים און איך וויים נאך ניט וואו איך בין אין דער וועלט, שטעל איך מיך אויף, כאטש איך האב געקענט צושניטען ווערען, אבער איך קוק נישט דארויף, די יונ אן איז מיר טהייערער ווי מיין פנים, איך שטעל מיך אויף און גיב א פרעג:

— איך בעט אייך, איז דאס א יונגען בארבער־שאפ צי ניט?

מיין בארבער האָט אַבגענומען דער לשון. ער הויבט צו דערזען אהער, אהין, קורץ, עס איז ניט קיין יוניאָן שאפּ. ער־טענה'ט, אז מען שיקט א־הם שלעכטע ארבייטער... איהר הערט א תירוץ? וואָס זאָל טהאָן דער שלעכטער ארבייטער, זאָל ער שטאַרבען פאר הונגער.. קורץ, איך האָב ניט געלאָזען פאר קיין פאל דאָס אנדער האלבע פּנים צו דערענדיגען, האָב בעצאָהלט פאר א האלבען שייוו און בין ארויסגעלאָפען פון שאפּ.

— נו, איהר האָט זיך נאָר ניט געשעהמט צו געהן אין גאס מיט א האלבען ניט געשייוועטען פּנים...

— געשעהמט? — האָט ער פּראָטעסטירט — וואָס הייסט שעהמען זיך! א חרפּה וואָלט געווען וועז איך שייוו מיך א ן גאנצען דאָרטען אָפּ. אין א סקעב בארבער שאפּ. דאָס וואָלט געווען א חרפּה. אבער אזוי האָב איך, פערקעהרט, זיך בעריהמט דערמיט און אלעמען דערצעהלט. זאָל מען וויסען, ווי אזוי אָב־צוהיטען דעם לעיבעל.

— און מיט וואָס בעשעפטיגט איהר זיך אליין? — בין איך ענדלי־ך נייגעריג געוואָרען צו וויסען.

— איך אליין — האָט ער אָנגעהויבען צו שטאמלען — איך אליין בין דערווייל אָהן א דזשאב...

— וואָס האָט איהר אמאָל געטהאָן?

— אמאָל, אמאָל בין איך געווען אן אָרגאַניזיזער... נו, פער־שטעהט איהר מיך, בין איך צו סטריקט־לי געווען... אביסעל אי־בערגעטריבען... איך קען ניט אנדערש! אזא כאראקטער... איך בין דאָ פון די ערשטע סאָציאליסטען. ביי מיר דארף צוגעהן נישט נאָר יוניאָניסטיש, נאָר טאקי אויך סאָציאליסטיש... איז האָב א ך דערווייל ניט קיין דזשאב...

ער האָט א זיפץ געטהאָן און נאָך א קליינעם שווייגען, זיך ווידער געוועגדט:

— ניט מיר נאָך א סיגארעטע‌ל, אבער פון די יוניאָן סי־
גארעט‌ע‌ך... זיי זיינען נאָר ניט אזוי ש‌לעכט, ווי מען מיינט...
פערקעהרט...

ער האָט פערריכערט דאָס יוניאָן סיגארעטע‌ל אוו זיך נע־
קוויקט מיט'ן רויך...

די גדעניצען.

(רייזע בילד)

די כמארע האָט זיך געדריקט אלין נעהענטער און נעהענטער... כאָטש די טעג זיינען געווען זעהר לויטער און שעהן, ווי אין ענדע יולי. אָבער זי האָט זיך געפיהלט ניט אויפ'ן הימעל, נאָר אין די אויגען פון די מענשען אויף דער גאַס, אין הויז, אין קאָפע; מיין דייטשע ווירטהין, אלע מאָל פרייִנדליך צו מיר, ווי צו א אידען פון א פערפאָלגט לאַנד, האָט זיך ענדליך נעכאַפט, אז איך בין א רוס... און אלע ווייל האָט זי מיך נעשטאָכען מיט א ווערטעלע, מיר פאַרגעווארפען מיין „פאָטער" דעם צאר. די טאָכטער איז שוין געווען אָפענער און האָט געזאָגט, אז דאָס צימער ברויך זי פאַר איהר... איך זאָל ארויסציהען.

ארויסציהען איז ניט געווען וואו, נאָנץ בערלין האָט אויסגעזעהן ווי א קינפטיגע שטייג פאַר מיר. מען מוז זיך ראַטעווען, איידער די טהיר פון דער שטייג איז נאָך ניט פערהאַקט נעוואָרען.

איך האָב נעפרעגט עצות: וואוהין? פראַנקרייך איז א פריי לאַנד, אָבער קלוגע האָבען פאַראויסגעזעהן, אז זי וועט קומען קרום אויף איינעם, וואָס קומט איצט פון דייטשלאַנד; שווייץ איז צופיעל שכנה מיט דייטשלאַנד, צו שוואַך זי זאָל קענען איהר שטעדטעל אליין ביישטעהן. דענעמארק איז צו נאָהענט — אָט איז קיעל און אָט איז קאָפענהאגען — מיט'ן האָנט צו דערלאַנגען; אין אנטוערפען — בעלגיען! א פריי, אונאבהענגיג לאַנד! יאָ, איך פאָהר קיין אנטוערפען.

דער דאָזיגער פריהמאָרגען איז געווען דער לעצטער פריהמאָרגען, וואָס די שטייג איז נאָך ניט פערמאַכט נעוואָרען.

דער קאסיר האט מיר ווי א צוטומעלטער דערלאנגט א רייזע־
קארטע. אויפ'ן באן־האף זיינען די בעאמטע, בייזע און אומרו־
היגע ארומגעלאפען הין און צוריק און הויך געשריען, די ג־
פאק־טרעגער האבען געפיהרט אין אייל־ענישן אויף זיערע וע־
געלאך שווערע קאסטענס און האבען הויך זיך געזידעלט, אויף
אלע פאסאזשירען האבען זיי געקוקט ווי אויף שונאים, ווען
זיינען געקומען טהאן שלעכטס זייער לאנד און זיי האבען ג־
וואלט גיכער כטור ווערען פון זיי.

ענדליך שטעהט שוין דער צוג גרייט צו לאזען זיך זיין
ווינג. מען זאגט, אז דאס איז דער לעצטער צוג וואס וועט פיהרען
פאסאזשירען. די מלחמה איז נאך אפיציעל נ־ט ערקלערט, אבער
בשתיקה איז זי שוין א וואר צייט. די גרויסע כישוגעת דארף
ערשט אנקומען. דערווייל איז ערב משוגעת און דאס פאלק גרייט
זיך משוגע צו ווערען. — עס דארף נאר גענאלדען ווערען בון
געווייסע הויכגעשטעלטע פערזאנען...

דער צוג ריהרט זיך. אין וואגאן זיינען לויטער דייטשען.
זיי זיינען אלע אונרוהיג. מיין פרעמדקייט בעמערקט מען ניט,
מיין אנצוג איז ניט לאנג געקויפט געווארען אין בערלין, אין
האנט האלט איך א „טאגעבלאט" און לייען, מיין שכן פער־
פיהרט מיט מיר א געשפרעך. איך בין פארזיכטיג מיט יעדער
ווארט וואס איך ענטפער איהם. ער שימפפט מיין פאטערלאנד—
זאל ער! ער שימפפט די פראנצויזען — איך שוויג און שמיי־
כעל מיט א מאדנעם שמייכעל. איך פיהל אז מיין שכן איז דאס
כאל ניט אויפריכטיג. ער האט קיין שום אורזאכע פיינט צו הא־
בען ניט די רוסען און ניט די פראנצויזען, ער איז דאכט זיך א
קו פמאן און האט מיט ביידע פעלקער גוטע געשעפטען ג־
מאכט... איך האב מורא, אז ער איז ש ו י ן געריהרט.

צוועלף א זייגער. דער צוג שטעלט זיך אב ביי העסען. אין
מיין וואגאן זיינען געבליבען אזוי וועניג מענשען. איך און צוויי
יונגע ארבייטער און א פאר פרויען. מיר קוקען ארויס אין פענס־

טער און פון דער ווייטען זעהען מיר די שטאדט, א שעהנע, א בעגולדעטע מיט שטראהלען פון דער וואר מער יולי זון. אויפ'ן מארק־פלאץ שטעהען גאנצע מחנות. איך רוק ארויס דעם קאפ פון וואגאן־פענסטער און קוק בייא צייטונגס־אינגעל א ציי־טונג. דאס אינגעל דערלאנגט זי מיר דערשראקען. ער נעהמט פאר איהר א דאפעלען פרייז, אבער דאס גלויק געהט איהם ניט איין. שוין — דער קריעג איז ערקלערט!

איצט האט מען רעכט זיך צו פערהאלטען. איך פערלאז מיך אויף גאט'ס בערגט. זאלען זיי טהאן מיט מיר וואס זיי ווילען.

אבער דער צוג נעהט ווייטער. מען זוגט אז דאס איז דער לעצטער צוג! איך ציטער, אז א ראד זאל זיך חלילה ניט צוברעכען. דער קאקאמאטיוו זאל ניט קאליע ווערען, און איי־בערהויפט דער מאשיניסט, וואס פיהרט דעם צוג זאל ניט לאז־זען האס און פאק און אוועקגעהן אין קריעג און מיך ניט אי־בערלאזען אליין אין פעלד.

דער צוג שטעלט זיך ערנעזט אב בייא סטאנציע. ארום אין פעלד און וואלד, ווי רוהיג איז אלץ און דאך איז דאס אונגליק שוין נעקומען, אראבגעפאלען. נאר דאס פעלד און וואלד וויסען נאך אפנים ניט. די זון מוז נאך אויך ניט וויסען, זי קוקט אראב אזוי רוהיג... מעגליך, אז דער צוג זאל שוין ווייטער ניט נעהן... די קאנדוקטארען פליהען ארום בייא צוג און רעדען עפעס מאד־נע, אונפערשטענדליכע ווערטער. אזוינע יונגע און נעזונטע. זיי מוזען היינט שוין אלע גע'הרג'טע ערגעץ ליענען...

אבער דער צוג לאזט זיך ווייטער אין וועג. מעגליך, אז ער וועט זיך דערשלעפען ווי עס איז צום בעלגישען גרענץ. איך פרעג אונזיכער בייא קאנדוקטאר: נאך ווייט? ער ענט־פערט, אז נאך פיער סטאנציעס, ער ווייס אבער ניט זיכער צי דער צוג וועט זיך ניט דארפען צוריק אומקעהרען. מען וואלט אויף בעפעהל!

דערווייל אבער לויפט דער צוג דורך פעלדער און וועל־

דער, אט איז שוין נאך א סטאנציע און נאך אייניע. דער צוג שטעלט זיך אב און בלייבט שטעהן לענגער ווי נעוועהנליך. עס דאכט זיך, אז דער צוג אליין איז דערשראקען. איך אבער בין שוין רוהיגער. עס איז געבליבען בלויז איין סטאנציע... אבער צו לאנג שטעהט שוין דער צוג!

— אויסשטייגען! — הער איך ווי דער קאנדוקטאר שרייט אויס. דער צוג קעהרט זיך אום צוריק.

עס שטייגען אויס די אייניגע פאסאזשירען פון יענעם וואגאן. איך מיט די צוויי ארבייטער אויך. פרענען האב איך מורא. איך זוך נאר מיט די אויגען: וואו לייגט דער וועג צום לאנד פון פריעדען — צו בעלגיען, וועלכע דארף מיך בעשיצען פון הער גרויסער משוגעת, וואס געהט ארומכאפען די וועלט...

ענדליך וועגד איך זיך צו די צוויי ארבייטער, וועלכע זעהען אויס ווי ניט קיין דייטשען. זיי זיינען אויך פערצווייפעלט, דאס פערשטעה איך, ניט לויט זייער שפראך, נאר לויט זייערע בליקען.

אבער איינער פון זיי זאגט מיר אויף א צובראכענעם רייטש: מיר וועלען געהן צום גרענעץ צו־פוס...

איך לאז זיך געהן נאך די צוויי רוהיגע, פריעדליכע מענשען און עס דאכט זיך, אז מיר דריי זיינען איבערגעבליבענע פון דער גאנצער מענשהייט און מיר זוכען א ניי־לאנד מיט נייע מענשען... אין די הענט טראג איך צוויי פעק. זיי זיינען מיר אזוי שווער, אבער אוועקווארפען האב איך ניט קיין הארץ... טאמער וועט נאך געלינגען צו קומען א לעבעדיגער צום גרענץ און פון דארט אין לאנד פון פריעדען. ניין, איך וועל מיינע פעק ניט אוועקווארפען.

ענדליך איז דער וועג ביים סוף. איך קוק מיך אום און זעה, אז באלד זיינען שוין הייזלעך.

מיר נעהען דורך די טאמאזשנע־הייזעלך. לייכט קוקט מען

דורך מיינע געפֿעלק. גוטע מענשען! איך בין זיי אזוי דאנקבאר, ווען זיי לאָזען מיך דורך.

און אָט נעפֿין איך זיך שוין אויך דער אנדערער זייט פון שטיבעל. ניט ווייט שטעהט א גרויסע געביידע: ס'איז א הא־טעל. איך וויים ניט צי נעהערט ער צו דייטשלאנד צי צו בעל־גיען. און דאָרטען שטעהען אזוינע שעהכע הייזלעך — צי וועל־כען לאנד נעהערען זיי? אָט שטעהט אן אלטער, גוטער פויער, איך וועל איהם פרענען ווי אזוי זיך דאָ צו קעהרען ביז עס וועט קומען דער צוג וואָס וועט מיך נעהמען קיין אנטווערפֿען.

דער אלטער ערקלערט מיר אין א מאָדנער שפראך, וואָס קלינגט ווי דייטש און אידיש און עס איז גאָר האָלענדיש. הייסט עס אז דער האָלענדישער גרענעץ איז אויך דאָ. איך נעפֿין מיך דאָ ביי דרעי גרענעצען: דייטשער, בעלגישער און האָלענדישער. דער פויער ערקלערט מיר ווי אזוי א־ך קאָן אריין אין אָט דעם שטיבעל און טרינקען עפֿעס. איך לאָז מיך אריין.

ארויסגעהענדיג פון הייזעל, פערליער איך די סמנים פון די גרענעצען. עס דאכט מיר, אז אלע זיינען איינס... אָט שפרינגט אריבער א פויגעל פון בוים צו בוים און דאָס קומט אויס אז ער שפרינגט אום פון האָלאנד קיין בעלגיען און פון בעלגיען קיין דייטשלאנד... וויים ער גאָר ניט, אז אין דייטשלאנד איז איצט מלחמה... אָט שפרינגט ער איבער צוריק, ער איז שוין אין בעל־גיען...

איך בעטראכט די אלע דרעי גרענעצען — איין שטיק פעלד, קיין שום אונטערשייד פון דער ערד, איין הימעל שפרייט זיך אויף זיי, און דאָך מוז איך איצט אזוי פאָרזיכטיג זיין. איך טאָר ניט מאכען קיין שריט, וואָס פיהרט צום גרענעץ פון דייטש־לאנד: דאָרט איז שרעק, געפאהר און משוגעת!...

אָבער איך האָב שוין פערגעסען, ווי אזוי דער אלטער פוי־ער האָט מיר ערקלערט: וואו־זשע בין איך? שטעה איך אין בעלגיען, האָלאנד אָדער דייטשלאנד?

דער אבענד איז צוגעפאלען... דונקעלע שאטענס האבען בעדעקט די גרענעצען. איך בין צווישען זיי געשטאנען און אונ־ כעדולדיג געווארט אויף א צוג, וואס זאל מיך אוועקפיהרען, ווייל דא האב איך פערלוירען דעם וועג. איך קען בשום אופן ניט אונטערשיידען פון איין גרענעץ ביז'ן צווייטען און באלד פאלט צו די נאכט... מיין גאט, וואס וועט דא פארקומען ביי די גרע־ ניצען ?....

אויגוסט 1, 1914.

דער ערשטער שאָס.

(רייזע־בילד)

עס איז געווען אכט אזייגער פארנאכט. דער צוג פון בעל־
גישען גרענעץ האָט שוין געדארפט אָנקומען און נעהמען די פא־
סאזשירען נאָך אנטווערפען. אבער פון א צוג איז קיין זכר ניט
געווען. ארום און ארום האָט געהערשט א שטיל־ע ערוואַרטונג.
די פאסאזשירען זיינען אומגעגאנגען הין און צוריק איבער דער
בריי־טער פלאטפאָרם און געקוקט צו דער זייט פון וואנען דער
צוג דארף אין א געוועהנליכער צייט אָנקומען, כאָטש געפי־הלט
האָבען זיי, אז פון דעם מאל אָן איז די אָרדנונג פון דער וועלט
צושטערט געוואָרען. עס קומט אָן דער כאָאס, די אונבעשטימ־
קייט און צורודערטקייט.

עס איז אוועק א שעה, און א צווייטע, דער צוג איז ניטא.
מאנכע פאסאזשירען האָבען שוין אויפגעהערט צו גלויבען, אז
ער וועט וועז קומען. אנדערע האָבען אפילו ניט געגלויבט, אז
אזא בעקוועמליכע זאך ווי א צוג האָט גאָר וועז עס איז עק־
זיסטירט. א טיל ווייסער, די מעהר אָפּטימיסטישע נאטורען.
האָבען זיך איינע די אנדערע געטרייסט, אז פריהער־שפעטער—
דער צוג וועט קומען!

— דערווייל איז נאָך דער קריעג ניט אָנגעהויבען, — האָט
איינער פון די אָפּטימיסטען צוגעגעבען מוט.

און דאָס מאל האָבען געזיעגט די אָפּטימיסטען. דער צוג
איז שפעט אין דער נאכט, געהילט איז א געדיכטער פינסטערניש,
ענדליך אָנגעקומען.

ער איז געווען מיער, דערשראָקען און האָט שטיל־ער ווי

שטענדיג נעאטהעמט. עס האָט זיך געדאכט, אז דאָס כּאָל קוסט ער אָן אין נעהיים.

די פּאסאזשירען האבען ניט דרייסט נעטומען אויפשטיגען אין די שוואך־בעלויכטענע וואגאנען און האבען מ ט שרעק זיך אומגעקוקט, ניט טרויענדיג אייגער דעם צווייטען. מען האָט מורא נעהאט זיך אָנצורופען מיט א וואָרט, מען האָט מיט דיזער גרעסטער אונגעדולד געווארט, אז דער צוג זאָל זיך נעהמען דיהרען.

אָבער די אָרדנונג אין שוין כּיהר ניט נעווען. דער צוג איז נעשטאנען און קענטיג נעווארט אויף שווערע און נעהיימע בעפעלען פון פינסטערע לענדער, פון שווארצע הייליגן, פון טיעפע אבגרונדען.

— מיין גאָט, אויף וואָס וואַרט ער? — האָט יעדער אין דער שטיל נעפרעגט. הויך צו פרעגען עס האָט מען מורא נעהאט. עס קען ארויסקעבען, אז מען איז נעגען מלחמה, אז מען איז א פרעמדער, אז מען פלוכט אין הארצען די פיהרער און הערשער, וואָס האבען דערטריבען די וועלט צום בלוטיגען סוף...

א טויטע שטילקייט!

באלד אבער האָט די שטילקייט אויבערגעריסען א שטילער שלוכצען וואָס איז אין א וויילע ארום אריבערגענאנגען אין א העפטיג נעווייזן.

די פּאסאזשירען זיינען פון דעם דאָזיגען נעווייזן ווי ער־מונטערט נעווארען. פונקט ווי אין א שלאָפלאָזער נאכט, וועו די ליענמט אין בעט און עס שרעקט דיך די פינסטערניש און די שטילקייט און פלוצים צוואוי ניט זיך ערגעץ א קינד און אויבער־צייגט דיר, אז עס איז נאָך דאָ אויף דער וועלט ערגעץ לעבען און זאָרג...

וועד ווייניט עס אבער?

אין א פינסטערען ווינקעל פון וואגאָן זיינען זיצענדע, גע־טרייעט אייניג צו די אנדערע ציווי [illegible] נעשטאלטען.

מען האָט זיי נענוי בעטראַכט האָם מען אין זיי דערקענט א יונג־מיידעל איינגעוויקעלט אין א טוך און א יונגען סאָלדאָט, נעקלייידט אין פולער אמוניציע. צווישען זיינע פים איז נע־שטאַנען א שווארצע דראָהענדע ביקס... עס האָט זיך גערַאַכט, אז דאָם לעבען טוליעט זיך צום טויט...

א שוידער איז דורכגעלאָפען איבער'ן לייב ביי דעם דאָ־זיגען בילד. דאָם שלוכצען פון דער מיידעל איז אלץ געווארען העבער און העבער, האַרצרייסענדער און טרויעריגער.

אָבער באלד איז איהר וויינען שוואכער און שוואכער גע־ווארען. דער סאָלדאָט, איהר געליבטער, האָט איהר עטוואָם איינגערוימט אין אויער און געגלעט איבער איהר נאָסע באקען.

זי האָט זיך קענטיג בעהערשט. אין וואָנאָן האָט וויידער די טויטע שטילקייט אָננעהויבען הערשען.

וועו דאָם מיידעל וואָלט עטוואָם העבער וויינען, וואָלט דאָך פרעהליכער געווען!

וויל זי אָבער ניט דעם עולם פרעהליך מאַבען.

די פאַסאַזשירען זיינען געזעסען ווי פער'משפ־טע און גע־ווארט...

דאן האָט זיך דערהערט א געזאַנג. אָנפאַננם שטיל, ווי פאר זיך אליין, באלד אָבער אלץ העבער און העבער, שניידענ־דינער און האַרץ־רייסענדיגער. געזונגען האָט עם דער יונגער סאָלדאָט אוז געזונגען פאר איהר, פאר דער גליעבטער.

„דער ערשטער שאָם פאר דיר,
פאר דיר מיין טייערע..."

ער האָט ניט דערמאָנט דעם קעניג, ניט דאָם פאָטער־לאנד, נאר זיין גליבטע, פאר וועלכע ער וואָלט אזוי געוואָלט לעבען, אָבער מען לאָזט איהם ניט.

דערפאר וועט ער שטארבען פאר איהר.

דאָם מיידעל איז אינגאַנצען אנשוויגען געווארען, געהערט האָט זיך בלויז דאָם ליעד:

„דער ערשטער שאס פאר דיר,
פאר דיר מיין טייערע..."

און נעדאכט האט זיך, אז דאס וויעגט ער זי איין דאס לעצ־טע מאל. ער וויעגט זי מיט א ליעדעלע פון טויט און זי הערט און ווערט בערוהיגט.

און רוהיג זיינען געווארען אלע פאסאזש־רען.

אלע זיינען ווי פערוויעגט געווארען פון דער דאזיגער לעצ־טער ליעד און האבען אין חלום געזעהן דעם יונגען סאלדאט לי־גען אויסגעצויגען אויף א ברייטען פעלד מיט א זיסען שמייכעל אויפ'ן פערבלוטיגטען פנים, און ער זינגט דאס ליעד מיט דעם לעצטען אטהעם:

„דער ערשטער שאס פאר דיר,
פאר דיר מיין טייערע..."

מענדילס פעלדער.

כאָטש מענדיל לעווין איז געווען א איד מיט א הדרת פנים און זיין זיקבערנע באָרד איז געווען פון יענע בערד, וואָס ניט א יעדער איד וועט האָבען די העזה צו טראָגען, שוין אָבגעטרעטן פון זיינע זויבערע קליידער און שטעדיג געפוצטע שטיוועל,—איז ער דאָך אינגאַנצען געווען ניט מעהר ווי אן אמת'ער פויער, אנטאָש, אייואָן אן פראָסְטָאק... אין כאָמער פלעגט ער האָבען א משפט פלעגט ער נערופען וועהרען, ניט ווי אלע שטאָדטישע אידען, צום פריידענס־ריכטער, נאָר ווי א פשוט'ער פויער — צום „סטאַרשינא" אין „וואָלאָסט" און — א ברירה האָט ער נעהאַט — ער האָט געמוזט נעהן.

אמת, דער סטאַרשינא פלעגט אויהם רופען פאַני לעווין און פלעגט זיך בענעהמן מיט אויהם ווי מיט א שליאכטשיץ, נאָר אין די פאַפירען איז ער פאָרט ניט מעהר געווען ווי א פויער.

און דאָס אונגליק זיינם איז בעשטאַנען נאָר דערין, וואָס זיינער א זיידע, דוקא איד א למדן איז אמאָל „משוגע" געווארען און וועז ניקאָלאי דער ערשטער האָט געגעבען אידען ערד, האָט דער דאָזיגער זיידע אָנגענומען די מתנה... און זייט דעמאָלט איז די משפחה געווארען א פויערשע...

די שטעדטילשע אידען האָבען געשאַצט, אז מענדיל לעווין פערמאָגט אפשר ביז א צוואַנציג „וואָלאָקעס" ערד! וועז ער זאָל זיי אליין „איינטהאָן" וואָלט ער נעווען אן עושר. אָבער אווי ווייט איז מענדיל אין זיין פויערשקייט ניט גענאַנגען. ער איז נעווען אן אייזעלער איד, א למדן, און ניט נאָר ער האָט די ערד ניט בעארבייט, ער פלעגט זעלטען קומען אויף די פעלדער, וואו געדונגענע פויערים זיינען געשטאַנען און געאַקערט, געזעעט און שפּעטער, אין אב־צייט, זיינען שוין געשטאַנען יונגע, נעזונטע פויערטעס, שטעדטילשע שיקסעס און האָבען נעשענקטען אוז נעבונדען די זאָנגען אין נארבען, פונקט, ווי אין

תנך"ס צייטען... פלענט ער יא אמאל קומען אויפ'ן פעלד, פלענט ער, ווי בועז, זיך שטעלען ביים ברעג פון פעלד בע־טראכטען די שניטערינס וועלכע ער האט אלע נעקענט און נע־פינענדיג אמאל אן אונבעקאנטע, פלענט ער פרענען טאקע ווי בועז: וואר איז די דאזיגע שיקסע? נאטירליך, האט זיך ארויסגעוויזען, אז די אונבעקאנטע איז פונקט א שכנ'טע, וואס וואוינט ניט ווייט פון זיין הויז, נאר אזוי ווי זי האט זיך פער־בונדען דאס פנים צו בעשיעצן זיך פון דער זון, האט ער זי ניט דערקאנט.

פלענט ער דארט טרעפען אמאל זיינע זיהן וואס האבען געלערענט אין דער שטעדטילשער ישיבה, פלענט ער זיי מוסר'ן:

—וואס טוט איהר דא, שקצים?—אייער ארט אין אין בית מדרש!..

אבער דער אינגערער זוהן, יודעל, א געוויקסיגער, נעזונ־טער בחור'עץ, ניט קענענדיג בעהערשען דעם יצר־הרע, פלענט זיך נעהמען העלפען די שניטערינס — פלענט מענדיל שוין אויף איהם גוט אנשרייען:

— לעג אוועק, פויער דו, די קאסע... יודלען אבער, האט דוקא געצויגען צו דער קאסע, צו דער הריאבלע און צו די נאר־בען... און וועז ער פלענט נאר האבען א געלענהייט זיך אב־גנב'ענען פון בית־מדרש, צי פון הויז, פלענט ער זיך לאזען צו די פעלדער און זיך שטעלען ארבייטען גלייך מיט די פויערים און פויערטעס.

מען האט איהם שוין אמאל געכאפט ווי ער איז נאכגע־נאנגען נאכ'ן פערד מיט'ן אקער און געאקערט ווי אן אמת'ער גוי...

די דאזיגע ידיעה איז אנגעקומען צו מענדיל"ן אליין. ער האט איהם נעטומען אויפ'ן פערהער:

— וואו ביזט דו נעווען?
— אין בית־מדרש...
— מען זאגט, אז דו ביזט נעווען אין פעלד...
האָט זיך יודעל׳ן געמוזט מודה זיין.
— וואָס האָסטו דאָרטען נעטהאָן?
— גאָר ניט...
— איך האָב נעהערט, אז דו האָסט נעאקערט...
— איך האָב ניט נעאקערט... — האָט יודעל׳ן פערזיכערט. אבער דער פאָטער האָט נעפֿוהלט אז יודעל׳ן זאָגט א ליגען אוון ער האָט זיך נענומען צו איהם נאָך שטרענגער:
— אז מען וועט דיך כאפען נאָך אמאָל ביים אקער. וועל איך דיך פון הויז ארויסטרייבען, דו פויער אייגער... דער ראש הישיבה האָט מיר טאקע דערצעהלט אז דו ווייסט קיינמאָל ניט דעם „שיעור", און האָסט נאָך איהם קיין איין רעכטע „קשיא" ניט געפרענט...

וו׳פיעל מענדיל׳ן לעוויט׳ס פעלדער זיינען וועלטה געווען, האָט מען אויף זיכער ניט געוואוסט: קיינער פון די שטעדטעלשע אידען האָט מיט פעלדער קיין מסחר ניט געפיהרט, אבער גענאָג שאצט האָט מען מענדיל׳ן ערד אין די צעהנדליגער טויזענדער... דער פרוש פון בית־מדרש, וואָס איז געווען בעהאוועלט אין מסכתא „זרעים", האָט געזאָגט, אז אין ארץ־ישראל וואָלטען אזוינע פעלדער ווי מענדיל׳ס, אָנגעטראָפען אן אוצר, אבער אין רוסלאנד איז ערד בחצי חנם, וויל „פאָניע" קען אלע טאָג הרטה האבען אוון צוריק אוועקנעהמען... פון דעסטוועגען האָט ער זיך נעוואונשען צו פערמאָגען א דריט־חלק, וואָס איין „וולאָקע" מענדיל׳ס ערד איז וועלט.
— אוון וועו מען גיט איך ערד אומזיסט, וואָלט איהר גענומען? — האָט איהם א צווייטער בית־מדרש איד נעשטעלט א שאלה...

— אומזיסט? ווייס איך... וואס וואלט איך געטהאן דאך מיט? או אליין טויג איך צו דעם ניט...

— וואלט איהר געדונגען גויים...

— יא, דאס „שיקט זיך" שוין, אבער נעה האב צו טהאן מיט גויים!

און דערפאר האט קיינער ניט מקנא געווען מענדלין זיינע פעלדער, מען האט געשמועסט אז מענדל אליין איז א איד אז ארימאו. מאכט א לעבען בדוחק, ווייל העלפט פון די תבואות מוז ער אויסקגעבען די גויים, וואס בעארבייטען איהם די ערד און דאס וואס ער בעקומט פון דער אנדערער העלפט. וואס ער פערקויפט, איז וועניג צו לעבען א גאנץ יאהר... ווייל כאטש מענדל איז אויפ'ן פאפיער א פויער, האט ער זיך געפיהרט מעשה גביר... געוואוינט אין א שהען הויז, געטראגען די שהנסטע קלייד'ער און געקויפט די טייערסטע עליות...

דערפאר איז מענדל געווען שטענדיג א בעל־חוב און באר־נען עטליכע רובעל איז איהם אנגעקומען שווער, ווייל בעריל כאטשע'ס, דער שטעדטעלשער וואכערניק, פלעגט בלויז באַרגען נעלט אויף מטלטלים, ווי קישענס, לייכטער און שנירלעך פערל, אבער ניט אויף קרקע...

— וואס וועל איך מאכען מיט א שטיק קרקע — איך וועל עם דען בייסען? אזוי פלעגט בערל כאטשע'ס פרענגען מענדל לעווין וועז ער פלעגט צו איהם קומען באַרגען א ביסעל נעלט צו בעצאהלען די גויים פאר'ן בעארבייטען זיינע פעלדער...

און מענדל פלעגט איהם אין הארצען געבען גערעכט:

און קומענדיג אהיים, פלעגט מענדל אן אנגעכמורעטער ארַאבוואראפען פון זיך דאס היטעל, אנטהאן די שבת'דיגע יאר־מאלקע און זיך אויסקזעצען ביים טישעל וואס איז געשטאנען נעבען דעם אלמער ספרים און זיך נעהמען לערנען מיט א טרוי־ריגען ניגון, אויסקטראנענדיג זיך אין אנדערע וועלטען וויט פון

די פעלדער, וואס ניקאלאי דער ערשטער האט געשענקט זיין זיידען...

און באלד האט ער שוין אינגאנצען פערגעסען, אז איהם פעהלט צו בעצאהלען די גויים וואס האבען בעארבייט זיין ערד: ער האט פונקט געהאט אויפצופלאנטערען דעמזעלבען ענין אין דער גמרא, וואו עם האט זיך געהאנדעלט, וועגען א געוויסען מאן, וואס האט פערמאגט פעלדער און האט זיינע ארבייטער פארנאכט ניט בעצאהלט — ווי איז דער דין? האט מענדיל אריינגעקוקט אין רש"י, אין תוספות, אין „פני יהושע" און נעזוכט צו פערענטפערען דעם דאזיגען מאן, וואס האט געלעבט מיט טויזענדער יאהרען צוריק אין אן אנדער ווייטען לאנד...

„ניטשע".

שוין עטליכע חדשים ווי הערמאן האָט פערלוירען זיין שטעל צוליעב א קאפריז און נעפינט זיך די לעצטע צייט איז א שווערער מאטעריעלער לאגע.

ענדליך האָט ער בעשלאָסען זיך צו ווענדען צו איינעם פון זיינע בעקאנטע נאָך הילף...

— צו אלדע טייוועל! — האָט ער געמורמעלט, אומגעהענדיג אין זיין צימער, פון וועלכען עס איז ניט לאנג ארויס דער ווירט און אָנגעזאָגט מיט'ן הארבען וואָרט, אז ער מוז איהם בעצאָהלען פאר די דריי חדשים דירה־נעלט — צו אלדי טייוועל! לענגער אזוי קען עס דאָך ניט געהן. אדער אהער, אָדער אהין...

ביי'ן וואָרט „אהין" האָט הערמאן געקוקט אויף די „נעז". אבער דאָס האָט ער בלויז געסטראשעט די פיער וועגט. הערמאן איז בטבע אן אפטימיסט און איז נעגען אזוינע מיאס'ע זאכען...

— עס זיינען דאָך דאָ אייגענטליך מענשען! האָט ער ווי ביי עמיצען נעמאהנט... עס איז דאָך בזמת אייגער פון די נרעסטע פערבראָכענס צו לאָזען א מענשען אונטערנעהן. צוליעב א וועלכער עס איז נישטיגער סומע.

נאָך דער דאָזיגער טענה האָט ער דערפיהלט א בערעטיגונג צו פאָרערן פון וועמען עס איז הילף... ער האָט איבערנעוואָרפען אין קאָפ אלע זיינע בעקאנטע, פרייגד און פערוואנדעטע. פאר זיינע אוינען האָבען זיך נענומען טראָגען פערשיידענע פנים'ער: שווארצע און בלאָנדע, יונע און מיטעלמעסי־

גע: פּנים'ער מיט לאנגע נעזער, פּלאכע נעזער און גראָבע נעזער. פּנימ'ער מיט גרויע אויגען און ברוינע אויגען; פּנימ'ער ערנסטע און שמייכלענדיגע, פּנימ'ער לאנגע און קורצע, ווי ניט־דערענ־דיגטע... און פון די פּנימ'ער האָט ער זיך אָבגעשטעלט אויף א נאָר־נישקשה'דיגען פּנים מיט שוואַרצע, כאָטש צו קלייגע אויגען, מיט רונדע בעקלאָך און צווויי קלייגע זאָפּטיגע ליפּ־לאָך...

דאָס איז געווען דאָס פּנים פון'ם אדוואָקאט לואי אייזק־סאָן, הערמאָן'ס א גוטער בעקאַנטער. ער געדענקט נאָך דעם דאָזיגען אייזקסאָן, ווען ער איז געווען א סטודענט און א גרויסער רעוואָלוציאָנער, פּלעגט ז'ך שטענדיג ארומטראָגען מיט מיכאילאָווסקי'ן, און זיך אלץ געקליבען צו „געהן אין פּאָלק" און לעבען נלייך ווי איינער פון פּאָלק.

לייַדער האָט ער נאָכ'ן ענדיגען בעקומען א רייכע כלה און נאָך דער חתונה א רייכערע קונדשאפט און איז דערפאר געווע־זען געצוואונגען צו שיידען זיך מיט זיין ליעבלינגס־פּלאָן, אוועק־צוגעהן אין פּאָלק, און איז דערווייל געבליבען מיט זיין יונגע ווייבעל, וועלכע האָט דוקא געשטאמט פון אריסטאָקראטען...

אבער א ליבעראלער מענש איז ער געבליבען ביז איצט. ער פּאָלגט נאָך די נייעסטע ליטעראטור און דעבאטירט אפּט־מאָל מיט פּיעל טעמפּעראמענט און אויפּריכטינקייט וועגען די גרו־סע נייסטער פון דער צייט.

— עס איז דאָך אונמענליך, אז דער דאָזיגער מענש וועל־כער שעצט אפּ מיין אינטעליגענץ, זאָל מיך אבליאָזען אהן הילף. האָט הערמאָן זיך געמוטיגט מיט דער האָפּנונג און האָט זיך מכין געווען צו בעזוכען דעם דאָזיגען אייזקסאָן אין אָוועג, וועו יענער איז פריי פון זיין קונדשאפט.

— עס זאָל נאָר קיינער אויסער איהם ניט זיין דערביי!— האָט הערמאָן זיך געשראָקען.

שטעהענדיג שוין נעבען שעהנעם הויז, וואו איזאקסאן האט געוואוינט האט הערמאן איבערגעטראכט, ווי אזוי דעם דאזיגען אלטען בעקאנטען זיינעם שרבעריי־טען, אז יענער זאל זיך לאזען דיענען... דער ערשטער געשפּרעך וועט נאטירליך זיין איבער א טעראטור — דאס איז איזאקסאן׳ס שוואכע זייט. אזוי געדענקט ער איהם, וועניגסטענס, זייט דער לעצטער בעגענעניש מיט א האלב יאהר צוריק. דעמאלט האבען זיי גערעדט וועגען דעם ווי אזוי דאס הומאנע געפיהל דריקט זיך אויס בולט׳ער אין די ווערק פון די רוסישע שריפטשטעלער און וועניגער ביי די גערמאנער... איזאקסאן איז פון דער דאזיגער ענטדעקונג געווען צופריעדען און אלס בעווייז האט ער זאגאר דערמאנט אייניגע שטעלען פון די רוסישע קלאסיקער...

און אויך דעם חשבון פון די הומאנע רוסישע קלאסיקער האט הערמאן מיט שטאלץ אנגעקלונגען אין טהיר.

ער האט דערהערט לייכטע אבער זיכערע טריט, וועלכע האבען זיך גענעהענטערט צום טהיר פון אינוועניג.

די טהיר האט זיך אויפגעשפּענט און צו הערמאנ׳ס גליק איז ניט געווען קיין גרעניץ: געשפּענט האט איהם טאקע איזאקסאן זעלבסט.

— איהר זייט אליין! — האט הערמאן, אנשטאט צו גרי־סען, פאר פרייד אויסגעשריען!

— יא! וואס איז דען?

— ניין... אזוי... האט הערמאן זיך נעכאפט, אז זיין פרייד קען איהם גלייך ארויסגעבען און ער האט זיך געפיהלט אין אן אונבעקוועמער לאגע.

אבער איזאקסאן האט איהם פריינדליך אנגענומען פאר די אקסלען און איהם אריינגעפיהרט אין זיין קאבינעט.

— אך, מיין גאט, וואס ביכער איהר האט! — האט הערמאן מיט בעגייסטערונג אויסגערופען און איז געווען זיכער, אז אט דער בעזיצער פון אזא רייכען ביכער־אוצר, בעזיצט אויך די

שהנסטע און הומאנסטע געפיהלען צו זיינע מיט־מענשען.

— געווים... — האָט איזאקסאָן צופריעדען געשמייכעלט— ביכער זיינען נאָך אלץ מיין שוואכע זייט. איך קויף זיי אוּן לייען זיי...

— וואָס לייענט איהר איצט? — האָט הערמאן געפרעגט אוּן געווארפען א בליק אויפ'ן ב כעל, וואָס איז געלעגען אויפ'ן טישעל אין א שהנעם איינבינד.

— גיעט א קוק וועט איהר וויסען... — האָט איזאקסאָן ווי טראָציג געמורמעלט.

הערמאן האָט ניט אָהן א געוויסער שרעק אויפגעעפענט דעם לינקען טאוועל, א בלעטער געטהאָן דאָס ערשטע זייטעל אוּן ווי עמיצער וואָלט איהם פוּן הינטען ארום ערנעץ א בים געטהאָן, האָט ער או סגעשריען:

— פריעדריך ניטשע!... אלץא, שפראך זאראטוסטרא!.. אוּן האָט דאָס ביכעל פוּן האנד ארויסגעלאָזען, ניט געפינענדיג מעהר קיין ווערטער...

— קענט איהר עס? — האָט איזאקסאָן געפרעגט.

— יא.. האָט הערמאן שוואך, ווי פערשולדיגט געענט־פערט... איך האָב עס געלעזען...

— א גרויסער גייסט! — האָט איזאקסאָן געריהמט...

— הם.. א דיכטער... האָט הערמאן געוואָלט איהם מבטל זיין.

איזאקסאָן האָט זיך אבער אלץ מעהר און מעהר בעגייס־טערט:

— איך האָב שוין לאנג אזוינס ניט געלעזען. וואָס זאָל אויך מיר ווירקען אזוי שטארק, ווי דאָס דאָזיגע ווערק.

— וואָס געפעלט אייך אייגענטליך ביי דעם דאָזיגען „פאנטאָזיאָר"? האָט הערמאן ניט געקענט בעהאלטען זיין שלעכטע מיינונג וועגען דעם בוך.

— ווי רופט איהר איהם? — האָט זיך אייזיקסאָן בעלע־

דינט „פאנטאזיאר"... כא־כא־כא! ניטשע איז א פילאזאף! זיין טעארי וועגען דעם איבער־מענש איז ערהאבען... און ווירק־ליך — האט זיך איזאקסאן אלץ מעהר בעגייסטערט — איז דען אונזער ביז אהעריגע מאראל ניט געווען א שקלאפען־מאראל?

— פון דעסטוועגען וואלטען מיר איין מינוט ניט געקענט עקזיסטירען מיט דער הערן־מאראל פון ניטשע... האט הערמאן זיך געפרובט ראטעווען...

— ווארום דען? — האט איזאקסאן זיך אנגעכאפט — וואלען טאקע די שוואבע אונטערגעהן און זאלען בלייבען בלויז די שטארקע...

הערמאן איז נעבליבען ווי פערווירט. „נא דיר נאר א נייע טעארייע... די שוואבע זאלען אונטערגעהן... היימט עס, או ער אליין איז דער ערשטער אויפ'ן צעטעל... און ווי אזוי וועגרט מען זיך צו איהם איצטער נאך ה לף... א קאמישע לאגע...

ער איז געוועסען נאך א ווייל, געפרובט אבשלאגען ני־טשעם טעארי מיט קראפאטקינ'ס „געגענזייטיגע היל", ער האט אפילו פער'מסור'ט ניטשע'ן, אז ער איז ענדליך משוגע נעווארען, אבער דאס אלץ האט ניט געהאלפען. איזאקסאן האט זיך געהאלטען פעסט ביי זיין מיינונג, אז ניטשע איז נערעכט. די שוואבע דארפען, מוזען און וועלען אונטערגעהן און אז די ביזאהעריגע מאראל איז אלט און פערשימעלט און דער מענשלי־כער נייסט מוז זיך פון איהם אבטרייסלען...

— יא, האט ענדליך הערמאן וועלכען עם איז שוין געווא־רען היים — ארויסגעמורמעלט — עס איז אלענפאלס א וויכטי־גע פראגע... מיר וועלען נאך אמאל שמועסען דעריבער...

—א געווים, געווים! — האט איזאקסאן פון זיין זייט מסכים געווען... — איך בין איצט אין נאנצען דורכגעדרינגען מיט זאראטוסטרא... א הר איילט זיך, וועל איך אייך ניט אב־האלטען, אבער פאר'ן אוועקנאנג זאג איך אייך, אז נערעכט איז ניטשע...

און ארויסגעהענדיג פון אירזאקסאן'ען האט הערמאן געמראכט:

— ווי קאמיש! ווי קאמיש! געהסט צו א מענשען בעטען ער זאל דיר קומען צו הילף און ביזט גליקליך, וואס קיינער איז דערבייַ נישטא. מיט אמאל — מ שט זיך אריין ניטשע פון יענער וועלט און לאזט דיר דאס מויל ניט עפענען...

און געהענדיג האט זיך איהם געדאכט, אז דער זעלבער ניטשע געהט איהם נאך פון הינטען און פליסטערט איהם: די שוואכע מוזען אונטערגעהן... און זיין בעקאנטער איזאקסאן מיט א צופריעדענעם שמייכעל פארטאקעווט:

— נעווים! נעווים!

און הערמאן האט זיך געלאזט שנעלער געהן, ווי ער וואלט געזוכט ערגיץ א שוץ פון די דאזיגע צוויי...

שטענדיג א בעל־חוב.

אין די שלעכטע צייטען האָט בערקמאן מעהר פון אלץ געליטען פון בעלי־חובות. בטבע א מענש א גוטער און א ווייכהערציגער איז א הם געווען שווער בכלל עמיצען צו אבזאגען. אפילו ווען ער איז יענעם ניט שולדיג געווען, בפרט אזא וועלכע ער איז יא שולדיג געווען.

דערפאר האָט בערקמאן געמאכט א בעשלום, אז ווי באלד ער וועט אויסצאהלען אלע חובות, זאל ער נאכדעם, מעג ער אפילו וויסען, אז עס וועט איהם אויסקומען צו לויידען, קיין חובות מעהר ניט מאכען.

און ווירקליך, ווי נאר ער האָט געקראָגען בעשעפטינונג, האָט ער גענומען אויסצאהלען די אלע חובות. און אבצאהלענדיג דעם לעצטען חוב האָט ער פריי אבגעאטעמט און, קענען זיין געווואונהייט, אויפגעהויבען די הענד צום הימעל און מיט א שמייכעל אויסגערופען:

— איך דאנק דיר גאָט! ענדליך זיך בעפרייט!

די געשעפטען זיינען געגאנגען גאָר נישקשה'דיג. זיינע אייגקינפטע האָבען איהם ערלויבט, נאכדעם ווי ער האָט אלע חובות אויסגעצאהלט, צו לעבען ברייטער און פרייער. דערפון זיינען גליך געווארען די בעקאנטע און ניט איינער פלעגט קומען צו איהם אויסקלאָגען דאָס הארץ און בעטען ער זאל איהם בעהילפיג זיין מיט געווישע סומען.

די דאזיגע געבעטענע סומען זיינען אבער געווען צו גרויס, אז מען זאל יעדען קענען געבען מיט אמאל, איבערהויפט איז צו גרויס נעווען די סומע, וואס עס האָט ביי איהם פערלאנגט

עפעס אויגער א יונגער מאן, וועלכען ער האט ערגעץ־וואו אין דער וועלט געזוכן. דער דאזיגער יונגער מאן האט איהם אויפ־געזוכט און געמאכט דעם אנשטעל, אז ער איז מיט איהם, מיט בערקמאן'ען הייסט עס, געווען אמאל גאר נאהענטע חברים, כמעט ווי אויף „דו". און האט דערביי זעהר צוגעלאזט געשמיי־בעלט.

—יעס, מר. בערקמאן, אמאליגע צייטען... דו געדענקסט— איהר געדענקט... אין קיעוו?...

— א ן קיעוו בין איך קיינמאל ניט געווען — האט פער־טיידיגט זיך בערקמאן.

— אה, איך מיין אין קאוונא... — האט פערריכט דער יונ־גערמאן זיין פעהלער.

— יא, אין קאוונא האב איך טאקי אמאל פערבראכט א פאר וואכען.

— א האלב יאהר! — האט פערריכט וויעדער דער יונגער־מאן.

בערקמאן האט אבער געוואוסט אויף זיכער, אז נישט מעהר ווי א פאר וואכען, אבער ער האט נ ט געקענט אזוי פיעל דינגען זיך מיט איהם און האט איהם דערלענגט א פאר חדשים.

— מענליך, אז צוויי־דריי מאנאט...

— איך זאג אייך א האלב יאהר איז א האלב יאהר! — איהר קענט זיך שוין אויף מיר פערלאזען!

און דער יונגערמאן האט זיך געמומען דערצעהלען, ווי אזוי אין יענער צייט האבען זיי זיך ביידע געמוטשעט.. און ווי באלד אז אמאל האט מען זיך צוואמען געמוטשעט, וויל ער היינט צו־זאמען פרעהען זיך, און אזוי ווי גאט האט בערקמאן'ען איצטער־נעהאלפען, פערלאנגט דער יונגערמאן, אז בערקמאן זאל איהם איצט בעהילפיג זיין מיט א הונדערטער.

— א הונדערטער!...—האט בערקמאן ארויסגעשטאמעלט—

אזוי פיעל קען איך איצט ניט... פֿאַרלויפֿיג בעקומט איהר א פוס־ציגער... די איבריגע וועל איך אייך געבען א צווייטען מאל.

דער יונגערמאן האָט זיך אביסעל געדונגען און איז ענדליך מרוצה געוואָרען, אבער מיט דעם תנאי, אז די צווייטע העלפט זאל ער איהם א צווייטען מאל געבען.

בערקמאן האָט נישט געהאט קיין אנדער ברירה ווי צו פערשפרעבען.

דער יונגערמאן האָט זיך אבגעזוגט נאכן העפליך און איז אַרויסגעגאנגען.

בערקמאן איז געווען זיכער, אז מעהר וועט ער איהם שוין ניט אָנזעהן און איז געווען צופריעדען. דער יונגערמאן איז איהם ניט בעזונדערס סימפאטיש געווען.

אבער אין א וואָך ארום קומט צו געהן דער יונגערמאן צו בערקמאן'ען אין צימער, זאגט איהם א פריינדליכען „גוד־איוו־נינג", אויסשטרעקענדיג דערביי די האנד, און נאָך'ן אָפיציעלען בעגריסען זיך, וועגדעט ער זיך פאַרמעל:

— איהר האָט מיר נאָך צו געבען א פופציגער...

בערקמאן, וועלכער האָט שוין כמעט ווי פערגעסען יענעם פופציגער, ערוואכט ווי פון א חלום און פיהלט, אז דער יונגער־מאן איז איהם עפעם אזוי שווער, און כדי ד ע ר ו י י ל פטור ווערען פון איהם, זאגט ער איהם שנעל:

— יעצט האָב איך ניט... קומט א צווייטען מאל...

דער יונגערמאן קווייטשעלט זיך אביסעל, אבער ענדליך איז ער מסכים:

— מילא, איך וועל אַרויפקומען נעקסטע וואָך...

נעקסטע וואָך איז שוין בערקמאן אין דער היים ניט געווען. ער איז נעזעסען אין א רעסטאָראן מיט בעקאנטע.

דער יונגערמאן איז גלייך געוואָהר געוואָרען דעם פֿלאץ, האָט זיך שטיל אַרויסגערוקט און נעווענדעט זיך צום קעלנער:

— איז דאָ ניטא מר. בערקמאן?

דער קעלנער רופט אב בערקמאן'ען.
— א יונגערמאן פרעגט אויף אייך.

בערקמאן שטעלט זיך אויף און דערוועהענדיג דעם יונגע־מאן, ווייל ער זיך וועגדען צום קעלנער ער זאל איהם הייסען נעהן, אבער אום ניט צו מאכען א סקאנדאל, וועגדעט ער זיך צום יונגענמאן מיט א געמאכטען שמייכעל:

— קומט איבערמארגען צו מיר אהיים וועלען מיר כעט־לען!...

דער יונגערמאן פיהלט זיך ווי בעליידיגט און רופט זיך אן מיט בעהאלטענעם צארן:

— איהר ערלויבט זיך צופיעל מיט מיר, מר. בערקמאן, איך האף או דאם צווייטע מאל וועט איהר זיך ניט ערלויבען אזוי... אלזא, ווען זאל איך קומען?...

— קומט איבער־אכטאג דאנערשטאג א זייגער 7 אין אבענד צו מיר אהיים... רופט זיך אב בערקמאן, אום דערווייל ניצוץ צו ווערען...

דערווייל האבען ביי בערקמאן'ען די געשעפטען גענומען נעהן מיט'ן קאפ אראב. דאם ביסעל געלט וואם ער האט נאך געהאט אבגעשפארט פון די לעצטע נוטע וואבען האט ער בע־שלאסען צו שפארען ווי וויט עס וועט זיך לאזען.

אבי קיינעם ניט שולדיג זיין, האט ער פאר זיך אליין ארויסגערעדט.

און באלד האט ער זיך דערמאנט אן דעם יונגען מאן און בעשלאסען מעהר איהם גאר נישט צו געבען: געגוג פאר איהם די ערשטע פופציג דאלאר!..

אבער דער יונגערמאן איז געקומען צו דער בעשטימטער שעה.

— איהר וועט מיר ענטשולדיגען — האט בערקמאן אנ־געהויבען...

— נייז! נייז, מר. בערקמאן, מעהר קען איך נישט וואר־טען...

— וואס קענט איהר ניט וואַרטען? — איז בערקמאן אי־בעראשט געוואָרען.

— איך מיין די פופציג דאָלאר...

— וועלכע פופציג דאָלאר?...

— וואס איהר זיינט מיר שולדיג...

— אה, יא... האָט בערקמאן זיך ווי צוטומעלט... ס'הייט אייגענטליך ווי אזוי שולדיג?... וועז האָב איך ביי אייך געגומען?

— איהר מאכט זיך צום נאַר, מר. בערקמאן, איז דער יונ־גערמאן געוואָרען נערוועז — וואס הייסט, א הר האָט ביי מיר געגומען? איהר האָט נאָך געוואָלט ביי מיר נעהמען?... וועז איהר נעהמט ביי מיר, וואָלט איך ביי אייך ניט געמאַהנט— א י ך האָב ביי אייך געגומען פופציג דאָלאר... איהר האָט שוין פערגעסען?...

— טאָ ווי אזוי־זשע בין איך אייך שולדיג...

— ווייל איך האָב געַראַרפט נעהמען הונדערט... איהר פערשטעהט? — איך האָב געַראַרפט נעהמען הונדערט אוז גע־געבען האָט א הר מיר בלויז פופציג, שוין צייט אייך צו וויסען דעם חשבון קלאָר...

— דאַרף איך אייך הייסט עס געבען נאָך פופציג...

— געווים! — האָט זיך דער יונגערמאן אָנגעכאפט — עס איז דאָך א קלאָרער חשבון: געַראַרפט געבען האָט איהר הונ־דערט אוז געגעבען האָט איהר פופציג דאָלאר...

— איהר מיינט צו זאָגען, אז איהר פערלאַנגט נאָך א פופ־ציגער... האָט בערקמאן געוואָלט אָבשוואכען דעם איינדרוק פוז א חוב...

אָבער דער יונגערמאן איז געשטאַנען פעסט:

— איך פערלאַנג פוז אייך קיין טובות. איך מאַהן בלויז דאָס, וואס מיר קומט פוז אייך.

דאָ האָט זיך שוין בערקמאן אינגאנצען צוטומעלט אוּן מיט א שוואכער שטימע, ווי אין די שלעכטע צייטען, וועָן ער איז א בעל־חוב געווען, האָט ער זיך געוועגרט צום יונגעמאן:

— נו, בעט איך אייך איהר זאָלט מיר וואַרטען נאָך א ק ו ר צ ע צ י י ט, ל א מ י ר זאָגען נאָך א וואָך...

אין א וואָך ארום האָט זיך בערקמאן געוועגדט צו זיינעם א נאהענטען פריינד ער זאָל איהם באָרגען א פופציגער.

— אויף וואָס דאַרפסטו? א ז דער פריינד נייגעריג געווען.

— איך מוז ברודער, בעצאָהלען א זעהר מאוס'ען חוב...

— הויבסט שוין אָן וויעדער מאכען חובות... האָט דער פריינד איהם גוטמוטיג גע'מוסר'ט.

— איך האָב מיר ניט געקענט העלפען... — האָט זיך בערקמאן פערענטפֿערט.

אוּן זיצענדיג ביי זיך אין צימער אוּן וואַרטענדיג אויפ'ן יונגען מאָן, האָט בערקמאן פ לאָזאָפירט:

אייגענטליך איז א מענשען אונמענליך צו לעבען גאָר אָהן חובות... אזוי צי אנדערש, אבער שטענדיג זייגען מיר אימיצען עפעס שולדיג.

געשפּיעלט פּאַרן קייסער.

דער אַרקעסטער פון דאַנסקי פּאַלק, וואָס איז בעשטאַנען פון זעקס און דרייסיג מאַן, האָט צווישען זייַנע מוזיקאַנטען געצעהלט גאַנצע דרייסיג אידען. די דאָזיגע גרויסע צאָהל פון אידען האָט זיך געווארפען צופיעל אין די אויגען און ניט נאָר די זעקס קריסטליכע מוזיקאַנטען אליין, נור אפילו א מאַנבער אָפּיצער פּלעגט דעם דאָזיגען אַרקעסטער רופען מיט פּאַראַכטונג און מיט קנאה: „זשידאָווסקא א קאַמאַנדא".

מיט קנאה מעהר ווי מיט פּאַראַכטונג. די מוזיקאַנטען האָט זיך טאַקע נעלעבט ניט שלעכט. א דאַנק דעם בעריהמטען קאַפּעלמייסטער, א טשעך, האָט דער דאָזיגער כמעט אידישער אַרקעסטער געשפּיעלט די גרעסטע קאַמפּאָזיציעס פון די בעריהמטע קלאַסיקער. און אייגנטלעך איז דער קאַפּעלמייסטער אוועק אזוי ווייט, אז ער האָט מיט דעם שטרייך אַרקעסטער אייגנגעלערנט מאָצארט'ס און בעטהאָווען'ס א סימפאָניע!

דער קלייגער שוב, א געוויזענער סטאַליער פון מינסקער גובערניע און דא א שפּיעלער אויך א נעדרעהטען אינסטרומענט, וואָס מען רופט „וואַלדהאָרן", פלעגט זיצענדיג ביי מאָצארט'ס סימפאָניע אין גאַנצען ציטערען. אין דער דאָזיגער סימפאָניע האָט ער געהאט מעהר פּאָוזען איידער טאקטען, און די דאָזיגע פּאָוזען צו צעהלען איז איהם אָנגעקומען זעהר שווער. פון מאָצארטען און בעטהאָווען האָט ער וועניג געוואוסט, אבער די פּאַר הייַמישע אידישע מוזיקאַנטען, וואָס האָבען זיך אין דעם דאָזיגען מיליטער־אַרקעסטער געפונען, האָבען איהם ערקלערט ווי נרוים זיי זייַנען נשוען און אז א סימפאָניע איז ניט קיין מארש

אוז אפילו ניט קיין „באושע צאריא כראני" אוז דערפאר טאקי פלעגט ער זיצענדיג ביי דער סימפאניע פון מאצארטען אדער פון בעטהאווען מעהרער שווייגען ווי „בעגלייטען", וואהרום זיין שווייגען פלעגט דער קאפעלמייסטער זעלטען דערהערען, אבער קוים פלעגט ער א בלאז טהאן דוקא דארט וואו מען דארף ניט, פלעגט דער קאפעלמייסטער זיך ווארפען צו איהם מיט'ן „צוי־כער־שטעקעלע" אוז זיך צושרייען: „מאלטשי, מאלטשי!...

אוז אט א דאנק די דאזיגע סימפאניען אין וועלכע דער קלייגער שוב פלעגט דאך אן אנטייל נעהמען, איז דער דאזי־גער פאלקאוואי ארקעסטער געווען בעריהמט אוז פלעגט מען דארפען ערגיץ גוטע מוזיק, פלעגט מ'זיך שוין וועגדען צום דאזי־גען ארקעסטער. אויך אזא אופן האבען זיך די אידישע מוזיקאנ־טען געפיהלט געהויבען אוז אויסער דאס געלד, וואס זיי פלעגען בעקומען, שפיעלענדיג אמאל ביים גובערנאטאר, ביים ארכירעי אוז אנדערע הויך־נעשטעלטע פערזאנען, פלעגען זיי בעקומען אויך „ספאסיבא'ס" אוז ג ט זעלטען פלעגען זיי אויך די דאזיגע בעלער אוז ארגיען זיך צוזויפמישען מיט די אפיציערען אוז אנ־דערע הויכע געסט אוז די מעהר עוטוויקעלטע אוז שעהנערע פלעגען זיך זאגאר צושארען צו א מאנכע יונגע דאמע פון באל, וועמעס מאן עס איז נעווען אן אלטער פאלקאוניק, בעהאנגען מיט מעדאלעז. אבער אהן א פונק לעבען...

דערפאר אבער פלעגט דער דאז גער אידישער ארקעסטער האבען אויסצושטעהן צרות ביי א גרויסען „סמאטר". וועז מעז פלעגט זיך ריכטען, אז דער קארפוסנער קאמאנדיר אליין וועט אריבערקומען „קוקען"...

דער קאמאנדיר פון פאלק, אליין א ליעבהאבער פון מוזיק, פלעגט מורא האבען, אז דער קארפוסני זאל אמאל ניט בעמער־קען די צו גרויסע צאהל אידען אין דער קאמאנדע. פאר אזא סמאטר פלעגען די אידישע מוז קאנטען זיך מוזען גוט ארומ־נאלעז. זיין געשוירען צום קאפ אוז בכלל אננעהמען א בייזען.

שטרענגען קוק, עס זאלען די אידישע אויגען ניט ארויסגעבן...

ערב סמאטר פלעגט דער קאמאנדיר, וואס איז שטענדיג נעווען מילד צו די אידישע מוזיקאנטען, ז'ד פערוואנדלען אין א בייזען און אויפגערעגטען פיהרער. אריינקומענדיג אין דער קאמאנדע און בעגריסענדיג די מוזיקאנטען, פלעגט ער מיט זייער ערשטען ענטפער ניט בלייבען ציפדיערדען.

— זינגט נ ט, ווי אין סיבאגאגע! — פלעגט ער בעמערקען בייז. און פלעגט נעהמען איינשטודירען מיט די מוזיקאנטען, ווי אזוי מארגען צו ענטפערען דעם קארפוסנאי קאמאנדיר.

— זדראווי זשעלאיעם וואשעמו, וויסאקאמו פרעוואסכאדיטעלסטוואו...

און מעהר ווי אלע האט דאן געהאט אויסצושטעהן דער קלייניער שוב, וועלכען עס האט ניט געהאלפען קיין שום גאלען זיך. דער איד איז געלעגען אויף זיין מונדיר און שינעל, זאגאר אויף דער קאקארדע. דער „קאמאנדיר" פלעגט איהם דרעהען אהער און אהין, הויבען איהם דעם קאפ און עס איז ניט געגאנגען — שוב איז נעבליבען מיט זיין אידישען אויסזעהן, אונגעענדערט... ביז וואנען דער קאמאנדיר פלעגט פאלען או ף א פלאן, ער זאל שטעהן גאר אין דער הינטערשטער רייהע, כאטש לויט זיין אינסטרומענט קומט איהם די דריטע רייהע...

שוב פלעגט זיך פיהלען פון דער דאזיגער בעשטימונג זעהר בעליידינט. עס איז איהם אויסגעקומען צו שטעהן הינטער די גרויסע באסען און טראמבאנען און ער איז שיער נישט פערטויבט געווארען פון זייערע בריייטע און הילכענדיגע נאטען. וואס זיי האבען איהם ארויסגעבלאזען אין די אווערן.

איינמאל איז אויסגעקומען דעם דאזיגען ארקעסטער מיטצוגעהן אויף א קייזערליכער מאנעווער...

עס האבען מאנעווירט צווייי „אקרוגען", דער ווילנער און דער וואדשאווער. דער אידישער ארקעסטער מיט די זעקס קריסעטן, פון וועלכע איבערינענס, איינער איז אין וועג קראנק

נעווארעז, האָט זיך נעפיהלט צווישען די טויזענדע פרעמדע מחנות, ווי א צונעווארפען־פעקעל... דערצו דאָס נעפיהל, אז ערניץ פאַהרט נאָך דער צאר, די צארינע מיט דער גאנצער סווי־טע... שוב האָט זיך נעפיהלט מיט זיין וואלדהאַרן אין א טראגי־קאָמישער לאנע. ווי אזוי א ז ער אריינגעפאלען צווישען אזא'ן עם רב?... דערצו נאָך פלענט מען זעהר אפט הייסען דעם אר־קעסטער אבשיידען זיך פון פאַלק און בעהאלטען זיך אין וועל־דיל. די אידישע מוזיקאנטען האָבען עם ערקלערט מיט סטרא־טענים, די עטליכע גוים אָבער האָבען געברומט, בייז אננעקוקט די אידען און נענעבען אן אנדער ערקלערונג:

— דאָס איז צוליעב אייך, אידען! מען ווייל ניט, אז דער צאר זאל אייך זעהן... צוליעב אייך, דארפען מיר, פראוואָס־לאוונע, אבקומען און ניט זעהן אונזער צאר...

פלענט שוב זיך פערטיידיגען:

— דאָס איז צוליעב סטראטענים!

נאָר די גוי'אישע מוזיקאנטען, האָבען זיך נעהאלטען, אז דאָס איז בלויז דערפאר, וואָס מען שעהמט זיך צו ווייזען די אי־דישע קאָמאנדע און האָבען נעדראָהט, אז קומענדיג פון דער מאנעווער, וועט מען זיי אלע צושיקען צוריק אין די ראָטעס...

אזוי האָט זיך נעצויגען ביי א דריי וואָכען. דער אידישער ארקעסטער האָט זיך אין דער קייזערליכער מאנעווער נעפיהלט ווי קאָנטראָבאנדע, און ביי יעדען מאָל, ווען עס האָט זיך פער־שפרייט א קלאנג, אז דער קייסער איז נאָהענט, פלענען זיי ער־וואַרטען, אז באלד וועט קומען דער קאָמאנדיר און זיי ערנעז פערשטעקען אין וועלדעל.

דערצו זיינען די מאנעווערן נעווען שווער ווי אן אמת'ע מלחמה. די מוזיקאנטען האָבען פאר דער גאנצער צייט כיט נע־

שפיעלט אוך דאס האט זיי נאך מעהר נערדיקט אוך האבען זיך נעפיהלט ווי איבערינע...

עס איז אנגענעקומען דער לעצטער טאג. שוב איז געלעגען אין זיין אייגענאויפגעבויטער פאלאטקע מיט נאך פ ער אידען אוך געווארט אויף בעפעהלען... זיין וואלדהארן איז געלעגען נעבעז איהם א פערטריקענטע אוך פערשעהמטע. פלוצים האט ער דער־הערט. ווי דער דעזשורנע זיינער, אויף א איר, האט גערופען פון די פאלאטקעס.

— שטעלט זיך אוים מיט די איסטרומענטען... האט ער מיט א ציטערדינער שטימע זיי בעפוילען — עס איז מעגליך, אז מיר וועלען דארפען באלד נעהן שפיעלען פאר'ן קייסער...

שוב איז שיער ניט אומגעפאלען פאר שרעק, אבער באלד איז דאס געפיהל פון שרעק פערשוואונדען אוך א געפיהל פין נצחון האט איהם בעהערשט. היימט עס, אז ווען מען דארף אמת'ע גוטע מוזיקאנטען, מוז מען אנקומען צו אונז... ער האט זיין מיינונג ארויסגעזאגט פאר צארפינען, ווען האט שוין דאס יאהר נעדארפט נעהן א היים.

— ווי נעפעלט דיר, צארפין, מיר וועלען שפיעלען פאר'ן קייסער.

צארפין האט לוסטיג נעשמייכעלט אוך צוגעברומט:

— ווען דען, זיי וועט מען שיקען?...

באלד איז געקומען פון זיין פאלאטקע דער קאפעלמיי־שער, ער איז נעווען זעהר פרעהליך, כאטש שטארק אויפגע־רעגט:

— בריידער! — האט ער זיך פרייגדליך נעווענדעט צו זיי. — אויף אונזער צרקעסטער איז אויסנעפאלען דער נרוי־

סער כבוד צו שפּיעלען פאר'ן קייסער. זייט גרייט און פער־
שעהטט ניט אייער בערוף...

און באלד האָט ער זיך נענומען רעפּעטירען מיט דעם אר־
קעסטער אייניגע וויכטיגע זאכען.

שוב האָט זיך דאָס מאל מעהר ווי אימער געפּלייסט, ניט
נאר יעדער טאקט, וואס זיין בלאט נאָטען האָט פּערמאגט האָט
ער געשפּיעלט מיט נעפּיהל, אפּילו די פּאוזען האָט ער געקלאפּט
מיט'ן פוס מיט גרויסער בעגייסטערונג:

— איינס, צוויי, דרייַ, זיעבען... צוועלף, הונדערט...

שוב איז נעזעסען אין דעם גרויסען פּאוויליאָן אויף אן
עסטראדע און ניט נעווואגט זיך אומקוקען. ער האָט מורא נעהאט
אויפצוהויבען זייַנע אויגען, ער זאל זיך ניט בעגעגענען מיט'ן
צאר'ס בליקען... דערצו האָט ער ניט געוואלט, אז דער צאר זאל
דערקענען אין איהם זיין אידישקייט. איינגעגראָבען זייַנע אויגען
אין דעם בלאט נאָטען מיט די פּאוזען, האָט ער געצעהלט זיי
מיט דער גרעסטער פּאַרזיכטיגקייט. געדאכט האָט זיך איהם,
אז טאָמער מאכט ער א פעהלער, וועט דער קייסער גלייך דער־
הערען.

שוב אָבער האָט אין דער מינוט באמת נעוואלט דעם קיי־
סער צופּריעדענשטעלען.

און ווי עס האָט זיך ארויסגעוויזען, איז דער קייזער טאקי
נעווען צופּריעדען, וויל גלייך נאָכ'ן „אביעד" האָט זיך דער
קייסער אויפּגעשטעלט און גלייך נאָך איהם דער אָרקעסטער און
צבשפּ עלענדיג א צווייטען מאל די הימן. האָט דער קייסער
הויך אויסגערופען:

— חאראשא, בראטצי!

עס הייסט, אז דאָס שפּיעלען איז איהם נעפּעלען.

און דא האָט זיך שוין שוב נישט נעקענט איינהאלטען און

נעווארפען א בליק אין דער זייט וואו דער קייסער איז נעשטאנען.

אבער אזוי ווי דער קייסער איז געווען ארומגערינגעלט פון א גרויסער סוויטע, האט שוב ניט נעקאנט אונטערשיידען צווישען זיי אוז דעם קייסער.

קומענדיג פון די מאנעווערעס צוריק אין שטאדט אין דער קאמאנדע, האט שוב זיך געזעצט שרייבען א היים א בריף, וואו ער האט געמאלדען זיין טאטען דעם סטאליער, אז עס געהט איהם גאנץ גוט; ער האט געשפיעלט יענע וואך פאר'ן קייסער און אזוי גוט געשפיעלט, אז ער האט בעקומען א „ספאסיבא" און וועדליג מען רעדט אין „קאמאנדע" ליגט פאר זיי אין פאל־קאיואיע קאזנאטשייסטווע צי רובעל אלס בעלונגן...

דער געפונענער נאמען.

זי איז געווען הערמאן׳ס א גאר נאהענטע בעקאנטע. עס האט שוין געהאלטען שיער—שיער ביי ליעבעס ערקלעהרונג. ער האט אין אבנעלייגט אויף א מעהר פייערליכען מאמענט. נאר ס׳האט זיך געטראפען עפעס א שטערעניש. ער האט איינ־מאל ניט געקענט קומען צו דער בעשטימטער צייט און נאכדעם האט ער נערעבענט, אז זי וועט בייז וועלט — און פון דער בע־קאנטשאפט האט זיך אויסגעלאזט א טייך.

אפט פלעגט ער זיך צן א׳הר דערמאהנען, געוואלט בעגייען צוריק די פריינדשאפט. ער האט אבער ניט געפונען קיין גע־לעגנהייט. דערווייל זיינען די וואכען, שפעטער די מאנאטען פערגאנגען. אט איז שוין באלד א יאהר, אז ער האט זי ניט געזעהן.

נאר איינמאל, נעהענדיג אזוי, אין גאס, האט ער זי ge־טראפען, ז׳ יונגע, א שעהנע, א שטאלצע...

דאס הארץ האט איהם אנגעהויבען שטארק צו קלאפען. ער האט דערפיהלט די בלאסקייט פון זיין פנ׳ם. צו בעקלערען: יא אבטעלען זי אדער ניט? — איז קיין צייט ניט געווען. אט איז ער שוין נעבען איהר.

— העלאו! — האט ער גלייך אויסגעשטרעקט די האנד. געוואלט אויסרופען איהר נאמען, אבער דא האט פאטירט איינע פון די גרעסטע הינדערניסע. ער האט פערגעסען איהר ערשטען נאמען. אך, עס האט זיך אזוי געפאסט אויסרופען איהר ערשטען נאמען. עס איז וואריימער, פריינדליכער אוו מיט׳ן ערשטען נאמען געווינט מען ניכער דעם צוטרוי...

זי דאנענען האָט נאָר נישט פערגעסען, האָט איהם אבנע־ענטפערט אויף דעם העללאָו מיט א פריינדליכען שמייכעלע:

— העללאָו, הערמאן!

— העללאָו, העללאָו! וואָס מאכט איהר... און וועלענדיג אַנרופען איהר נאָמען האָט ער זיך אַנגעשטרענגט צו דערמאָהנען א הם. „ראָזע"... ניין, „בערטהא"... ניין... „ליזא", ניין... „ראבעל", ניין... העללאָו... העללאָו!... ווי אזוי הייסט זי?...

האָט ער שוין געוואָלט מאכען א פשרה און רופען זי ביים צווייטען נאָמען: זי מוז דאָך האָבען א נאָמען... מען קען דאָך ניט רעדען מיט א נאָהענטער בעקאַנטער אוֹן ניט אַנרופען קיין אייגיגען מאָל איהר נאָמען... זאָל זיין כאָטש דעם פאָמיליי־נאָמען. ראבינאָוויטש, ניין... בערמאן... ניין... „לוריע"... ניין „גאָלדמאן"... ניין... „ביילין"... ניין... ניין! אָך, ווי הייסט זי...

— וואָס זייט איהר אזוי פערזאָרגט, הערמאן?

— איך פערזאָרגט?... — האָט ער זיך דערשראָקען... ניין...

אָך, דאָ האָט זיך ווידער אזוי געפאַסט אַנצורופען איהר נאָמען: ניין, ליזא... אבער זי הייסט נישט ליזא... אוֹן אפשר יא... זאָל ער פרואווען!... אָך, טאָמער הייסט זי ניט אזוי, וועט זי דער־ווייל ערפאָהרען, אז ער האָט פערגעסען איהר נאָמען, ביידע נע־מען, דעם ערשטען אוֹן דעם צווייטען. עס איז א שאנדע פאר איהם אוֹן א בעליידיגונג פאר איהר. אזוי, הייסט עס, גערענקט ער מיך!... ניין, אויסזאָגען איז געפעהרליך... ער מוז ביי איהר אַרויסקריעגען דעם נאָמען, דעם ערשטען אָדער דעם צווייטען...

— איהר זייט יא פערזאָרגט... — האָט זי איהם געפאָרשט אוֹן בעטראכט זיין שטערען, וועלכען ער האָט געהאלטען אין איין קנייטשעל. וואָס איז מיט אייך, הערמאן... עפעס האָט מיט אייך פאסירט...

ער האָט אהר געוואָלט פערזיכערען, אז גאָר נישט... אין נענעבטהייל, עס געהט איהם זעהר גוט... בלויז איין קלייניגקייט:

ער האָט פערגעסען איהר נאָמען: חאשע? ניין, זעלדע? ניין... לעאָנארא?

— ניין.. אין נעגענטהייל, איך פיהל מיך נאָנץ גוט... האָט איהר מיך טאקע נעוואָלט זעהן?...

— נעווים, הערמאן... — האָט זי זעהר פרייִנדלִיך נעענטפערט, כאָטש אייער ווארט האָט איהר דעמאָלט ניט נעהאָלטען...

— אָ, גלויבט מיר... — האָט זיך הערמאן נענומען פערטהיידיגען... אבער ס'האָט ז ך דאָ אזוי נעפאָסט אָנצורופען איהר נאָמען. „פרידע?" ניין... „דבורה"? ניין... אך, מיין גאָט ווי הייסט זי?... — אָ, גלויבט מיר, אז איך האָב שטענדיג נעטראכט פון אייך...

— יא, איך גלויב אייך! — איז זי פערטרויליך נעווארען... — מיר וועלען, הייסט עס, וויעדער ווערען פרייִנד...

— נעווים, נעווים... — ע... אך! א הר נאָמען! איהר נאָמען! אזא נאָהענטע בעקאנטע!... — נעווים, נעווים! ווילט איהר ערגעץ נעהן...

— לייִדער, הערמאן, בין איך איצט פערנומען. א צווייטען כאָל... איך וועל אייך נעבען מיין אדרעס... וועט איהר מיר שרייבען ווען צו טרעפען זיך...

הערמאן האָט זיך דערפרעהט: „איצט וועט ער הערגעהן איהר נאָמען: ער וועט זיך ראטעווען, עס פייניגט איהם אזוי דאָס פערגעסען... נאָלדע? ניין! ציפע?... אך, ניין! אָט שרייבט זי שוין... באָלד וועט זי ערפאהרען... ער וועט זי כאָטש ביים אוועקגאנג קענען אנרופען ביי'ן נאָמען...

זי האָט איהם דערלאנגט די אדרעס: הערמאן האָט דורכגעלאָפען מיט די אויגען דאָס צעטעלע: ניטא קיין נאָמען; בלויז די נאָס, די נומער פון הו ז... עס הייסט, אז זי איז זיכער אז איהר נאָמען וויים ער דאָך... א נאָהענטער בעקאָנטער... כמעט א נעלִיעבטער...

— אייער אדרעס... — האָט ער נעשמייכעלט, — 1753...

— יא... דער נומער פון הויז... פאר מיר, — האָט זי נעשמייכעלט...

— יא... פאר אייך... איך ווייס... איך ווייס... איך וועל אייך שרייבען...

א קאלטער שוויים האָט איהם בעגאסען: ווי אזוי וועט ער איהר שרייבען? נאָט מיינער! איך וועל וויעדער בלייבען אונ־ פ נקטליך מיט איהר... זי איז אזא ליעבע מיידעל...

זי האָט איהם אויסגעצויגען די האנד, ליעבליך געשמיי־ כעלט און זיך געזומען זעגענען...

— הייסט עס, הערמאן, אויך דאָס ניי...

— יא... יא... טעמע?... ניין! „נעמי", ניין... „אסתר", ניין... יא... אויך דאָס ניי... איך וועל אייך שרייבען... 1753... איך וועל אייך שרייבען... חנה ציפּעראָוויטש! ניין... יא, איך וועל אייך זיכער שרייבען.

— איך האָף, הערמאן... איצט וועט איהר זיין פינקטלי־ כער...

— א יא... געווים...

אך, וועו ער קען אנרופען איצט ביים זעגענען איהר נא־ מען: „נעבע"... ניין — „שרה"... ניין, „רבקה"... ניין... לאה... ניין!

אט איז זי שוין אוועק אין דער זייטיגער גאס... ער וועט זי צוריק אניאגען און פרעגען: ער וועט זיך איהר מודה זיין, אז זי האָט ער גוט געדענקט... די נאנצע צייט געטראכט פון איהר, אבער דעם נאָמען האָט ער גראד פערגעסען... זי וועט עס פער־ שטעהן...

אבער עס איז געפעהרליך... זי וועט איהם חושד זיין, אז ער האָט זי אפילו אין זינען ניט געהאט... ווי אזוי פערגעסט מען עס א נאָמען פון א נאָהענטער?... זי וועט זיך בעליידיגען... ניין, בעליידיגען וועל ער זי ניט... ער וועט איהר שרייבען... 1753.. עס

וועט ניט אנקומען.. ער וועט וויעדער בלייבען ניט קיין וואַרטס־
מאן ביי איהר... זי וועט איהם ענדליך פערהאסען!

ער האָט זיך געלאָזט געהן צורויק, אין דער ריכטונג וואוהין
זי איז אוועק. אפשר וועט ער איהר נאָכמען ארויסקריעגען... זי
א ז שוין אבער געווען צו ווייט. וועו ער זאָל וויסען איהר נאָ־
מען, וואָלט ער הויך אויסגעשריען, אוו זי וואָלט דערהערט...
איצט מוז ער סיידען יאָגען זי... יא. ער וועט זי יאָגען...

אבער אניאָנעדיג זי וועט ער דאָך מוזען אָנרופען זי ביים
נאָמען... נייו, ער וועט זי אָנריהרען מיט דער האנד... זי וועט
ז ך דערשרעקען... זי וועט זיך וועגדרען צו איהם... ער וועט זאָ־
גען: הערט! עס וועט קלינגען אזוי קאָלט... זי וועט בייז וועו־
רען...

דאָך האָט ער זיך פערקירעווועט אין דער ריכטונג וואו זי
איז אוועק, האָט זיך נעלאָזען מיט שנעלע טריט, ער האָט זי
אָנגעיאָגט...

— ע... ע...

זי האָט זיך אבגעקערט צו איהם:

— א, הערמאן... איהר ווילט מיר נאָך עפעס זאָגען...

— יא... אייער אדרעס... איך בעט אייך, שרייבט עפעס
צו...

— וואָס זאָל איך אייך צושרייבען... עס איז דאָך ריכטיג...

— יא... אבער... — האָט הערמאן געשטאָמעלט...

— וואָס אבער...

— אייער נאָמען..

— מיין נאָמען, נו איהר וויסט דען ניט מיין נאָמען...
אך, הערמאן. איהר זייט נאָך אלץ א וויצלינג... גוט, איך וועל
אייך צושרייבען מיין נאָמען!...

— אייער נאָמען! אייער נאָמען! א, ער איז מיר אזוי
טהייער! איך ווייל איהם האבען אוים'ן פאפיער...

זי איז נעוואָרען נעריהרט: ער האָט זי ווירקליך ליעב

און נערענקט זי גוט... יא, זי פיהלט עס איצט... זי איז צוגע־
גאנצען צו א וואנד, אויסגעשפרייט דאס צעטעלע און צוגע־
שריעבען איהר נאמען.

— א, העלענא! העלענא! העלענא! — האט ער זיך צו־
זונגען פון פרייד — איך דאנק אייך, ליעבע העלענא... איהר
האט מיר גליקליך געמאכט...

— מיט אזא קליניגקייט... — האט העלענא געשמיי־
כעלט פערגעניגט! עס פרעהט מיר זעהר...

— איך וועל דאס צעטעלע מיט אייער נאמען האלטען
טהייער, העלענא! העלענא!...

און צושיידענדיג זיך מיט איהר, אנרופענדיג זי ביים נא־
מען, האט ער דאס צעטעלע מ׳ט׳ן אדרעס בעהאלטען צווישען
די נויטיגסטע פאפיערען, און ניט זייענדיג דאך זיכער, אז ער
וועט עס ניט פערליערען, האט ער געהענדיג דעם גאנצען וועג
געזונגען:

— העלענא! העלענא! העלענא!

און קיינמאל איז איהם א נאמען ניט אזוי טהייער געווען,
ווי דאס מאל!

עם שאקעלט זיך.

ביי נחמן, אן ארעמער בעל־הבית אין שטעדטעל, לעבט מען שטענדיג אין איין שרעק און ביי יעדער ארבייט, ביי יעדער בעוועגונג שרייט מען דאָרט אין שטיבעל אייגער צום אנדערן: פאמעליך!

ביי נחמן'ען עסט מען קיין מאָל רוהיג ניט אָב קיין ביסעל געקעכטס. וויי! ווי מען שטעלט אוועק די שיסעל אויפ'ן טיש, הויבט זיך דער טיש אָן צו שאקלען. דאָס בעסטע ביסעל — די אויבערשטע — גיסט זיך אוים, און נאָך דעם מוז מען פאַרזיכ־טיג עסען, סטאַרען זיך א צושטארקען ריהר ניט צו טהאָן דעם טיש, כדי ניט אויסצוגיסען דאָס רעשט ביסעל געקעכטס.

אז מען עסט אָב רוהיג אָהן א סבה דעם „וואַרמעס", פיהלט יעדערער פון הויז־געזינד אן שרגרינגערונג און דאנקט אין הער שטיל נאָט פאר'ן חסד, וואָס דער טיש האָט דאָס מאָל ניט גע־קאפריזעט.

ערגער איז אבער מיט דער וועטשערע! וועטשערע עסט מען שוין ביים לאָמפ און די שרעק וועקט אין צווייען. וויי! די גלאָז פון לאָמפ, וועלכע מען האָט געקויפט אויף באַרג, איז מיט א נומער גרעסער און זי שאקלט זיך אום אויף דער מאשינקע.

די פאַרזיבטיגקייט וועקט נרעסער, און וען איינער שרייט „פאמעליך, דער טיש!" מוז א צווייטער קומען צו הילף און שרייען: „פאמעליך — די גלאָז!" און אמאָל אז עס האלט שמאָל, סיי דער טיש, סיי די גלאָז הויבען זיך אָן צו שאקלען, שרייט מען צוזאמען, נאָר פערקירצט: „די גלאָז, דער טיש".

און מען הערט אויך צו עסען, ביז מען בערוהינט ניט די ביידע אונגארמאלע הויז־ווירטהשאפט.

נחמן און זיין הויזגעזינד האבען שוין צום טיש און צום לאמפ איבערגעטהאן פיעל סגולות. אונטער דער הינקעדיגער פיסעל האט מען א ציעגעל אונטערגעלעגט, עס האט אבער ניט געהאלפען ווייל די פאדלאגע איז ניט קיין גלייכע; די מאשינקע פון לאמפ האט מען מיט א פאפיר ארומגעדרעהט, האט עס געהאלטען איין אבענד און עס איז ווידער בריים געווארען און זיך נענומען שאקלען ביז מען האט זיך מיאש געוועזען, און עס איז געבליבען אזוי.

און נאך וועטשערע, אז מען ווערט שוין ווידער רוהיגער, הויבט זיך אן א סדרה מיט די צוויי בעטען. זיי האבען זיך קענטיג אנגעשטעקט פון טיש און שאקלען זיך שוין אויך עטליבע יאהר. און אז מען לעגט זיך אין זיי אריין דאכט זיך, אז אט־אט פאלט מען פון זיי ארויס, און נאר מיט ניסים שלאפט מען איבער די נאכט.

און אמאל, אז דער ווינט אין דרויסען בלאזט, שאקעלט זיך ביי נחמן'ען די שויבען פון די פענסטער, די שינדלען פון דעם דאך און דאס גאנצע שטיבעל, און דאמאלס דאכט זיך נחמן'ען, אז אט־אט פאלט אלץ אין גאנצען איין און ער ווערט נאר נישט האבען: ניט קיין צובראכענעם טישעל, ניט קיין גלאז מיט א נומער גרעסער, ניט קיין בעטען וואס שאקלען זיך, און ניט קיין אלט שטיבעל.

און נחמן לעבט אב זיין גאנצען לעבען איז שרעק, און זיין נאנץ לעבען שאקעלט זיך.

די נקמה.

(פֿון מעשה'לע)

אין א גרויס לאנד, וואו עס האָט רעגיערט א בייזער הער־
שער און אלע זיינען עבדים ושרים האָבען געטהאָן דעם הער־
שערס ווילען, דאָס הייסט — רשעות און רשעות — האָט נע־
לעבט א נביא.

דער דאָזיגער נביא פלעגט אומגעהן איבער די גאסען און
מערק אין יעדער שטאָרט און פלעגט זאָגען מוסר און פלעגט
ניט שוינען יונג און אלט, ארעם און רייך.

דאָס פאָלק פלעגט ניט שטענדיג הערען דעם דאָזיגען
נביא'ס ווערטער. א גאנצען טאָג האָט עס געארבייט אין די
פעלדער, אין די געדיכטע וועלדער ארער ביי די גרויסע און
רייכע האַרען; אויך האָט דאָס פאָלק ניט אלע מאָל פערשטאַנען
וואָס דער נביא רעדט און דאָס גרעסטע טהייל פון פאָלק פלעגט
בעסער אין א פרייער מינוט אוועקגעהן אין שענק אריין אוים־
טרינקען א גלעזל בראַנפען, כדי צו פערגעסען די צרות און די
קנעכטשאפט אונטער וועלכע יעדער האָט זיך געפונען אין דעם
דאָזיגען לאנד.

נאָר דעם נביא האָט ניט שטאַרק געארט, וואָס דאָס פאָלק
הערט איהם ניט. ער האָט סיי ווי סיי ניט דאָס פאָלק גע־
מוסר'ט, נאָר די פיהרער פון פאָלק און די דאָזיגע פיהרער —
פעראיירער — פלעגען זיינע ווערטער טרעפען ווי שארפע פייל־
בויגענס אין הארץ אריין און זיי זיינען אויך איהם זעהר בייז
געווען.

אָבער בייזער פאר אלע איז אויפ'ן נביא געווען אייגער א
גרויסער האר. דעם דאָזיגען האר האָט זיך שטענדיג געדוכט,

אז דאס נאנצע מוסר. וואס דער נביא זאגט איז אננעמאסטען פונקט פאר איהם, ווייל יעדע זינד, וואס דער נביא אויס־ געערבענט איז אויך זיין נשמה געלעגען אוך ער האט זיך נע־ פיהלט שרעקליך בעלויידיגט אוך איהם זיינען ניט אייננעגאנ־ גען אלע זיינע תענוגים: ניט די ווייגען, ניט די ווייבער, ניט די מוזיק, וואס פלעגט פאר איהם שפיעלען אוך זיין גרויסצארן האט געפלאקערט ווי א פלאם־פייער אוך ער האט שטענדיג געטראכט וועגען עפעם א שטארקע נקמה אין דעם הויליגען נביא.

נאר שוואך אוך פערשטאפט איז זיין קאפ געווען אוך ער האט בשום אופן ניט געקענט דערקלערען קיין פאסינע נקמה.

האט ער זיך איינמאל מישב געווען אוך זיך געוועגדט צו א גרויסען חכם אין לאנד אוך האט איהם צוגעזאגט א סך אוצרות מיט נאלד, ער זאל איהם זאהן אן עצה געבען וואס פאר א נקמה ער זאל נעמען אן נביא.

— איך בין אויך איהם אזוי בייז! אזוי בייז! — האט ער זיך נעקלאגט פאר'ן חכם. ג־ב אן עצה וואס איך זאל איהם אבטהאן. ווי מיינסטו גרויסער חכם, אפשר זאל איך ביי איהם אלע זיינע פעלדער אוך גיטער אבנעמען אוך לאזען איהם אויך דער וועלט ארעם אוך נאקעט, ווי אן איינפאכער פויער.

אוך דער חכם האט געענטפערט:

— די דאזיגע נקמה איז שוין צו שפעט, ווייל דער נביא האט אלע זיינע פעלדער אוך גיטער, וואס ער האט געהאט בירושה, ארעמע פויערן פערטהיילט אוך פאר זיך האט ער גאר־ נישט איבערגעלאזט.

— אפשר זאל איך הייסען מיינע קנעכט זיי זאלען חאפען איהם ערגעץ אין א ווינקעל אוך גוט אנברעכען איהם די ביינער?

דער חכם האט נעשמייכעלט אוך געענטפערט:

— ניין, גרויסער האר. ניט קיין נקמה וועט עס זיין נאר א טובה. דו וויסט דאך, אז דער נביא ווייל יסורים האבען פאר זיינע הויליגע ווערטער, וואס ער רעדט אין גאטס נאמען. די

קלעפ — דאס איז זיין שכר. און אנשטאט נוקם זיין זיך — וועסטו איהם בעלויהנען.

— אפשר מאכען אויך איהם א בלבול, אז ער איז א מורד במלכות און אין טורמע אריינווארפען איהם? האט דער הער וויעדער פארנעלענט זיינע פלענער.

— וויעדער ניט קיין נקמה, נאר א טובה! — האט דער חכם נעשמייכעלט. צוויישען די הונדערטער פער'משפט'ע איז טורמע, וועט ער זיך פיהלען ערשט נליקליך און פריי, וויי די אונגליקליכע זיינען זיינע ברידער און חברים. אדרבא, פאר איהם גרויסער האר, איז אונזער גאנצע לאנד א טורמע.

דא האט זיך דער הער אנגעבוינען און אויפ'ן אויער דעם חכם עפעס איינגערוימט.

— דאס איז אויך ניט קיין נקמה פאר איהם. אזוינע מענ־שען ווי אונזער נביא האבען קיין מורא ניט פאר'ן טויט. זיי, פערקעהרט, האלטען זיך פאר טויט בשעת זיי לעבען און פאר לעבענדיגע — נאכ'ן טויט.

דא איז דער הער אין א העפטיגען צארן אריינגעבראכט געוואלען און האט קריצענדיג מיט די צייהן און דריקענדיג מיט די פויסטען, אויסגעשריען:

— קלעהר עפעס אויס פארט א נקמה! איך מוז מיך אין איהם נוקם זיין! איך קען ניט רוהען! ער איז מיין גרעסטער שונא!

דער חכם האט רוהיג געשמייכעלט און נעענטפערט:

— בערוהיג זיך גרויסער הער. איך האב אן עצה, ווי אזוי זאלסט זיך אין איהם נוקם זיין, אז ער זאל פיהלען שטארק און טיף די נקמה.

אנגעצונדען מיט א בייזער שמחה האבען זיך די סארע אויגען פון הער און ער האט אויסגעשריען:

— גיכער, זאג — ווי אזוי?

און דער חכם האט נעענטפערט:

— אויב דו ווילסט ווירקליך זיך נוקם זיין אין נביא, טוּ־
סטו מיט איהם שלום ווערען, ווערען זיינער א פרייַנד און לויבען
איהם און ריהמען איהם און גרויסען איהם. וואָרום קיין ערנערס
איז ניטא פאר א נביא ווען עס ווערען מיט איהם שלום אזוינע
מענשען ווי דו!...

די לבנה.

איינמאל געהט חייקעל דער קירושנער ארוים איינס א זיי־
נער ביינאכט אויפ'ן הויף און ער ווערט מאדנע פערוואונדערט.
עפעס אין דרויסען איז ליכטיג, פונקט ווי עס וואלט שוין טאג
נעווען און פון די הייזער ליגען אויסגעצויגען גרויסע, ברייטע
שאטענס אזוי רוהיג און שטיל, אבער מיט עפעס א גאוה; און
זיין שאטען אליין איז אויך אזא מאדנער גרויסער, א לאנגער און
א דיקער, פונקט ווי ער וואלט אין דער אמת'ן טאקע א מענש
נעווען... עס זאל שוין זיין „גרויסער טאג" קען ניט זיין: אויפ'ן
גאס איז אזוי מאדנע שטיל, אז ער הערט זיין אייגענעם אטעם.
די לאדען פון די הייזער זיינען אומעטום פערמאכט, און אט
הערט ער אפילו די קאלאקטקע פון נאכט־וועכטער. וואס־זשע
כערייט דאס אזא מין ליכטיגקייט!

ער וואכט די אויגען אויף אלע זייטען, ווי ער וואלט ge־
זוכט יענעם לאכיף, וואס האט אזוי ליכטיג נעמאכט די נאכט.
ענדליך הויכט ער אויף די אויגען צום ריינעם הימל, וועלכער
איז נאר וואו ניט וואו בעשפרינקעלט מיט קליינע ווייסע וואל־
קענדלעך, און ער דערזעהט אין דער מיט א קיילעכדיגע ליכטיגע
ערדעלע, אזוי קיילעכדיג און אבגעטאקט, פונקט ווי א שטיקעל
סחורה אויף א דעקע צו א היטל... דאס דאזיגע שטיקעל קיי־
לעכדיגע איז איהם מאדנע בעקאנט, ער האט עס אמאל ערגעץ
געזעהען... „מאדנע בעקאנט, וואדט לאמיך זיך אקאדשט דער־
מאנען"...

אלערלייי עראינדערונגען פון זיין יוגענד הויבען אן ווי פון
א נעבעל ארויסגעהן פון איהם, טאנצען און שפרינגען פאר איהם,
און פלוצלונג דערמאנט ער זיך דעם חדר, דאס גענהען ביי נאכט

אהיים, די לייִדלעך „ארוני מלך", „היי, היי העמעריל"; דער־נאכדעם דערמאנט ער זיך דעם בית־המדרש: אידען דאוונען מעריב, נאך מעריב גייט מען אידען, א סך אידען ארויס פון זיי בתי־מדרשים. נאר נישט אהיים גייט מען; מען שטעלט זיך אויס אין א רעדל אויפ'ן שול־הויף און מען הויבט אן וויעדער דאוונען.

— אוי, דאס איז דאך די לבנה! — גיט זיך חיקעל א חאפ, ווי ער ווילט זיך דערמאנט אן אן אלטער שהנער מעשה, ווען ער האט אין חדר אמאל בין בנחה למעריב גייהערט... אין זיין הארץ שפרינגט שיער ארויס פאר שמחה.

— די לבנה, ווי איך בין א איד, די לבנה! — שרייט ער אויס הויך אויפ'ן קול. אוי, אוי, אוי! ווי לאנג איך האב זי ניט געזעהען, זינט איך ארבייט... קויס־קוים, זי דערקענט... אז בייַ טאג ארבייט מען און בייַ נאכט שלאפט מען, ברוך־השם— פערענטפערט ער זיך...

און ער הויבט אן צו בעטראכטען די אלטע בעקאנטע, אויף ווועלכער ער פלעגט קינדווייז אזוי ליעב האבען צו קוקען, דער הויפט אויף דער נאז, אויף די צוויי אויגען... ער הויבט אן יעצט זוכען די נאז מיט די אויגען, אבער — ניטא.

ער ווערט מאדנע איבערראשט. ער קאן שווערען, אז אמאל האט די לבנה געהאט א נאז מיט צוויי אויגען, ער געדענקט דען נישט, וואס?... וואו זשע איז עס אהינגעקומען?...

ער שטרענגט אן די בליקען און זוכט. די לבנה, א קיילעך־דיגע און א רייגע שווימט זיך רוהיג, דאכט זיך מיט א שמיי־כעלע, אבער קיין נאז און קיין אויגען — ניטא...

חיקעל דארף געהן שלאפען צוריק, א נאנצען טאג האט ער שווער נעארבייט און היינט דארף מען טאקי פריה אויפשטעהן, נאר עס פערדריסט איהם, פאר וואס זאל ער דאס גלאט ניט געפינען די נאז מיט די אויגען... כאטש די נאז אליין, און אפשר איז דאס גאר נישט די לבנה?

פאר דעם נעראנק דערשרעקט ער זיך צוליעב צוויי זאכן: ערשטענס, אויב דאס איז ניט די לבנה, טא וואס־זשע איז דאס? און צווייטענס, ווי איז דאס מעגליך, אז א מענש זאל ניט וויסען, וואס יא לבנה און וואס ניט... אז אין מאסטער־סקאיא וואלט מען זיך דערוויסען, וואלט מען דאך איהם נע־מאכט פאר א משוגענעם.

ער קוקט אויפמערקזאם ארויף אין דער הויך און זוכט... נאר אויסער דער איין לבנה און עטליכע וויי־סינקע וואלקענדלעך איז נאר נישטא.

אויב אזוי איז דאס טאקע די לבנה! אייגענטליך איז זי די זעלבע ווי אלע מאל, ער וואלט זי דערקענט אפילו, ווי מען זאגט, אן אבנעשונדענע...

נארישקייטען! ער וויים דען ניט וואס א לבנה איז?... ווער וויים דען ניט?

ער ווערט שוין זיכער, אז דאס איז די לבנה. און דער־פיהלענדיג, ווי די אויגען קלעפען זיך איהם, ווי‌ל ער שוין נעהן צוריק שלאפען, נאר פלוצלונג גיט איהם וויעדער א קלאפ אין קאפ: וואו א־ז אבער פארט דער לבנה'ס נאז, מיט די צוויי אויגען? אז ער געדענקט אויף קלאר, אז אמאל האט זי נעהאט א נאז מיט צוויי אויגען...

ער הויבט זיך אן אויף אן אמת צו בעאונרוהיגען. עס ארט איהם ניט אזוי, וואס די לבנה האט פערלוירען די נאז מיט די אויגען, ווי עס ארט איהם דאס, וואס ער וויים ניט ווי אזוי איז דאס אהינגעקומען...

קען דאס זיין, אז פאר דער לאנגער צייט, וואס ער האט זי ניט נעזעהען, האט זי זיך געביטען...

ער מוז דאס דערגעהן. פרעגען וועט ער ניט, מען וועט געווים לאכען, אבער ער קען דאס דערגעהן אין דעם ביכעל „א וועלט מיט וועלטעלעך"... דארטען שטעהט פון דער זון און פון דער לבנה און פון אלץ... א שאד, וואס שבת לייענט ער אלץ

די פאליטישע ביכלעך, און פון אנדערע זאכען הויבט ער ניט אן צו וויסען... אין „א וועלט מיט וועלטעלעך", געדענקט ער, רעדט זיך דערפון. ער האט דאס אמאל געליינט — נאר ער האט אינגאנצען פערגעסען...

פראגמענטען.

1.

זיי אוז ער.

אויף די בעל־בתים, ביי וועמען הערמאן האט געוואהנט אין א קליין זייטיג צימער'ל, האט ער געקוקט מיט פעראכטונג.

— בעל־בתים! — פלענט ער שטענדיג א ברום טהאן, בע־נעגענדיג זיך מיט זיי.

טיף אין הארצען אבער, אליין ניט וויסענדיג פון דעם נעפיהל, האט ער זיי געאכט.

— דאס זיינען מענשען! — פלענט ער, אראבפאלענדיג ביי זיך, אמאל א מורמעל טהאן.

זיי זיינען שוין אלט איבער פופציג יאהר, און דאך זיי־נען נאך זייערע פנימ'ער פרישׂ, די אויגען העל און קוקען זיכער אויף אלץ און אויף אלעם, אפילו די נעזיכט זייערע קוקען אויס אזוי פעסט ארויסגעזעצט, ווי אייגעפונדעוועט אין די פנים'ער. „אייגעפונדעוועט!"

דורכגעהענדיג אמאל די קיך, פלענט זיין אויג פאלען אויף די שווערע קופערנע כלים, פאנעז, טעפ, שטויסלעז און אנדע־רע חפצים, מיט וועלכע די וועגד זיינען געווען אויסגעהאנגען און איהם פלענט זיך דאכטען, אז זיינע בעל־בתים זיינען אויך אזוי שטארק, פעסט, ווי אט די קופערנע כלים.

היינט דער קאסטען, דער גרויסער קאסטען אין קיך מיט די אייזערנע רייפען: ווי שווער ער איז, ווי פעסט, ווי אייגע־פונדעוועט! היינט דער טיש אין מיטען שטוב! ווי פעסט ער שטעהט — אייזען!

און א געשעפט האבען זיי אויך א גרויסען, זיי האלטען די שטאדט־מיהל, וועלכע גיט שעהנע פרנסה. אויסדינגען קען זי קיינער ניט, זיי האבען א קאנטראקט אויף דרייסיג יאהר! איינגעפונדעוועט!

הייגט די אמונה זייערע! — ווי זיכער זיי זיינען אין גאט, אין גיהנם, אין גן־ערן!

און ער ווייס ניט, וואס מיט איהם וועט מארגען זיין! עס קען זיין, אז מארגען ווארפען איהם אט די איינגעפונדעוועטע לייט פון זיין צימער'ל ארויס. ער קען זיך אפילו אויף איין חודש מיט א דירה ניט איינפונדעוועז. ער און אלץ, וואס ער האט, העגגט אין דער לופט.

אפילו די פאר ביכלעך, וואס ער האט, וואס זיינען כלומר'שט זיין גאנץ לעבען, זיינען ניט איינגעבונדען, אייגציגע בלעטלעך, זיי צופאלען, צושיטעז זיך... אפילו זיין פאספארט איז אלט, צעריסען, צוקנייטשט, צופאלט...

אפילו די פאר אידעען, וואס ער האט אין קאפ, זיינען ניט אייגגעפונדעוועט. ביי דער מינדסטער בעוועגונג פון דער נשמה ווערט פון זיי רויך, גאר נישט. און ער בלייבט א פערצוויייפעלטער...

ער האט גאר ניט אייגעפונדעוועטעס...

2.

דער משכון.

מיין חבר יאנקעל, וואו איז ער איצטער? צו איז ער פאר זיין גוטסקייט פערלוירען געגאנגען?

יא, ער איז א גוטער געווען! זיין גוטסקייט האט דערגרייכט יעגע שטופע, ביי וועלכע מען קאן שוין ווייטער ניט געהן — די שטופע דערגרייכט דעם הימעל און קומענדיג צו איהר, קאן מען שוין מעהר אויף דער ערד ניט לעבען...

און איך זעה איהם שוין מעהר ניט!...

נאר וועז עס טרעפט מיט מיר אמאל, או איך הויב אן זוכען דעם גוטען מענשען צוויישען די טויזענדער, דאן זעה איך איהם, שטעהענדיג פאר מיינע אויגען, און איך צוויייפעל, צו וועל איך צוויישען אנדערע טויזענד געפינען נאך איינעם, ווי ער....

עס איז ווינטער געווען: דער פראסט האט געברענט. שנעל האב איך געשפאנט איבער די גרויסע רוישענדע גאסען. איך האב זיך אויף קיינעם פון די פערבייגעהענדע נישט אומגעקוקט, טאמער בענעגען איך א בעקאנטען און וועל דארפען ארויסנעהמען דעז האנד פון טאש, אום זיך צו גריסען. און דאמאלס האב איך מיין חבר בעגעגענט און, ניט ווייענדיג, האב איך זיך אבגעשטעלט; ער האט זעהר קאמיש אויסגעזעהען. אויפ'ן פלייצע האט ער געטראגען א גרויסען פאק. געגאנגען איז ער אהן א היטעל און איהם איז נאכגענאנגען א קליין אבגעריסען אינגעלע און האט פון איהם די אויגען נישט ארויסגענומען.

— יאנקעל, וואס איז דאס?

— גאר נישט, שפעטער וועל איך דיר דערצעהלען.

און שפעטער האט ער מיט אט וואס דערצעהלט:

— א נאריש אינגעל, פערשטעהסט... געהט אין גאס, פערשטעהסט, און טראגט אזא שווערען פאק... איך זעה, עס איז ניט נאך זיינע כוחות, עס פאלט אונטער איהם, א קינד פון 12 יאהר, פערשטעהסט, און דארף שוין האלטען... איך גאר, וווייסט דאס, אין לעדיגען, זאג איך איהם: ווייז מיר, אינגעל, דעם פאק, איך וועל דיר העלפען אונטערטראגען, ווייל ער ניט... ד. ה. וועלען ווייל ער זעהר, נאר ער האט מורא, פערשטעהסט, איך זאל מיטען פאק ניט ענטלויפען... פערשטעהסט, מיינע בגדים זיינען איהם נישט געפעלען... איך פערזיכער איהם, ער גלויבט

ניט. „ווייסטו גאר וואס, איננעלע, פאל איך אויף אן המצאה, איך וועל דיר עפעס געבען פאר א משכון. איך דערמאהן זיך אבער, אז איך האב ביי זיך גאר נישט... מילא, פערפאלען, זאל ער טראגען אליין, וואס קאן איך איהם העלפען. איך זעה אבער, ער נעהמט עס אויפ'ן פלייצע און ער פאלט... מילא, וואס האב איך געזאלט טהאן? איך האב איהם דאס היטעל פאר א משכון נענעבען...

—און איך האב געמיינט, אז דו האסט זיך מיט עמיצען גע־שלאגען, און מען האט ביי דיר דאס היטעל אראבנעכאפט — האב איך לאכענדיג געזאגט.

— ניין, ברודער, — האט ער זיך ווי דערשראקען, שלאגען שלאג איך זיך ניט, למאי זאל מען זיך שלאגען?...

3.

„ניט אין פוס".

אמאל איז ערנעץ וואו אין א רעגימענט נעווען א סאל־דאט. דער דאזיגער סאלדאט איז געווען טריי און בראוו, נע־פאלט אלץ וואס די עלטסטע האבען איהם געזאגט און נע־לעהרענט. די שוועריגקייטען וואס עס קומט אויס דורכטרא־גען ביי דיענען אין דער ארמעע, האט ער אנגענומען פאר ליעב, ווי א פילאזאף, וואס נעהמט אן פאר גוט יעדע אונפער־מיידליכע שלעכטס אויף דער וועלט. האט אבער דער דאזיגער סאלדאט געהאט א מאדנע אייגענשאפט, וואס האט איהם פערשאפט פיעל צרות. ער האט נעמליך געהאט זעהר א שארפען חוש פון הערען. אט צוליעב דעם דאזיגען פערשפיצטען געהער זיינעם האט ער נעמוזט אויסשטעהן שפאט, שאנד, און אמאל פשוט קלעפ פון די עלטסטע און פיהרער.

יעדער ווייס, אז סאלדאטען מוזען מארשירען אלע אין פוס. דאס הייסט ביי'ן ארויסגעהן מוזען די טויזענדער גענהן ווי איינער. צום אנפאנג ווארפט מען ארויס דעם לינקען פוס, נאכדעם דעם רעכטען, און אזוי גהט מען שוין דעם גאנצען וועג: איינס צוויי... איינס... צוויי. אונזער סאלדאט וואלט אודאי אויך געוואלט גענהן גלייך מיט אלע. האט ער אבער ניט געקענט זיין קיין פאלשער, ווייל נאך זיין גענהער איז אויסגעקומען, אז ער נעהט ריכטיג און די איבעריגע טויזענדער גענהן פאלש. זיין נישט גלייך גענהן מיט אלע האט געשטאמט דערפון, וואס, ווי געזאגט, זיין גענהער איז געווען זעהר שארף און ווי דער קאמאנדיר האט אויסגערופען: מארש! האט ער עם דער שרישטער הערהערט און גלייך „ארויסגעוואלפען" דעם לינקען פוס. די איבעריגע אבער האבען דעם דאזיגען אויסרוף: „מארש!" דערהערט מיט א סעקונדע שפעטער, איז אויסגעקומען אז ער דער איינציגער פלעגט גענהן שטענדיג ניט אין פוס.

פלעגט אונטערלויפען אין מיטען מארשירען איינער פון די עלטסטע, א קלאפ טהאן דעם דאזיגען „ניט־פוסיגען" סאלדאט אין פוס און זיך צובייזערן:

— העי, דו, אידיאט! ווי אזוי מארשירסטו: איינס צוויי... איינס, צוויי.. מיט דער לינקער... שנעל! בייט איבער!...

א ברירה האט ער געהאט און נעמוזט פאלגען, אבער אין הארצען האט ער שטארק פראטעסטירט:

— א י ך בין נערעכט... איך נעה ריכטיג, און זיי נעהען פאלש...

זיין טעאָרי האט ער איינמאל אויסגעלעגט פאר א צווייטען סאלדאט, וועו יענער האט פון איהם, נאכ'ן מארשירען, חוזק נעמאכט.

— פערשטעהסט... איך בין ניט שולדיג... איך נעה ריכטיג...

— ווי אזוי נעהסטו ריכטיג — האט דער צווייטער נע־

שמייכעלט — אז וועז אלע נעהעז מיט דער רעכטער נעהסטו מיט דער לינקער אוז פערקעהרט.

— דאס איז דערפאר, מיין פריינד, ווייל איך דערהער גלייך דעם קאמאנדירם מארש... איך מאך דעם ערשטען טריט ריכטיג, איהר אבער זייגט טויב אוז דעם מארש דערהערט איהר שפעטער ווי א ה, קומט אויס אז איהר נעהט אלע גלייך אוז איך ניט, אבער איך ווייס דאך, אז רעכט האב א י ך...

דער חבר האט איהם אנגעקוקט מיט חוזק אוז זיך אננע־רופען:

— הייסט עס, אז דו ביזט דער חכם אוז מיר די טוייזע־דער זיינען די אידיאטען...

— אזוי מיין איך מאנכעמאל — האט דער אייגער שוואך, אבער מיט גלויבען אין זיין נערעכט־גקייט געענטפערט.

— אויב אזוי — איז דער צווייטער בייז געווארען — וועט מען דיך אוועקשיקען אין וואיענעם דול־הויז... דארטען וועסטו מארשירען לויט דיין טעארי...

דער אייגער האט זיך פערטראכט אוז זיך דאך ניט אונטער־נעגעבען: אוז איז נעגאנגען ניט „אין פוס".

4.

וואו איז די נערעכטיגקייט.

מיין פריינד האט זיך געכאפט, אז אויף דער וועלט איז מעהר ניטא קיין נערעכטיגקייט. וואו איז זי פערפאלען געוואר־רען? ער האט זי געזוכט אוז געזוכט אוז ניט געפונגען. ער איז געווארען שטארק פערצווייפעלט, האט זיך פערשפארט ענדליך אין דער היים אוז גענומען זוכען א מיטעל, ווי אזוי צו געפינען די נערעכטיגקייט אוז אוועקזועצען זי צוריק אויף איהר טראז.

טראכטענדיג אזוי וועגען דעם האָט ער ענדליך געפונען א וועג: ער וועט ארויסגעבען א זשורנאל און דער דאָזיגער זשורנאל וועט טראָגען דעם טיטל: די גערעכטיגקייט.

ער איז געוואָרען בעגיסטערט פון דער אידעע. ער איז ייבער געווען, אז דער דאָזיגער זשורנאל וועט צוריק אומקעהרען די גערעכטיגקייט אויף דער וועלט.

מיין פרייַנד איז געווען א מענש מיט א שטאַרקען ווילען. האָט ער וואָס פאַרגענומען אין געדאַנק, האָט ער עס געמוזט ארויסברענגען אין דער ווירקליכקייט.

אין א חודש ארום האָט די גערעכטיגקייט שוין געזאָלט ערשיינען.

איך בין צו איהם אריין.

אין זיין ארבייטס־ציממער איז ער געזעסען און נעבען איהם איז געשטאַנען זיין יונגע פרוי.

זי האָט געטענה'ט:

— דו ביזט דאָך שוין דריי טעג און נעכט ניט געווען אין דער היים. מיר איז אומעטיג... דאָס קינד בענקט אויף. וואו איז די גערעכטיגקייט?...

שפּעטער איז אריין א יונגערמאַן. ער האָט ניט געזאָגט קיין גוט־שאַבעס, האָט בייז אָנגעקוקט דעם חבר מיינעם און געענטפען טענה'ן:

— הערט, יונגערמאַן, איהר האָט ביי מיר געבאַרגט אויף צוויי טעג א סומע געלד ארויסצוגעבען דאָרט אייער נאַרישען זשורנאל, און אָט איז שוין באַלד א חודש און איהר האָט נאָך נישט בעצאָהלט. וואו איז די גערעכטיגקייט?

באַלד איז אריין א דריטער:

— הערר רעדאַקטאָר, איך האָב אייך מיט צוויי וואָכען צוריק געבראכט א מאנוסקריפּט, איהר האָט צוגעזאָגט מיר געבען אן ענטפער אין פערלויף פון דריי טעג... אָט איז שוין צוויי וואָכען און איהר ענטפערט ניט... איך האָב דעם מאנוסקריפּט

שוין לאנג געקענט פערקויפען. פרעג איך אייך: וואו איז די
נערעכטיגקייט?

שפּעטער איז געקומען דער קאָרעקטאָר און גע'טענה'ט:

— אָבער האָט איהר אָנגעמאכט נייע בעמערקונגען אויף
די אָבגעזעצטע בויגענס... וואָס מיינט איהר — איך האָב צייט
אזוי פיעל צו עהרען!... איך קען ניט בלעהנדען די אויגען אויף
אייערע גרייזען דאָרטען... וואו איז די נערעכטיגקייט?

באלד איז געקומען נאָך אייגער, דאָס איז געווען אן אנענט:

— העי, הערר רעדאקטאָר... איך האָב אייך בעצאהלט
פאָראויס פאר דרייסיג אבאָנענטען... דער זשורנאל איז נאָך
ניטא... וואו איז די נערעכטיגקייט?

דא איז דער רעדאקטאָר צוטומעלט געוואָרען. זיך אויפגע-
שטעלט און אויסגערופען:

— מיינע פרייגד, די נערעכטיגקייט וועט ערשיינען אין
צוויי טויזענד עקזעמפלייארען, עם וועט זיין פאר אלע...

איך האָב מיט מיטלייד אָנגעקוקט מיין חבר, בעטראכט זיין
קאָמיש-תמימות'דינען גלויבען און איהם פערלאָזט, מורמלענדיג
פאר זיך:

די נערעכטיגקייט וועט דאָך ענדליך ערשיינען אין צוויי
טויזענד שטיק...

ענדליך וועט זי ערשיינען...

דער רויפער.

(ניו־יאָרקער בילד)

די סטאָר איז געווען א לאַנגע און א שמאָלע. סחורות האָט זי נעהאַט פון א „פאַרוועלטס" און א „דזשוירנאַל" ביז אכט שטיקלעך קענדי פאר א י י ן פעני.

איך פלעג דאָרט קויפען א „פאַרוועלטס" און סינגערעטס. צוליעב דער דאָזיגער סטאָר האָב איך איינגעשפּאָרט עטליכע פענים א טאָג, א דאנק דעם, וואָס די בעסערע סאָרט סינגערעטען זייענען דאָרט ניט געווען צו קריגען און איך האָב געמוזט צולויעב מיין טרייושאפט צו די אייגענטימער פון סטאָר רויכערען א בילדיגען און ערגערען סאָרט, אבי איך זאָל האָבען די געלענהייט אין דער פריה, נעהענדיג צו מיין בעשעפטיגונג און פארנאכט, נעהענדיג צוריק פון דער בעשעפטיגונג — אריינגעהען צו זיי און פערוויילען א פאר מינוט מיט איינעם פון די לויבע מענשען, וואָס האָבען די דאָזיגע סטאָר נעהאלטען.

איך האָב לויב נעהאַט די מוטער פאר איהר פיינקייט און עכט אידישע ערעלקייט. אויך איהר גוטען פערעלטערטען פּנים זייענען נעלענגט פיינע גוטמוטיגע קנייטשען, ווי נעמאכט בכיוון, עס זאָל צוגעבען איהר פּנים מעהר גוטסקייט און טרויער; איך האָב לויב נעהאַט איהר עלטערע 19־יעהריגע טאָכטער פאר איהר בעמיהען זיך צו רעדען מיט מיר אידיש, וואָס עס איז איהר ניט זעהר לייכט אָנגעקומען, א דאנק דעם, וואָס זי איז רא געבוירען געוואָרען.

און אפילו אז איך פלעג אמאל טרעפען אין סטאָר דאָס אָנגענעהמע קינד, א איבערלע פון א יאָהר צוועלף, בין איך געווען

גליקליך. עס איז געווען א וואויל טייער באיטשיקעל, מיט לע־
בערינע אויגען און מיט זעהר זשיוואווע בעווענונגען.

— יו וואָנט פּאַרווערטס?

— סיגארעטען...

פלעגט ער ארויפקריכען אויפ'ן בופעט, זיך אוועקשטעלען
און זוכען אויף די פּאַליצעס יענעם סארט וועלכען איך האָב
געפאדערט און נעפינענדיג, א גליקליכער מיר דערלאנגען.

— דו ביזט א ביזנעס־מאן! — פלעג איך איהם ריהמען.

פון דעם דאזיגען קאמפלימענט האט ער גאר אננעקוואלען.
און אז די מוטער פלעגט אנקומען פון וואהנונג, וועלכע האט
זיך געצויגען ערנעץ פון א זייטיגער טהיר דורכ'ן סטאר, פלעג
איך מיין קאמפלימענט פערגרעסערען:

— א, אייער באיטשיקעל איז גאר א כוואט!

די מוטער פלעגט אנקוועלען און ענטפערען:

— יע, ער איז גראד א גוטער באי, ער ארבייט נעביך
שווער: געהט אין סקוהל און אין תלמוד תורה און אז איך און
מיין מיידעל זיינען פערנומען, העלפט ער צו אויך אין סטאר...

וואס ווייטער ביו איך מיט דער דאזיגער ליעבער אריימער
פאמיליע מעהר נאהענט נעווארען, זיך געפיהלט צו טהאן פאר
זיי עפעס, אבער זייער שטאלץ און פארנעהמעס האלטען זיך
האט מיר ניט דערלאזט. דאס איינציגע וואס איך האב געקענט
טהאן איז קויפען זונטאג אן איבריגען ענגלישען סאנדיי פיי־
פער און אמאל סתם עפעס א זאך. וואס איך האב ניט ע־
ברויכט, גאר גלאט אזוי, נעבען צו לייזען די דאזיגע גוטע מע־
־ען, וועלכע האבען שווער געארבייט פאר זייער עקזיסטענץ און
זיינען נעווען פול מיט לעבען, ליעבע און ענערגיע צום קאמפף
פאר'ן לעבען...

אפט האט זיך מיר נעדאכט, אז זיי דארפען זיין ניט זעהר
ארים. די טאכטער ארבייט און פערדיענט ביי א צעהן דאלאר א
וואך. די מוטער לייזט אין סטאר גאר ניט שלעכט. דער נעגענר

האט געהאט אין דער נאכבארשאפט א גרויסע סקוהל און אויסער קענדי האט די סטאר אויך פערמעגט פאפיער, טינט און פעדערס...

און דאך, נענוי בעקאנט ווערענדיג מיט דער דאזיגער קליינער און ריהרעוודיגער פאמיליע, האב איך דערזעהן די ארימקייט אין איהר גאנצער נאקעטקייט. די צוויי צימערען מיט דער קיך, פון וועלכע די וואהנונג הינטערן סטאר איז בעשטאנען, איז נעווען ארים מעבלירט. די פענסטער האבען ארויסגעקוקט אין אן ענגען שמאלען רוף, וואו עס האבען זיך געטריקענט און געפלאטערט וועש פון פערשיעדענע מינים און האבען דאס ארימע פאנאראמע נאך דייטליכער און בולט'ער געמאכט.

די טאכטער פערדיענט און די סטאר טראגט אודאי אריין א געווייסען פראפיט און דאך, ווי ארים די דאזיגע לייבע מענשען לעבען!

האט זיך מיר געגומען דאכטען, אז זיי זאמלען געלד.

יא, געווים זאמלען זיי געלד... א מיידעל אין הויז מוז דאך פריהער אדער שפעטער חתונה האבען. איך בין זיכער, אז עס איז שוין אנגעזאמלט פאר איהר ערגיץ שווערע הונדערטער.

איינמאל, אין א טאג, וועו איך בין געווען פריי, בין איך אריין אין דער דאזיגער סטאר א זייגער צוועלף בייטאג. נעבען טראטואר פון הויז, וואו די סטאר האט זיך געפונען, איז נעשטאנען א שהנער קערידש, מיט א שהנעם שטאלצען פערד. אין קערעדש איז געזעסען אן אלטער דיקער מאן און מיט פערגליווערטע אויגען נעקוקט ערגיץ און געווארט.

איך האב מיך מיט דער דאזיגער ערשיינונג פעראינטערעסירט.

— ווער איז דער מאן אין קערידש? — האב איך נעפרעגט די סטאר־קיפערין, וועלכע איז געווען פערנומען אין צעהלען פאפיערענע געלד.

„...איינס, צוויי, זיעבען, נייַן, צוואנציג, פינף און צוואנ־ציג... דאָס איז דער לענדלאָרד, זיעבען און צוואנציג, הויבט איז דער ערשטער, נייַן און צוואנציג, יעדען ערשטען קומט ער צו־פאָהרען, דרייסיג... אט, פונקט ווי א זייגער, פינף און דרייסיג... יעדען ערשטען נעהמט ער צו ביז א פעני, זיעבען און דרייסיג... דאָס בלוט צאפט ער אויס... זיעבען און דרייסיג... אפשר האָט איהר ביז מאָרגען דריי דאָלאָר...

איך האָב שנעל ארויסגעכאפט דריי דאָלאָר און דערלאָנגט דער פרוי.

זי האָ עס צוגענומען מיט א לייַדענדען שמייכעל. א זיפץ נעטהאָן און זיך אָנגערופען:

— אט אזוי ארבייטען מיר אלע פאר דעם דאָזיגען קרי־פעל...

— א קריפעל?

— געווים. — האָט די פרוי געקרעכצט ווי מיט רחמנות... ער קען זיך א פנים דען ריהרען?... שוין יאָהרען, אז ער איז פאראַליזירט... מעהר ווי די הענד דיענען איהם ניט... קיין קינד און קיין רינד... אזוי ווי א שטיין. האָט ער אבער אן אויפזוץ־הערין, אן אלטע מויד... א מכשפה, קומט זי מיט איהם יעדען ערשטען און נעהמט אונז אלע ארום... דעם גאנצען בלאָק... אכט טענעמענטס זיינען זיינע, אט דעם קריפעלס...

אויף די רייד איז אריין אן עלטערע לייַדי מיט א פערשטיי־נערטען אויסדרוק און שטום אהן ווערטער דערלאָנגט עפעס א צעטעל, א קבלה.

די פרוי האָט איהר דערלאָנגט דאָס פעקעל פאפיר־געלד... יענע האָט עס איבערגעצעהלט, בעהאלטען אין א לעדערנעם האנד זעקעל און איז ארוים... איך האָב איהר נאכגעפאָלגט מיט די בליקען און האָב בעמערקט ווי דער אלטער אין קערידזש האָט אויסגעצויגען די האנד, א לאנגע און א בענהרענדע. דער נאנצער קערפער און די געזיכטסציגע האָבען זיך ניט בעוועגט.

די אלטע איז אריין אין קעריזש, זיך געזעצט נעבען אל־טען און שטומערהייד געזומען די לייצען און זיך אוועקגעפאה־רען...

— וואוהין פאהרען זיי דאס?

—שוין אהיים — האט די פרוי פון געוועלב געענטפערט— הינטער'ן שטאדט אין זייער פאלאץ... אהער קומען זיי נאר איינמאל אין מאנאט, די רויבער, נעהמען אוועק די לעצטע פע־נים און פאהרען אוועק...

אויף די רייד איז אריין דער באיטשיקעל מיט דער טאכ־טער:

— שוין, קינדער... ער איז שוין דא געווען...

— דער לענדלאדר?... — האט די טאכטער טרויעריג גע־שמייכעלט.

— יא... — האט די מוטער געזיפצט. — דער מיסטער האט מיר דא צוגעבאדנט דריי דאלאר... די לעצטע פעני אוים־געוויזט....

די טאכטער האט אויף מיר נעווארפען א דאנקבארען שמיי־כעל און ארויסגענומען פון איהר פאקעטבוק א פאר דאלאר:

— איך האב נאך עטליכע דאלאר ביי זיך. נאט אייך.

— א, עס מאכט ניט... האב איך געפרואווט זיך וועהרען... עס קען זיין אין א וואך ארום און שפעטער...

— ניין, ניין! — האט די טאכטער זיך געהיצט — עס איז אלעראיט, מארגען האב איך מיין „פעי"... איך נעהם אפ א סך געלד....

— אויף איהם געזאגט נעווארען, — האט די מוטער נע־שאלטען דעם לענדלאדר... — אט אזוי יעדען ערשטען נעהמט ער צו די לעצטע פעני, ווי א רויבער... און פרעג, וואס דארף ער אזוי דאס געלד... אין גאנצען איז דאס א קריפעל....

דער באיטשיקעל האט זיך צולאכט פון דעם מאדנעם וואנדט און די יונגע טאכטער האט זיך טרויעריג פערטראכט.

אין א אידישען קאבארעט.

(ניו־יאָרקער בילד)

א גרופּע יונגע לייט, צווישען וועלכע עס האָבען זיך געפונען א פּאָר לעבע־קינדער, האָבען זיך ארומגעשלעפּט אין דער איסט־סייד און האָבען זיך שטאַרק געלאַנגווייליגט.

עס איז ערשט געווען צוהן א זייגער אין אוועגד. וועגען געהן אהיים האָט קיינער ניט געטראכט: דאָס רוב פון דער גרופּע זיינען געווען אונפערהייראטע און די צווויי דריי פּערהייראטע האָבען נאָך מעהר מורא געהאט פּאר זייערע היימען. ווי די „סינגעל לייט".

דאָן האָט אייגער פון די לעבע־קינדער פּאַרגעלעגט: — לאָמיר געהן אין א קאַבארעט, אויף בראָדוויי.

דער גרעסטער טהייל פון דער גרופּע האָט זיך אויסגערופען גרייט צו געהן, און מאנכע האָבען שוין אָנגעהויבען חשבון'ען אין קאָפּ זייערע קאפּיטאַלען, וואָס געפּינען זיך אין זייערע טאשען. אייגער אבער פון די לעבע־קינדער האָט זיך געקווייקעלט.

— זיי זיינען מיר נמאס געווארען, די בראָדווייער קאבארעטס. טרוקען, אהן נשמה, אהן גייסט.

און טראכטענדיג א וויילע האָט ער זיך אָנגערופען:

— איך וואָלט זיך געווואָלט אביסעל אָנווארעמען... עפּעס ערגעץ אין א היימישען פּלאץ. אך, פּאר וואָס זיינען ניטאָ קיין אידישע קאבארעטס. איך וואָלט איצט אזוי גערן אהין גענגען.

— עס איז דאָ א אידישער קאבארעט! — האָט א יונגער־מאן פון דער גרופּע געמאָלדען.

— א אידישער קאבארעט — ווירקליך! — האָט זיך דער „לעבע־יונג" בעגייסטערט — איך גלויב עס ניט!

— קומט, איך פיהר אייך! — האָט דער ענטרעפער זיך אונטערגענומען.

די גרופּע האָט זיך געלאָזען פיהרען. די נייגיעריגקייט איז נעוואקסען מיט יעדען טריט, וואָס יעדער האָט נעמאכט.

— איז נאָך ווייט? — האָט געהענדיג א מאנכער פערלוירען דאָס נעדולד און זיך פאַרגעשטעלט, אז דער אידישער קאבארעט געפינט זיך אודאי ערגעץ ארום סמבטיון...

— אט באלד! — האָט דער פיהרער געטרייסט אוז נעגעבען האָפענונג.

די גרופּע האָט איהם נאכגעפאלגט. באלד האָט דער פיהרער, ווי א פעלדמארשאל זיך געוועגדעט מיט'ן פּנים צו דער גרופּע, נענעבען א צייכען אין וועלכער סטריט צו פערקירעוועז זיך אוז אריינפאלענדיג אין א טומעלדיגע ענג־בעפעלקערטע גאס, איז דער פיהרער ענדליך שטעהען געבליבען נעבען א טענעמענט־הויז.

דער עולם האָט זיך געלאָזט נעהן אין קארידאָר. אבער דער פיהרער האָט א שמייכעל נעטהאָן:

— קריכט זייט מוחל אין קעלער, אונטעז...

— אין קעלער! — האָט זיך דער עולם דערפרעהט — איז נאָך אינטערעסאנטער.

אוז אראבלאָזענדיג זיך אין דער ניעדער אויף טרעפלאָף איז דער עולם אריינגעפאלען אין אידישען קאבארעט.

די ערשיינונג פוז אזא'ן עולם אין א מיטענוואכעריגען אבענד האָט דעם ווירטה פוז קעלער אביסעל איבערראשט. די בעל הבית'טע איז גלייך אוועקגעלאָפען אין קיך אָנגרייטען מאכלים, וועלכע עס האָט קענטיג אויסגעפעהלט פאר אזוי פיעל מענשען.

דער צימבאליסט פוז קאבארעט, א הויכער שעהנער יוננער־

מאן מיט גרויסע דונקעלע, עטוואס טרויעריגע אויגען, האָט די נרופּע מיט א פריינדלעכען שמייכעל בעגריסט און אַבנעציטן בעלט פאר די נעסט א לכבוד — א וואַלאך...

דער וויבער, מינארנער בענקענדער ניגון האָט זיך צוגעזעסן איבער'ן קעלער און ניט געפינענדיג נענוג פּלאַץ, האָט ער זיך אריינגעבאַפּט אין די הערצער פון דער נרופּע, וועלבע האָט זיך שוין אויסגעזעצט ביי דרייַ טישען, וואָס דער קעלנער, א מילדער גוטמוטהיגער יונגערמאַן, האָט אימפּראַווייזירנדיג צוזאַמענגעשטעלט.

די קליינע נרופּע געסט, וועלבע האָבען זיך געפונען נאָך פון פריהער זיינען אויך לעבעדיגער נעווארען, מיט נייגיעריגקייט בעטראכט די נייע אַנגעקומענע און האָבען בעשטעלט פרישע קרינלעך וויין.

דאָס זיינען געווען גוטמוטהיגע אידען אין די מיטלע יאָהרען, קענטיג ארבייטער, וואָס זיינען אין דער היים, אין בעסעראַביען אַדער רומעניען, פון וואַנען זיי האָבען אלע געשטאַמט, געווהנט געווען צו א גלעזל וויין און צו א וואַלאך... דאָס האָבען זיי דאָ געקרינען און זיי האָבען זיך געפיהלט, ווי אין דער היים.

די נרופּע נייע האָבען זיך איבערגעווארפען מיט בליקען מיט דער אלטער נרופּע. עס איז באלד געשלאָסען געווארען פריינדשאפט.

— וואָס עפעס בעזונדער! — האָט איינער פון די פריהערדיגע זיך אויפגעשטעלט, ווי א טשערמאַן, און געקוקט צו די נייע — איהר זייט טאקי געבילדעטע מענשען, אבער מיר זיינען חלילה אויך ניט קיין פאַנאַטישע. אָט דער יונגערמאַן, זעהט איהר — האָט ער אַנגעוויעזען אויף א הויכען אידען — ער איז ניט מעהר און ניט וויניגער ווי א מעמבער אין ארבייטער דינג...

דער אָפּענהערציגער טאָן פון דעם איינפאכען אידען, האָט

דער אינטעליגענטער גרופע דערווארעמט. עס האט זיך פער־
בונדען אן אינטימער געשפרעך.

באלד איז צוגעקומען א יונגערמאן, וועלכער איז די גאנצע
צייט געזעסען נעבען צימבאליסט. די אידישע גרופע האט איהם
איינגעלאדען זיך זעצען ביי זייער טיש.

— ער איז א זינגער... — האט ער איהם פארגעשטעלט—
ער האט א וועלטענע כלי!...

דער זינגער האט זיך ווי פערשעהמט פון דעם קאמפלי־
מענט, האט זיך אויסגעהוסט און געפרעגט:

— וואס זאל איך אייך זינגען?

— זינגט עס זאל עפעס נעהמען ביין הארץ — האט זיך
דער מעמבער פון ארבייטער רינג געבעטען.

דער זינגער האט זיך ווי פערגעהוסט און זיך געווענדעט
צו א ריינע הויבע שטימע צום צימבאליסט:

— יאסעל, שפיעל א חלום!...

צווישען דער ערשטער גרופע פון די איינפאכע אידען איז
געוואָרען א בעוועגונג.

דער מעמבער פון ארבייטער רינג האט זיך אנגערופען צו
דער פרעמדער גרופע:

— א „מאראלישע" ליעד!

דער זינגער האט אנגעהויבען גלייך אויף דער העכערער
אקטאווע. געזונגען האט ער מיט געפיהל וועגען דעם ווי דאס
גאנצע לעבען איז הבל הבלים און אלץ איז א חלום...

דער צימבעל האט נאך יעדער פערז צוגעצימבעלט מיט א
בעשטעטיגונג...

אלץ איז הבל הבלים,

דאס גאנצע וועלט איז א חלום!

אז דאס ליעד פון חלום איז אבגעזונגען און אבגעצימבעלט
געוואָרען, איז די אידישע גרופע פערזונקען געוואָרען אין
נעראנקען. ביז וואנען דער ערשטער פון זיי וואס האט זיך

געהאלטען פאר דעם געביל־דעטען און אלץ־וויסענדען, האט אויס־געשריען:

— מילא, אז די וועלט איז א חלום דארף מען דאך ערשט טרינקען א גלעזעלע ווײן... טא דערלאנגט טאקי נאך צו קרי־געלאך... און דו — האט ער זיך געוואנדעט צום זינגער, זינג לכבוד די יונגע לייט, נאך א שהנערע ליעד, דו האסט דאך זיי.

— איך וועל אייך זינגען דאס ליעד פון קישינעווער פאג־ראם! — האט דער זינגער מיט א שטראהלענדען פנים גע־מאלדען.

— א טהייערע ליעד — האט דער איד, וואס איז געווען טאקי א קישענאווער, זיך אנגערופען.—אבער זינג ריכטיג, ווייל איך וויים די גאנצע מעשה...

דער זינגער האט זיך וויעדער מכין געווען, זיך אויסנע־הוסט און אנגעהויבען:

טייכען בלוט האט גערונען
גאר אין מיטען העלען טאג,
הרוגים אין גאסען געפונען —
אוי, א יאמער און א קלאג...

— ריכטיג ווי נאלד! — האט דער קישינעווער בעשטע־טיגט.

אבער אז עס איז געקומען צו דעם ווייטערדיגען סטראף, וואו די צאהל הרוגים איז געווארען פון זינגער נענוי אנגענע־בען, האט דער קישינאווער איהם איבערגעשלאגען:

— דו האסט א טעות... עס איז נעווען זיעבען און פער־ציג....

און דער זינגער האט געמוזט פערריכטען, אויסזינגענדיג:

— זיעבען און פערציג הרוגים!...

אז דאס ליעד פון קישענאוו איז געווארען אבגעזונגען האט

זיך דער זינגער אויפגעשטעלט און געקוקט אויף די פערזא־מעלטע:

— מיר ווייסען, מיר ווייסען! — האָט דער קישענאָווער נוטמוטהיג געמורמלט. — אידען! לאָמיר זיך צונויפלעגען!

עס איז באלד געזאמלט געוואָרען א פּאָר דאָלאָר. דער מעמבער פון ארבייטער רינג האָט עס דעם זינגער איבערגע־געבען.

דער זינגער האָט די סומע שנעל אריינגעלאָזט אין טאַש. איז געוואָרען פרעהליכער און האָט זיך געמומען זינגען א ליער. אויס דאנקבארקייט.

דאָס ליער איז שוין געווען באמת א פרעהליכס. דאָס איז נעווען וועגען א מיאוס'ע כלה, וואָס האָט א סך געלד, און יעדע סטראָפע האָט זיך געענדיגט:

— אוי, האָט זי אן אוצר!...

ביי'ן וואָרט „אוצר" האָט ער צוגעוואונקען מיט די אויגען, ווי אן אקטיאָר א קאָמיקער.

— דער יונג קען, זאָל איך אזוי געזונד זיין! — האָט דער קישענאָווער ערשט געמומען איהם רייהמען:

אמאָל איז ער נעווען פון די בעסטע זינגער אין טהעאטער. האָט ער זיך צוקריגט מיט „סטאָר" און איז געוואָרען א זינ־גער אין ווייז־קעלערס... ער מאכט אבער איצט אויך א פיינעם לעבען — ניט צו פערזינדיגען...

און וועדענדיג גוט געשטימט פון די ליעדער און פון די פּאָר קריגעלעך ווייז האָט ער בעשטעלט נאָך ווייז, שוין פאר'ן גאנצען עולם!

— איך צאָהל! — האָט ער הויך געמאָלדען. די יונגע לייט פון דער גרופע האָבען זיך געפיהלט אונבעקוועם, אז א ווילד פרעמדער איד זאָל צאָהלען פּאר זיי. אבער דער ערפאה־רענער לעבע־יונג האָט מתיר געמאכט.

— עס שאדט נישט! אויף בראָדווייי פּאסירט אזוינע

מעשיות זעהר אפט. עס פאלט אריין איינער און צאהלט פאר אלע. מיר געפעהלט עס.

און אין א פאר שטונדען ארום זיינען די ביידע גרופען אזוי נאהענט געוואָרען, אז זיי האָט זיך געדוכט, אז זיי קענען זיך שוין יאהרען לאנג און נאך דעם ווי עס איז אויסגעטרונקען געוואָרען א צאהל קריגעלעך וויין, האָבען זיי זיך צוזונגען:

אוי, אוי — אוי!

שבור איז א גוי!

פלוצים האָט זיך דער עלטערער איד פון דער ערשטער גרופע אויפגעשטעלט, ווי ער וואָלט זיך דערמאָהנט אז א וויכטיגע זאך און איבערשלאָגנדיג דאָס ליער מיט א פאטש איבער'ן טיש האָט ער אויסגעשריען:

— אידען, עס איז נאָך פאר צוועלף, איך ווייל א דאוונען טהאָן מעריב...

צו איהם זיינען צוגעשטאָנען די איבעריגע פון דער ערשטער גרופע אויפאבע אידען. די נייע אנגעקומענע לייט האָבען זיך אנפאנגם פערלוירען, דער לעבע־יונג פון בראָדווי האָט זיך דערפיהלט ווי בעליידיגט: מעריב דאוונען אין א קאבארעט! די איבעריגע אָבער איז דער ענין דוקא נעפעלען און איינער האָט פארגעשלאָגען צו דאוונען בציבור!

און באלד האָט אין דעם אידישען קאבארעט א קלונג געטהאָן דער וואָכעדיגער „והוא רחום" פון די אלטע אידישע שוהלען און בתי מדרשים אין דער היים...

דער לעבע־יונג האָט געוואָלט אויך מיט־דאוונען. אבער ער האָט זיך ניט געקענט דערמאָהנען קיין איין וואָרט, דאָך ווען דאָס „פובליקום" האָט זיך געשטעלט שמונה עשרה, האָט ער זיך אויפגעשטעלט און געמורמלט אונדייטליכע אלטע ווערטער, וועלכע האָבען איהם זיך נאָך געבאָמבעלט פון דער קינדהייט...

נאָלדע׳ס פריינד.

דער נייער פּלאַץ, וואו נאָלדע האָט געקראָנען צו ארבייטען איז געווען ניט בעזאָנדערס גרויס, אבער דערפאר אינטערעסאַנט. די דרייסיג ארבייטער־מיידלעך וואָס דער שאַפּ האָט פּערמאַנט זיינען אין פערלויף פון די ערשטע עטלעכע טעג געווארען איהר נאָהענט, מיט איניגע האָט זי זיך זאָגאר בעפריינדעט. איבערהויפּט מיט די צוויי, וואָס האָבען געארבייט מיט איהר ביי איין טישע. דאָס זיינען געווען צוויי אמעריקאַניזירטע אידישע מיידלעך, וואָס האָבען נערעדט א גוטען ענגליש און א שלעכטען אידיש. זייער שלעכט אידיש רעדען האָט נאָלדען מעהר אימפאָנירט, ווי דאָס גוטע ענגליש אויף וועלכען זי איז געווען א קנאַפּע מבינטע. זי איז ערשט אין לאַנד דריי יאָהר און כאָטש זי האָט שוין בעזוכט א נייט־סקוהל האָט זי אָבער די נייע שפּראַך נאָך וועניג בעהערשט. דערפאר אָבער האָט זי נערעדט א שעהנעם ליטוויששען אידיש, אבער דערמיט האָט זי ניט שטאַלצירט, ווי איהרע חבר׳טעס מיט זייער ענגליש. זי האָט זיך נעסטארעט צו רעדען וואָס מעהר ענגליש און וויסענדיג ווי שוואָך זי איז אין דער נייער שפּראַך, איז זי געווען זעהר פּארזיכטיג מיט לאַנגע פראזען און אויסדריקע. זי פלעגט אויף א פראַגע ענטפערען נאָר אנדערש, ווי זי וואָלט געוואָלט, בלויז דערפאר, וואָס זי האָט ניט געוואוסט ווי אזוי מען רעדט ארוים ריכטיג א געוויסען וואָרט. עס איז ביי איהר דעכט געווען אמאל אָנגעבען איהר וואוינונג איז אן אנדער סטר־ט בלויז דערפאר, וואָס די סטריט, וואו זי האָט געוואוינט

איז איהר געווען שווער ארויסצוזאגען מיט'ן ריכטיגען אקצענט. זי האָט למשל, ניט געקענט אויסרעדען ווי געהעריג איז פוירסט סטריט און דערפאר האָט זי געזאגט, אז זי וואוינט אין סעקאָנד סטריט...

איבערהויפט האָט זי אויף פיעלע פראגען אין נייעם שאף געענטפערט ניט ווי עס איז געווען, נאר ווי עס האָט זיך ביי איהר סתם ארויסגערעדט, אמאל צוליעב דער שפראך, אמאל צוליעב פערוויררונג און אמאל גלאט אזוי נישט ארבעצופאלען פאר די אמעריקאניזירטע מיידלעך. שפעטער אביסל, פלעגט עס איהר פערדריסען. נאלדע איז פון דער נאטור נישט געווען קיין ליגנערין, אבער צוריק צו כאפען איז שוין איהר געווען שווער.

איבערהויפט איז זי אריינגעפאלען מיט דעם ענטפער אויף דער פראגע וועגען א „פריינד". דאס רוב מיידלעך פון נייעם שאף האבען געדעדט וועגען זייערע „פריינדס". מיטוואך פלעגען זיך פיעלע נאך דער ארבייט, אויפען מעהר ווי אלע טעג, וויל מיטוואך איז ביי זיי נעווען דער אויסגאנגס־טאג מיט זייערע באָיס, חתנים און „פרענדס". איינע פון די צוויי נאהענטע מיידלעך, וואס האבען געארבייט מיט איהר ביי איין טישעל האָט איהר מיט א שמייכעל א פרעג געטהאן:

— און דו, נאלדע, האסט נישט קיין פריינד?

איז זי געבליבען פערווירט און ניט בעטראכטענדיג זיך האָט זי מיט א זיכערען טאן געענטפערט:

— שור... איך האב...

און איז גלייך רויט געווארען.

די חבר'טעס ביים טישעל זיינען נעווארען נייגעריג, וואס פאר א סארט „פריינד" א גרינע מיידעל קען האבען און זיי האבען זיך געגומען אויספארשען זי:

— שוין לאנג? — האָט איינע געפרעגט.

— דריי מאנאט! — האָט נאלדע געענטפערט און איז

נאך רויטער געווארען.

איז די אנדערע חבר'טע שוין מעהר נייגעריג געווארען אוז האט געוואלט וויסען זיין „טרייד"... עס איז באמת געווען טשיקאווע צו וויסען וואס פאר א סארט באי אזא גרינע, כאטש חנו'דיג מיידעל קען ארויסקריגען. אוז זי האט גאלדען העפליך געפרעגט:

— וואס פאר אן ארבייט האט דיין פרויינד?

— אן ארבייט... איז גאלדע ווי צומישט געווארען אוז נישט געפינענדיג גלייך קיין פאסיגע ארבייט פאר איהר אויסגעטראכטען חתן האט זי ווי שיער וויינענדיג אויסגעברומט:

— מיין פרויינד איז נישט קיין ארבייטער.

— נישט קיין ארבייטער! — האבען זיך ביידע אננעכאפט אוז אננעקוקט פערוואונדערט אויינע די אנדערע אוז נאכדעם גאלדען — אוז איינע האט איבערגעפרעגט:

— אזוי? ניט קיין ארבייטער? א ביזנעס־מאן...

— ניין! ניט קיין ביזנעס־מאן — האט גאלדע געשטא־מעלט אוז אויף איהר שטערען האט ארויסגעשלאגען א שווייס.

— וואס דען? — האבען ביידע מיידלעך זי געצויגען פאר דער צונג.

אוז אזוי ווי גאלדע האט נעכטען געלעזען אין א צייטונג א מאדנע מעשה וועגען א סיילעסמאן, אזוי אז דער דאזיגער ווארט איז איהר פעסט אין קאפ געבליבען, האט זי גלייך ארויס־גערעדט:

— ער איז א סיילעסמאן!

— אה! סייליסמאן! — האט אויינע ווי מיט קנאה אויס־גערופען.

אוז די צוויייטע חבר'טע האט זיך נאך מעהר זיך צוהיצט אוז ווי צוגעזונגען:

— א סייליסמאן! פיין! פיין!

אבער דער דאזיגער לינגען חאט גאלדען פערשאפט אונרו־

היגע טעג און שלאפלאזע שטונדען ביי נאכט. אין עטליכע טעג ארום האבען שוין אלע מיידלעך פון קליינעם שאפ געוואוסט, אז גאלדע'ס פריינד איז א סיליסמאן און יעדע איז געווען טשיקאווע צו וויסען וויפיעל ער בעקומט ווידזשעס. און וואו אהין ער נעהמט זי אוים און וויפיעל מאל אין וואך ער גיט איהר גוד־טיימס.

אויף די אלע פראגען איז גאלדען ניט בעזונדערס געווען לייכט צו ענטפערען, ווידזשעס האט זי איהר פריינד בעשטימט צוואנציג דאלאר א וואך, האט זיך איין מיידעל געוואנדערט וואס אזוי וועניג; דאן האט גאלדע געמוזט פערשפרעכען, אז אין א חודש ארום בעקומט ער א „רייז" פינף דאלאר און ער וועט שפעטער נאך מעהר בעקומען.

האט איהר א מעהר נייגעריגע מיידעל געפרעגט:

— וועז?

האט גאלדע דאס געמוזט אפלייגען נאך דעם ווי זיי וועלען חתונה האבען, דאס הייסט, זי מיט'ן סיליסמאן...

האט זיך ביי די מיידלעך אנגעצונדען די אויגען: זי רעדט שוין וועגען חתונה! אויב אזוי, איז דאך כדאי צו וויסען וועז וועט זיין זייער חתונה?

האט גאלדע דאס געמוזט אפלעגען אויף א גאנצען יאהר. דאן האט איהר איינע גערעטען, אז זי זאל אזוי לאנג ניט פערציהען, ווייל ניט אלע סיליסלייט זיינען רעכט מענשען. דא האט זיך גאלדע געמוזט איינשטעלען פאר איהר סיליסמאן, אז ער איז ניט נלייך צו אנדערע פון זיין סארט... זי וויים אויך, אז עס זיינען דא סיליסלייט, וואס זיינען גרויסע שארלאטאנעס און פערפיהרען בלויז מיידלעך, מיט איהרען אבער איז זי זיכער. אזא ווי איהר סיליסמאן איז ניטא אויף דער גאנצער וועלט נאך איינער.

און נאכדעם האט זיך אנגעהויבען א סדרא מיט „ציהרונג".

— האט דיר דער סיליסמאן שוין נעקויפט מתנות? —

האָם מען איהר אין א פּאָר טעג ארום געפרעגט.

די פּראָגע איז שוין געווען גאָר אַן אונגעריכטע, און גאָלדען האָט שוין ניט געלונגען לייכט דערוויף צו ענטפערען. זי האָט א שטאָמעלע געטהאָן, אז קיין וויכטיגע מתנות האָט זי נאָך דערוויילע פון איהם ניט, אָבער ער וועט איהר קויפען די שענסטע ציערונג.

וואָס וויטער זיינען אבער די מיידלעך צודרינגליכער געוואָרען. מאנכע האָבען געוואָלט זעהן איהר פּריינד.

— פּאָר וואָס זאָלסטו טאקע, גאָלדעלע ניט בעקענען אונז מיט דיין „פּריינד" — האָט איינע פּאָרגעשלאָגען.

— וואָס האָסט מורא? מיר וועלען ביי דיר איהם אָפּנעהמען? — האָט שוין א צווייטע ווי א שטאָך געטהאָן, פערריכטענדיג די פריזור מיט די שענע הענט. און פיעלע פון די מיידלעך האָבען זיך א נעהם געטהאָן צו גאָלדען.

— בעקען אונז מיט איהם!

— אָלרייט! — האָט גאָלדע א פערשעהמטע געזאגט — אויב איהר ווילט אזוי שטארק פּאָר וואָס ניט... ער וועט זיין זעהר צופריעדען...

און עטליכע טעג נאכאנאנד האָט גאָלדע געטראכט ווי אזוי ארויסצופֿאָנטערען זיך פון איהר סיילימאן, וואָס זי האָט אזוי אונשולדיג און אָהן שום כוונות איהם פּאָר איהר חתן געמאכט. דער אויסגעטראכטער סיילימאן איז איהר געשטאָנען פּאָר די אויגען, א שענער, אן אויסגעפוצטער און האָט איהר פריינדליך צוגעשמייכעלט. זי האָט זיך געשעהמט פּאָר זיך און פּאָר'ן דאזיגען יונגען מאן, וועלכער האָט פּאָר איהר שוין עקזיסטירט. זי וויים בלויז ניט ווי אזוי צו געפינען איהם און פּאָרצושטעלען איהם פּאָר איהרע חבר'טעס אין שאפּ. אויב זי וועט איהם ניט פּאָרשטעלען די טעג, וועט זיין די חרפּה זעהר גרויס. זי וועט מוזען פערלאָזען דעם שאפּ.

דער שאפּ איז איהר אבער געווען נויטיגער ווי דער סיילימאן.

אהן דעם פרייַנד, דעם סיילִיסמאן איז אומעטיג, דאָס לעבעז האָט נישט קיין זין, אבער לעבעז קען מען דאָך, אבער אהן שאָפּ קען מען ניט אויסקומען א טאָג... אויב זי ווילְ זיך ראַטעווען האָט זי נאָר איין וועג, זיך אָבזאָגען פון סיילִיסמאן...

און קומענדיג איין מאָל אין שאָפּ האָט זי זיך נעמאכט טרויעריג און פערטראכט.

— וואָס איז מיט דיר גאָלדע, ביזט היינט אזוי צורודערט — האָט איהר די חבר'טע ביין טישעלְ געפרעגט.

דאָ האָט גאָלדע געפונען א וועג ווי זיך צו בעפרייַען און האָט נאָך טרויעריגער ארויסגעזופצט:

— איך בין זיך צוגאנגען מיט מיין פרייַנד...

— מיט'ן סיילִיסמאן! — האָט זיך די חבר'טע פער'חדושט.

— יא, מיט איהם... האָט גאָלדע בייז געענטפערט. עס ווייזט זיך ארוים, אז ער איז טאקע ניט בעסער פון אלע... בין איך זיך מיט איהם צוגאנגען.

דאן האָבען די מיידלְעך זי געטרייסט און נעראָטען איהר צו נעפינען אן עהרלִיכען ארבייטער, ווילְ די סיילִיסלְייט זייַנען שוין בעוואוסט פאר גרויסע פערפיהרער און גאָלדע דאָרף דאנקען גאָט, וואָס זי איז פון איהם פּטור געוואָרען.

און גאָלדע האָט טאקי נעדאנקט גאָט: פּטור געוואָרען פון סיילִיסמאן, זי קען צוריק ארבייטען אין שאָפּ. די מיידלְעך זיינען אלע אזעלכע גוטע און פריינדלִיכע. ביז מען נעפינט א רעכטען שאָפּ איז דאָך אזוי שוער...

אין וועג.

1.

דער ליטעראַרישער פּעטער.

„דער ליטעראַרישער פּעטער"

אזוי הייסט אין בערלין א אידעל, הערר איקס, וועלכער וואוינט שוין דאָרט א יאָהר 15 — אזוי בעריהמט ער זיך פאר יעדען ניי־אָננעקומענעם:

— שוין 15 יאָהר א בערלינער!

אויף איהם, נאַטירלעך, קען מען קיין פּראַיבעל ניט האָבען וועז ער רעדט דייטש, 15 יאָהר פון ליטא קען מען די אידישע שפּראַך פּערפעקט; אויך אָבער דאָרף מען אויף איהם קיין פּראַיבעל ניט האָבען וואָס זיין „דייטש" איז ניט פון דער עכטער פּראָבע — צו געטהע'ס דייטש קומט עס ניט. נאָר 15 יאָהר איז פּאר אַזא אידען ווי איקס א גענוג קורצע צייט אום אויסצולערנען זיך גוט דייטש.

דייטש איז א קאָפּריזנער לשון — אזוי האָט נעבעך אונזער בערלינער איד גאָר קיין לשון ניט. נאָר זאָרגט זיך ניט — רעדען רעדט ער אוֹן דוקא א סך, אוֹן כאָטש זיין לשון איז ניט קיין אידישער אוֹן ניט קיין דייטשישער, דאָך פּערשטעהן פּערשטעהט איהם סיי א איד, סיי א דייטש, ווייל ערשטענס רעדט ער שטענדיג מיט פּתח'ן — זאָגען, האָבען, א. ד. ג. — וואָס דאָס איז פּערשטענדליך סיי פּאר א דייטש, סיי פּאר א אידען, אוֹן צווייטענס איז ער אָביסעל מסביר מיט די הענד, מיט אלע גלידער וויּ אין פּסוק שטעהט: כל עצמותי תאמרנה — ער רעדט מיט די ביינער, אוֹן ער איז ווירקליך א יונג מיט ביינער, פון דער פּראָפּעסיע א זייגער־מאכער, האָט ער שוין זייט צעהן יאָהר די ארבייט געוואָרפען אוֹן לעבט ספּעציעל פון אנאנסען

זאמלען פאר אידישע און פאר דייטשע צייטונגען. און אזוי
ווי אנאנסען האבען צו טהאן מיט דער ליטעראטור, בפרט די
לעצטע פאר יאהר, וועז דער איינציגער צייכען פון א גוטער צייי־
טונג איז, אז זי האט א סך אנאנסען, איז דער דאזיגער איה,
הערר איקס, אין גאנצען אויסגעמישט מיט דער ליטעראטור,
נאטירליך, אלס איד הויפטזעכליך מיט דער אידישער, אבער
אויך די דייטשע ליטעראטור איז פאר איהם ניט קיין פער־
שלאפענער גארטען. דער אנאנסען טהייל איז, ווי בעוואוסט,
אינטערנאציאנאל, — אויב איהר האט אן ענגלישע אנאנסע
פאר א אידישער צייטונג קענט איהר זיך אויך וועגדען צו דעם
דאזיגען הערר איקס, אוז ער וועט אייך פערזאָרגען על צד
היותר טוב.

רייבענדיג זיך ארום אנאנסען, איז ער, ווי נעזאגט, אויסגע־
מישט מיט ליטעראטור אוז מיט ליטעראטען. קומענדיג אין
בערלין, וועט איהר זיך פון איהם ניט אויסדרעהען אויב איהר
זענט נאר א ליטעראט מיט א נאמען, ווייל אלס אנאנסען־זאמ־
לער, זוכט איקס נאר פירמעס, בעקאנטע פירמעס. זענט איהר
א ליטעראט מיט א נאמען אוז קומט נאך בערלין, זאלט איהר
קיין האטעל ניט נעהמען, ס'איז אומזיסט אייער טרחה: איקס
וועט אייך שוין אויפזוכען אוז וועט אייך ניט לאזען שטעהן
איז האטעל פאר קיין פאל.

— א אידישען ליטעראט — זאגט ער — איז ניט קיין
מענדעלסאהן (ער מיינט נאטירליך דעם באנקיר מענדעלסאהן)
קומט אריבער צו מיר, „שלאפט" איהר ווי א פריץ פאר איין
מארק אוז איהר זענט צווישען אייגענע מענשען.

אוז ווירקליך האט דער איר א וואויל קאנאפע, אויף וועל־
כע — לויט ער בעריהמט זיך — זיינען שוין געשלאפען די
נרעסטע אידישע שריפטשטעלער. איבערהויפט אבער שטאל־
צירט ער, וואס אויף דער קאנאפע איז שוין אויך נעשלאפען
שלום־עליכם.

— צוויי וואכען איז ער דא געשלאפען! — לאזט ער ענדליך אויס מיט גדלות... און אט אויך דעם טיש—וווייזט ער— האט ער אנגעשריבען זיין שעהנסטעם ווערק... פּראווט מיר נע־בען א מילליאן פאר'ן טיש וועל איך אייך ניט אוועק געבען...

בייז איז ער נאר אויך אש'ען, דער לעצטער וויל צו איהם אפילו ניט אריינשמעקען, דערפאר אבער איז ער זיך אין איהם נוקם און לייקענט אין גאנצען אין זיין טאלאנט.

— מיט זיין „גאט דער ראכע" — זאגט ער — האט ער בלאמירט דעם כלל ישראל, און בכלל טויג עם אויפ'ן פייער...

און אויב איך וויל איהם אויפווייזען אז די מעשה איז ניט אזוי, וווייזט ער מיר די „אידישע גאזעטען" פון נויארק, וועלכע ער בעקומט אלע וואך, וואו עס איז געדרוקט שוואַרץ אויף ווייס — און איך מוז שווייגען...

א שטארקער חסיד איז ער פון פּראפעסאר „זעליקא־ווישט" — אזא שרייבער ווי ער — זאגט ער — איז ניטא אפילו צווישען די דייטשען... „די אידישע גאזעטען", וועלכע ער בע־קומט שוין עטליכע יאהר, זאמלט ער ניט — זיין צימער איז צו קליין דערצו, — אבער זעליקאוויטש'עס „שטיקלעך" שניידט ער אויס פון יעדער נומער, קלעפט עס איין אין א בוך. קומט א ליטעראט פון רוסלאנד צו אפילו פון אמעריקא, נעהמט ער ארויס און ווייזט, ווי ער וואלט געזאגט:

— נא לערען זיך ביי גרעסערע...

אידישע שריפטשטעלער האט ער אין הארצען ליעב, אבער ער האט צו זיי טענות: „אין דיני־ממנות זיינען מאנכע נישט פינקטליך". א פאר פון זיי זיינען איהם נעבליבען שולדיג צו פאר מארק.

— פערפאלען, — טרייסט ער זיך, — איז עס אפילו ניט, אבער עס טאר אזוי ניט זיין. פּראפעסאר זעליקאוויטש וואלט

עס ניט געטהאן...

נאטירליך האב איך פון איהם זיך אויך ניט ארויסגע־דרעהט. געטראפען האט ער מיך טאקע אין קאפע הויז מאנאפאל, און דערהערט, אז איך בין א אידישער שריפטשטעלער א״ז ער צו מיר צוגענאנגען, זיך פארגעשטעלט און געזאגט, אז נאך שלום עליכם און פראפעסאר זעליקזוויטש בין איך דער דריטער, הייסט עס, וואס געפעלט איהם און וועלכען ער לעזט מיט „נראר־סער הנאה" (לשונו ממש). בון איין זייט האט מיך געפרעהט, וואס אויך אין בערל׳ן האב איך א חסיד, אבער פון דער אנדער זייט בין איך געווען אייפערזיכטיג צו שלום־עליכם און צו פראפעסאר זעליקזוויטש. וואס מאכט מען אבער? „מיט גוואלד וועסטו ליעב ניט זיין". פערפאלען! דערהערט, אז איך בין שוין דעם צווייטען טאג אין בערלין און שטעה אין א האטעל, איז ער א פארציטערטער געווארען:

— וואס הייסט עס? — האט ער מיר געמוסר׳ט גאנץ פאמיליאריש — זענט איהר עפעס א מענדעלסזאהן, צו וועך? קומט אריבער צו מיר וועט אייך קאסטען ביליגער און איהר וועט זיין צווישען אייגענע מענשען...

און דעם אמת געזאגט, האב איך די פאר נעכט ביי דעם דאזיגען בערליגער ליטוואק זיך געפיהלט גאנץ נישקשה׳דיג, וועך ניט זיין אידישער לשון מיט די דייטשישע אדער ארץ־ישראל׳דיגע פתח׳ן, וואלט ער אפילו מיר גאנץ אנגענעהם גע־וועך, פארט אן אייגענער מענש, אויף וועמעס קאנאפע עס זיי־נען שוין געלעגען ווירקליך א סך אידישע שרייבער, אויסער דעם פערמאגט ער אלע אידישע טענליכע צייטונגען פון וועלכען יאהר איהר ווילט, א שאד נאר וואס מען קען זיך צו זיי ניט צושטעקען. איך מיין ניט דעם שטויב, נאר פשוט ער לאזט ניט צו!

— זיא וועדען מיר צומישען די נומערען, בין איך קאפוט!... — הויבט ער אן צו ווארנען, אז מען גההט נאר צו די פאליצעם, וואו די צייטונגען זיינען אויסגעלעגט.

און ער ערקלערט מיר, אז די נומערען מוז ער היטען צו־ליעב אלטע חשבונות, וואס ער האט מיט יעדער רעדאקציע פאר אנאנסען.

ווירקליך א שאד! ווער וויים וואס פאר אנטיקלעך איך וואלט צווישען די אלטע נומערען געפונען — דאדף ער גאר האבען חשבונות מיט די רעדאקציעס. נאר צוריק געשמועסט, ווער האט דען ניט מיט זיי קיין חשבונות. עס וועט קומען א צייט וועט מען זיך שוין אויס'חשבונ'ען...

פאר מיין אוועקפאהר פון בערלין האב איך דעם ליטעראר־רישען פעטער אויסגעדריקט מיין צופרידענהייט סיי פון דער קאנאפע סיי פון איהם אליין, און האב איהם צוגעזאגט שרייבען וועגען איהם אן ארטיקעל.

ער האט פאר גליק אין גאנצען געשיינט, האט מיך מיט א כלה'דינער שעמעוודיגקייט געפרעגט: ווא־ו וועל איך עס דרוקען.

— אין „פאדוועדטס"! — האב איך ניט אהן שטאלץ געענטפערט.

— פאר וואס ניט אין די „אידישע גאזעטען" — שטעהט אייך ניט אן צו זיין אין שכנות מיט זעליקאוויטש'ען? מיט פראפעסאר זעליקאוויטש'ען!

— אדרבא... — האב איך איהם בערוהיגט, — נאר פער־שטעהט איהר מיך, איך בין א שטיקעל מיטארבייטער פון „פאדוועדטס". שוין אן אוואנס, פערשטעהט איהר מיך, נע־נומען...

— אויב אוואנס איז עפעס אנדערס. — איז ער מרוצה געוואדען. — זאגען זי מיר אבער, נעהט דער „פאדוועדטס" גוט?

— 72,072! — האב איך מיט אמת'ן שטאלץ אויסגע־רופען.

— אוי וועה! — האט ער עבט אידיש אויסגעשריען, פער־

נעסענדיג זיין גאנצעם דייטש — ס'איז דאך עפעם גאר א מי־
ליאנערסקע צייטונג... וועט איהר מ ר כאטש שיקען אן אויסגע־
שניטענעם שטיקעל פון דעם ארטיקעל וועגען מיר? שיקט, אך
בעט אייך, — האט ער זיך געבעטען.

— נאטירליך! — האב איך איהם פערזיכערט; — זאל
גאר דעם גאנצען נומער, איך האף, אז דער „פאַרווערטס" וועט
דרוקען די דאזיגע אויפלאגע מיט א נומער מעהר... ספעציעל
פאר אייך...

ער האט אין גאנצען אויפגעשיינט, האט מיר געדריקט
די האנד און געוואונשען צו ווערען א נגיד און ניט דארפען לע־
בען פון דער פעדער:

— ווי דער תלמוד זאגט... — האט ער ערקלערט: **על מנת שלא לקבל פרס... זא צו זאגען...**

בערלין, 1904.

2.

די וועטשערינקע אין פאריז.

ביי דער קאסע נעבען טהיר איז געזעסען אן עלטערע מיט־
דעל מיט שפורען פון אמאליגער שעהנקייט, מיט גרויסע
שוואַרצע אידישע אויגען, און האָט פערקויפט בילעטען, דאָס
מעהרסטע טהייל צו האלבען פראנק. די קליינע צאָהל טהייערע
בילעטען האָט זי נאָר פאַרגעלעגט די בורזשואזנע געסט, וואָס
זיינען, איבריגענס, אויך געווען אלטע געניאָסען. נאָר ביי איין
גאסט, וואָס איז געווען אן אמת'ער בורזשוי און בלויז צוליעב
זיין יונג ווייבעל, פלעגט ער בעזוכען די דאָזיגע בעלעך, — האָט
די בילעטען־פערקויפערין געגומען א נאנצען צעהן פראנק־
שטיק. זי האָט עס גלייך פערצעהלט מיט שמחה דעם שעהנעם
בונדיסט סערגיי, וועלכער איז געשטאַנען ביים טהיר און אב־
נעגומען די בילעטען:

— צעהן פראנק אויסגעריסען! — האָבען איהרע אויגען
געשטראהלט און די קנייטשען פון פערעלטערטען געזיכט זיינען
ווי אונדייטליכער געווארען.

— א מצוה! — האָט דער בונדיסט געענטפערט, ווי זיין
שטייגער איז, מיט א אידיש ווערטעל, און האָט אויף דעם חשבון
דורכגעלאָזט 5 פרימע עמיגראנטען נאָר אהן בילעטען.

דער זאָאל האָט ביסלעכווייז אנגעהויבען פול צו ווערען,
נאָר די גוטע שטימונג, צוליעב וועלכער דער עולם איז געקומען,
האָט זיך נאָך ניט בעוויזען. דער עולם האָט זיך ארומגעדרעהט
אהן א שטאָף ארבייט הין און צוריק, געכאפט א וואָרט איינער
מיט דעם אנדערן און יעדערער האָט געזוכט עפעס אינטערע־
סאנטעס, שארפעס, אונגעוועהנליכעס.

דאָס אייניגע אינטערעסאנטע איז געווען אין א וויט דער

בופעט, אויף וועלכען עס זיינען געעלגען אויף טאצען פערשיע־
דענע בוטער־בראדען, העריגג און אפילו פיש. אינטערעסאנ־
טער נאך זיינען געווען די פלעשער מיט שנאפס און ווין, וואס
זיינען געשטאנען אויפ'ן בופעט, ארומגערינגעלט פון א רייהע
קעלישקעס און גלעזלעך.

צום דאזיגען בופעט פלעגט יעדער צוגעהן און וואדפען
א בליק פון דער וויטען און צוריק אוועקגעהן אן א זייט, ווי
פון א פלאץ, צו וועלכען מען טאר ניט צו נאהענט צוגעהן...

דאס פרייליין, וואס איז געוועסען ביי'ן בופעט, אן אלטע
בונדיסטין, וואס איז אקערשט געקומען פון וואלאנדע, וואו זי
איז געווען פערשיקט, האט אויסגעוזעהן טרויעריג און עלענד
און האט דערמאהנט א קליין־שטעדטעלדיגע אידישע קרעמע־
רין, וואס וואדט אויך קונים.

שנדליך איז צום בופעט צוגענאנגען א פאר'לך: איונגערמאן
מיט רוסישע נעזיכטס־ציגע, מיט לאנגע בלאנדע האר, געקלייי־
דעט אין אן ארימען אבגעטראגענעם אנצוג, מיט א אידיש מיי־
דעל פון א יאהר פינף און צוואנציג, אין בריללען. ער האט גע־
בעטען געבעו צוויי שנאפסען און וועגדענדיג זיך צו דער מיי־
דעל, האט ער מיט זיין רוסישען באסען־שטימע ארויסגעברומט:

— מיר וועלען טרינקען פאר דער צוקונפט פון רוסלאנד.

דאס פרייליין אין בריללען איז ווי פערשעהמט געווארען,
א־הר נעזיכט האט זיך נערויטעלט, וואס עס האט איהר ניט בע־
זאנדערס שעהנעם נעזיכט צוגענעבען א נעוויסען חן, און זי האט
שוואך נעענטפערט, נעהמענדיג דעם כוס אין האנד:

— פאר דער צוקונפט און וואהל פון די אלע צוברעבענע
לעבענס, וואס נעפינען זיך דא.

דאס מיידעל ביי'ן בופעט האט ווי א ציטער נעטהאן און
האט פון זיך צוגענעבען:

— אייער וואוגש, חבר'טע, איז אונערפילבאר...

דער רוסישער "ונגער מאן האט דערוויך ניט איינגעשטימט:

— איהר האָט א טעות, גענאָסין, דאָס לעבען איז נאָך פּאַראויס...

און אַנגעהמענדיג זיין פּרייַלין, דאָס אידישע קינד, אונטער'ן אָרעם, איז ער מיט איהר אוועק אין א צווייטער זייט.

דאָס מיידעל ביי'ן בופעט האָט ווי בגנבה אַרויסגענומען א קלייַן שפּיגעלע פון האנד־טאַש, וואָס זי האָט געהאַלטען נעבען זיך, זיך שטעל אייַנגעקוקט, איבערגעזעצט דעם קאָם פון קאָפּ אביסעל נידריגער און האָט, אריינלעגענדיג צוריק דאָס שפּיגעלע אין האנד־טאַש, טיף אָבגעזיפצט...

שפּעטער א ווייַלע האָבען זיך ביי'ם בופעט בעוויזען מעהר געסט. דאָס מיידעל אי־ז פּרעהליכער געוואָרען: דער פּראָפּיט געהט פּאר די פּערשיקטע חברים און וועט ווי זי וויים נאָך אזוי גוט ווי גרויס איז דאָרט דער עלענד! זי איז ביסלעכווייז אריין אין דער רעל פון א פערקויפערין, און וועט א רייכערער גאסט פלעגט צוגעהן עפּעס נעהמען פון בופעט און פרעגען א פּרייז, פלעגט זי מיט א חבר'שען שמייכעל ענטפּערען:

— פּאר אונזערע חברים אין סיביר איז קיין פּרייז ניט צו פיעל!

אין די דאָזיגע מינוטען איז זי הערליך נעווען!

דער עולם איז נעוואָרען וואָס ווייטער נעדיכטער, דער נעריוש — פּרעהליכער און אינטימער, נאָר די נשמה פון דער וועטשערינקע האָט נאָך אלץ נעפּעהלט.

שולדיג דערין איז נעווען אן אלטער ענאָסע, וועלכער האָט נעזאָלט האלטען די פּעסט־רעדע און איז ניט נעקומען.

פּאר וואָס איז ער ניט נעקומען? — פּיעלע האָבען בעהויפּטעט, אז ער איז עפּעס קראנק נעוואָרען, נאָר דער אלטע מיינער אייַנדרוק איז נעווען, אז פּרעהליכעם האָט ער ניט נעהאָט וואָס צו זאָגען און וועקען די וואונדען האָט ער ניט נעוואָלט.

— זאל נענאסע ב. האלטען די פעסט־רעדע! — האט מען פארגעשלאגען.

נאר נענאסע ב.. איינער פון די אמאליגע פיהרער פון דער „בעוועגונג" איז יעצט געזעסען אן א זייט ביי א קליין טישעל און האט פערבראכט מיט אן אלטען עמיגראנט.

הערענדיג די פאדערונג פון עולם, האט ער זיך געוועגדעט צום אלטען שכן:

— היינט וועט זיי ניט געלינגען!

— פאר וואס? — זאגט עפעס!—האט דער אלטער געבעטען — עס וועט ווערען א שטיקעל שטימונג.

— א, גיכער וועל איך זיי קאליע מאכען די שטימונג, — האט דער אמאליגער פיהרער מיט א ביטערען שמייכעל געענטפערט — זאלען זיי נעהמען צו בישלעך שנאפס וועט בעסער ווירקען ווי מיין רערע...

דער אלטער האט געשוויגען.

באלד האט זיך דערהערט אן אויסרוף: חברים, זאל מען עפעס זינגען.

— זינגען, זינגען! — האבען פיעלע אונטערגעבאפט.

און באלד האט זיך געגענאיבער דעם בופעט נעבילדעט א רעדעל און א מאן פון א יאהר פינף און דרייסיג האט אויסגערופען:

— די שבועה!

— די שבועה, די שבועה! — האבען אלע מסכים געווען. אפילו די עטליכע רוסען, וואס האבען זיך דארט נעפונען.

און נלייך האט א דונער געטהאן א כאר פון צעהנדליגע שטימען דאס ליער, וואו מען ניט זיך אלע א הייסע שבועה צו קעמפען... די איינפאכע, אבער שטארקע, אויפמונטערנדע ווערטער, דער האלב־מינארנער נינון, האט אלעמען ווי עלעקטריזירט.

אלע נעסט, ניט אויסגעשלאסען די עטליכע סטודענטישע

בערלעבטע פֿאַרלעך, וואָס זיינען געקומען אהער מעהר צוליעב נעגוס, אלס צוליעב דער „אידעע", זיינען אויך הינגעריסען גע־ווארען און גלייך מיט די איבעריגע מיטגעזונגען.

נאָך זינגען איז די שטימונג גלייך געווארען געהויבען. דאָס מיידעל ביי׳ן בופעט האָט אנגעגאסען א גלעזעל בראנפען. בעצאהלט מיט איהרע לעצטע עטליכע סו און האָט הויך אויס־גערופען:

— פאר דעם געזונד פון אונזערע פערשיקטע חברים!

א „הורראה" האָט פערהאלכט דעם זאל.

דער שהנער בונדיסט, וואָס איז געשטאנען ביים טהיר און אפֿגענומען די בילעטען, האָט פערלאָזט זיין אָרט, טראכ־טענדיג: זאל אריינגעהן ווער עס ווייל, און צוגעהענדיג צום בופעט האָט ער געפאָדערט מיט א פרעהליכען טאָן:

— שאמפאניער!

דאָס מיידעל ביי׳ן בופעט האָט זיך פונאנדערגעלאכט מיט א פרעהליכען געלעכטער. עס איז געווען קענטיג, אז זי האָט שוין לאנג, לאנג אזוי ניט נעלאכט, ווייל טרעהרען זיינען איהר באלד געקומען אין די אויגען, און זי איז קוים אים שטאנד געווען אויסצורעדען:

— שאמפאניער טאָר מען ניט — אונזערע חברים אין סי־ביר...

— איך ווייל נישט הערען — האָט דער שהנער בונדיסט איבערגעהאקט — די שבועת האָט איהר נעהערט, ווי איך... פרעהליך לאָמיר זיין!

און גלייך בערוהיגענדיג זיך, האָט ער נעגומען א פלאש וויין און אויסגערופען חויך:

— בונדיסטען אהער!...

— מיר זיינען אלע בונדיסטען! — האָבען זיך געהערט פיעלע שטימען אין א נאנצע מענגע האָט זיך א לאָז נעטהאָן צום טישעל.

— עס זאל לעבען דער בונד! — האָט דער שעהנער בונ־דיסט אויסגעקנאקט.

און וויעדער האָט א הורראה פערהילכט דעם זאל.

— איצט וועט עס ערשט פרעהליך ווערען! — האָט דאָס מיידעל פון בופעט געשטראהלט פאר אמת'ער פרייד.

— אז דער „בונד" איז דאָ מוז זיין פרעהליך! — האָט דער שעהנער בונדיסט, האָבענדיג שוין אויסגעטרונקען א גלאָז רויטען וויין — פעסט געזאָגט און זייער שווארצע אויגען האָבען איהם געגלאנצט.

די איבעריגע געסט, נישט בונדיסטען, האָבען זיך די ערש־טע מינוטען געפיהלט ווי אונבעקוועם, נאָר נישט וועלענדיג צו־שטערען די אלגעמיינע הארמאָניע. וואָס קומט אָן אזוי זעלטען צו שאפען אין דאָס רוב פערזאמלונגען, האָבען זיי זיך צוזאמענ־גענאָסען אין איין פרייד. איין רוס, א פייערדיגער „עס דעק" האָט זאָגאָר, אויסטרינקענדיג א גלאָז וויין, זיך אָנגערופען אויף א הויכער שטים אין רוסיש, נאָטירליך:

— חברים, איך בין אויך א בונדיסט!...

דער עולם האָט זיך צולאכט און דאָס מיידעל ביים בופעט האָט עס אָנגענומען פאר גוט־געלד און ערנסט, כאָטש געוג פרעהליך האָט זי אָבגעענטפערט:

— נו, וואָס איז? מיין ערשטער לעהרער, א רוס, איז ג־ווען א פייערדיגער בונדיסט און זיין כלה — א אידיש מיידעל, פלעגט מיט איהם שטענדיג דיסקוטירען. זי איז געווען א פיי־ערדינע „אויסקראָווקע".

דער עולם האָט זיך וויעדער צולאכט, נאָר באלד האָט מען אָנגעהויבען אויף דאָס ניי די שבועה צו זינגען און די „וועטשע־רינקע" האָט זיך אָנגעהויבען...

פאריז, 1907.

3.

א גרויסער מענש.

אויסריכטענדיג מיך אין וועג אריין, קיין לאַנדאַן, האָבען מיינע פֿאריזער פרײַנד, פון וועלכע א טהיי׳ל האָבען לאַנדאַן נעקענט, מיך שטאַרק געוואַרענט פון ווהייטשעפּע׳ל.

— ווי נאָט איז אייך ליעב, פֿארפֿאַהרט נאָר נישט אין א האָטע׳ל אין ווהייטשעפּע׳ל.

פון ווהייטשעפּע׳ל האָב איך נאָך אין דער היים, אין רוס־לאַנד, געהערט און אַבדאַנקענדיג מיין פֿאריזער פרײַנד פֿאר זייער אויפמערקזאַמקייט צו מיר, בין איך, אַנקומענדיג קיין לאַנדאַן, גלײַך פערפֿאַהרען אין א באַרדינג־הויז און דוקא אויף ווהייטשעפּע׳ל.

איך האָב שוין אזא טבע: ניט צו פֿאַלגען קיין עצות פון פרײַנד. איך הער שטענדיג אויס וואָס מיינע פרײַנד זאָגען מיר. מאַך א מינע פון דער העכסטער אויפמערקזאַמקייט, דאַנק זעהר פיע׳ל מאָל׳ פֿאר זייער פרײַנדשאפט און טהאָן טהו נראַד ווי דער בעסטער פרײַנד מיינער הייסט מיר. און וואָר איז מיר אזא פרײַנד, ווי איך אַליין? ווי חיינע זאָגט ערגיץ.

אַנגעקומען בין איך אין לאַנדאַן דוקא אין א שעהנעם חע־לען זונען־טאָג. און דא האָב איך מיך דערמאַהנט אבן עזרא׳ס טייערע וואָרטער: וואָן איך זאָל׳ האַנדל׳ען מיט תכריכים וואָלט קיינער ניט געשטאָרבען; און וואָן איך קום אין לאַנדאַן, איז דער שטאַדט פון נעבע׳ל און פֿאַגעם איז דוקא א שעהנער טאָג און איך בלײַב פער׳חדוש׳ט און ווי׳ל שיער ניט פרעגען ביי מענשען, צי האָב איך ניט פערבי׳אַזושעט. צי איז דאָס אמאָל ניט לאַנדאַן?

וואָרום נישט איין מאָל האָב איך שוין אין מיין לעבען געבלאָנדושעט.

וויזט זיך ארוים, אז דאָס מאָל האָב איך טאקע געטראָפען דעם ריכטיגען וועג: איך בין געקומען אין לאָנדאָן. אוּן פערבלאָנדושעט האָט עס נאָר די זון.

אוּן איך האָב זי העכסט בעדויערט. וויל פאר דער זון אי׳ז לאָנדאָן ווירקליך קיין ארט ניט. אין א סך גאסען האָט זי דאָרט אפילו ניט וואו איהרע שטראהלען אהין צו טהאָן. אזוי שמאָל זיינען לאָנדאָנער גאסען, אזוי שווארין זיינען איהרע בילדינגס אוּן באנק־הייזער.

קיין סך אָבער האָט די זון דאָרט ניט געבלאָנדושעט. איך בין נעקומען א זייגער צווי אין פיער האָט זיך שוין די זון אָבגעטראָגען, אודאי פערריזט אין דעם שהנעם פרעהליכען פאריז, וואו זי פאסט זיך אזוי פאר די ליעבע פאריזער שמייכלענדינג בירגער אוּן איבערהויפט פאר די ליעבע בירגערינס...

אוּן לאָנדאָן האָט איינגעהילט א דיקער שלייער.

— אָט דאָס הייסט עס איז א פאָגע! — האָב איך געפרעגט מיין נייעם פרייַנד, וואָס האָט מיך געפיהרט ווייזען לאָנדאָן.

דער פרייַנד האָט געשמייכעלט אויף מיין גרינקייט אוּן האָט גוטמוטהיג געענטפערט:

—דאָס איז דאָס געווהנליכע טעגליכע וועטער פון לאָנדאָן. א פאָגע, ברודער. וועט איהר געהן אוּן ניט זעהן ווי אזוי איהר געהט, אין א פאָגע מוז מען זיך פעסט האלטען אייַנע אָן די אנדערע אוּן טאפען דעם וועג.

אוּן איך האָב בשעת מעשה געטראכט — יא, יא, ביי אייך אין לאָנדאָן לעבט מען טאקי אין גרויס חושך...

די באָרדינג הויז אויף וווהייטשעפעל, וואו איך בין פער־

פאהרען, האט געהערט צו מיסעס. לאמיר זי רופען, איקס, ווייל קיין סך גוטס וועגען איהר, ווי וועניג איך פאדער נישט פון מענשען, האב איך נישט צו זאגען, דאך ווייל איך ניט שאדען איהרע ביזנעס און ווייל נישט ענטדעקען איהר אמת'ן נאמען. כאטש פון דער צווייטער זייט וואלט איך געקענט טהאן א טובה פיעל וואנדערער, וואם וועט אויסקומען צו פערפאהרען צו איהר, נאר מיט דעם דאזיגען ארטיקעל בין איך ניט אויסען קיינע מענשען־פריינדליכע צוועקען. איך ווייל מיך פשוט טהיילען מיט מיינע איינדריקע, וואם האבען זיך אנגעזאמלט אין מיין ארי־מען הארץ, זייענדיג אין לאנדאן און פאר דעם וואויל פון אונ־זערע וואנדערער וועלען שוין וואהרשיינליך זאדגען די עמיג־ראציאנס־נעזעלשאפטען וועלכע זיינען אין דער לעצטער צייט אזוי פיעל נעגרינדעט געווארען ביי אונז...

מיסעס איקס איז א אידישע פרוי אין פולען זין פון וואדט: דערדט פשוט מאמע לשון און טראגט א שייטעל. דער שייטעל איז שוין דוקא ניט פשוט. ער לייגט איהר אויפ'ן קאפ ווי א בארג. עם ווייזט אבער אויס, אז דער דאזיגער בארג איז איהר ניט שווער. דער קאפ איז איהר שטענדיג לייכט אזן קלאר אזן איבערהויפט ביי א חשבון מיט א באדדער וועט זי קיינמאל ניט מאכען קיין טעות. לויט איך האב בעמערקט געדענקט זי, ניט נאר די צאהל פון די גלעזער טהיי וואם יעדער באדדער טרינקט ביי איהר, זי געדענקט אפילו די צאהל פון די שטיקלעך צוקער.

ביי מיסעס איקס איז דער פרייז פאר א צימער נישט מייער. צום אונגלויק האט די מיסעס אבער א שוואכהייט, זי ווייל ניט אז איהרע געסט זאלען ערגעץ אנדערש עסען: צו וואם זאל מען זיך ערגעץ אנדערש פערדאדבען דעם מאגען? אזן אט וועז מיסעס איקס מאכט א חשבון פאר'ן „רום" מיט'ן עסען צוואמען. פאהרט שוין אריין דער חשבון אין פונטען. אזן א פונט איז א נרויסע מטבע: די ענגלענדער זיינען א רייך פאלק

און פון ניקעלס און קוואדערס וויסען זיי ניט, איבערהויפט וויס דערפון ניט מיסעם איקס: זי האט שטארק ליעב פונטען...

א מעלה האט אבער מיסעם איקס, וואס איהרע באדערס, סיי די שטענדיגע סיי די נעסט אויף עטליכע טעג, לאזט זי זיך נישט לאנגוויילען. זי האט פאר זיי פעק מעשיות, און דעם אמת נעזאגט, זעהר אינטערעסאנטע. מיסעם איקס האט, צום גליק פון די באדערס, געהאט א מאל א מאן און כאטש דער מאן איז שוין פונפצעהן יאהר טויט, לעבען נאך זיינע מעשים טובים אין דער אלמנה'ס מויל, און אט מיט די מעשים טובים פון איהר מאן אמוזירט זי איהרע באדערס, איבערהויפט וועז די לעצטע זיצען ביים טיש און עסען. א פנים, אז מיסעם איקס וויס פון דער נייעסטער טעאריע פון דער היגיענע, אז ביים עסען דארף מען זיך פיהלען אין א גוטער לויהנע. און מיסעם איקס איז עס טאקי אין שטאנד צו שאפען מיט איהרע העכסט פיקאנטע עפיזאדען פון איהר מאנ'ס לעבען, איבערהויפט ביי יענער שטעל, וואו עס וועלט דערצעהלט, אז ער, עליו השלום, האט זעהר וועניג געגעסען...

מיך האט מיסעם איקס בעהאנדעלט נאך פרוינדליכער ווי די איבעריגע. זי האט געהאט בדעה, אז איך זאל דערמאהנען איהר באדרינג הויז ערגעץ אין א צייטונג. זי האט עס מיר דייטליך נעגעבען אנצוהערען.

אדוועדטייזען איז א שאד דאס געלד — אבער דערמאנען אזוי ערגעץ אין אן ארטיקעל איהר באדרינג הויז מיט די גרויסע בעקוועמליכקייטען, וואס דארטען געפינט זיך — וואלט זעהר, זעהר כדאי געווען — זאל די וועלט וויסען. און איך בין ניט קיין שלעכטער מענש און איך טהו עס איהר צוליעב. בפרט, אז זי האט עס ווירקליך פערדיענט.

די לעצטע פאר טעג איז זי א פערסאפעטע אריין אין מיין „רום" און מיר זעהר העפליך געמאלדען, אז דעם רום מוז זי

איצט נויטיג האָבען אוּן מיר וועט זי געבען אַן אַנדער רום. אוי־בען! (זי האָט גאָט צו דאַנקען רומס געגוג!)

— זי וואָלט מיך נישט בעמיהט, — האָט זי מיך פערזי־כערט, נאָר עס איז געקומען צו איהר צו פאָהרען איהרער אַן אַלטער בעקאַנטער: זעהר א גרויסער מענש!

דערהערט זעהר א גרויסער מענש, האָב איך זיך דער־פרעהט, איך האָב בטבע ליעב גרויסע מענשען אוּן איך האָב געפרעגט אויף זיין נאָמען: א קשיא אויף א מעשה — אפשר א בעקאַנטער.

— א שרייבער? — האָב איך געפרופט טרעפען.

— חלילה! — האָט זי זיך פערקרימט...

וווייזט זיך ארויס, אז עס זיינען דאָ אַנדערע מינים גרויסע לייט — ער אַליין איז ניט פון מיין באַך, ער האַנדעלט נאָר מיט וואָלד.

— ער האָט אין דעם יאָהר פערדיענט אויף זיין חלק — האָט זי א צוהיצטע געענדיגט — פינף טויזענד פונט! זעהר א גרויסער מענש!

איך בין געבליבען א פערציטערטער אוּן האָב איהם גלייך אַבגעטראָטען מיין צימער.

לאָנדאָן, 1907.

דער פערלאַרענער שטאָלץ.

עס איז געווען איינער פון די געמיטלעכסטע בעלער, ווען הערמאַן האָט די לעצטע צייט בייגעוואוינט. דאָס פובליקום איז ניט געווען בעזונדערס גרויס, דערפאַר אבער א זעהר נעטס אוו פיינס. איבערהויפט די פרויען. הערמאַן האָט גראד דעם אָבענד נעהאט ערפאָלג. אנשטאָט צו יאָגען זיך נאָך זיי, ווי זיין שטייגער איז געווען אויף די פאָריגע בעלער, האָט מען זיך דאָ נעיאָגט נאָך איהם. דאָס האָט איהם געמאכט שטאָלץ. „אויב אזוי, לאָך איך פון אייך אלע... ברויך איך אייך גאָר ניט..."

דער דאָזיגער שטאָלץ האָט איהם, דעם פינף און דרייסיג יאָהריגען מאַן, צוגענעבען מעהר מענליכען חן... און די פרויען האָבען אָנגעוועגדעט, יעדערע אויף איהר שטייגער, אלע מיטלען צו געווינען איהם. ער איז אָבער געווען שטאָלץ און גרויסמוטיג: איינער געשענקט א שמייכעל, דער צווייטער א פריינדליכען בליק, דער דריטער זאָגאר בעמערקט, אז איהר האָר־נאָדעל אויפ'ן קאָפּ איז ניט אין אָרדנונג, פאר וואָס זי האָט איהם הערצליך בעדאַנקט — אָבער מעהר ניט. פערבראכט האָט ער מעהר מיט מענער, געוויצעלט זיך, ארומגעשפאַצירט און האָט זיך ענדליך נוקם געווען אָן דעם שהנעם געשלעכט פאר לאַנגע, פיעלע און מאַנכמאָל שווערע בעליידיגונגען, וואָס ער איז פון צייט צו צייט, פון באָל צו באָל פון זיי אויסגעשטאַנען...

איצט וועט ער שוין וויסען, ווי אזוי מיט דער דאָזיגער „חברה" צו האַנדלען: אויסערליך איגנאָרירען זיי און ערשט דאָן וועט ער איבער זיי זיעגען, בעזיצען וועלכע ער וועט נאָר

וועלען. אט די שעהנע ברונעטע מיט די צולאזטע האר אין ציי־
נייגער־קאסטיום, און אפשר נאר אט די נאלדענע־בלאנדע,
מיט די גרויסע בלאהע אויגען — וועז ער ווי נאר א גוט ווארט
זאגען און ער וועלט דער בעזיצער, דער אייגענטימער.

א צופריעדענקייט האט זיך אויסגעאסען אויף זיין פנים.
א שעהנע, יונגע ווייבעל, נישט נאר קיין נאהענטע בעקאנטע.
האט איהם געכאפט אונטער'ן ארעם און נעצוינגען:

— הערמאן, קומט איבער'ן זאל...

— אה, איך דאנק אייך... איך האב ליעבער צו שטעהן
און צו בעטראכטען די פארלעך. עס איז קאמיש, אבער אננע־
נעהם און אינטערעסאנט... לאזט מיך אליין..

דאס שעהנע ווייבעל האט זיך בעליידיגט, זי האט אבער
ניט געקענט פון איהם אוועקגעהן און זי האט זיך געחנ'דעלט:

— איך בין דא אייגע אליין... איהר זייט א שלעכטער...

— א, ניין! — האט הערמאן זיך צוריק גע'חנ'דעלט —
נאר ניט קיין שלעכטער... אבער אייער מאן וועט דאך זיין
אייפערזיכטיג...

— א, ניין, מיין מאן איז אזא גוטער, אזא גוטער... איברי־
גענס איז ער נאר ניטא היע... ער איז אוועקגעפאהרען אויף א
פאר וואכען... א, איך בענק אזוי נאך איהם.. וועט איהר מיר
אפשר שפעטער בעגלייטען א היים..

הערמאנען איז אויסגעקומען אויסצושטעהן א נסיון... דאס
ווייבעלע איז ווירקליך שעהן... אבער ער האט דאך ערשט אב־
געמאכט צו זיין שטאלץ און ערשט דאן וועלט ער זיעגער, —האט
ער זיך אנגערופען שטרענג, אבער גרויסמוטיג.

— ליידער קען איך אייך דאס מאל ניט בעגלייטען... איך
ווייל הייגט אבענד אין נאנצען זיין פריי. איהר וועט מיר מוזען
ענטשולדיגען. איך קען ניט...

ער האט געמיינט אז ער האט איבערגעכאפט די מאס. דאס
ווייבעלע וועט וועלען בייז און וועט איהם אבזידלען און ענטלוי־

פען פון איהם. אבער ניין, זיין שטאלצער טאן האט איהם אין איהרע אויגען נאך מעהר אויפגעהויבען. זי האט אויך איהם גע־קוקט מיט פערלויבטע בליקען און געפליסטערט:

— איך האב היינט צו אייך קיין גליק ניט... איהר זייט היינט אזוי אנציהענד... קומט הערמאן... איך האב אייך היינט ליעב...

הערמאנס געזיכט האט זיך צושטראהלט. אויב אזוי וועל איך שוין דערפיהרען ביז'ן סוף.

— „ניין, מיין גנעדיגע פרוי, — האט ער קאקעטירט.— איך בין היינט ניט געשטימט פאר די פרויען... איך ווייל בלויז בעאבאכטען, זעהן, הערען און אליין בלייבען אן דער זייט, ניט אנטהייל נעהמען. איך בין שוין, שליסליך, ניט קיין יונגער מענש — האט ער געענדיגט מיט א מענערליכען קאקעטישען שמייכעל.

— ווירקליך, ווירקליך! — האט זיך דאם ווייבעל צושריען פאר כעס, וואס ער איז אזוי הארטנעקיג, — ווירקליך, זייט איהר שוין אן אלטער מאן, אז איהר זאגט זיך אב פון גליקען...

ביים וואָרט גליקען, האט איהר יונג שעהן פנימ'ל בעקר־מען א ראזעווע פארב. די אויגען, וועלכע זי האט אויך איהם אויסגעשטעלט, האבען געפינקעלט מיט א ספעציפישען פייערל.

— לייבער, לייבער... — האט זיך בערמאן ניט אונטער־געגעבען... לייבער, לייבער...

און א נויג טהוענדיג זיך, איז ער אוועק פון איהר.

ער איז געבליבען שטעהן ביי א קליין טישעל, ביי וועל־כען עס איז געזעסען א פרוי אנגעשפארט אן צוויי שעהנע לאנגע הענד מיט ענטבלויטע ארעמס דעם שעהן פריזירטען קאפ מיט א געפלאכטענע קרוינדעל אין פריזור... ער האט זי אנ־געקוקט און געוואלט שוין אוועקגעהן, אבער די פרוי האט אוים־געהויבען אויך איהם איהרע אויגען און האט בלויז איין קוים־

בעמערקבארעז שמייכעל געטהאן... ער האט איהר צוריק א שמיי־כעל געטהאן... זי האט איהם א וואונק געטהאן מיט איין פינ־גער, א לאנגער, א ווייסער, א לילייען פינגער... מיין גאט... האט ער שיער ניט אויסגערופען — וואס פאר א פינגער... ער וועט זיך בלויז צוזעצען... א, ער איז היינט אין א שטאלצער שטי־מונג — ער וועט זיכער אויסהאלטען !...

— איהר זייט מיר ווי בעקאנט... — האט ער אנגעהויבען און געפיהלט, אז א געווייסע מאס שטאלץ, מיט וועלכער זיין הארץ איז נאר וואס פול געווען, האט שוין די פאר אויגען איהר אויסגעצאפט... — יא, מיר דאכט איך האב אייך ערגעץ וואו געזעהען...

— איהר זאגט ליגען... — האט זי דרייסט געשמייכעלט— וואו האט איהר מיך געקענט זעהען, אז איך בין ערשט דא אין שטאדט אייניגע טעג, ביי א טאנטע...

— אה, ענטשולדיגט, — האט ער שוין געשטאמעלט און געפיהלט, ווי פון זיין שטאלץ איז שוין אויסגעצאפט א גרויסער טייל... — יא, מיר האבען אפט טעות'ן... — ער האט געוואלט זיך נעהמען מיט זיין פריהערדיגען שטאלץ, אינגאנצען זי און בעהערשען זי, אבער אזוי ווי קיין שטאלצע פראזע האט ער ניט געפונען אין דער דאזיגער הייסער מינוט, האט ער א זאג געטהאן פון העפליכקייט וועגען :

— וועלכע שעהנע פינגער איהר האט !...

זי האט אויסגעצויגען איהר האנד, בעטראכט איהרע פינ־גער, ווי זי וואלט זיי אליין דאס ערשטע מאל געזעהען און זיך אננערופען :

— ווירקליך ?...

ער האט זיך שוין אינגאנצען פערלאארען : ניט נאר די פינ־גער, נאר איהר שטים... אזא שטים האט ער נאך קיינמאל ניט געהערט...

— א, איהר זייט א קעניגין !

— אך, איהר רעדט שוין ווי א פערליעבטער, — האָט זי אפען חוזק געמאכט און געשפּיעלט אויפ'ן טיש מיט איהרע לאנגע פינגער.

ער האָט געוואָלט עפּעס זאָגען שטאָלצעס, מוטיגעס, גרויסעס, אָבער דער שטאָלץ איז שוין געווען אין גאנצען אויסגעצאפּט, און ער האָט זיך געבעטען:

— ערלויבט מיר קושען אייערע פינגער!

זי האָט איהם ווי א קעניגין אויסגעצויגען איהרע הענד. ער איז ווי פער'שכור'ט געבליבען פון זיסען דופט און ארָמאטן, וואָס האָט פון זיי געשלאָגען. ער האָט זי א קוש געטהאָן אין ארם...

— אך, איהר ערלויבט זיך צופיעל! — איז זי געוואָרען שטרענג — איהר האָט דאָך געבעטען אין די פינגער...

ער האָט זיך געפיהלט פערוינדיגט און פערשולדיגט... זי איז דאָך גערעכט: וואָס געהט ער אזוי ווייט — פון איהרע פינגער ביז די ארעמס איז דאָך אזא ווייטער וועג... ווי אזוי האָט ער פערגעסען... און וואָס איז עפּעס וועגען זיין שטאָלץ?...

זי האָט אויף איהם אנגעשטעלט איהרע אויגען, גרויסע גרינע און אפּשר בלאָהע אויגען. ער האָט דעם קאָליר ניט געקענט בעצייכענען. אזויע אויגען האָט ער זעהר זעלטען געזעהן. די אויגען האָבען אויף איהם געקוקט מיט שטרענגקייט און מחילה...

— דאָס מאָל בין איך אייך מוחל... — האָט זי ענדליך א שמייכעל געטהאָן.

עס איז פערבי א קעלנער.

— בעשטעלט עפּעס — האָט זי ווי בעפוילען.

— אך, מיט פערגניגען! — האָט ער זיך אנגעכאפּט.— וואָס טרינקט איהר... וויין?

— וויין?... — האָט זי זיך געקווינקעלט — עס איז דען רא גוטער וויין?

דער קעלנער האָט גלייך ארויסגעכאפט א ווײן־קאַרטע. אַנגעווײזן מיט א פינגער אויף א געוויסען סאָרט. ביי דער זײט איז געשטאַנען א שטרענג ציפער — דער פּרײז... הערמאַן האָט זיך דערמאָהנט, אז אין טאָש האָט ער ניט פּיעל... טאָמער קומט אויס צו נעהמען א פּיאקער!... פערפאַלען!... ער האָט גלייך בעשטעלט.

זי האָט אויף איהם נעווארפען א גוטמוטיגען בליק און נעפרעגט:

— איהר זײט רייך?...

— א, ניט זעהר, אַבער...

— איך האָב נישט ליעב קיין אַרימע לײט... — האָט זי נעלאַכט.

— א, ניין — האָט זיך הערמאן דערשראָקען — איך בין ניט אַרים...

הערמאן האָט זיך נענומען גריבלען אין זיין הארץ, אויב־צוגעפינען א שטיקעלע שמאַלץ, כאָטש א קלײן טײלכעל, ווען ניט, איז ער פערלאָרען.. די דאָזינע פרוי וועט איהם מאכען צום נאַר. ער פיהלט עם, ער זעהט עם פּאַר... אבער קיין וועג צוריק איז שוין ניט נעווען... דער וויין איז שוין געבראכט נע־ווארען... דער קעלנער האָט עם נראציעז אויפגעמאכט און אַנ־גענאַסען צווייי בעכער...

— פּראָזיט! — האָט זי אויסגערופען און מיט נראציע אַבגעטונקט אין בעכער איהרע ראָזע ליפּען מיט א קלײן שפּי־צעל פון רויט־בלוטיגען צינגעלע

הערמאן האָט זיך פערלוירען, פערגעסען, ער איז ענטציקט נעווארען...

— ערלויבט מיר אייך צו קושען אין די ליפּען...

— א, האָט זי געשמייכעלט — דאָס איז נאָך צו־פריה... ער האָט אויסגעטרונקען דעם בעכער וויין מיט איין מאל,

ווי ער וואלט נעוואלט לעשען א גרויס פייער, וואס עס האט אנגעצונדען זיין הארץ, זיין נשמה, זיין גאנץ וועזען.

— ווי רופט מען אייך?

— בעלא! — האט זי ווי אויסגעזונגען...

— פון וואנען קומט איהר?

— פון דער וועלט... — האט זי חוזק געמאכט.

— צו וועמען און וואוהין?...

— צו אלע און צו קיינעם ניט, איבעראל און ערגעץ ניט...

— איהר זייט א קעניגין! — האט ער געזאגט נאכ'ן צוויי־טען גלאז ווין.

— אבער א בייזע... — האט זי געלאכט, א זעלבסטהער־שערין... קיין גנאד פאר מיינע אונטערטאנען...

— פאר מיר יא! — האט ער זיך נעבעטען.

— ניין... איבריגענס בין איך היינט דא ניט אליין...

און איידער הערמאן האט נעהאט צייט עפעס צו פרעגען, איז ווי אויסגעוואקסען נעבען טישעל א הויכער, גראציעזער, רייכנעקליידעטער יונגער מאן...

ער האט נעוואַרפען א בייזען בליק אויף הערמאנ'ען, א פרייגדליבען צו דער קעניגין און געזאגט:

— מיר נעהען...

— יא...

זי האט זיך אויפגעהויבען פונ'ם ארט, אויסגעצויגען נאכ־לעסיג די האנד הערמאנען, און קיין אייצינג וואַרט...

זי איז פערשוואונדען פון די טרעפ. הערמאן איז נעבליבען ביי א האלבען בעכער ניט דערטרונקענעם וויין. איהר בעכער איז געשטאנען פול... און האט אננעקוקט מיט חוזק הערמאנ'ס בעכער.

ער האט האסטיג אויסגעטרונקען ביז'ן רעק זיין בעכער און חאט זיך נעלאזט איבער'ן זאפל.

ער האָט שוין געגארט און געזוכט דאָס פריהערדיגע שעהנע ווייבעלע... יענע אָבער האָט ארויסגעשפאצירט מיט א צווייטען.

בעמערקענדיג הערמאנ'ען האָט זי אויף איהם געוואָרפען א איגנאָרירענדען בליק און האָט זיך הויך נעוועדעט צו איהר קאוואַליער:

— לאָמיר געהן... יא?

— מיר געהען...

הערמאן איז נעבליבען אליין...

ער האָט געטראכט פון זיין פריהערדיגען שטאָלץ און פון דער פרוי בעלא, וואָס נעהערט צו אלע און צו קיינעם ניט, און וואָס אלע מיטלעז זיינען נישטיג צו דערגרייכען דאָס, וואָס דאָס מענשליכע הארץ בענעהרט...

דער פּראַלעטאַריער.

בערעל דער ישיבה־בחור אין נייעם קלויז האָט קיינמאָל ניט נעהאַלטען פון זיך און איז געווען שטענדיג שטארק אראָב־נעפאַלען ביי זיך מיט זיין תורה, וועלבע ער האָט געלערענט ניט לשמה, נאָר טאַקע צוליעב די „טעג" און צוליעב דער האר־טער באנק אין בית־המדרש, וואו ער האָט יעדע נאכט זייטע ביינער אויסגענעלייכט. אודאי קען מען אויף זיך אליין קיין גרויס־סען כבוד ניט לענען. אז עסען מען פרעמדם און שלאָפען שלאָפט מען אין קלויז, צוואמען מיט א פּאָר בטלנים און אויך אמאָל, אין א ווינטער נאכט, מיט דעם שטאַרט־משוגע'נעם, וואָס גנב'עט זיך אריין שפּעט ביי נאכט און כאפט א „משוגע'נעם" דרעמעל אויף דער נעגענאיבערדיגער באנק, וואו ער, בערעל, שלאָפט.

און אזוי ווי בערעל האָט קיינעם ניט נעקענט, אויסער די בעלי־בתים און יונגע לייט פון בית־מדרש, וואו ער האָט נעלע־רענט, איז זיין השגח וועגען מאכט און גדולה וויימער פון דעם דאָזיגען „קלאָס" ניט נענאנגען. זיי האָט ער בעטראכט פאר די גרויסע, פאר די שטאַרקע, פאר די פרייע, פאר די מענשען מיט א „בחירה", און אין פערנלייך מיט זיי האָט ער זיך נעפיהלט, ווי א וועריעל.

און נעטרויעט האָט שטענדיג בערעל צו וועלען אויף אמאָל א בעל־הבית, א יונגערמאן מיט א ווייב, מיט א „שטאַדט" אין בית־מדרש און מיט אן אייגענעם „טיש".

ווי אזוי אבער וועט ער עס דערגרייכען, האָט ער ניט נע־וואוסט. ער האָט אפילו נענלויבט, אז פריהער אדער שפּעטער

ווען ער חתונה האָבען. אבער פון חתונה האָבען ביז ווערען אליין א בעל־הבית איז זעהר ווייט. אָט איז דאָ אין בית־מדרש דער בריסקער פרוש, אויך א בעווייבטער, און פונדעסטוועגען איז ער אין אוא מצב, ווי בערל אליין. און אז יענער האָט שוין א „שבת" ביי א שהנערען בעל־הבית, איז דען שוין גוט? ווען דער „שבת'דינער" בעל הבית זיינער איז א חסיד, מוז ער זיכנעען זיינע חסיד'ישע זמירות, כאָטש בערל אליין איז א מתנגד.

און בערל איז געווען שטענדיג אומעטיג, פערטראכט. און אויך די בעלי־בתים פון בית־מדרש האָט ער געקוקט מיט גרויס דרך־ארץ און מיט שטארק ארָאבנעפאלענקייט. דערזעהענדיג א בעל־הבית נישט ווייט פון זיך, פלעגט ער זיך אויפשטעלען און נישט ווייסען, וואוהין צו טהאָן זיין קלייגעם, דארען גוף...

א בעל־הבית האָט ביי בערלען געהייסען יעדער, וואָס איז נישט קיין בעל־מלאכה. אפילו לייב דער געפאלענער, וואָס לעבט שוין צעהן יאָהר פון קצבה, איז ביי איהם געשטאָנען העכער פון חיים דעם שניידער, וואָס האָט נעהאָט אן אייגענע שטוב און איז בכלל געווען נישט קיין עם־הארץ און פלעגט אמאל נאָכ'ן דאוונען זעצען זיך אין בית־מדרש ביי א ספר.

— ס'איז פאַרט א בעל־מלאכה! — פלעגט בערל בעל־שליסען, קוקענדיג דאן אויפ'ן שניידער — עס איז גאָר אנ'אנ־דער שניט!... — וועגען די יונגע ארבייטער האָט בערל גאָר נישט געוואָלט טראכטען — אויך זיי האָט ער שוין לאנג א מאָל נעטהאָן מיט דער האנד. — דאָס זיינען חמורים!

און פלוצלונג, אין דער לעצטער צייט, דערוויסט זיך בערל, אז אָט די בעלי־מלאכות זיינען די גרעסטע יחסנים אויף דער וועלט. אז זיי הייסען גאָר נישט קיין בעלי־מלאכות, נאָר אויך לעטיין — פראָלעטאריאט, און נאָר דער פראָלעטאריאט איז דער בעל־הבית פון דער וועלט, אלץ געהערט צו איהם, ער

האט אלץ בעשאפען און מיט דער צייט וועט ער טאקי אלץ אר־
נעהמען און ער וועט געוועלטיגען איבער דער גאנצער וועלט.

ווי אזוי דאס וועט ווערען, קען בעריל נאך נישט בישיג זיין.
די עטליכע אידישע בראשורען, וואס ער האט די לעצטע צייט
וועגען דעם געלעזען בשתיקה אין בית־מדרש, האבען דאס נאך
איהם נישט דערקלערט. נאר וואס איז שייך? דעם גן־עדן האט
איהם די גמרא אויך נישט דערקלערט און פונדעסטוועגען
גלויבט ער דאך. היינט פאר וואס זאל ער נישט גלויבען אין
פראלעטאריאט, אין וועלכען די גאנצע וועלט גלויבט.

און בעריל זעהט טאקע בחוש, אז דער יחסן אין דער בעל־
מלאכה, דער פראלעטאריאט; די בעלי־בתים — שטעהט אין
די ביכלעך גע שריבען — וועלען אונטערגעהן — „אזוי ווי א
מעקענע פון א וויגד" — גיט בעריל א משל פון תהילים אין גע־
דאנק, און זעהט נקמה און ער האט אויף זיי גאר קיין רחמנות
נישט. און וואס וועט ער זיי אין דער אמת'ן זשאלעווען? דעם
גרויסען נחת, וואס ער האט פון די בעלי־בתים געהאט!... כף־
הכל האט ער אויף אלע „טעג" זיך זאט נישט אנגענגעסען —
זאלען זיי פערשווונדען ווערען! רעדט ער אוים מיט כעס.

אבער וואס וועט זיין מיט איהם, ווער איז ער? דער גע־
דאנק האט איהם קיין רוה ניט געגעבען... צום בעל־הבתי'שען
קלאס געהערט ער גאווים ניט, א שענער בעל־הבית איז ער, אז ער
האט אפילו קיין קעסטיל ניט, און די אויפציגע פאר העמדער,
וואס ער פערמאגט, לויגען אין א שטענדער, וואס האט גראד א
טהירעלע מיט א שלאס.

אבער קיין פראלעטאריער איז ער דאך אויך נישט. ארבייי־
טען ארבייט ער ניט.

און ווער ווייס? אפשר יא, לערנען לערנט ער דאך נישט
לשמה, נאר צוליעב די טעג, היימסט דאך דאס „טוויש", ווי אין
די בראשורען שטעהט. ער גיט תורה, און זיי גיבען עסען. —
עס איז אבער א דרש, צווייפעלט ער ביטער — וואס דארפען

די בעלי־בתים מיין תורה, נאר צוליעב יענער וועלט. און יענע וועלט איז אפשר א זאך שלא בא לעולם...

אלענפאלס גלויבען דאך נישט די פראלעטאריער אין יענער וועלט. קענען זיי דאך מיר אין זייער חברה נישט אריינ־נעהמען.

אט, למשל, האבען די ארבייטער געמאכט א שטרייק. אז ער וואלט געווען א פראלעטאריער, וואלט ער דאך אויך געדארפט שטרייקען. ער איז אבער געזעסען אין בית־המדרש און געלע־רענט, ווי אלע מאל. און זאל שוין זיין, אז ער וואלט נישט גע־לערנט, הייסט עס דען געשטרייקט! קיינער וואלט זיך אפילו ניט ארומגעקוקט.

— טא וואס בין איך, ווער בין איך? — פלענט בעריל די לעצטע צייט אלץ מעהר און מעהר זיך פערטיעפען אין דער פראגע.

צי וועט ער צוזאמען מיט אלע הענדלער און קרעמער אויך אינטערעסהן, פערשווינדען, ווי א מעקענע פון א ווינד?...

טרויעריגע געדאנקען!...

ערשט נאך פורים, אז בעריל האט זיך געשטעלט אין א פאדריאד רעדלען מצה, האט ער זיך א ביסעל בערוהיגט.

—איצט בין איך א פראלעטאריער, ווי אלע, האט ער נישט אהן שטאלץ געטראכט, — איך ארבייט 14 שעה אין טאג.

דער לעצטער ארגומענט האט איהם אבער באאונרוהיגט. די ארבייטער, די אמת'ע פראלעטאריער, האבען שוין אויסגע־קעמפט א סך א קירצערען ארבייטס־טאג. נאר די רעדלער ער־בייטען נאך אלץ צו פיערצעהן שעה אין טאג און אמאל — זעבצעהן.

צו ווען וועלען מען זיך וועגען דעם? ווער ווייס, צו

וואלטען די אמת'ע פראלעטאריער איהם נישט אויסגעלאכט. וועלן ער זאל זיך צו זיי וועלדען דערמיט.

און בכלל, וועלן קען ער זיך צו זיי וועלדען? ביז פסח האט ער אפילו קיין צייט נישט אבצוקעהרען זיך פון בלעך, און נאך פסח איז ער וויעדער אויס פראלעטאריער.

טא וואר איז ער פארט? און וואס וועט מיט איהם זיין, וועלן דער פראלעטאריאט וועט הערשען אין דער וועלט און די בעלי־בתים, די קרעמער און די הענדלער, הייסט עס, וועלען פערשווינדען. אונטערגעהן?...

וועט ער אויך אונטערגעהן? אוי, ווי איהם וויל זיך נישט אונטערגעהן!

די פרעמדע תפלה.

(א בילד פון לעבן אין קאזארמע)

שטיל, טרוירig, מיט אראבגעלאזטע קעפ און מיט א נאָ־
גענדיגע בענקעניש אין הארצען זיינען די מוזיקאנטען פון דאָ־
נער פאלק ארײן אין קאזארמע, נאכדעם ווי זיי האבען בעגלייט
צום צוג דעם „זאפאס".

אויפהענגענדיג אויף די הילצערנע הענגערס די אינסטרו־
מענטען, האבען זיי אפילו זיך נישט געגומען אבצוריניגען די
קאזיאנע שטיוועל, ווי זייער שטייגער איז שטענדיג. שטום, אהן
ווערטער, האט זיך ווער אויף דער נארע אויסגעצויגען, ווער
אנידערגעזעצט און געטראכט פון דער היים, פון וועלכע זיי זיי־
נען אלע אזוי ווייט אזן פון וועלכער זיי דארפען נאך אזוי לאנג
זיין אבגעריסען. וועניגסטענס האבען זיך אזוי געפיהלט די אי־
דישע מוזיקאנטען, וועלכע זיינען בעשטאנען פון 35 מאן. די
דריי קריסטען, וואס זיינען איבערגעבליבען, האבען אויסער דאס
בענקעניש נאך דער היים, וואס דער אוועקגאנג פון זאפאס האט
ביי זיי ארויסגערופען, נאך א בעזונדער ביטער געפיהל דורכ־
געלעבט: דריי קריסטען, דריי פראוואסלאווע צווישען אזוי
פיעל „נישט ג'ידיש"!

די אלע דריי, איוואנאוו, יעמעליאנאוו און סטעפאנאוו,
האבען זיך צוזעצט אויף איין נארע, הארט אייגער נעבען דעם
אנדערען און האבען פון איוואנאוו'ס בייטעלע מיט מאכארקע
נעגומען זיך שטום אהן ווערטער, דרעהען פאפיראסען א ן גראבע
גאזעטען־פאפיער.

— נעהם נאך אביסעל! — האט ענדליך איוואנאוו, ווע־
כער איז שטענדיג קארג געווען אויף אן איבעריג קערענדיל

מאכארקע—זעהר ברייטהערציג, אבער מיט א קול פון אן אבל, ארויסגעזאגט.

— עט, גענוג! — האָט יעמעליאנאָוו, ווי געריהרט ווערענדיג פון זיין חבר'ס גוטסקייט, ווייך געענטפערט, און אום דאָך צוליעב צו טהאָן זיין חבר, האָט ער צוגעשאָטען צו זיין פאַפּיראָס, וואָס איז נאָך נישט פארקלעפט געווען, נאָך א דריי קערענדלעך.

— נעהם דו אויך נאָך אביסעל, עס איז וועניג! — האָט איוואנאָוו אויך סטעפּאנאָוו'ן פּאַרגעלענט.

סטעפּאנאָוו האָט זיך שטום ענטזאגט.

אז זיי האָבען שוין די צונויפגעדרעהטע פּאַפּיראָסען פערויכערט איז צו זיי צוגענאנגען דער „דערזשורנער", דער איד חיים קאץ, און האָט זיי ווייך געמאָלדען:

— שוין פארטיג דער אוזשין!

— מיר דארפען נישט דעם אוזשין — האָט איוואנאָוו זיך טרוקען ענטזאגט, ווי ער וואָלט זיך וועלען נוקם זיין.

דער דעזשורער, אן אונטער־אָפיציער, האָט זיך נישט קוקענדיג אויף זיין צווייענדיגע מימשלה, וואָס ער האָט היינט, ווי פערלאָרען זיך, און האָט הכנעה'דיג געפרעגט:

— פארוואָס?

— עס וועט זיין וועניג פאר דיינע „בריידער" — אן וויפיעל זיי זיינען! — האָט סטעפּאנאָוו אונטערגעהאלטען.

— א גאנצע סינאָגאָג! — האָט יעמעליאנאָוו א שטאָך געטהאָן.

דער דעזשורנע איז אבהענדיג אוועק פון זיי.

— זיי זיינען ברוגז! — האָט ער צוגעהענדיג צו א פאַר אידישע סאלדאטען געשמייכעלט.

די אידישע סאלדאטען האָבען טרויריג געשווייגען.

2.

אין א שעה אַרום איז דער דניעוואלניע, בערקע שיף, צוגענאנגען צום דעזשורנעם און האָט איהם געמאלדען:

— איך שטעה שוין צוויי איבריגע שעה — שוין צייט מיך צו בייטען.

— אהא! — האָט זיך דער דעזשורנער א כאַפּ געטהאָן— ביזט, ברודער לעבען, גערעכט, און נאָך א קלייניער פּאוזע האָט ער הויך איבער דער קאזארמע אויסגערופען:

— וועמעס „אָטשערעד" איז דעם דנעוואלניע צו בייטען?

די אידישע מוזיקאנטען האָבען זיך איבערגעקוקט און האָבען נישט געענטפערט. אנדערע האָבען געקוקט אויף איוואָנ'ן, וועלכער איז געלעגען אויסגעצויגען אויף דער נאַרע און האָט זיך געמאכט ווי איהם נעהט די גאנצע פּראגע ניט אָן.

— נו, קיינער איז זיך נישט מודה! — האָט דער דעזשורנער גוטהערציג געשמייכעלט און געוואַרט אויף אן ענטפער. ניט דערוואַרטענדיג זיך, האָט ער וויעדער געזאָגט:

— מיר האָבען, דאכט זיך, ערגעץ א „טאבליצע פון אָטשעדעד". עס וועט אייך שוין דער שווארץ־יאָהר אליין נישט העלפען.

ער איז צוגענאנגען צו דער וואנד, וואו עס איז געהאנגען א צעטעל מיט די נעמען פון די אלע מוזיקאנטען, און האָט גענומען לעזען מיט די אויגען, דורכלאָזענדיג יענע נעמען, וואָס זיינען בעצייכענט געווען מיט א קרייצעל, וועד עס האָט שוין אבגע'פּטר'ט זיין אָטשערעד.

— אייואנאָוו! — האָט ער פּאר זיך א מורמעל געטהאָן— זיין אָטשערעד!

דער דעזשורנער האָט זיך א קראץ געטהאָן אין קאָפּ, ווי ער וואָלט זוכען עפּעס אן עצה. ער האָט נישט געוואוסט, וואָס צו טהאָן.

אוועקגעהענדיג פון דער טאבליצע האָט ער זיך מיט קלייַנע, ניט דרייסטע טריט געלאָזט צו איוואנאָוו'ן, בלייבענדיג שטעהן נעבען איהם אין אן אונבעהאָלפענער פאָזע.

— איוואנאָוו! — האָט ער איהם שוואך א ריהר געטהאָן פאר'ן פוס.

— ניע לאָפאי! — האָט איוואנאָוו וויסענדיג אויף וואָס ער דארף איהם, אויפגערענט אויסגערופען.

דער דעזשורנער האָט איהם געוואָלט זאָגען: דיין אָטשערער, גיה בייט דעם דנעוואלניע, ער האָט אבער קיין מוט נישט געהאט דאָס ארויסצורעדען.

ער איז צוגענאנגען צו איינעם פון די אידישע מוזיקאנטען.

— בלאָהשטיין! זיי א גוטער ברודער, בייט דו דעם דניעוואלנעם!

— עס איז דען מיין אָטשערער?

— ניין — איוואנאָוו'ס...

— נו, איז ער חולה?

— לאָז איהם געמאך, נישט כדי צו עסק'ן מיט זיי. דריי שטיקלעך גוים... שטעל זיך דו!

— שטעל זיך! שטעל זיך! — איז צוגענאנגען נאָך א אידישער מוזיקאנט. — זעהסט נישט ווי בייז זיי זיינען.

— זיי וועלען דאָך צולאָזט ווערען! — האָט בלאָהשטיין בעמערקט, און האָט געביטען דעם דנעוואלניעם.

איוואנאָוו האָט זיך שטום איבערגעקוקט מיט יעמעליאנאָוו, און סטעפאנאָוו האָט שוין הויך ארויסגערעדט:

— וואָס דען? נאָך דניעוואלנע שטעהן: וועניג זיינען זיי דא.

און די דריי „איבערגעליבענע" פראוואָסלאוונע זיינען מיט א בייזען שמייכעל ארויס אונטען, אין בופעט, פערגיטען די צרות.

3.

ניין א זייגער אין אַוועג איז אריין דער פעלדפעבעל, א הויכער קריסט, מיט א גלאט־געגאלטער מאַרדע. זיינע וואַנסען זיינען געווען פערדרעהט און זייערע צווויי שפיצען האָבען געקוקט מיט בייזקייט ווי זיינע אויגען, אזוי, אז עס האָט געראכט, אז ער האָט פיער אויגען.

— זיינען אלע דא? — האָט ער געפרעגט מיט א טאָן פון אן אליינהערשער, וואַרפענדיג בליקען אין יעדער ווינקעל.

— אלע! — האָבען די אידישע סאָלדאטען, ווי א כאָר, הארמאָניש אויסגערופען.

— זעהט־זשע! — האָט ער בייז־שמייכלענדיג זיך געווענדעט צו די אידען — זאָל מיר פרובען אייניער פעהלען! נא פאָוויערקו — האָט ער א קאָמאנדעוויע געטהאָן.

די אלע אידישע סאָלדאטען האָבען זיך אויסגעשטעלט פאַר־וויין. אייוואַנאָוו האָט זיך געשטעלט נעבען יעמעליאַנאָוו'ן, סטעפאַנאָוו האָט זיך נעדריקט צו זיי.

דער פעלדפעבעל האָט אַנגעהויבען אויסרופען די נעמען, פריהער די אידישע. די דריי רוסישע האָט ער ווי מיט א כיון געלאָזט צום סוף. ווי אַבריינינגען מיט זיי די צונג... צוקומענדיג צו די דריי רוסישע נעמען האָט ער דעם טאָן אומגעביטען און נאָך יעדער נאָמען זייערען האָט ער געמאכט א קליין פאַוועלע, ווי ער וואָלט זיך בעלעקט...

— נא מאָליטוואו! — האָט דער פעלדפעבעל א קאָמאנדעווע געטהאָן, ווי ער וואָלט ניט געוואוסט, אז עס זיינען נאָר נעבליבען דריי פראוואָסלאוונע.

אלע מוזיקאנטען האָבען געמאכט א טריט לינקס, לויט מיליטערישען שטייגער, און כהרף עין זיינען זיי אלע געשטאנען מיט'ן פעלדפעבעל בראש קעגען די הייליגע בילדער.

— אטשע נאש ! — האָט דער פעלדפעבל, אלס הזן, אנ־געהויבען מיט זיין באסאָווען קול צו זינגען.

עס האָט געהערשט א שטילשווייגען.

די אידישע סאָלדאטען זיינען געשטאַנען בלייך. אין דער שטילקייט האָבען זיי געהערט הויכע שטעכיגע ווערטער. זיי האָ־בען געשפירט, אז אין דעם שווייגען ליגט פערבאָרגען א בייזע כונה... זיי האָבען מורא געהאט א קוק צו טהאָן אויפ'ן פעלד־פעבל, אויף די דריי רוסען...

— נו, וואָס ווארט מען ? — האָט דער פעלדפעבל מפסיק געווען.

שטיל.

פלוצים, ווי צונויפרעדענדיג זיך געהיים איינע מיט די אנדערע, האָט א זעץ געטהאָן א גאנצער כאָר הויך, הארמאָניש און ערנסט. די ווערטער און דער ניגון פון דער פרעמדער תפלה האָבען זיך צוגאָסען איבער דער גאנצער קאזארמע. די קרים־טען האָבען דאָס מויל נישט געעפענט. אבער שוין נישט להבעים צו טהאָן, נישט צו ווייזען, אז דאָ זיינען צופיעל אידען, נאָר פון ערשטוינונג און איבערראשונג...

נאָך דער תפלה, אז דער פעלדפעבל איז שטום, אָהן קיי־נע בשפעהלונג, ארויסגענאנגען, האָט ווידער געגומען הערשען א שטילקייט. די אידישע מוזיקאנטען האָבען, ווי בעטראכטענ־דיג, וואָס זיי האָבען געטהאָן, געשווייגען.

די דריי קריסטען האָבען זיך, אוועקזעצענדיג זיך אויף איין נארע און זעהר שטיל זיך גע'סוד'עט.

ענדליך האָט זיך איבער דער קאזארמע דערהערט איוואַ־נאָוו'ס שטים :

— זשידי חיטרי !

די אידען האָבען זיך איבערגעקוקט און געשווייגען.

אין דער קאזארמע האָט געהערשט א דריקענדע שטילקייט. די הייליגע בילדער אין ווינקעל האָבען געקוקט מרה־שחורה'דיג.

דער שבור.

חיים דער מלמד איז געווען א איד א חלוש, האָט געהאט א סך מיחוש'ן און דערפאר האָט ער געהאט די בעסטע תלמידים; ווייל די מיחוש'ן, האָבען אלע געוואוסט, איז איהם געקומען נאָר פון דער תורה, און די שטעדטעלישע אידען לאָזען א תלמיד־חכם ניט פאלען.

מעהר פון אלץ האָט חיים געליטען פון קאָפ־וועהטאָג.

— איך בין נאָר אהן א קאָפ! — פלעגט זיך חיים אמאל קלאָגען פאר זיינע נאהנטע בית־מדרש אידען — טאָמער פערגלוסט זיך אמאל מיין אלטער פרעגלען א שטיקעל הערינג, הרג'ט זי מיר גאָר אוועק — פאר טשאד ציטער איך...

נאָר נאָך מעהר ווי פאר טשאד האָט חיים מורא געהאט פאר בראָנפען. בראָנפען, האָט ער געזאָגט, איז א מלאך־המות, דאָס קענען נאָר גוים פערטראָגען.

און חיים האָט ניט נאר קיינמאל קיין בראָנפען ניט גע־טרונקען, ער האָט עס אפילו קיינמאל ניט אָנגעזעהן... דער ריח פון בראָנפען איז איהם אפילו פרעמד געווען. עס האָט זיך אמאל געמאכט, אז, דורכגעהענדיג דעם מארק אין בית־מדרש אריין, איז ער פערטראכטערהייט צוגענאנגען צו לייבע שענ־קערס הויז. עפעס א מאָדנער ריח האָט איהם דעם אָטהעם פערהאלטען.

— וואָס זאל דאָס זיין פאר א ריח? — האָט חיים זיך געוואונדערט — אפשר סמאלעניש חלילה, עס קען נאָך א ישרפה, חלילה זיין.

און חיים האָט געהאַלטען פאר א חוב אריינגעהן צו לייבען אין שענק אריין און וואַרענען איהם.

— איך בין געגאַנגען פארביי — האָט ער געזאָגט אריינגעהענדיג — הער איך עפעס א ריח, אפשר איז דאָס סמאַלעניש— אין שטוב דאָ הערט זיך אויך... א גרויל!... וואָס איז דאָס פאר א ריח?

— וואָס זאָל זיין פאר א ריח, ר' חיים? — האָט לייב געקוועטשט מיט די פּלייצעס — איך הער קיין שום ריח ניט. עס הערט זיך געוועהנליך אין א שענק — בראַנפען...

— אזוי נאָר — בראַנפען! — האָט חיים ווי עפעס זיך דערמאָהנט — האָט בראַנפען אזא שארפען ריח, הייסט עס? פּלאי פּלאים!...

און חיים האָט זיך דערנאָך א נאַנצען וועג גע'הדוש'ט, וואָס פאר א שארפען ריח בראַנפען האָט... און ער האָט פאר בראַנפען נאָך מעהר מורא בעקומען. שמחת־תורה האָט חיים געזעהן, ווי אַלע אידען זינגען און מאכען משוגענע הויות. ער איז אפילו געווען צופריעדען, וואָס אידען זיינען זיך משמח מיט דער תורה, דאָך אינוועניג אין הארצען איז עס איהם געווען פּריקרע: די שמחה זייערע איז דאָך אייגענטליך פון בראַנפען, פון די ביסעל פּראַסטע בראַנפען, וואָס זיי האָבען געטרונקען. און חיים פּלענט זיך גראָד דאמאַלס דערמאָהנען אָן נח'ן, אָן חם'ן, אָן לוט'ן, און כדי צו פערטרייבען די מיאוסע געדאַנקען, פּלענט ער אריינקוקען אין א ספר...

האָט זיך אבער אמאָל שמחת־תורה געמאכט א מעשה, אז אונזער חיים האָט זיך אָנגעשכור'ט...

ער האָט גראָד דעם זומער געהאט א שלעכטע קנעלונג, ניט חלילה דערפאר, וואָס ער האָט זיינע מיחוש'ן פערלוירען און דערפאר איז ער געפאַלענער געווארען ביי די בעלי־בתים, — נייין, אזא אונגליק האָט חיים'ן ניט געטראָפען. ער האָט געהאט

די זעלבע מיחוש'ן, פערקעהרט, דעם לעצטען זומער איז איהם צוגעקומען נאָך גאָר א פרישער, עכט אידישער מיחוש: דער גאָלדענער אָדער... נאָר די שלעכטע קנעלונג האָט געשטאָמט הערפון, וואָס א פּאָר בעלי־בתים, יודים, האָבען איהם ניט בעצאָלט, חיים האָט אפילו קיין פּאָר נייע לאָטעס אויף סכות ניט געקענט לאָזען לעגען; זיינע שטיוועל האָבען שטאַרק גערוגען, און דאָס האָט געשאדט צו זיין געזונד; דעריבער האָט חיים שמחת־תורה זיך מיט גענאכט און געדאוועט אין דער פריה אין א נאָהנטען בעלי־הבית'ישען מנין. אין מנין האָבען נעדאוועט עטליכע פרעהליכע יונגע לייט און האָבען חיים'ן פון זיך איבער'ן גאנצען דאוונען ניט אָבגעלאָזט:

— מיר וועלען אייך, ר' חיים, היינט ביי אונז אייניכשבור'ן! — האָט איינער איהם אין מיטען דאוונען פרעהליך א זאָג געטהאָן.

— חס וחלילה! — האָט זיך ר' חיים דערשראָקען — נ: אייך גאָט בעהיטען... פאר מיר איז דער ריח פון בראַנפען — חיות!

— נישקשה, לכבוד שמחת תורה שאדט ניט! — האָט נאָך איינער אונטערגעהאלטען.

— ניין, ניין! רעדט בעסער גאָר ניט! — האָט זיך חיים אָבגעטרייסעלט.

נאָכ'ן דאוונען האָט דער עולם אָנגעהויבען פרעהליך אונטערהאלטען זיך.

דער בעלי־הבית פון מנין האָט צוגעשטעלט שטוהלען צום טיש, ארויסגענומען לעקעך און בראַנפען און זיך אָנגערופען:

— נו, אידען צום טיש!

חיים האָט א קוק געטהאָן אויף די גרויסע פלאַש בראַנפען און איז א פערציטערטער געוואָרען.

— אזא פלאַש! — האָט ער געמורמלט — עס פאלט אן א פחד...

ער האָט אָנגעהויבען מיט ציטערינג הענד צונויפלעגען דעם טלית.

— נו, ר' חיים צום טיש געהט, וואָס אנטלויפט איחר?— האָט זיך דער בעל־הבית פון מנין צו איהם געוענדט.

— ניין, ניין! — האָט חיים צוטומלטערהייט ארויסגעמורמלט — איך טרינק ניט — חלילה!

— א שטיקל לעקעך האָטש...

— א שטיקל לעקעך... מהיכא־תיתי... א שטיקל לעקעך וועל איך נעהמען.

— ניין! ניין! ר' חיים מוז טרינקען מיט אונז לחיים!— האָט א יונגער מאן אויסגערופען — אנדערש ניט. ר' חיים מאכט קדוש!

— קדוש וואָלט איך געמאכט מיט'ן גרעסטען כבוד, נאָר אויף מעד... איהר וואָלט געהאט אביסעלע מעד, וואָלט טאקי זעהר גוט געווען...

— וואָס טויג אייך די מעד? פסח צו די סדרים וועט איהר טרינקען מער — אָט נעהמט א קעלישעק און מאכט קדוש.

— נעהמט, ר' חיים, נעהמט! — האָט דער עולם אונטערגעהאלטען.

חיים איז נעבליבען ווי צומישט. עפעס א עולם אידען בעטען איהם, מען קען קיין גראָבער יונג ניט זיין.

— זאָגט מיר, עס איז ניט, חלילה, קיין שפירעטעם? — האָט ער ווי מיט א געבעט געפרעגט.

— חלילה, חלילה...

— און ניט צו שארף? — האָט ער וויטער געפרעגט, און א טרעהר האָט זיך איהם אין אויג געשטעלט.

— ניין, ר' חיים, ניין! שוואבע בראָנפען, גאָר שוואבע...

— נו, איך וועל מאכען קדוש, איך וועל נעהמען א ביסעל, — האָט חיים זיך געמאכט הארץ...

ער האָט געזאָגט די ברכה און האָט דעם קעלישעק צוגעטראָגען צום מויל. די הענד האָבען איהם געציטערט.

— נו, נו! — האָט איהם דער עולם געטריבען.

— לח — — — — קח. — קח. קח. !... האָט ער זיך פונ־אנדער געהוסט און אוועקגעשטעלט דעם קעלישעק אויפ'ן טיש.

— איהר האָט דאָך נאָר ניט געטרונקען, ר' חיים?

— נע — קח. — קח. — נענוג! קח. — קח. — קח. !...

— נו פערבייסט א שטיקעל לעקעך!

חיים האָט געקומען א שטיקעל לעקעך. דער הוסט האָט איהם געשטיקט און ער האָט קוים ארויסגערעדט:

— שארפע בראָנפען !... קח. — קח. — קח !...

דער עולם האָט זיך פונאנדערגעלאכט.

חיים איז געקומען א היים, געזאָגט קוים „גוט יום־טוב", האָט זיך אוועקגעשטעלט צום מזרח־וואנד און האָט זיך פונאנ־דערגעווייגט.

— מאמע, דער טאטע וויינט? — האָבען די קינדער אויס־געשריען דערשראָקען.

— וואָס איז? הא? חיים? — האָט זיך אויך דאָס וויב דערשראָקען.

— ניין! ניין! נאָר נישט! נאנץ גוט... א מחיה... א מחיה.. האָט חיים געשטאָמעלט. — איך בין שכור... שכור... עפעס וויינט זיך מיר.

— שכור איז ער, בריה מיינער... — האָט דאָס וויב זיך געקרימט. געטרונקען?

— נאָר נישט, נאָר נישט... — האָט חיים זי געטרייסט — א מחיה.. עס וויינט זיך.. שארפע משקה...

— משוגענער, געה וואש זיך, אין מיט'ן שמחת תורה גאָר ווייניגען !... לייט טאַנצען — אוֹן ער ווייניט !...

אויף מאָרגען, אז חיים האָט זיך אויסגעניכערטט, האָט ער דערצעהלט פאר זיינע נאָהנטע אידען אין בית־המדרש בזה הלשון :

— איהר ווייסט, אז בראָנפען איז א טהייערע סגולה צו טרעהרען ! איך האָב נעכטען זיך איינגע'שכור'ט, האָב איך דעם גאנצען טאָג אָבגעוווינט, אבער אזוי «געשמאק, אז איהר קענט זיך ניט משער זיין. טעם גן־ערן !

אונזער אננא איסאקאָוונא.

(דערצעהלט פון אן ארבייטער).

אונזער אננא איסאקאָוונא איז א פרייליז פון מיטעלעז וואוקם מיט צוויי שווארצע אויגען אוז מיט א קאָפּ שווארצע האָר.

צי זי איז שעהן?

לויט די מבינות פון א בורזשוי איז זי אפשר ניט קיין שעהנהייט. זיי פאָדערען עפּעס אנדערש; ביי אונז אבער איז אננא איסאקאָוונא די שעהנסטע פרוי אין דער וועלט, אוז מיר אלע ארבייטער זיינען אין איהר פערליעבט אוז זי איז אין אונז.

„פערליעבט" — קענט איהר אודאי מיינען, אז וועד פון אונז האָט טאקע רעיונות וועגען איהר אויף התתה האָבען, ווי ביי אייך פיהרט זיך, זאָגען מיר אייך, אז איהר האָט ניט גע־טראָפען דעם אָרט. אונזער אננא איסאקאָוונא איז ניט פון די מיידלעך, וואָס רעדען אוז קלערען פון חתונה האָבען, זי איז גאָר אנ'אנדערע, אוז מיר ארבייטער האָבען זי ליעב אויף אנ'אנ־דער שטיינער. איהר קענט עס ניט פערשטעהן.

וואָס איז אונז אננא איסאקאָוונא?

ווי זאָל איך אייך זי אָנרופען? מיין טאָטע איז א חסיד, וואָלט איך איהר וועלען אָנרופען א רבי, אונזער רבי, איך ווי זי אָבער ניט בעלייגען מיט אזא פערנלייך... איך האָב אמאָל געלערענט תנ"ך, באָמבעלט זיך מיר שטענדיג אין קאָפּ, אז אננא איסאקאָוונא איז א נביאה, אזוי ווי דבורה, וואָס אין שופטים. זי משפט אונז ארבייטער. עפּעס אזוי שטעלט זי זיך מיר פאָר... עס קען זיין, אז דער משל איז א נאָרישער, נאָר מיר געפעהלט

ער. אונזער אננא איסאקאוונא איז א מין דבורה הנביאה, אזן זי לערנט אונז, ווי צו בעגעהן זיך מיט די פּלשתים.

איהר מיינט, אז דאָ איז נ׳שטאָ קיין פּלשתים? — האָט איהר א טעות. ביי אונז אין רוסלאנד איז דאָ א סך פּלשתים...

קומען מיר זיך צוזויף אלע פּאר נאכט נאָך דער ארבייט אויפ׳ן טראָטואר, וואו אונזער בירזשע איז, אזן וואו דבורה הנביאה, איך מיין אננא איסאקאוונא, וואדט שוין אויף אונז, אזן מיר, אין קופּקעלעך, געהען א הר נאָך, אזן זי דערצעהלט אונז, לערענט אונז אזן וואָרענט אונז.

איך זאג אייך, טאקע א נביאה׳מע! זי וויסט פריהער וועז א רעזויזיע וועט זיין. אזן זי האָט קיינמאָל קיין טעות ניט, אזן מיט איהר נביאות פערהיט זי א סך אונזערע ארבייטער פון די פּלשתים...

אונזער אננא איסאקאוונא איז א גרוסע געלערענטע, זי האָט געענדיגט גימנאזיום אזן איז געיוען אין אויסלאנד אין אוניווערזיטעט. זי איז, דאכט זיך, שוין א דאקטאָרקע, אזן פון דעסטוועגען רעדט זי מיט אונז אידיש. אזן אז זי רעדט אידיש, דאכט זיך, אז זי גלעט אונז אזן טרייסט אונז. איך וויים ניט, וואָס דאָס איז; מיר זייענען דאָך ניט קיין נאציאנאליסטען, אזן אידיש האָבען מיר כּאָדנע הנאָלט... עס איז עפּעס אונזער לשון... איך וויים ניט, צי מעגען מיר זיך אזוי אויסדריקען, אבער פּאר אייך מאכט דאָך ניט אויס. איהר זענט דאָך ניט קיין פּארטייגער... יאָ, רעדט זי אידיש... וואָלט איהר הערען א אידיש! ריין ווי קריסטאָל, קיינמאָל וועט זי ניט אריינמישען קיין רוסישען וואָרט, ווי אנדערע....

ווי איך האָב אייך שוין געזאגט, איז אונזער בירזשע אויפ׳ן טראָטואר, אויף אייגער פון די רייכסטע גאסען. היינט שטעלט זיך פּאר, אז מיר אָרימע ארבייטער, פילען אָן דעם טראָטואר אין אונזער אָרימען הלוך... זען דעסטוועגען מוז איך אייך זאָגען אז אויף אונזער טראָטואר איז, דאכט זיך, יום טוב׳דיגער

ווי אומעטום... ביי אונז איז פֿארהאן נאָך א פֿארטיי, איך וויל אייך ניט אָנרופֿען איהר נאָמען, האָט זי געמאכט איהר בירזשע — איהר ווייסט ווואו? אויפֿן סקווער... געפֿעהלט אייך א בירזשע אויך א סקווער?.. אונזער אננא איסאקאָוונא מאכט פֿון זיי חוזק! א בירזשע דארף זיי אויך א גאס, דעמאָנעסטראַטיוו, אלע זאָלען זעהן די מאכט פֿון ארבייטער־קלאַס און מען זאָל מורא האָבען... און זיי, אויפֿן סקווער, צומישען זיך מיט דער בורזשואזיע... אז זיי אליין, דאָס הייסט פֿון יענער פֿארטיי זיינען אויך בורזשואזנע געשטימט... אזוי ערקלערט זי אונז ניט איינמאָל און אננא איסאקאָוונא קען דערקלערען א זאך, געלערנט איז זי געוונג, און א מויל האָט זי—פֿערל! און וואָס זי זאגט אונז, איז ביי אונז הייליג.

מיינט איהר אפֿשר, אז זי איז אנ'אָרימע ווי מיר, האָט איהר א טעות; איהר טאָטע האָט אנ'איינענעם מויער, און איז א בורזשוי מיט אלע ברעקלעך, נאָר זי איז אנ'אמת'ע פֿראָלעטאריערקע, נעהמט ניט ביי די עלטערען וואָס א האָר איז ווערט און האָט טאקע קיינמאָל קיין גראָשען ניט, חאָטש אז זי וואָלט וועלען, וואָלטען די עלטערען איהר געגעבען ווי פיעל זי וויל, זי וויל אָבער ניט. אויב איהר האָט חשק זי צו זעהען, קומט אמאָל אויף דער בירזשע, איהר וועט זי שוין דערקאָנען. זי נעהמט פֿאמעלעך, טריט ביי טריט, און ארום איהר א גאנצע קאָמפּאניע, און פון הינטען א קלענערע קאָמפּאניע. נאָר זייט פֿארזיכטיג ווי איהר קוקט זיך איין. דער עולם קען אייך אָננעהמען פֿאר א שפּיאָן... עס האָט שוין נעטראָפֿען אזוינע מעשיות! אננא איסאקאָוונא'ס „אָבראנע" שלאָפֿט ניט...

דער פרומער.

אין דער צייט, וועו דער אלטער בער איז געזעסען אין בית־מדרש א פער׳חלש׳טער פון יום־כפור׳דיגען תענית, א הייזערינער פון די תפילות, און האט זיך נאר פון צייט צו צייט געמינטערט מיט א שמעק פון א פלעשעלע „שלאק־וואסער", וואס ער פלעגט נעהמען ביי זיין שכן, און מיט א שמעק טאבאק, צוליעב וואס ער פלעגט שוין דארפען ארויפגעהן אויף דער בימה צום שמש, — אין דער דאזיגער צייט איז לייבע, זיין זוהן, געזעסען אין זיין צימער, וואו ער וואהנט שוין, זינט ער האט זיך אבגעטהיילט פון פרומען טאטען, און ארום איהם א גאנצע חברה יונגע לייט, נאהנטע און ווייטערע חברים, און האט זיך עוסק געווען אין הכנסת אורחים, זיך געסטארעט, אז קיין הונגעריגער זאל קיינער פון איהם ניט ארויס.

אזוי פיהרט ער זיך שוין פון עטליכע יאהר, זינט ער איז צו זיין שכל געקומען און איז דערגאנגען, אז אלץ איז א גרויסער טעות; און סטארעט זיך דערפאר זיין טעות צו פערריכטען, אז זיינע אלטע זינד זאלען פערגעבען ווערען.

נאך ערב יום כפור, בשעת זיין טאטע איז אודאי געלעגען אין בית המדרש נעבען בימה און האט בעקומען מלקות, זאגענדיג דערביי תחנון, האט לייבע בעגענעדיג זיך מיט חברים און בעקאנטע, יעדען אפגעשטעלט און פערבעטען:

— קום, ברודער, ארויף מארגען א זיינער צווי, מיר וועלען צובייסען און גוט פערברענגען.

און די חברים האבען זיך נישט געלאזט בעטען און זיינען געקומען.

און יום־כפור א זייגער דריי, ווען אין די בתי מדרשים און אין די קלויזען איז אויף א שעה רוה, האָט זיך ביי לייבען אין צימערל אָננעהויבען די „עבודה".

און כאָטש דער עולם איז געווען א וואָכענטיגער, דער בעל־הבית פון צימערל אויף דאָס גלייכען, פון דעסטוועגען איז דאָס נאנצע בילד אויסגעקומען יום־טובדיג. וועניגסטענס ניט ווי געווענליך. דער בעל־הבית אליין, לייבע, איז געגאנגען אהן א ראָק און האָט אלע פינף מינוט דערגאָסען דעם טשיניק און אָננעצונדען די טהע מאשינקע, וועלכע האָט געברענט מיט א יום־טוב'דיגען גערוש; געשטאָנען איז די דאָזיגע מאשינקעלע אין מזרח־וואנט און דאָס פייער האָט אויסגעזעהען ווי אפיקורסיש־הייליג... די חברה איז בעשטאָנען פון א מאן 15, אין צימערל האָט זיך געפונען בלויז איין שטוהל און א בעט. אויף וועלכער עס זיינען געזעסען די פני... די איבריגע זיינען געזעסען אויף דר'ערד און דאָס האָט נאָך דעם בילד צוגעגעבען א מעהר יום־טוב'דיגען אויסזעהן, אלענפאלס, קיין וואָכענדיגע זאך איז עס ניט געווען.

אז לייבע פלעגט זיך אָבפארטיגען מיט דעם טהעע קאָכען, פלעגט ער פערנאָנדערטראָגען ישרעז צו גלאָז טהעע און הייסען שמירען ברויט מיט פוטער און שניידען וואורשט. געקויפט טאקי היינט ביי א גוי...

— שמירט, ברידער, פוטער און עסט מיט קאָלבאס. איין מאָל יום־כפור!...

— עס פערשטעהט זיך! — האָט איינער פון דער חברה, א דארער בחור, מיט א הונגעריגען פנים — פאָדטאקעווען, און האָט אָננעשמירט א שטיק ברויט מיט פוטער, און ארויפגעלעגט דערוויף דריי קיילעכריגע שטיקלעך וואורשט. געדאכט האָט זיך, אז דער יונגער מאן וויל שוין יוצא זיין פאר נעכטען און אפשר פאר מארגען.

דער דאָזיגער יונגער־מאן האָט אביסעל געשטערט לייבעם

שטימונג. ניט דאָס מיינט ער! ער איז דאָך ניט אויסען צו געבען עסען גלאַט הונגעריגע, נאָר אזעלכע וואָס האָבען יום־כּפּור ניט ווען צו עסען. אויך א הונגעריגען קען א נאַנען יאָהר איז היינט גאָר ניט אַזא מצוה...

אָבער קיין סך קלערט ער דעריבער ניט. ער טרייסט זיך גלייך, אז אפילו געבענדיג אזא יונגען־מאן היינט עסען איז אויך עפּעס ווערט. דער אמת׳ה איז דאָס אויך א פּאַטש אין פּנים, און מעהר איז ער ניט אויסען.

און א צופריעדענער, א גליקליכער פון זיין שליחות, רופט ער אויס, נאָכדעם, ווי אלע זיינען שוין אָנגעגעסען, אָנגעטרונקען און אָנגעוויכערט:

— מ׳האָט עפּעס געדאַרפט א זונג־טהון... „דובינושקא“...

און די נאַנצע חברה, חוץ דעם הונגעריגען יונגען־מאן, וועלכער האָט זיך פּלוצים מיישב געווען און האָט אָבגעשניטען גאָר אויף דאָס ניי א שטיק ברויט און בעשמירט מיט פּוטער, בעלענט מיט וואורשט — האָט א הונער געטהאָן „דובינושקא“...

דער בעל־הבית אליין, לייבע, האָט קיין שטימע ניט גע־האָט, ער האָט נאָר אין דער שטיל אונטערגעזונגען, גלאַצענדיג ביי די שארפע ווערטער פון ליעד פרום די אויגען.

— און נאָך א ליעד! — האָט ער א קאָמאנדעווע געטהאָן. „אטרעטשיאמסיא!“ האָט איינער אָנגעווויזען.

און דאָס צימער׳ל איז וויעדער פול געוואָרען מיט געזאנג, נאָך שטארקער ווי פריהער, ווייל דער הונגעריגער יונגער־מאן האָט שוין געענדיגט עסען און, זייענדיג שוין זאָט אויך אנ׳אמת און צוליעב דעם — פרעהליך, האָט ער זעהר הויך געזונגען.

— אט אזוי, האָב איך ליעב! — האָט לייבע בעגייסטערט געוואָרט, בעטראכטענדיג זיין חברה, און בלייבענדיג שוין צו־פריעדען אפילו מיט דעם הונגעריגען יונגען־מאן.

אין מיטען זינגען האָט זיך דערהערט א קלאַפּ אין טהיר.

– שא! — האט דער בעל־הבית איינגעשטילט דעם כאר. ווער ווייטער?

— טעלעגראמא! האט זיך דערהערט א גראב קול.

— א רעוויזיע! — האט איינער פון די חברה דערשראקען אויסגעשריען.

די טהיר האט זיך געעפענט און עס זיינען אריין מיט א הילכיגן געלעכטער דריי מיידלעך.

— אהא, דערשראקען? — האט איינע מיט א מאנסביל־שען קול לאכעדיג געפרעגט.

דער בעל־הבית איז פון די נייע געסט געוואָרען צוטומעלט. מען האט שוין אלץ אויפגעגעסען. זיי זיינען אודאי הונגעריג.

— איהר ווילט דאך עסען... הא?... — האט ער בעזארגט געפרעגט.

— נאך א מין וועלען! — האט די מיידעל מיט'ן מאנס־בילשען קול אויסגעשריען. — מיר האבען דאך עפעס א חזקה צו עסען ביי אייך אלע יום־כפור.

לייבע ניט ענטפערענדיג א ווארט, האט גלייך ארויפגע־כאפט אויף זיך דאס רעקעל און אכגעבענדיג א בעפעהל דעם הונגעריגען יונגען־מאן אנצינדען די מאשינקע און מאכען טהעע. איז ער ארויס געלאפען עסענווארג קויפען...

אין עטליכע מינוטען ארום איז ער געקומען מיט א פא־פירענעם זאק, וועלכעס ער האט ארויסגענומען פון אונטערן פאלע.

—זיך בעגענענט מיט א פאר יודען... — האט ער לא־כענדיג דערצעהלט... — סכנות נפשות...

— נישקשה, — האט דער הונגעריגער יונגער מאן גע־טרייסט — שליחי מצוה אינן נזקין.

און דער עולם האט זיך געזומען וויערער צו דער עבודה. דער בעל־הבית האט נאר אכטונג געגעבען, אז די פרויען זאלען עסען: אן זיי איז איצטער מעהר מצוה.

און מיט א פרום פנים, מיט שטראהלענדע אויגען האט ער זיי אלע ווייל געבעטען.

— עסט און טרינקט! באלד וועלען מיר אלע שפעס זינגען...

דער רעוואלוציאנער.

ניט נעזעהן האָב איך חיים'ען שוין א פּאָר יאָהר, זייט די רעאקציע האָט זיך אָנגעהויבען, און איך האָב געמוזט פערלאָזען די שטאָדט, וואו איך האָב אָנגעפיהרט, צוזאמען מיט איהם טאָקע, דריי סטרייקען. קומענדיג צוריק אין דער זעלבער שטאָדט אונטער אן אָנדער נאָמען, בין איך אריין צו זיינע עלטערען פרעגען אויף איהם.

— ווי אזוי האָט ער זיך אַרויסגעדרעהט? — איז געוועזן מיין ערשטע פראָגע.

— איהם האָט אָפּגעשפּיעלט א גליק — האָט מיר זיין פאָטער, א ליבעראלער איד, געענטפערט, — נאָך אייער אַוועקפאָהרען האָבען זיך אָנגעהויבען די שרעקליכסטע און דומסטע ארעסטען... מען האָט ארעסטירט קרעמער, מלמדים אפילו. עס האָט געהאָלטען מען זאָל דעם ראָבינער ארעסטירען און פערשיקען... איהר פערשטעהט אונזער ראבינער!... איהם אבער, חיים'ען היימסט עס, האָט מען גראָר צו רוח געלאָזט...

— איז וואָס־זשע מאכט ער? — האָב איך נייגעריג נעפרעגט.

דער פאָטער איז טרויעריג געוואָרען און האָט געענטפערט:

— מאכען מאכט ער ניט אזוי גוט — ער איז מעלאנכאליש געוואָרען... בענקט נאָך דער רעוואָלוציע...

— וואר בענקט דען ניט... — האָב איך א זיפץ געגעבען.

— יאָ... יאָ... מיר בענקען אלע, אָבער ביי איהם דריקט זיך עס אוים אין אנ'אנדער פאָרם... איבר'נענם איז ער ביי זיך אין צימער. ער זיצט א נאָנצען טאָג אין צימער... געהט

ערגעץ ניט ארויס...

איך בין אריין צו איהם אין צימער...

ער האָט מיך גלייך דערקענט, אין אָבער ניט נתפעל גע־ווארען פון מיין קומען. פונקט ווי ער וואָלט מיך ניט בעמערקט...

— זיים, וואָס מאַכסטו, וואָס ביסטו אזוי מוטהלאָז.... דערקענסט מיך ניט?

ער האָט אויפגעהויבען זיינע גרויסע שוואַרצע, ברענ־נדע אויגען, א טרייסעל נעטהאָן מיט'ן קאָפּ בערעקט מיט גע־דיכע לאַנגע האָר, וועלכע האָבען זיך צישאָטען אין לאָקענס אויפ'ן ווייסען חויכען שטערן און האָט ארויסגעמורמלט:

— איך דערקענ דיך אויסערליך...

— וואָס הייסט אויסערליך? — האָב איך מיך פערוואונ־דערט און איהם מיט חשד אָנגעקוקט...

— אויסערליך זייט איהר אלע די זעלבע מענשען.

— און אינערליך?...

— אינערליך זייט איהר שעפּעלעך...

איך בין געבליבען א ווייל פערווירט און האָב קוים גע־פרעגט:

— און דו?...

— איך? — האָט ער איבערגעפרעגט — איך בין ניט גלייך צו אייך...

— וואָס טהוסטו א גאנצען טאָג, חיים?... — האָב איך איהם געפאַרשט.

— איך? — א שמייכעל האָט בעדעקט זיין שטאַלצען געזיכט — איך לעב אין א וועלט פון רעוואָלוציעס...

— וואָס הייסט?

— דו וועסט עס ניט פערשטעהן... האָט ער זיך מדחה געווען פון אנ'ערקלערונג...

— לעזסטו עפּעס צייטונגען... אינטערעסירסטו זיך מיט דער דומע?...

ער האט אויך מיר מיט א שפאטיש מינע א בליק געוואר־פען און געזאגט:

— פאר מיר עקזיסטירען ניט קיינע צייטונגען און קיין דומע... איך האב מיינע צייטונגען...

— וועלכע?...

— וועלכע? — האט ער איבערגעפרעגט — אט די אלע צייטונגען, וואס זיינען ערשיענען אין יענע פרעהליכע, פרייע און היסטאריש טעג...

— אלטע צייטונגען? — האב איך אויסגעשטלט די אויגען...

— אלטע, זאגסטו! — האט ער געלאכט — פאר מיר זענען זיי אייביג נייע...

דערבי האט ער געזומען זיך גריבלען אין א פאק צייטונ־גען, ארויסגענומען פון דארט איין נומער און מיט שטראהלענ־דע אויגען מיר אנגעקוקט:

— דערקענסטו אט דעם נומער, וואו עס איז געווען גע־דרוקט דער מאניפעסט פון די ארבייטער־דעפוטאטען. נא, לעז דורך... לעז! — האט ער מיר גערוקט די צייטונג אין פנים אריין... דאס זיינען וועדטער... דאס איז א פליה!

— ס'איז דאך אבער אן'אלטער נומער... — האב איך שוואך און דערשראקען געזאגט...

— נו, טא לעז די היינטיגע צייטונג, וואו מען בעט זיך, וואו מ'רעדט תחנונים... איך קען זיי ניט לעזען, ברודער, מיך עקעלט... איך האב מיך אבגעוועהנט... מיין הארץ דורשט נאך א פרייען, דרייסטען ווארט...

— און אז דו לעזט איבער די אלע נומערען, וואס טהוסטו דאן?...

—דאן? איך האב גענוג צו לעזען... — האט ער שטאלץ געענטפערט — ביי מיר אין צימער זיינען דא די בעשרייבונגען פון אלע רעוואלוציעס פון דער גאנצער וועלט און פון אלע צייט־

טען... די אטענישע, די רוימישע, די פראנצויזישע, די איטא־
ליענישע, די עסטרייכישע, די היספאנישע... מיין ציטער איז א
נעסט פון רעוואלוציעס...

זיינע אויגען האבען געשטראהלט... איך האב אויף איהם
געקוקט מיט בעוואונדערונג און נאך א קליינער פויזע האב איך
איהם געפרעגט:

— און די רעאקציע אין רוסלאנד?...

— די רעאקציע... — האט ער בייז אויסגעשריען און זיין
געזיכט האט זיך ווילד פארקרימט... ביי מיר אין צימער איז
ניטא קיין זכר פון איהר... איך לאז איהר ניט צו... קיין קלאנג
דרינגט פון איהר ניט ארויס אהער... ביי מיר אין צימער הערט
זיך דער דונער פון באמבעס; מיניסטארען, זשאנדארען וועי־
רען צוריסען אויף שטיקער... שטערט ווערען באמבארדירט
פון רעוואלוציאנערען... מאטראזען דערשיסען זייערע קאפי־
טאנען... לעטען ערקלערען א רעפובליק...

און אבכאפענדיג דעם אטהעם, האט ער הויך זיך געביי־
זערט:

— ביי אייך איז א רעאקציע, ביי מיר איז אבער די רע־
וואלוציע אין רעכטען פייער... אט־א! — האט ער מיר ווילד
אנגעוויזען אויף א פאק צייטונגען... אט דאס איז עס... איך
היט זיי ווי די אויג אין קאפ...

— ער איז קראנק! — האב איך אין געדאנק אויסגע־
שריען.

דאך האב איך איהם מקנא געווען...

1908.

אנזיכטס־קארטען.

בער שאבשאוויטש איז א מוכר ספרים בן מוכר ספרים. זיין קראם מיט די ספרים איז איהם געבליבען בירושה פון זיין אלטען טאטען. זיינען אבער געקומען אנדערע צייטען און א סך ספרים ליגען יעצט ווי שטיינער ערגעץ אין די הינטער רייהען. פארקעהרט. די נייע ביכער און ביכלעך ליגען אדער אויפ'ן טיש אדער אין די פאדערשטע רייהען און זייערע פאדערבלעט־לעך מיט די פערשיעדענע פארבען קוקען, ווי מיט העזה און חוזק...

בער שאבשאוויטש איז שוין אליין א איד פון א יאהר עטליכע און פופציג מיט א גראהליכער בארד און מיט לאנג־ליכע פאות. נישט קוקענדיג, וואס ער האט שוין שעהנע עטל כע יאהר צוטהון מיט די נייע סארט ביכלעך, קען ער זיך נאך אלץ צו זיי נישט צוגעוועהנען. און פאר זיינע נאהענטע עלטערע קונים איז ער זיך מורה, אז אנ'אמת'ע הנאה פון פריון האט ער ערב פסח, וועז ער לייזט פאר הגדות, ערב תשעה באב — פאר קינות און אלול־צייט — פאר מחזורים, דאס איז ער־שטענס — ערקלערט ער — א סחורה, אין וועלכער איך בין א בקי. צווייטענס, איז דאס א יודישע סחורה, וואס נעהט קיינמאל נישט אוים פון מאדע. זאל זיין טויזענד מאל רעווא־לוציע און טויזענד מאל קאנסטיטוציע און הונדערט דומעס — תשעה באב וועט א יוד קויפען א קינה... דאס איז אן אייביגע סחורה! און די היינטיגע, די נייע, איז היינט פערקויפט זיך דאס הונדערטער־וויז, און נאכדעם בלייבט עס ליגען ווי א שטיין. נאך ערגער ווי די אלטע ספרים...

אז עס וואלט זיך געווענדט אן איהם, וואלט ער עד היום געהאנדעלט מיט רומ'ל אליין, צו אלדע שווארץ־יאהר די נייע! ער האט זיי פיינד, ווי חזיר, וואדום אייגענטליך זענען דאך אלע נייע ביכער אזן ביכלעך זיינע דם שונאים. מאבען חוזק פון זיין בארד אזן פאות אזן פון זיין נאנץ אידישקייט אזן ווילען פון איהם אש מאכען... ער לייענט זיי אפילו נישט, נאר זייערע נעמען אליין קלעקט שוין... אבער זיין זוהנדעל, וועלכען ער האט שוין עטליכע יאהר אריינגענומען אין געשעפט, ווי נישט אנדערש, ווי האנדלען מיט די נייע. „מיט די אלטע, טאטינקע, וועט מען אפילו נישט האבען פאר וואס קראם־געלד צו צאה־לען!" אזן אט אזוי איז בים־לעכ־וויז די קראם פול געוואדען מיט טריפה סחורה.

אזן נישט נאר מיט די נייע סחורה אליין איז ער נישט צופרידען, נאר אפילו מיט די נייע קונים. יונגלעך אין בלויע אזן רויטע העמדלעך, גרויסע עזות־פנימ'ער, קומען צוגעהן כאפטעס־ווייז אזן מען רעדט על ה' ועל משיחו... טרייבען זיי קען מען נישט צוליעב צווייי טעמים: ערשטענס האט ער א מסורה, אז מיט קונים דארף מען זיך בענהן עדעל, אזן צוויי־טענס איז פשוט א מורא... א קלייניגקייט — היינטיגע חברה! בשעת עס איז נעווען דער שטרייק אזן ער האט נישט געוואלט פערמאכען די קראם, האבען זיי איהם געוויזען פיסטוילען... אמת'ע פיסטוילען! פון דאמאלסט אן ציטערט ער פאר זיי אזן זאגט זיי אפילו א מאל א חניפה־וואדט... מען מוז!... אז אידען זיינען אין גלות ביי גויים אזן ביי אידען...

נאר ער וואלט שוין צו אלץ צוגעוועהנט וועדען, אי צו די נייע ביכלעך, אי צו די נייע קונים, בפרט, אז די לעצטע צייט לייזט זיך טאקע גאנץ געשמאק.... האט זיך אין מיטען דרינען זיין זוהנדעל פערוועלט נאר א נייער מין סחורה — קארטלעך מיט צאצקעס, אנזיכטס־קארטען בלע'ז. פארטרעטלעך אזעלכע, שטות'ערייי! מיט פאטרעטען האט ער אפילו שטענדיג געהאנדעלט.

אבער דאָס זיינען געווען פֿאַרטרעטען פֿון ווילנער גאון, פֿון ר' מענדעל ליבאוויטשער: דאָס זיינען געווען הויליגע פּנימ'ער, וואָס די שכינה האָט אויף זיי געוווהנט. אָבער די פּאָסטקאַרטען מיט די צאַצקעס—אמת'ע „פּסלים". אפילו כלומר'שט אויף אידישע. אָבער אַז אָך און וועה צו די אידישקייט! מילא. די קאַרטען מיט זברים איז נאָך ווי עס איז, אָבער מיט די נקבות זאָל זיך דער אויבערשטער מרחם זיין — הענד און פּיס ציטערען איהם. מוטער־נאַקעטע נקבות! און נאָך כלומר'שט פֿון תנך... דבורה, אביגיל, בת שבע און נאָך און נאָך...

קומט אריין א קונה, בשעת ער איז אליין אין קראָם און בעט אַנ'אנזיכטם־קאַרטע, בלייבט ער ווי אין קלעם... ער נעמט ארויס דאָס נאַנצע קעסטעל, וואו די דאָזיגע סחורה ליגט און דערלאַנגט מיט אראָפּגעלאָזטע אויגען.

— קלויבט אויך אויס... זאָגט ער פערשעהמט, ווי ער וואָלט עפּעס גע'ננב'עט.

דער קונה קלויבט, קלויבט, ביז ער קלויבט עפּעס אויס און דערלאַנגט עס שאַבשאַוויטש'ען.

בער שאַבשאַוועטש נעמט עס אין די הענד און קוקט עס אָן, ערשט: הגר — א נאקעטע הגר!...

— א צעהנעריל, נישט וועלוועלער... זאָגט ער קוים ארויס און קעהרט אום דאָס קאַרטעל אויף דער צווייטער זייט, ווי מען קעהרט אום אין אַנ'אבל־שטוב דעם שפּיגעל...

— און וואָס קאָסט א די — אויך אזוי? פרענט דער קונה וויערער, דערלאַננענדיג נאָך א קאַרטע.

דער אלטער מוכר־ספרים נעמט זי וויערער אין האַנד און ווי אַנ'אַבנעבריהטער שטעקט ער עס אָב צוריק דעם קונה, אַב־שטאַמלענדיג בייז:

— א צעהנעריל!

דאָס האָט איהם אזוי אַבגעבריהט אונזער מוטער חוה...

— א בעלנות אזוינס צו קויפען! מורמעלט ער, אז דער

קונה געהט שוין ארוים, און נעמט דאָס קעסטעל און וויל עס אוועקשטעלען ערגיץ.

נאָר ער פיהלט, ווי דאָס האַרץ קלאַפט איהם שטארק... און עס ציהט איהם, ציהט צום קעסטעל...

ער קוקט זיך אום, צו געהט עמיצער נישט אריין און נעהמט זיך כלומר'שט סאַרטירען די קאַרטלעך.

פריהער סאַרטירט ער די צעהנערדיגע, הגר'ס צן הגר'ס, און חוה'ס צו חוה'ס. און דבורה'ס צו דבורה'ס... ווי ער קומט צו בת־שבע, בלייבט ער לענגער — אזא יפת־תואר... אבער באלד קומט אריין דאָס זוהנדעל.

— וואָס טהוסטו דאָס, טאַטע?

בער ווארפט אראָב פאר שרעק דאָס קעסטעלע און מורמעלט א ברוגז'ער.

— איך סארטיר דיינע שעהנע סחורה... אז אך און וועה צו מיר!...

דער זוהן דערפיהלט עפעס און שמייכעלט...

וויי אזוי איך בין געוואָרען אַ ציוניסט.

די בעסטע צייט צו לעזען צייטונגען אין קאפע „אַריענטא" אין בערלין איז אין דער פריה. דאָס קאפע־הויז מאכט דעמאָלט דעם אייגדרוק פון א קלויז, אין וועלכער עס איז שוין נאָכ'ן דריטען מנין, און עס זיינען בלויז געבליבען עטליכע אידען לומדים, וואָס זיצען נאָך איבער א פרק משניות, א בלאַט גמרא אָדער איבער א ספר סתם.

די נעסט אין הער־פריה זיינען געצעהלטע, אָבער דערפאר שטענדיגע. און דאריבער טאקע הייסען זיי „שטאַם־געסט". צווישען זיי געפינען זיך א פאָר בטלנים, דאָס הייסט אזעלכע, וואָס לייענען די צייטונגען זעהר וועניג, מעהר זיצען זיי אזוי מיט דער צייטונג אין דער האַנד און טראכטען פון נעכטיגע טעג און רויכערען דערבי זייערע ציגארען; א פאָר אָבער זיי־נען דאָ אמת'ע מתמידים, וואָס זיצען עלֿ התורה ועלֿ העבודה און שטודירען די „פראנקפורטער צייטונג", נאָך דער פראנקפור־טער" נעמט מען זיך צו דער „פאָסישער" און אז די „פאָסישע" צייטונג איז שוין אויך דורכגעלֿערענט, נעהמט מען זיך צום „פרעמדען־בלאַט".

עס איז דאָ, נאָט צו דאנקען, וואָס צו לייענען, אבי מען וויל טר!

אָבער דאָך גרעסטער מתמיד פון די צייטונגס־לומדים איז דאָרט איינער א יוננער מאן פון א יאָהר עטליכע און דרייי־סיג, נישט רייך, אָבער אנשטענדיג געקלייידעט. דער דאָזיגער יונגער־מאן קומט אין „אַריענטא" כמעט צו ותיקו'ן, טאקע באלד, ווי מען עפענט עס אויך. קומט ער צונעהן מיט א שווער־

צען רימענעם פולקגעפאקטען פּאַרטפּעל, וואָס מאַכט דעם אייר־
דרוק פון א טלית־און־תפילין־זאַק...

ער זעצט זיך אוועק אויף זיין שטענדיגער „שטאַט" אין
מזרח, וואו עס געפינען זיך די פּאָליצעם מיט די צעהנדליגער
צייטונגען און זשורנאַלען, און בעשטעלט א „בערלינער קאָפּע".

נאָכדעם געהט ער צו מיט א פרומער, ערנסטער מינע צו
די פּאָליצעם און נעהמט זיך אויסזוכען דאָס זיינגסע. קודם גע־
פינט ער די „וועלט" מיט'ן געלבן שער בלאַט. האָבעדיג זי שוין,
בעקומט זיין פּנים א צופריעדענעם אויסדרוק, נאָכדעם זוכט ער
אויס „די יודישע רונדשוי". מיט די דאָזיגע צוויי וואָכענבלע־
טער זעצט ער זיך צוריק אוועק אויף זיין שטענדיגען פּלאַץ און
הויבט אָן מיט התמדה צו לייענען.

דעם דאָזיגען יונגען־מאַן האָב איך א לאַנגע צייט „בעאָב־
אכטעט". ער איז מיר וואָס אַמאָל מיט זיין לעזען די ציוניסטישע
צייטונג אינטערעסאַנטער געוואָרען. אָבער איך דריק זיך ניט
ריכטיג אויס — די צייטונגען האָט ער ניט געלעזען, ער האָט
זיי געלערענט.

דער אויסדרוק פון זיין פּנים האָט בײַם לייענען בײַ איהם
זיך געענדערט. דא איז עס געוואָרען קאַנצענטרירט בײַ א שווע־
רער פּראַגע, דא האָט עס גענומען לויכטען, ווי בײַ א גוטער
בשורה, דא האָט עס אויסגעדריקט פּראַטעסט, ווי בײַ א מיינונג
פון א נענגער און דא האָט עס געשמייכעלט כמעט קינדיש,
ווי עס וואָלט געזאָמעלט געוואָרען ערגיץ א גרויסע צאָהל שקלים.

דאָס איז א פייערדיגער ציוניסט! — האָב איך בעשלאָס־
סען,— און כאָטש נישט נור פייערדיגע, אפילו לעבליכע ציוניס־
טען זיינען מיר נישט שטאַרק נאָהענט צום הארצען, האָב איך
דאָך שטאַרק געוואָלט קענען לערנען העם דאָזיגען זאַנדערבארען
„לעזער".

עס האָט מיר געלונגען.

ערפאָהרענדיג, אז איך בין ניט קיין ציוניסט, האָט ער

לכתחילה געפרובט מיך בעקעהרען מיט גוטען. קודם האָט ער מיר בעוויזען, אז אין „גלות" זיינען ניטאָ קיינע אויסזיכטען פאר א נאציאָנאל־קולטורעל לעבען.

האָב איך עס איהם, נאטירליך, אָבגעלייקענט. האָט ער זיך אָנגעהויבען צו האָמפערען מיט מיר, און האָט מיר פאר־געוויזען דעם זשארנאָן, וואס מען רעדט אין גלות.

האָט מיר שוין די מעשה שטארק פערדראָסען און איך האָב איהם אָבגעענטפערט, אז דער העברעאיש אין ארץ־ישראל איז ערשט אן אמת'ער זשארנאָן און האָב איהם געבראכט צי־טאטען פון „הפועל הצעיר" און פון „האחדות".

חאָט ער מיר צוריק פאָרגעווארפען, אז דער זשארנאָן אין אמעריקא איז געמישט העלפט מיט ענגליש.

האָט דאָס מיר ערשט א בריה געטהאָן: סטייטש, איך קען אזוי גוט דעם אמעריקאָנער „יודיש" און דער ציוניסט קומט און דערצעהלט מיר מעשיות... האָב איך איהם געזאָגט, אז ציוניזם איז נענען גייסט פון פאָלק און ער פיהרט צו אָסימי־לירונג און האָב איהם געבראכט א ראיה לרבר די שטאָדט וויעז.

— וויעז, זאָג איך איהם, איז פאר'ן ציוניזם געווען א אידישע קהלה און איצט האָבען די וויענער אידישע צייטונגען אלע וואָך א רובריק פאר די ארויסגעטראָטענע פון יוהענטום.

האָט ער מיר אויפגעוויזען צוריק, שוואַרץ אויף וויים, אז אין נין יארק האָבען אידישע מיידלאָך חתונה פאר אי־טאליענער.

האָב איך איהם תוך כדי דבור געזאָגט, אז ווי די אראבער וועלען נור וועלען קולטורעלער, וועלען אידישע מיידלעך חתונה האָבען דוקא מיט אראבער.

האָט ער, פון זיין זייט, מיט גרויס בקיאות מיר קלאָר גע־מאכט, אז די העברעאישע קולטור אין ארץ־ישראל וועט בע־הערשען די אראבישע...

דאָס האָט ערשט מיר פערבראַנט: שוין וויל־קסטו בעהערשען! און איך האָב אויסגעשאָסען מיט גרימצאָרן:

— יאָ, מיר וווייסען אייערע ציעלען. דער ציוניזם האָט אפּעטיט, אָבער מען וועט געבען איבער די הענד...

און איך בין אזוי בייז געוואָרען, אז איך האָב פּאר כּעס אזש געציטערט.

ער ווידער האָט אין נאַנצען געפּיבערט.

— א־הר זייט א פּאַלקס־פּערראַטער! — האָט ער געשריען.

— און איהר זייט א בורזשואַזנע פּאַרטיי. מען קען אייך! גור מיר וועלען קעמפּפען מיט אייך!

און אזוי איז געווען יערע פּריה־מאַרגען.

צוקריגט זיך, זיינען מיר ווי צוויי העהנער געזעסען אויפן עגען דעם אַנדערען און פּאר כּעס מעהר ניט געראַדט.

ער איז שרעקליך בעז, וואָס איך בין אזוי אייגנע'עקשנ'ט. איך בין שטאַרק אויפגערעגט, וואָס אזוינע יונגע־לייט, וואָס וואַלטען מיט זייער עקסטאַז געקענט פּיעל נוצען ברענגען דעם פּאַלק, זיינען אזוי פּערבאַנדזשעט און געהען אויף א פּאַלשען וועג...

* * *

קום איך אמאל אין דעם זעלבען קאפע־הויז שפּעט אין אָבענד, וועז די געסט זיינען וועניג און עס בלייבען בלויז, אויך ווי אין א קלויז, די לומדים.

ערשט מיין געגענער, דער ציוניסט, זיצט אויך זיין „שטאַדט" מיט די ציוניסטישע צייטונגען נעבען זיך אוז קוקט ערגיץ שטאַרק אַנגעכמורעט.

איך זעץ מיר אוועק נעבען איהם און בענרים איהם קאַלט.

— שאַלאָם! ציהט ער מיר אוים פּריינדליך די האַנד.

ענטפּער איך איהם צוריק, אויף צו להכעים, דוקא אויף אידיש:

— שלום־עליכם!

שמייכעלט ער טרויעריג.

אז מען שמייכעלט טרויעריג, ווירקט אויף מיר ווי די גרעסטע אניטאציאנס־רעדע.

איך קוק מיך אויפמערקזאם איין אין דעם יונגען־מאן און בעמערק צום ערשטען מאל, אז ער האט פערטריקענטע לי־פען, און אונטער די אויגען — גרויסע, שווארצע פאסען.

לאז איך אוועק דעם גאנצען קאמפף מיט איהם וועגען ציוניזם און פרעג איהם מעשה־פרייגד:

— וואס זענט איהר עפעס אזוי טרויעריג? — און אום איהם נאך מעהר צו דערווארימען, פערטייטש איך עם איהם אויף העברעאיש:

— למה פניך כה זועפים?

שמייכעלט ער נאך טרויעריגער און ענטפערט אויף גא־ליציאנישען יודיש (ער איז פון גאליציען!):

— עס איז שווער צו לעבען!

— איהר מיינט, אין גלות? — פארש איך איהם אויס.

— איך מיין טאקע פשוט פערזענליך... מען מוטשעט זיך...

און גליך אבהאקענדיג די פראזע, קוקט ער מיך אן מיט פארשענדע בליקען און גיט שנעל א פרעג:

— האט איהר נישט א „מארק"?

צום גליק האב איך געהאט.

און איך האב ערפאהרען, אז דער דאזיגער ציוניסט, וואס האט געזאלט זיין, ווי דער שטייגער איז, א בורזשוי, געהט מאנכמאל אום גאנצע טעג ניט געגעסען.

— אויב אזוי איז די מעשה — קום איך צום שכל — וואס־זשע האב איך זיך מיט איהם געקריעגט? און איך בע־שלים — אין זיין אנווועזענהייט צו ווערען א ביסעל קיהלער מיט מיין געגנערשאפט.

בעקומענדיג פון מיר געבארגט דעם מארק, ווערט ער

אויפגעלעגט און לעגט מיר בײַ דורכצולייענען דעם לייט־ארטיקעל אין „דער וועלט".

איך פערשפּרעך עס איהם און זיינע אויגען קוקען מיך אָן מיט דאנקבארקייט. איך לעז עס בערך שנעל דורך און ענטפער איהם:

— א שעהן ארטיקעל.

און מיר צוריידען זיך ווידער וועגען ציוון.

— ס'שאפט זיך דאָרט אַ ניי לעבען! — מורמלט ער פער'חלום'ט און די אויגען קוקען ערגיץ ווייט...

— יאָ — מורמלט איך צו, ווי מען טרייסט א חולה — מעגליך, אז א מאָל וואָל דאָרט עפּעס נעשאפען ווערען...

ער איז מיר אזוי דאנקבאר, אז באלד, דאכט זיך, צואווייניגט ער זיך.

— בון אייך קאָן נאָך אַ מאָל ארויסקומען א גוטער ציוניסט— שמויכעלט ער מיר צו מיט פריינדשאפט.

— אפשר — שמויכעל איך צוריק גוטמוהטיג...

— איך בין זיכער! — זאָגט ער ארוים מיט בטחון.

— הלואי! — ווינש איך מיר צו אליין... און בעזאלץ עס מיט א העברעאישען אויסדרוק:

— מי יתן והיה!

— אָט אזוי! אָט אזוי! — קוועלט ער פון מיר אָן.

א'ן א פּאָר טעג אַרום דערצעהל איך איהם שוין אליין א פּרעהליך נייעס.

— א חברה לאָדזער אידען — האָט איהר געלעזען? — נעהמען קויפען קרקע אין ארץ־ישראל.

— ניין! — ענטפערט ער איבעראשט, און די אויגען גלאנצען איהם — דאָס איז נאָך אין „דער וועלט" ניטאָ. זעהט א'הר... איך זאָג אייך, אז דאָרט שאפט זיך א ניי לעבען.

און אזוי ווי דאָס מאָל זיינען נאָך לייפען ביי איהם פּערטריקענטער און די פּאסען אונטער די אויגען שווארצער און

נ־עסער, בעשליים איך איהם אנצוזאגען נאך א גוטע בישורה, וואס איך האב געלעזען.

— די העברעאישע אוניווערזיטעט אין ירושלים האלט ביי וועלען א פאקט.

נאר דאס וויים ער שוין פון „דער וועלט". אבער ער איז מיר זעהר דאנקבאר פאר דער ידיעה און ער ענטפערט:

— דאס וועלען מיר אלץ האבען!

און ער הויבט זיך אן צו גראבלען אין די וועסט־טאשען:

— מיר פעהלט־צו צעהן פעניג פאר דער טאסע קאפע צו בעצאהלען, — מעלדעט ער מיר.

— נו, קיין בעז ניט — טרייסט איך איהם, און נעהם דאס איבער אויף זיך.

איז ער שוין נאר גליקליך. א העברעאישע אוניווערזיטעט וועט ער זיכער האבען און דאס קאפע וועט אויך בעצאהלט זיין און איך — זעהט ער בעשיינפערליך — ווער — א דאנק זיין ווירקונג — אלץ מעהר ציוניסט...

א גליקליכער מענש!

און ער דריקט מיר וואראם די האנד און הויבט זיך אויף אוועקצוגעהן.

ער קנייטשט דאס שטערען און טראכט עפעס שווערעס.

— וואס זענט איהר פערטיפט?

— איך קלעהר — ענטפערט ער — צי זאל איך הייגט פרובען געהן אהיים שלאפען, צי ניט.

— וואס איז דאס פאר א קלער? — פער'חדוש איך זיך.

— איך בין בעשטעהט איהר מיך, שולדיג פאר א מאנאט. און די הויז־פרוי האט מיר שוין אייגענטליך „געקינדיגט"... אזוי ווי קיין פלאץ פאר איהם האב איך ניט ביי זיך, טרייסט איך איהם מיט ציוניזם:

— אין פאלעסטינא וועט יעדער יוד האבען אן ארט.

— יא, — זאגט ער אויפגעלענט — קיין ארץ־ישראל וועל

איך אמאל זיכער פאהרען... און איהר? — וועגדעט ער זיך צו מיר און קוקט מיך פארשענדיג אן.

איך קוק אן זיין פערצווייפעלטען פנים און ענטפער בריוט:

— וואס הויסט! איך רעכען א מאל אין ארץ־ישראל צו בעזעצען זיך.

— דאס בעסטע, וואס מיר קענען טהאן! — ענטפערט ער בעגייסטערט — דארט שאפט זיך א ניי לעבען...

איך בעשטעטיג עם א"הם און דערמאהן איהם דאס העב־רעאישע גימנאזיום, דאס פאליטעכניקום אין חיפה און די העב־רעאישע אוניווערזיטעט, וואס דארף בקרוב ווערען א פאקט...

— יא, יא! — מורמעלט ער... און, פערטיעפענדיג זיך, גיט ער צו:

— ווייסט איהר, וואס איך האב בעשלאסען?

— וואס?

— איך וועל מיר די נאכט דורכשפאצירען אין „טיערנאר־טען". איך וויל ניט אנזעהן איהר נארישען פרצוף!...

אויך מיט זיין נייער אידעע בין איך מיט איהם איינפער־שטאנען און ווינש איהם זיך גוט אמווירען...

און מיר צושוידען זיך, ווי צוויי אמת'ע פריינד, וואס זיי פעראייניגט איין אידעאל, איין ליכטיגע צוקונפט...

דער בדחן.

גדליה איז אין דער יוגענד געווען א שניידער. נאָר אזוי ווי ער איז געווען א צו ריהרעוודיגער מענש און האָט ניט געקענט אײַנזיצען א גאנצען טאָג ביי דער ארבייט, האָט ער געזוכט אן אנדער פרנסה. זייענדיג א בחור האָט ער ניט געקענט געפינען קיין פאַסיגע בעשעפטיגונג, אָבער אז ער האָט חתונה געהאט מיט בײַלע'ן, לייבע דעם שוסטער'ס טאָכטער, דוקא א שטיל און רוהיג ווועזן, און האָט זיך ערוואָרבען א צוויי־דריי קינדערלעך, האָט ער זיך אריינגעמאכט אין שניידערשען קלײַזעל פאר אן אויבער־שמש.

דאָס שניידערשע קלײַזעל איז בעשטאנען פון א קלײַנער הילצענער געבויד, האָט פערמעגט א פאַליש, א ווײַבערשע שול און א קעלער. די אָפּיציעלע דירה פון דעם אויבער־שמש האָט זיך גערעכענט דער קעלער, אזוי איז געווען בפירוש געשריעבען אין „כתב", וואָס דער אויבער־שמש האָט בעקומען פון די גבאים, — אין דער ווירקליכקייט אבער האָט גדליה בעוואוינט דאָס נאָנצע שניידערשע קלײַזעל. דער קעלער איז נאָר געווען פאר די כלי בית און פאר'ן ווייב מיט די קלײַנע קינדער.

בכלל איז די דאָזיגע שמשות געווען פאר גדליה'ן א פריי־ליכער ענין. די שניידער זיינען בטבע א פאַלק, וואָס האָבען ליעב א ווערטיל, א וויצעל און א מאל, א ביסעל בראַנפען. א שאָד איז נאָר דאָס, וואָס זיי זיינען ניט זעהר רייך, א טייל פון זיי דוקא גרויסע קבצנים. דעם וואָכער אויסרייסען פון זיי איז גדליה'ן אָנגעקומען נישט נאָר גרינג און דערפאר פלעגט

ער, פרייטאג נעהענדיג נאכ'ן „וואכער", מוזען פערבלאנדשען אויף צו אנדערע בעלי־בתים מיט דער פושקע. ארויסגעהאלפען האט איהם זיין פרעהליכקייט און זיין אויפגעלעגקייט. גדליה פלעגט דאס מאכען גלאט מיט א וויצעל, מיט א ווערטעל און איבערהויפט מיט א גראס.

דאס „געפיהל" צו גראמען האט זיך ביי גדליה'ן ענדעקט גאנץ פריה, ווען ער האט נאך געארבייט ביי שניידערייי. יעדער חפץ האט ביי איהם געהאט א גראס. די שער האט זיך גע־גראמט מיט „גיעב אהער", די פרעם מיט נם און די נאדעל מיט גדול... די פועלים מיט וועלכע ער האט דעמאלט צוזאמען גע־ארבייט, האבען נביאות געזאגט, אז ער וועט אמאל זיין א בדחן... גדליה האט די דאזיגע נביאות געהיט אין הארצען און שטענדיג זיך געאיבט אין גראמען. געהאפט האט ער, אז ער וועט אמאל ווערען אין שטעדטעל דער בדחן און דאמאלט וועט ער לאבען פון דער וועלט...

אבער די ערשטע פאר יאהר פון זיין שמשות אין שניי־דערשען קלייזעל האט ער ניט געהאט קיין אויסקום אויף וועג־רען א בדחן. דאס שטעדטעל האט טאקע קיין בדחן ניט געהאט, אבער העניך דער „קאנטראבאס", א הויכער, מאגערער איד, אויף וועלכען דאס „שטעדטעל" האט געזאגט, אז דער קאנ־טראבאס נעהמט ביי איהם ארויס דאס חיות און ער וועט לאנג ניט לעבען — דער דאזיגער העניך איז געווען אויף חתונות דער ממלא מקום פון א בדחן. נאטירליך האט דער עולם קיין סך פון איהם ניט געפאדערט: זיין נוסח איז געווען קורץ: „חתן מיט דער רעכטער פום!" „כלה אין א גליקליכער שעה", און נאך א פאר נויטיגע פראזען, פאר וואס ער האט בעקומען עקסטרא פון די כלי־זמר א גרעסערען פראצענט פון די הכנסות, וואס די חתונה האט אריינגעטראגען...

אבער גדליה האט געפיהלט, אז דאס שטעדטעל מוז האר־בען נויטיג ווי לעבען א בדחן. אלס אויבער־שמש פון שניידער־

ישׂן קלייזל, פלעגט איהם אויסקומען זיין אויף שניידערשע חתונות. ער פלעגט שוין דעמאלט, אויסער זיין שמישות'דינע ארבייט, זיך אריינמישען צווישען די כלי־זמר און איינמאל נאך א שטארקע כוסה, וואס ער האט געמאכט, האט ער א זינג געטהאן:

הערררריי, רערררריי, וויוואט,
לעבערויג, פרעהליך,
די כלה איז א מלכה, דער חתן
איז א מלך...

נאכדעם ווי דער מגושמ'דינער עולם האט זיך דערפיהלט פון דעם דאזיגען אונערוואַרטעטען זמר ווי בערוישט און אנ־קוקענדיג גדליה'ן מיט אנערקענונג האט מען געוואַרט אויף נאך פון דעם זעלבען מין, האט העניך דער קאנטראבאס אויס־געשטעלט זיינע וואסערדיגע אויגען, א פאך געטהאן מיט דעם גרויסען „סמיק" וואס האט דעמאלט אויסגעזעהן ווי א וואפע און האט אויסגעברומט:

— נענות! איהר זענט א שמש! — און גדליה האט זיך אבגעטראגען אין א וויקעל צו די כלי־קודש און האט דאַרט אין דער שטיל חוזק גמאכט פון העניך'ן און דוקא צום גראם: ווי געפעלט אייך דער דאזיגער פלאקען — איך מיין, אז וועט כ ט זיין קיין זקן... די איבעריגע כלי־קודש, וואס האבען אויך גמאכט א כוסה, האבען פרעהליך געלאכט און דער חזן, וואס איז געשטאנען גרייט צו מאכען דער כלה'ס פאטער, וואס איז געשטארבען פאר דער חתונה, א „מלא" און אווקלענען דעם עולם אין א ים פון טרעהרען, האט אויך מסכים געווען, אז גדליה וואלט געווען א בעריהמטער בדחן, וען העניך קאנטרא־באס וואלט איהם נישט געשטערט:

— אל־מלאך־מי־מי־מ! האט ער זיך מכין געווען אין דער שטיל, שמועסענדיג מיט גדליה'ן אין איין צייט — איהר טויגט ר' גדליה, איהר טויגט! שו־כן־במ־רו־מי־מ־מ!

—אי׳הר וועט אמאל... המצא־מנוחה —... יא, איהר וועט אמאל זיין בדחן... און רעפּעטירענדיג דעם אל מלא רחמים, האט ער אין דערזעלבער צייט ליכטיגע נביאות געזאגט אויף גדליה דעם שמש, וואס וועט פריהער אדער שפּעטער זיין א גוואלדיגער בדחן... אל מלא רחמים!...

געווען־ליכע מענשען לעבען ניט אויבּיג, בפרט כלי זמרים, בפרט העניך דער קאנטראבאס: ער איז אוועק פאר דער צייט פון דער וועלט, ווייל דער קאנטראבאס האט איהם דאס היות ארויסגעצויגען. עס איז שווער צו בעשטימען וואס פאר א טאג גדליה האט געהאט, וען העניך איז געשטארבען... ער איז ארומגענאנגען אין שניידערשען קלייזעל הין און צוריק, געצופט דאס בערדל און געזונגען:

אל מלא רחמים... המצא מנוחה... הערריי — הערריי ווי־וואט... לעבעדיג פרעהליך... די כלה איז א מלכה, דער חתן איז א מלך... אל־מלא־רחמים... חתן מיט דער רעכטער פוס... אל־מלא רחמים... הערררריי — הערררריי. —

קיין גרויסע לויה האט העניך ניט געהאט, עס איז געווען־זען קוים א צווי מנינים מענשען, שוין ארײנגערעכעט די פיער קאלעגען, די כלי־זמר, און גדליה דער שמש...

די מטה, אויף וועלכער עס איז געלעגען דער מת אויסגעצויגען אין זיין גאנצען לענג און אי׳בערגעדעקט מיט א שווארצער דעקע, האבען געטראגען זיינע חברים, די כלי־זמר. גדליה האט זיך געישוב׳ט, צי זאל ער נעהמען אנטיי׳ל אין דער דאזיגער מצוה, צי ניט... ער איז ענדליך, אהן וועדטער, צוגענאנגען צו דעם פארענט פון מטה, איבערגענומען דעם שטאנג און זיך איינגעשפאנט אין איהר. זיין אקסעל, ניט געווהנט צו א שווערער משא, האט זיך געבראכען אונטער׳ן שטאנג און ער האט שוין חרטה געהאט אויף זיין אויפטהו... די זאך איז שוין

אבער געווען פערפאלען, מיט א מת שפּיעלען זיך איז ניט קיין שכל און ער האָט געשפּאנט ביז'ן בית־עולם און אין קאָפּ איז איהם געקראָכען דער אלטער גראָם מת — פּרעם.. מת — פּרעם..

ערשט אז מען האָט די מטה אוועקגעשטעלט ביים או ס־געגראָבענעם קבר איז ער פון דעם דאָזיגען גראָם פּטור געווא־רען, איז געווארען ערנסט געשטימט און האָט זיך פּאַרבערייט צו בעטען דעם מת מחילה...

אויך ביי דעם מחילה בעטען האָט ער זיך שיער ניט ארויס־געכאפּט מיט א גראָם, פּאר וואָס ער האָט זיך שטארק דער־שראָקען...

אבער אז ער איז געגאַנגען צוריק פון בית־עולם איז ער גאָר אן אנדערער געווארען. זיין שטימונג איז געווארען שטארק געהויבען. די נביאות פון דעם חזן, וואָס האָט רעפּעטירט אין איין צייט דעם „אל מלא רחמים", אז ער וועט זיין א בעריהמ־טער בדחן, האָט איהם איצט אבגעקלונגען אין זיינע אויערען ווי א געזאנג. ער איז געגאַנגען אהיים מיט זיכערע און פעסטע טריט... אין קאָפּ האָט זיך איהם געבאָמבעלט אבגעריסענע שטיקלאָך ניגונים פון חזן'ס „אל מלא רחמים" און פון זיין אייגע־נער קאָמפּאָזיציע:

הערריי, הערריי, ווי־וואָט — לעבעדיג, פּרעהליך!..."

ניו־יאָרקער בילדער.

1.

וואַרשעווער בלוט

ישוין יאָהרען אז די פאַטילע וואָהנט אין ניו יאָרק. די מוטער, — אן אלטע אלמנה, א זוהן און דריי טעכטער.

דאָכטען דאָכט זיך זיי, אז זיי וואָהנען אין וואַרשוי. אין וואָס פאַר א נאָס זיי זיהען זיך פון צייט צו צייט איבער איז דאָס אלץ די וואַרשעווער „טווארדע גאָס", פון וואָנען זיי זיינען אהער אָנגעקומען מיט יאָהרען צוריק...

עס מאַכט נאָר ניט אויס, וואָס זיי וואָהנען אין א טענעמענט הויז. פרעגט בחרם די אלטע מוטער, וואָס א טענעמענט הויז איז. זי וועט עס נאָר ניט קענען אראָבשלינגען אזא טשיקאַווע וואָרט. ביי איהר הייסט עס נאָך אלץ א „האָאז". די טענעמענטס — לאָקאַטאָרען און די נעקסט־דאָריגע — די שכנה...

דער זוהן און די טעכטער ארבייטען אלע אין די שעפער. אָבער דאָס וואָרט שאָפ וועט כמעט אין חויז ווי ניט דערמאָהנט. די מיידלעך „נעהען" און דער בחור איז אן „ארבעטאָרער"....

די טעכטער האָבען נאָך זייט זיי זיינען אין ניו יאָרק ניט געוומען קיין וואָק. זיי מאכען אנשטאָט דעם א שפאציער... זיי האָבען נאָך קיינמאָל ניט געזעצט אויף א טישער. אויב זיי זיצען יא, זיצען זיי אויף א שטוהל, פונקט ווי אין וואַרשע דאָרט אויף דער טווארדע גאָס.

און ניט נור אין רעדען זיינען זיי נאָך אלץ וואַרשאַווער, מיט'ן „סארנע" און מיט'ן „דרינען" און מיט די אלע חנ'דלעך, וואָס דער וואַרשאַווער אידישער לשון פערמאָגט—אפילו די

„קיך" איז א היימישע. די אלטע מוטער מאכט נאך ביז היינטי־גען טאג וואַרשאַווער מיטאגען, זופ — בעבלעך מיט קליסקעלעך, און פלייש בראָט זי אויפ'ן וואַרשאַווער שטייגער. פיש קאכט זי נאך אלץ מיט צוקער און אחן פעפער...

וועגען קליידער איז אבגערעדט — דער שייטעל, וואס די מוטער טראָגט, איז אופ'ן וואַרשאַווער סטייל, די טוך אופ'ן פלייצע איז נאך פון וואַרשע און וועט נאך איבערלעבען צעהנדי־לינג הינע פאציילעס...

אבער אויך די סביבה אין וועלכע די פאמיליע לעבט זיך אויס איז א וואַרשאַווער. דער קצב איז פון קראכמאלנע גאס און דער איד פון'ס געוועלב איז פון סליזקא... אמת'ע וואַרשאַווער. דערפאר פערברענגט די מוטער סיי אין יאטקע און סיי אין געוועלב לענגער ווי זי האָט צייט. ארויסגעהענדיג פון דאָרט מיינט זי, אז דאס געהט זי אהיים ניט דורך דער סעקאָנד עוועניו, נור דורך דער טוואַרדע. בלויז דער נומער פון הויז איז א לענגערער: 715. איבריגענס קוקט זי נאָר ניט אויפ'ן נומער.

א פערטעל נאך זעקס קומען די מיידלעך פון דער ארבייט. דער בחור קומט מיט א פערטעל שעה שפעטער. אין הויז הערט זיך דער נערוך פון די עכטע וואַרשאַווער שפייז. פערגעסט זיך די אלטע, אז איהרע קינדער זיינען פון א שאפ געקומען און זי מיינט, אז זיי האָבען דאס געשפאציערט אין זאקסישען גאַרטען פרעגט זי:

עפס שעהן דאס וועטער?

אבער באלד פערכאפט זי זיך. זי האָט זיך דאך דערמאנט, אז די קינדער ארבייטען. זי קוקט זיי אן יעדען בעזונדער מיט מוטערליכע בעזארגטער ליעבע און הייסט זיי נעהן עסען.

זי וואלט אכאל געוואלט וויסען, וויי אזוי געהט זיי דאר־טען אין שאפ. שעהמט זי זיך צו דערמאהנען דאס וואַרט. עס איז א מיאוס וואַרט — „שאפ"... די אלטע האָט נאך וויט זי

לעבט קיין מיאום ווארט ניט ארויסנערעדט.

די קינדער אליין האבען דאס ווארט אויך ניט בעזונדערס ליעב. זיי ווילען עס פערגעסען און מען רעדט ווענען ווארשע־ווער נייעס, ווען זיי ווערען געווארהר בון בריעף און לאנדס־לייט:

— מאמישע, רחל־נאלדע איז א כלה געווארען!...

יא, איך האב שוין געהערט. — ענטפערט די מאמע און שמייכעלט.

רחל נאלדע אליין געפינט זיך אין ווארשע, אבער פאר די מוטער מיט די קינדער האט רחל־נאלדע מעהר אינטערעס, ווי אלע נעקסט־דאריגע פון זייער טענעמענט...

— מען דארף איהר שיקען א מזל־טוב! לעגט פאר דער זוהן...

— אודאי... זאגט די אינגערע טאכטער.

און די צווייטע שלאגט פאר צו שיקען א דרשה־נעשאנק...

נאר פון א דרשה־נעשאנק ווילּ ניט הערען די מוטער: ווען קען מען דא קריגען?..

פון אמעריקאנער חפצים האלט זי ניט... אויך מיר א שטאדט!...

די דריי טעכטער זיינען הויך, שלאנק און גראציעז. דער חן פון ווארשא לייגט אויסגעגאסן אויף זייערע געשניצטע פנים'ער. אין די אויגען רוהט יחוס פון לאנגע דורות שווארץ־אויגיגע.

דערצו קליידען זיי זיך אין ווארשעווער שטאפען, אין ווער־שוער מאדע... דאס גיט זיי צו נאך מעהר שילטען און אי־נערליכען „שיק". נעהען זיי אמאל אין גאס שטעלט מען זיך אב קוקען אויף זיי. אבער ניט ווי אויף גרינע, נאר ווי אויף אויס־לענדער... מאנכע ווילען האבען, אז זיי זיינען פון שפאניען אוו מאנכע פון אן אנדער ווייטען שהנעם לאנד. די נאהענטע בע־

קאנטע וואונדערען זיך: פון וואנען קומט צו זיי אזא חן? דאכט זיך גרינע מיידלעך און יעדער האט פאר זיי דרך ארץ... ליעבע? ניין, פון זייער ליעבע האט נאך קיין יונגער מאן ניט געווארט צו רעדען.

דאס האט זיי אי פערדראסען, אי הנאה געטהאן: מען וואנט ניט!... אמאל פאלט אריין א יונגער מאן אין הויז. אנ־פאנגס וויל־ען די מיידלעך איהם נעפעלען, מען נעהמט איהם אויף פריינדליך און מען שמייכלט צו איהם מיט אן ספע־ציפישען וואוערשווער שמייכל. אבער דא וווייזט זיך דער יונ־גערמאן ארויס מיט זיין אמעריקאניזמום: עהרנעכטען, — דערצעהלט ער, איז ער נעווען אין א בורלעסק...

וואו?... — דערשרעקט זיך די מוטער...

— אין א בורלעסק!... א בורלעסק. אזא שאו... א פדייליכע שאו...

די מיידלעך וואס וווייסען יא די בעדייטונג פון וואוערט, שמייכלען מיט פעראכטונג. און בכלל האלט ער זיך זעהר גראב, דער דאזיגער „פעלאו"... ער לאדט זיי איין נעמען א וואק און נאכהער וועט מען אריינגעהן אין אייז־קרים פארלאר. אבער די מיידלעך זאגען זיך אב איינע נאך די אנדערע...

— וואוי? — מאכט דער אמעריקאניזירטער פעלאו הנ'דלעך אויפ'ן ניו־יארקער שטייגער.

— אווי... ניטא קיין „חיישעק"... — שמייכלען זיי גוט־מוטיג אבער שטאלין... און אז ער געהט ארויס פיהלען זיי זיך ווי בעפרייט פון אן אנשיקעניש, פון א ווילד פרעמדען, און מען הויבט איהם אן ארומרעדען מיט וואוערשווער אויסדריקע:

—ווי נעפעלט איהן דער פאצעט...

— ער וואלט זיך נעפאסט פאר דער אוואצווע אלעע אין וואקס־שען גארטען...

די מוטער האלט אויך אונטער...

— א שוטה א יונגערמאן...

— אן אמעריקאנער „באי"... — העלפט צו דער זוהן.
און די אלע פיער לאזען זיך ארויס אויף דרויסען מאכען א שפאציער...

די מוטער בלייבט אליין... זי איז פערנומען מיט איהרע גערענקען.

וואס א ז דער תכלית? דריי טעכטער. זיי מוזען דאך חתונה האבען... אבער קיינער געפעלט זיי ניט...

אין הארצען אבער איז די אלטע צופריידען: איהר געפעלען זיי נאך ערגער... זי קען ניט פערשטעהן, ווי אזוי וועט זיך אריינמישען אין זייער פריוואטען וואירשאוועך לעבען עפעס א פרעמדער יונגערמאן מיט'ן „אלראיט" און מ'ט'ן אלבעטיי... און וועלען איינער פון דער משפחה... פן די וואירשעוועך...

און די אלטע דענקט אין הארצען גאט, וואס איהרע טעכטער פיהלען דאס זעלבע ווי זי: קיין פרעמדע בלוט אין דער וואירשעוועך משפחה...

אפשר וועט מען נאך אמאל פאהרען צוריק...

2.

א י ן ב ו כ ה א נ ד ל ו נ ג.

שלמה גאלדין, א איד אין די פופציגער, געפינט זיך שוין אין ניו־יארק איבער צעהן יאהר. געקומען איז ער מיט דער־וואקסענע זיהן און טעכטער. א דאנק זייער גערעטענקייט אז גוטסקייט האט שלמה ניט דורכגעמאכט די אלע צרות, וואס אן עמיגראנט דארף דורכמאכען די ערשטע צייט, וועז ער קומט אין נייעם לאנד. די קינדער, סיי די זיהן און סיי די טעכטער, האבען פון דער ערשטער צייט אן גוט פערדיענט אז שלמה גאלדין האט זיך געקענט ערלויבען צו פיהרען דאס שענע בעל־בתישע אז למדנישע לעבען פון דער היים אויך דא אין ניו יארק.

שלמה גאלדין האט ליעב געהאט פון צייט צו צייט אריינ־כאפען זיך אין א אידישען בוך־געשעפט אין דאון־טאון און פרענען אויב עס איז אנגעקומען עפעס נייע ספרים. און דער מוסר ספרים פלעגט איהם ענטפערען: ניין, פלעגט ער א זיפץ טהאן און שטארק בערויערן.

— איך וואלט געווען א בעלן צו וויסען, צי דרוקט מען שוין דארטען מעהר ניט פון דעם מין ספרים, אדער איהר שרייבט זיי ניט אויס, וויל עס זיינען ניטא קיין בעלנים.

און אויסהערענדיג די ערקלערונג פון מוכר ספרים, אז אי מען דרוקט דארטען ניט אזוי פיעל, אי עם לוינט זיך ניט אלין צו ברענגען אהער, פלעגט שלמה זיך פיהלען ווי בעלי־דיגט און פלעג דעמאלט א מורמעל טהאן.

— וואס האט איהר עפעס פון די אלטע אנטיקען? אפשר א יערות דבש?...

פלעגט זיך ארויסווייזען, אז דער יערות דבש איז שוין אויך ניטא, אז דא פרעגט עס קיינער ניט — נאר אויב שלמה וויל, האט דער מוכר ספרים פאר איהם א נייעם גאנג חומשים, טאקי דא געדרוקט...

אבער די היגע געדרוקטע חומשים איז פאר שלמה'ן ניט נעזונן קיין סחורה, אויב שוין א נייעם גאנג חומשים, וויל ער פון ווילנער דרוק.

— פון ווילנער דרוק קאסט טייערער, מר. גאלדין, — פלעגט דער מוכר ספרים איהם אפשלאגען.

— איך דינג זיך דען מיט אייך? — פלעגט שלמה פער־דריסליך אנקוקען דעם מוכר ספרים — איהר גיט מיר נאר א היימישען גאנג חומשים און מיר וועלען שוין דורכקומען...

קומט אן ערב יום־טוב ווייזט זיך שלמה ווידער אין בוכ־האנדלונג. ער איז א בעלן צו קויפען א רעכטען גאנג מחזורים".

דער מוכר ספרים ווייזט איהם א גאנג מחזורים, וואס א צייטונג האָט ניט לאנג דאָ געדרוקט אלס א פרעמיע פאר איהרע לעזער.

דאן בעטראכט זיי שלמה ווי מיט פעראכטונג, ניט א בלעטער פון ערשטען ביז'ן לעצטען זייטעל. או ף דעם לעצטען זייטעל געפינט ער א פגומה: או אדוועדטייזמענט וועגען א „רעעלער" באנק, וואס צאהלט זעקס פראצענט, ער לעגט אוועק מיט א געפיהל פון שקעל דעם גאנג מחזורים און רופט אויס:

— ניין, אדוועדטייזמענטס האָב איך גענוג אין די פייערס... איהר גיט מיר טאקע א ריכטיגען גאנג מחזורים, אזוי ווי אין דער היים אין יוראָפּ.

און שלמה צאהלט אפ פינף מאל אזוי פיעל, אבי א היימישען.

א וואָך פאר פסח לאָזט ער זיך ארויס אין סטריט אייניקויפען פסח'דיגע זאכען.

בייס „סטיישאָן" שטעהען אינגעלעך און רופען אויס: אן הגדה פאר א פעני...

אינער פון זיי כאפט אָן שלמה'ן פאר'ן האנד און שטופט איהם אן הגדה...

שלמה נעהמט ארויס א פעני, דערלאנגט דעם אינגעלע, און זאגט:

— נעהם די פעני, די הגדה דארף איך ניט...

דאָס אינגעלע ווייל אבער קיין נדבה ניט נעהמען, און ער שטופט שלמה'ן צוריק די פעני.

דאָ איז שוין שלמה געצוואונגען צו נעהמען די ביליגע הגדה.

א פערשעהמטער פאר דעם ביליגען פרייז ווייל ער אפילו אויף איהר ניט א קוק טהאָן. „א פעני אן הגדה", — שמייכעלט

ער מיט טרויער. ער קען זיך אבער ניט איינהאלטען און בע־
טראכט זיך. ער ווערט אויפגערעגט: די הגדה פערמאגט אלע
פרושים, די משלים פון דובנער מגיד, צום סוף די גאנצע שיר
השירים.

— אזוי בילוג! — ווונדערט ער זיך, אבער ענדליך גיט
ער זיך א כאפ צום לעצטען בלעטל און דער סוד פון דער בי־
ליגקייט ערקלערט זיך פאר איהם: ווידער די אדוועדטייז־
מענט פון דער רעפארמער באנק!

ער פערקרימט זיך, לעגט זי אריין ווי א שטיקעל אונגוו־
טיגע פאפיער אין קעשענע און לאזט זיך צו דער בוכהאנדלונג.

— איך ווייל איהר זאלט מיר עפעס געבען א רעכטע
הגדה...

— פאר דריי סענט?... — פרעגט דער מוכר ספרים.

— ניין! ניין! — שרייט ר' שלמה — איך ווייל א
רעכטע!

— אויב אזוי וועל איך אייך גיבען פאר א ניקעל... —
זאגט דער מוכר ספרים.

— און קיין טייערערע האט איהר שוין ניט? — פרעגט
ר' שלמה און קוקט מיט פעראכטונג אויפ'ן מוכר ספרים.

— איך האב א טייערערע אויך... — ענטפערט דער מוכר
ספרים — איך האב אן הגדה פאר צוהן סענט, אבער האלב
אויף ענגליש...

— און אהן ענגליש פאר צוהן סענט, האט איהר ניט?—
פארשט ר' שלמה און קוקט נאך מיט מעהר פעראכטונג אויפ'ן
מוכר ספרים.

— ניין! — ענטפערט באלד דער מוכר ספרים — אזוינע
טייערע הגדות אהן ענגליש איז ניטא. מען פרעגט דא אויף
זיי קיינער ניט....

און שלמה איז געצוואונגען צו קויפען די ענגלישע הגדה
אבי ניט אזוי בילוג. ער גיט זי א בלעטל און שטופט זיך

אן גלייך אויף דער ענגלישער איבערזעצונג: „די יוערטער קר קען איהם אן אזוי קאלט און פרעמד.

און בעצטהלענדיג דעם „טייערסטען" פֿרייז נעהט ער א ברוגז'ער ארויס פון סטאר און מורמעלט: אלץ איז „א ביי זיי אזוי ביליג!...

3.

די טראגעדיע פון רייכקייט.

(פון א שמועס מיט אן אויפגעקומענעם).

לייט זיינען מיר מקנא: א איד א גביר! נאטירליך, מען שאצט איבער מיין פערמענגען... אבער בעקלאגען זיך דארף איך נישט. איך האב, ניט צו פערזינדיגען, א קאפיטאל... ווי־ פיעל גלויבט מיר — גענוי וויים איך אליין נישט! עס לויהנט ניט צו וויסען! עס האט ביי מיר פערלאָרען די ווערטה, עס־ לייכע טויזענדער מעהר, צי עטליכע טויזענדער וועניגער. כיי ווי סיי — קיין גרויס הנאה פון מיין געלד האב איך ניט... אז מען האט ניט קיין געלד איז דאס טאקי א גרויס אונגליק. אבער אז מען האט יא — איז עס ניט קיין גליק. באר אן אכ־ דער'ן אפשר יא — פאר מיר ניט! איהר פערשטעהט — איך בין אן אויפגעקומענער! מיין שטאם איז אן אדימער! פון קליינע מענשעז! אלם קליינע מענשען זיינען זיי געווען גאנץ שעהנע! אבער אז א קליינער מענש ווערט גרויס, ווערט ער נאך קלענער! איהר פערשטעהט, וואס איך מיין? מען דארף דאס פערשטעהן!

איך בין שוין רייך א שעהנע עטליכע יאהר! און דאך קען איך נאך אלץ מיין רייכקייט ניט פערדייען. אין אלע פרטים מיין איך דאס! קודם טאקי דער מאגען! מיין מאגען איז א קליינער — אין אמאליגע יאהרען האט דאס ביסעל

עסעז פערדייעט אויפ'ן בעסטעז אופז. ביים עסעז האָב איך געפיהלט אז אמת'ע הנאה. אויפ'ן עסעז האָב איך געוויזט: אט באלד וועט מען געהן עסען... וואס האָט דאָס וויי־בעל כייגס געקאָכט? — אודאי פּערזיל גריז מיט קארטאָפּעל! עס איז געווען מחיה נפשות. נאָכ'ן עסעז איז צוגעקומען א שטיק געזונט! וועד רעדט א שבת'דיגער עסעז איז דאָך אודאי געווען אז עונג! א גאנצע וואָך געווארט אויפ'ן טשאָלענט. געשאדט האָט ער ניט! דער מאגען האָט אלץ פערדייעט. עסעז זאל שאדען — דערפון האָט קיינער ביי אונז ניט געוואוסט. שאדען שאדט, אז מען עסט ניט. אז כען הונגערט זיך אוים שווינדעלט דער קאָפּ אז עס פּינטעלט אין די אויגען. קוים אבער עסטו — מוזטו זיין געזונד אז זיך פיהלען גוט איצט אבער — די מאכלים זיינען א סך, די קעכין מאכט זיי אויפ'ן שעהנסטען אופן — וועד אבער האָט פון זיי הנאה? וועד קען זיי פערדייען? דער מאגען איז צו קליין פאר זיי!

מוז מען אנקומען אלץ וואָך צום דאקטאר: „הערר דאָק־טאר, אזוי אז אזוי" — אז דער הערר דאקטאר האָט שוין א פיינעם אויטאמאביל אז, גלויבט מיר, אז אין דאזיגען אויטאָ־מאביל האָב איך דעם גרעסטען חלק... אבער פאָרט איז זיך דאָ צו וועמען צו וועגדען! העלפט דער דאקטאר ניט, דאכט זיך כאטש, אז ער וועט דיר העלפען — אז מיט'ן מאגען גיסטו זיך שוין ווי עס איז אן עצה...

האָט אבער דער מענש אויך א נשמה אז וואס טהוט מען וועז די נשמה איז קליין אז קען ניט פערדייען קיין גרויסע זאכען?... צו דער נשמה איז שוין קיין דאקטאר ניטא!

מוטשעט זי זיך נעביך! אמאליגע יאהרען, אז איך האָב קיין געלד ניט געהאט פלעגט מיין נשמה הנאה האבען פון א נדבה. געהסט אין גאס אז זעהסט א הינקעדיגען בעטלער. קודם פלעג איך בעטראכטען צי נארט ער מיך ניט אָב, צי איז זיין פוס טאקי ריכטיג א לאמע. קוים האָב איך זיך איבער־

צייגט, אז יא, האָב איך איהם געגעבען א גראָשען. דעם דאָ־ זיגען גראָשען האָט מיין נשמה פערדייעט, עס האָט איחר וואויהל געטהאָן: געגעבען א הינקעדיגען קריימען א גראָשען, אקוראט אזא סומע, ווי מיין קליינע נשמה האָט געקענט פער־ טראָגען...

איצט אָבער — זעה איך גאָר ניט די דאָזיגע אָרימע לייט. צו־פום געה איך זעהר זעלטען. עס איז דאָ אן אויטאָמאָביל... פליהסט דורך די גאָס ווי א טייפעל... נאָך א נדבה קומט מען צו מיר אין הויז אריין... דאָס זיינען נדבות, וואָס שמעקען מיט הונדערטער און טויזענדער... דאָס געלד איז מיר ניט קיין שאד... איך בין ניט קיין קארגער, אבער די עצם נדבה קען מיין נשמה ניט פערדייען, עס איז צו גרויס פאר איהר. א נדבה פאר רוסישע רעוואָלוציאָנערען... איך קען זי ניט אראָבשלינגען, זי שטעהט מיר ווי א ביין... א נדבה פאר א גרויסען פרייהייטס־ קעמפער!... מיין נשמה בענקט נאָכ'ן הינקענדיגען בעטלער... וואָס געהען מיר אָן רעוואָלוציאָנערען און פרייהייטס־קעמ־ פער?....

אודאי וואָלט איך ניט געוואָלט ווערען צוריק א אָרים־ מענשעל, ווי אמאל. אבער וואָס איך האָב יא געוואָלט — איז איך זאָל בעקומען א גרעסערע נשמה... נאָר צוריק געשמועסט, איז דען מעגליך צו האָבען א סך געלד ווען דו האָסט א גרויסע נשמה... זעהט איהר, אָט דאָס איז די גאנצע טראָגעדיע פון רייכקייט...

4.

„סטאָרס" פון פרייהייט, גליק און שעהנקייט.

דרויסען רעגענט. דער ברוק פון דער בויערי איז נאָס, קויטיג און גליטשיג. אין דער הויך טראָגט זיך אלע ווייל

דורך מיט א גרויסצענדען געשריי א קאר, אונטען ציהען זיך אהין און אהער „בירגער" פון דער בוירי. די מענער אהן אויבער מאנטלען, אין צורישענע קורצע רעקלעך, מיט פנים'ער פערצלטערטע, פערטרונקענע און איינגעשרומפענע, מיט אויגען אנגעפילטע מיט טהירישער גלייכגילטיגקייט. די פרויען מיט גראב נעפארבטע געזיכטער און אונטערגעשלאגענע אויגען, די ברעמען בעשמירט מיט א שווארצען פארב.

אלץ ארום זעהט אויס פערצווייפעלט, האפנונגלאז און מיאוס. נעהענדיג דורך דאזיגען ברודיגען און טרויריגען מענשען ווינקעל, ווערט מען ערשט שטארק הונגעריג נאך א ביסעלע פרייד, גליק און שעהנקייט, און ווילענדיג ניט ווילענדיג כאפט מען זיך אריין, אויב מען האט א ביסעל צייט און א ניקעל אין טאש, אין א פלאץ פון פילמס, — אין א „מואווינג-פיקטשור".

און בעטראכט מען דאס פובליקום פון אזא מין פלאץ אויף "ער בוירי, דערפיהלט מען ערשט, ווי דער דאזיגער געפאלענער מין פון דער מענשהייט גיט אויס זיין לעצטע ניקעל, אבי צו זעהען כאטש אויפ'ן לייוועט דאס פרעהליכע, דאס שעהנע.

זייערע אויסגעלאשענע אויגען צינדען זיך אן און בלאנקען, זייערע קאלט געוואָרענע הערצער דערוואָרעמען זיך און שלאגען שטאלצער; זייערע הענד, וואס ווייסען נאר צו רייבען זיך אייניע די אנדערע פון קעלט, פאטשען אזוי הילכיג פאר ענטציקונג און אינערליכער אויפלעבונג.

אט האט זיך אויפ'ן לייוועט בעוויזען א פלאץ מיט א פאראדנעם איינגאנג, וואס בעשטעהט פון לויטער מארמארענע טרעפ און זיילען. פון די טרעפ לאזען זיך אראב פאטער און קינדער, רייך געקליידעט, מיט שטראהלענדע געזיכטער און מיט שווארצע און בלאהע אויגען.

דאס גראהע פובליקום אויף די בענק שלינגט יעדער בע-

זועגונג, וואס קומט פאר אויף דעם לייוועגט. און אט דאכט זיך יעדען פון זיי, אז די אלע פערזאנען אויף דער לייוועגט זיינען זייערע נאהענטע אדער גאר זיי אליין זיינען עס מיט זייערע ברידער און שוועסטער, טאטעס און מאמעס...

שא אט איז א חתונה. א יונגע פאר, די כלה איז א גיר־לאנדערע פון וועלכער עס קוקט ארויס דאס בליהענדע, שטראהלענדע נעזיכט, שטעהט נעארעמט מיט'ן חתן, א הויכער, שלאנקער מאן מיט לאכענדיגע אויגען, דער גלח, שוין אן עלטערער מענש, אבער אויפ'ן לייוועגט איז ער נאך אזוי שעהן, און די גלח'טע אן עלטערע פרוי, אבער אויפ'ן לייוועגט איז זי נאך אזוי פריש, — שטעהען נעבען חתן־כלה. און מען פראווט די פייערליכע צערעמאניע און דערנאך דריקט מען זיך די הענד, און דער נאך געהען חתן־כלה ארויס און מען צוקושט זיך מיט אוא מין חן און ליעבליכקייט, אז אלע פון פובליקום, דער נעפאלענסטער מין פון דער מענשהייט, הויבען זיך פון פלאץ, ווי זיי וואלטען געוואלט אנטייל נעהמען אין דער דאזיגער שמחה, וועלכע זיי אליין איז נישט בעשערט גע־ווען דורכצומאכען.

און די טיהר פון דאזיגען פלאץ עפענט זיך אלע ווייל אויף און עס קומען אן אלץ נייע בעזוכער. קיין פלאץ צו זיצען פאר זיי איז שוין ניטא — שטעהען זיי געדריקט אייניג צו די אנדערע, מעכער מיט פרויען, יונגע מיט אלטע און די אויגען צום לייוועגט געווענדעט. די קליין נעווינקעניע הויבען זיך אויף די שפיץ פינגער — אלע זיינען דורשטיג, נאך א ביסעלע גליק, פרייד און שעהנקייט, וואס מען צייגט פאר זיי אויף דעם לייוועגט פאר א ניקעל...

אינהאלט:

די אבשפיגלונג — — — — — — — 7
די צוויי מוטערס — — — — — — — 12
דער שריפטשטעלער און זי — — — — — — 17
די פרוי וואס ארבייט — — — — — — 25
די לעזערין פון „וואירלד" — — — — — — 34
דער שלום — — — — — — — 39
די תשובה — — — — — — — 45
די מציאה — — — — — — — 53
גאלד — — — — — — — — — — 60
דעם ברודער'ס קוילעז — — — — — — 67
די פערטיידיגונג — — — — — — — 74
דער אפטייקער — — — — — — — 78
דער יוניע-היטער — — — — — — — 85
די גרעניצען — — — — — — — — 91
דער ערשטער שאס — — — — — — 97
מענדיל'ס פעלדער — — — — — — 101
„ניטשע" — — — — — — — 106
שטענדיג א בעל-חוב — — — — — — 112
געשפיעלט פאר'ן קייסער — — — — — — 118
דער געפונענער נאמען — — — — — — 125
עס שאקלט זיך — — — — — — — 131
די נקמה — — — — — — — 133
די לבנה — — — — — — — 137
פראגמענטען:
1) זיי און ער — — — — — — — 141

2) דער משכון — — — — — — 142
3) ניט אין פוס — — — — — — 144
4) וואו איז די נערעכטיגקייט — — 146
דער רויבער — — — — — — — 149
אין א אידישען קאבארעט — — — — 154
גאלדע׳ס פרייַנד — — — — — — 161
אין וועג:
1) דער ליטעראריש׳ער בעטער — — 167
3) די וועטשערינקע אין פאריז — — 173
3) א גרויסער מענש — — — — — 179
דער פערלאַרענער שטאָלץ — — — — — 184
דער פראַלעטאריער — — — — — — 192
די פרעמדע תפלה — — — — — — 197
דער שכור — — — — — — — 203
אונזער אננא איסאקאוונא — — — — — 209
דער פרומער — — — — — — — 212
דער רעוואָלוציאָנער — — — — — — 217
אנזיכטס־קארטען — — — — — — 221
ווי אזוי בין איך געוואָרען א ציוניסט — — — 225
דער בדחן — — — — — — — 233
ניו־יאָרקער בילדער:
1) וואַרשאַווער בלוט — — — — — 238
2) אין בוכהאנדלונג — — — — — 242
3) די טראגעדיע פון רייכקייט — — — — 246
4) „סטאַרס" פון פרייד, גליק און שהנקייט 248

.G4F82

Toronto Jewish Public Library

THIS BOOK MAY BE KEPT

21 DAYS

and may be renewed once, if no application has been registered for it.

A fine of 4 cents a day is charged, if the book is kept after the last date stamped below. No book will be issued while a fine remains unpaid.

APR 8 '71

100

#2693

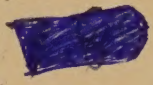

AUG 8 '71

Mal-31